

**О ВНЕСЕНИИ ИЗМЕНЕНИЙ В ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)
«О СТРАТЕГИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ДО 2032 ГОДА С ЦЕЛЕВЫМ
ВИДЕНИЕМ ДО 2050 ГОДА» И ОБ УТВЕРЖДЕНИИ ИЗМЕНЕНИЙ
В СТРАТЕГИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ДО 2032 ГОДА
С ЦЕЛЕВЫМ ВИДЕНИЕМ ДО 2050 ГОДА»**

Принят Государственным Собранием
(Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия)
17 июня 2026 года

Статья 1

Внести в Закон Республики Саха (Якутия) от 19 декабря 2018 года 2077-З № 45-VI «О Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года с целевым видением до 2050 года» следующие изменения:

- 1) в наименовании слова «с целевым видением до 2050 года» заменить словами «и на перспективу до 2036 года (с целевым видением до 2050 года)»;
- 2) в статье 1 слова «с целевым видением до 2050 года» заменить словами «и на перспективу до 2036 года (с целевым видением до 2050 года)», слова «согласно приложению к настоящему Закону» исключить;

Статья 2

Утвердить следующие изменения в Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года с целевым видением до 2050 года, утвержденной Законом Республики Саха (Якутия) от 19 декабря 2018 года 2077-З № 45-VI «О Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года с целевым видением до 2050 года»:

- 1) обозначение изложить в следующей редакции:

*«Утверждена
Законом Республики Саха (Якутия)
от 19 декабря 2018 года 2077-3 № 45-VI
«О Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)»;*

2) дополнить наименованием следующего содержания:

«СТРАТЕГИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ДО 2032 ГОДА И НА ПЕРСПЕКТИВУ ДО 2036 ГОДА
(С ЦЕЛЕВЫМ ВИДЕНИЕМ ДО 2050 ГОДА)»;

3) в разделе «Стратегическая цель»:

а) в абзаце четвертом слова «с целевым видением до 2050 года» заменить словами «и на перспективу до 2036 года (с целевым видением до 2050 года)»;

б) абзац шестой признать утратившим силу;

в) дополнить новым абзацем седьмым следующего содержания:

«СЦ–2. Комфортная и безопасная среда для жизни.»;

г) абзац седьмой – девятый считать абзацами восьмым – десятым;

4) в разделе «Сроки и этапы реализации Стратегии»:

а) в абзаце первом слово «два» заменить словом «три»;

б) абзацы второй и третий изложить в следующей редакции:

«первый этап (2018–2024 годы) – формирование институциональной среды развития и адаптация к глобальным кризисам;

второй этап (2025–2031 годы) – укрепление инфраструктурного каркаса и запуск механизмов диверсификации;»;

в) дополнить абзацем следующего содержания:

«третий этап (2032–2036 годы) – устойчивое развитие и инновационная трансформация.»;

5) в разделе «СЦ–1. Высокий уровень жизни человека»:

а) в подразделе «Ц–1.1. Сохранение культурного наследия и единства многонационального народа Республики Саха (Якутия)»:

дополнить новым абзацем шестым следующего содержания:

«сохранение и всестороннее развитие государственных (языка саха, русского) и официальных языков коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия) (долганского, чукотского, эвенкийского, эвенского и юкагирского);»;

абзацы шестой – восьмой считать абзацами седьмым – девятым;

дополнить новым абзацем десятым следующего содержания:

«развитие региональных разработок в сфере искусственного интеллекта, ориентированных на сохранение и приумножение культурного и языкового наследия народов Республики Саха (Якутия);»;

абзацы девятый – двенадцатый считать абзацами одиннадцатым – четырнадцатым;

абзац тринадцатый считать абзацем пятнадцатым и в нем слово «мигрантов» заменить словами «иностранцев и лиц без гражданства»;

абзацы четырнадцатый – шестнадцатый считать абзацами шестнадцатым – восемнадцатым;

дополнить новым абзацем девятнадцатым следующего содержания:

«создание Арктического центра эпоса и искусств – флагмана формирования новой уникальной культурно-цивилизационной модели и обновления культурного кода Республики Саха (Якутия);»;

абзацы семнадцатый и восемнадцатый считать абзацами двадцатым и двадцать первым;

дополнить новым абзацем двадцать вторым следующего содержания:

«развитие и модернизация театрального, музыкального, циркового искусства, киноиндустрии и единой кинопрокатной сети в Республике Саха (Якутия);»;

абзацы девятнадцатый и двадцатый считать абзацами двадцать третьим и двадцать четвертым;

дополнить новым абзацем двадцать пятым следующего содержания:

«повышение доступности услуг учреждений культуры;»;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать шестым;

дополнить абзацами двадцать седьмым – тридцать вторым следующего содержания:

«3–1.1.4. Создать условия для развития и реализации потенциала подрастающего поколения:

формирование у детей и молодежи патриотических ориентиров, духовно-нравственных и культурно-исторических ценностей путем повышения гражданской активности, а также включения в программы образовательных организаций дошкольного, общего, среднего профессионального образования республики мероприятий по прохождению экскурсионных маршрутов на территории Республики Саха (Якутия);

увеличение численности детей и молодежи, вовлеченных в социально активную деятельность, в том числе в молодежные общественные движения и студенческие отряды;

создание условий для самореализации молодежи, повышение ее роли в развитии Республики Саха (Якутия) и формировании активной гражданской позиции;

обеспечение доступа подрастающего поколения к центрам воспроизведения аудиовизуального контента в населенных пунктах в целях обеспечения доступа к достижениям современного российского кинематографа;

профессиональное, личностное развитие и патриотическое воспитание молодежи посредством участия в реализуемых проектах и программах;»;

абзац двадцать второй считать абзацем тридцать третьим;

абзацы двадцать третий – двадцать шестой считать абзацами тридцать четвертым – тридцать седьмым и изложить их в следующей редакции:

«увеличение числа посещений культурных мероприятий по отношению к 2024 году до 129,9 процента в 2032 году и до 141 процента в 2036 году;

доля молодых людей, вовлеченных в добровольческую и общественную деятельность, – 52 процента в 2032 году и 64 процента в 2036 году;

уровень удовлетворенности граждан работой государственных и муниципальных организаций культуры, искусства и народного творчества до 83,4 процента в 2032 году и до 90 процентов в 2036 году;

достижение более высокого уровня развития государственных языков Республики Саха (Якутия) и сохранения официальных языков Республики Саха (Якутия) в 2036 году.»;

абзац двадцать седьмой считать абзацем тридцать восьмым и признать его утратившим силу;

б) в подразделе «Ц–1.2. Якутия – регион с благоприятной социальной средой»:

абзац первый изложить в следующей редакции:

«Создание благоприятной социальной среды в Республике Саха (Якутия) требует формирования условий для повышения качества жизни населения, престижа семьи, ответственного родительства и статуса многодетности, обеспечения безопасности граждан, доступа к качественным социальным услугам, модернизации социальной сферы и внедрения цифровых решений, а также развития социальной политики.»;

абзац третий изложить в следующей редакции:

«3–1.2.1. Создать благоприятные условия для жизни населения и сбалансированного прироста населения.»;

абзац пятый признать утратившим силу;

дополнить новым абзацем седьмым следующего содержания:

«внедрение системы персонализированного социального сопровождения граждан, находящихся за чертой бедности, в том числе с учетом особенностей проживания в сельской местности и районах Арктической зоны Республики Саха (Якутия);»;

абзац седьмой считать абзацем восьмым;

абзацы восьмой и девятый считать абзацами девятым и десятым и изложить их в следующей редакции:

«развитие государственной социальной помощи на основании социального контракта;

вовлечение институтов гражданского общества в решение актуальных задач социально-экономического развития Республики Саха (Якутия), в том числе путем предоставления грантов социально ориентированным некоммерческим организациям.»;

абзацы десятый – девятнадцатый считать абзацами одиннадцатым – двадцатым и признать их утратившими силу;

абзац двадцатый считать абзацем двадцать первым и изложить его в следующей редакции:

«3–1.2.2. Повысить престиж семьи, ответственного родительства и статуса многодетности:»;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать вторым и в нем слова «при рождении детей – ежемесячные и единовременные выплаты, региональный материнский капитал» заменить словами «с детьми»;

дополнить новыми абзацами двадцать третьим и двадцать четвертым следующего содержания:

«реализация и совершенствование мер поддержки многодетных семей, реализация комплекса мер по поддержке создания молодых семей;

создание сети семейных центров комплексной поддержки семьи, развитие инфраструктуры социального обслуживания несовершеннолетних;»;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать пятым;

дополнить новым абзацем двадцать шестым следующего содержания:

«совершенствование системы мер поддержки работников с семейными обязанностями посредством внедрения и реализации корпоративного демографического стандарта;»;

абзацы двадцать третий и двадцать четвертый считать абзацами двадцать седьмым и двадцать восьмым;

абзацы двадцать пятый – двадцать седьмой считать абзацами двадцать девятым – тридцать первым и признать их утратившими силу;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцать вторым и в нем слова «З–1.2.4.» заменить словами «З–1.2.3.»;

абзац двадцать девятый считать абзацем тридцать третьим и изложить его в следующей редакции:

«расширение форм и методов работы по профилактике правонарушений, безнадзорности и беспризорности несовершеннолетних;»;

абзацы тридцатый – тридцать третий считать абзацами тридцать четвертым – тридцать седьмым;

дополнить новым абзацем тридцать восьмым следующего содержания:

«создание системы эффективного противодействия преступлениям, совершаемым с использованием информационно-телекоммуникационных технологий;»;

абзац тридцать четвертый считать абзацем тридцать девятым;

абзацы тридцать пятый и тридцать шестой считать абзацами сороковым и сорок первым и признать их утратившими силу;

абзац тридцать седьмой считать абзацем сорок вторым и в нем слова «З–1.2.5.» заменить словами «З–1.2.4.», дополнить словами «, в том числе реабилитационным услугам»;

абзац тридцать восьмой считать абзацем сорок третьим и в нем слова «, развитие негосударственного сектора предоставления услуг» исключить;

дополнить новыми абзацами сорок четвертым и сорок пятым следующего содержания:

«развитие негосударственного сектора поставщиков социальных и реабилитационных услуг;

развитие стационарозамещающих технологий в сфере социального обслуживания пожилых и инвалидов, включая развитие системы длительного ухода;»;

абзацы тридцать девятый и сороковой считать абзацами сорок шестым и сорок седьмым;

абзац сорок первый считать абзацем сорок восьмым и признать его утратившим силу;

абзац сорок второй считать абзацем сорок девятым и изложить его в следующей редакции:

«создание системы профессиональной ориентации и содействие трудоустройству инвалидов, в том числе организации их социальной занятости;»;

дополнить абзацами пятидесятым – пятьдесят восьмым следующего содержания:

«организация сопровождаемого проживания для лиц с инвалидностью, имеющих ограничения жизнедеятельности, неспособных вести самостоятельный образ жизни без помощи других лиц, признанных нуждающимися в социальном обслуживании;

повышение уровня доступности приоритетных объектов и услуг в приоритетных сферах жизнедеятельности инвалидов и других маломобильных групп населения.

3–1.2.5. Создать условия для сохранения активного долголетия старшего поколения:

создание системы профессионального обучения и переподготовки, трудовой занятости лиц предпенсионного и пенсионного возраста, желающих продолжить работу;

поддержка мер, направленных на активное долголетие, включая создание центров активного долголетия, развитие деятельности «школ третьего возраста», ветеранского движения и «серебряного» волонтерства;

развитие системы оказания медицинской помощи лицам старших возрастных групп.

3–1.2.6. Внедрить цифровые подходы и решения в социальной сфере:

трансформация моделей управления на основе анализа данных с применением технологий искусственного интеллекта в целях повышения качества и доступности социальных услуг;

расширение доступности мер социальной поддержки и государственных услуг с учетом жизненной ситуации гражданина.»;

абзац сорок третий считать абзацем пятьдесят девятым;

абзацы сорок четвертый и сорок пятый считать абзацами шестидесятым и шестидесят первым и изложить их в следующей редакции:

«удовлетворенность населения доступностью и качеством предоставления услуг в сфере социального обслуживания не менее 85 процентов в 2032 году и не менее 95 процентов в 2036 году;

сокращение уровня бедности многодетных семей до 16,7 процента в 2032 году и до 12,5 процента в 2036 году;»;

дополнить абзацами шестьдесят вторым и шестьдесят третьим следующего содержания:

«рост суммарного коэффициента рождаемости третьих и последующих детей – 0,6 процента в 2036 году;

сокращение количества зарегистрированных преступлений до 1317 единиц на 100 тысяч населения в 2032 году и до 1315,5 единицы на 100 тысяч населения в 2036 году.»;

в) подраздел «Ц–1.3. Эффективная пациентоориентированная система здравоохранения» изложить в следующей редакции:

«Ц–1.3. Человекоцентричная система охраны здоровья населения

Республика Саха (Якутия) к 2036 году формирует современную систему охраны здоровья населения, ориентированную на потребности человека и охватывающую все этапы жизни – от рождения до активного долголетия. К 2050 году система здравоохранения республики становится одной из наиболее технологически развитых и доступных в Арктической зоне Российской Федерации, обеспечивая жителям равный доступ к качественной медицинской помощи независимо от места проживания.

Приоритет профилактики заболеваний, доступность качественной медицинской помощи, внедрение современных медицинских технологий, сохранение и привлечение медицинских кадров, персонализация медицинской помощи и ответственное отношение граждан к своему здоровью создают условия для увеличения продолжительности жизни населения Республики Саха (Якутия).

Задачи и основные мероприятия:

З–1.3.1. Обеспечить приоритет профилактики и формирование культуры здоровья населения на всех этапах жизни:

создание системы управления здоровьем населения на основе индивидуального сопровождения граждан на всех этапах жизни и прогнозирования рисков развития заболеваний с использованием технологий искусственного интеллекта;

расширение программ скрининга и диспансеризации для раннего выявления социально значимых заболеваний, прежде всего среди жителей, проживающих на отдаленных территориях и в сельской местности, с использованием мобильных диагностических комплексов и выездных медицинских бригад;

развитие системы сохранения и укрепления психического здоровья населения в условиях Севера, профилактики психических расстройств и реабилитации с использованием дистанционных технологий;

развитие деятельности выездных медицинских бригад, в том числе предусматривающей проведение профилактических осмотров и диагностических исследований в течение одного дня, для жителей отдаленных населенных пунктов;

реализация мероприятий по повышению доступности и качества медицинской помощи, ориентированных на потребности граждан и направленных на повышение производительности труда медицинских работников и повышение удовлетворенности населения качеством медицинской помощи;

проведение профилактических и противоэпидемиологических мероприятий, включая иммунизацию населения в соответствии с календарем профилактических прививок, в целях предупреждения распространения инфекционных заболеваний.

3–1.3.2. Обеспечить охрану репродуктивного здоровья населения и поддержку материнства, отцовства и детства:

создание комплексной системы охраны репродуктивного здоровья населения, предусматривающей расширение применения вспомогательных репродуктивных технологий, развитие андрологической службы, а также совершенствование методов диагностики и лечения бесплодия;

развитие генетического скрининга, расширение неонатального скрининга с использованием современных генетических технологий для раннего выявления врожденных и наследственных заболеваний;

совершенствование перинатальной помощи путем внедрения технологий дистанционного наблюдения за состоянием здоровья беременных женщин, расширения телемедицинских консультаций и организации деятельности выездных акушерских бригад в отдаленных населенных пунктах;

развитие геномной медицины на базе медико-генетического центра, включая создание республиканского биобанка с учетом генетических особенностей коренных народов Республики Саха (Якутия);

формирование системы комплексного сопровождения детей с рождения до совершеннолетия, обеспечивающей координацию медицинской, психологической и социальной помощи.

3–1.3.3. Обеспечить охрану здоровья детей, проводить профилактику заболеваний, связанных с условиями обучения и образом жизни:

реализация межведомственных программ охраны здоровья детей в образовательных организациях, направленных на профилактику и раннее выявление нарушений зрения, осанки и функций опорно-двигательного аппарата, психических расстройств, расстройств пищевого поведения и недостаточной двигательной активности;

создание системы регулярного скрининга и диспансеризации детей на базе образовательных организаций с использованием мобильных медицинских комплексов и современных диагностических технологий;

внедрение цифровых платформ, направленных на формирование здорового образа жизни в образовательной среде, включая интерактивные программы профилактики, средства контроля физической активности и мобильные приложения управления здоровьем для детей и родителей;

развитие школьной медицины и повышение эффективности работы медицинских работников образовательных организаций;

обеспечение межведомственного взаимодействия органов здравоохранения, образования, физической культуры и спорта, социальной защиты населения в вопросах охраны здоровья детей.

3–1.3.4. Обеспечить активное долголетие, комплексную помощь гражданам пожилого возраста и создание центров долголетия:

разработка и внедрение новых моделей организации гериатрической помощи, обеспечивающих комплексную, доступную и эффективную медицинскую помощь и направленных на сохранение функционального статуса и самостоятельности граждан пожилого возраста;

создание центров активного долголетия, обеспечивающих доступ граждан пожилого возраста к комплексу медицинских, социальных, образовательных и реабилитационных услуг, в том числе в районах республики;

внедрение цифровых сервисов сопровождения пациентов, обеспечивающих мониторинг состояния здоровья и предоставление индивидуальных рекомендаций по профилактике заболеваний и поддержанию здоровья;

развитие дистанционного мониторинга состояния здоровья граждан пожилого возраста с хроническими заболеваниями с использованием современных технических средств и медицинских информационных систем;

формирование межведомственной системы комплексного сопровождения граждан пожилого возраста, обеспечивающей взаимодействие государственных органов и организаций в сферах здравоохранения, социальной защиты населения, пенсионного обеспечения и некоммерческого сектора, по принципу «единого окна»;

развитие системы сохранения психического здоровья граждан пожилого возраста, профилактики когнитивных нарушений и деменции, поддержки социальной активности и вовлеченности в общественную жизнь.

3–1.3.5. Обеспечить доступность и качество медицинской помощи, эффективность первичного звена здравоохранения:

реализация мероприятий по повышению доступности медицинской помощи на основе человекоцентричного подхода, направленных на рост производительности труда медицинских работников, внедрение стандартов оказания медицинской помощи и повышение удовлетворенности граждан качеством медицинских услуг;

оснащение медицинских организаций первичного звена системами поддержки принятия клинических решений на основе технологий искусственного интеллекта, включая

автоматизированный анализ диагностических данных, результатов лабораторных и инструментальных исследований;

создание системы лучевой диагностики с дистанционным описанием результатов исследований, обеспечивающей доступ жителям труднодоступных и отдаленных районов республики к заключениям врачей-специалистов в режиме, приближенном к реальному времени;

совершенствование системы территориального планирования размещения объектов здравоохранения с учетом региональной специфики, плотности населения, транспортной доступности и демографических тенденций.

3–1.3.6. Внедрить инновационные методы специализированной и высокотехнологичной медицинской помощи, развивать персонализированную медицину:

внедрение и расширение применения малоинвазивных интервенционных технологий в кардиохирургии, нейрохирургии, онкологии, травматологии, ортопедии и других направлениях в качестве основного подхода оказания высокотехнологичной медицинской помощи;

оснащение медицинских организаций современными диагностическими комплексами, включая лучевую терапию с визуальным контролем, обеспечивающими точность воздействия на опухоль и минимизацию вреда на здоровые ткани, а также развитие радионуклидной диагностики для лечения онкологических заболеваний;

развитие службы трансплантации и комбустиологии с применением передовых технологий, в том числе методов тканевой инженерии;

развитие геномной медицины, широкое внедрение методов молекулярной диагностики наследственных заболеваний, применение биомаркеров для ранней диагностики и лечения;

внедрение технологии «цифрового двойника» пациента как инструмента персонализированного планирования лечения и прогнозирования течения заболевания;

совершенствование стационарных процессов и внедрение риск-ориентированного подхода в деятельность медицинских организаций в целях повышения эффективности и качества медицинской помощи;

развитие службы крови.

3–1.3.7. Развивать систему медицинской реабилитации, санаторно-курортного лечения и паллиативной помощи:

создание сети реабилитационных учреждений на основе единой медико-реабилитационной модели, обеспечивающей комплексность и преемственность на всех

этапах восстановительного лечения, в том числе за счет развития современных технологий протезирования и ортезирования;

внедрение цифровых платформ телереабилитации, обеспечивающих возможность проведения в домашних условиях реабилитационных мероприятий, ранее доступных исключительно в амбулаторных или стационарных условиях;

внедрение технологий предиктивной аналитики для персонализированного определения тактики восстановительного лечения, включая реабилитацию на дому;

развитие системы санаторно-курортного лечения с использованием природных ресурсов республики – минеральных вод, лечебных грязей, солей, цеолитов – как одного из конкурентных преимуществ региональной системы здравоохранения;

формирование устойчивой системы медицинской и социальной реабилитации граждан, получивших ранения, травмы или заболевания вследствие участия в военных действиях и иных экстремальных ситуациях, как постоянного направления деятельности системы здравоохранения;

совершенствование паллиативной медицинской помощи путем развития выездной и амбулаторной службы, обеспечения интеграции медицинских и социальных служб, внедрения современных подходов к обезболиванию и психологической поддержки пациентов и членов их семей.

3–1.3.8. Развивать кадровый потенциал здравоохранения, непрерывное медицинское образование и подготовку к новым методам медицинской помощи:

разработка и реализация комплекса мер по повышению престижа медицинских профессий, привлечению и закреплению высококвалифицированных специалистов в медицинских организациях, в том числе в отдаленных районах республики;

развитие многопрофильного симуляционного центра для практической подготовки и совершенствования навыков медицинских работников, обеспечивающего отработку клинических навыков без рисков для пациентов;

развитие аккредитационного центра для непрерывной профессиональной аттестации медицинских специалистов на основе современных квалификационных требований с учетом внедрения новых методов диагностики и лечения;

подготовка специалистов по перспективным направлениям в здравоохранении, формирующимся в условиях технологической трансформации отрасли;

обучение медицинских работников современным методам высокотехнологичной медицинской помощи, включая применение роботизированных хирургических комплексов, технологий искусственного интеллекта в диагностике и иных перспективных решений по мере их внедрения в клиническую практику;

развитие дистанционных форм обучения и цифровых образовательных платформ, обеспечивающих непрерывный доступ к актуальным знаниям без отрыва от практической деятельности, для специалистов, работающих в районах республики.

3–1.3.9. Обеспечить цифровую трансформацию и повышение эффективности системы здравоохранения:

формирование единого цифрового пространства здравоохранения республики, обеспечивающего интеграцию медицинских информационных систем, развитие электронного документооборота, использование облачных технологий и совершенствование сервиса «Мое здоровье» на Едином портале государственных услуг;

развитие телемедицинских технологий по направлениям «врач – врач», «врач – пациент», включая применение технологий удаленного присутствия, мобильных устройств и платформ дистанционной диагностики и дистанционного мониторинга состояния здоровья граждан;

внедрение технологий искусственного интеллекта для совершенствования диагностики, персонализации лечения и управления ресурсами здравоохранения;

разработка и внедрение технологии «цифрового двойника» пациента;

внедрение персональных цифровых помощников – интеллектуальных систем сопровождения здоровья на основе анализа данных, индивидуальных устройств мониторинга здоровья и предиктивных алгоритмов, формирующих персонализированные траектории сохранения здоровья граждан для каждого жителя республики;

использование беспилотных авиационных систем и иных перспективных технологий для доставки медицинских грузов и повышения доступности медицинской помощи в отдаленных и труднодоступных районах республики по мере развития необходимой инфраструктуры и нормативного регулирования;

обеспечение кибербезопасности и защиты персональных медицинских данных граждан как обязательного условия цифровой трансформации отрасли.

3–1.3.10. Обеспечить территориальное планирование, развитие инфраструктуры и межведомственное взаимодействие:

развитие сети медицинских организаций государственной системы здравоохранения и их структурных подразделений с учетом территориальных особенностей, демографических тенденций, потребностей населения и нормативов обеспеченности объектами здравоохранения;

совершенствование деятельности выездных бригад медицинской помощи, в том числе с использованием мобильных медицинских комплексов, санитарной авиации и современного транспорта;

обеспечение межведомственного взаимодействия органов здравоохранения, социальной защиты, образования, физической культуры и спорта, труда и занятости, охраны окружающей среды в решении задач охраны здоровья населения с применением единых цифровых платформ и скоординированных региональных программ.

Ожидаемые результаты:

ожидаемая продолжительность жизни при рождении – 81,25 года в 2032 году и 83,75 года в 2036 году;

младенческая смертность – 3,0 случая на 1000 родившихся живыми в 2032 году и 2,8 случая на 1000 родившихся живыми в 2036 году;

удовлетворенность населения медицинской помощью – не ниже 85 процентов в 2032 и 2036 годах.»;

г) в подразделе «Ц–1.4. Здоровый образ жизни, физическая культура и развитие спортивного движения»:

в абзаце втором второе предложение изложить в следующей редакции: «В целях формирования здорового образа жизни необходимо создавать условия для отказа от вредных привычек и воспитания у граждан ответственного отношения к своему здоровью.»;

абзац седьмой после слов «групп населения» дополнить словами «, включая лиц с ограниченными возможностями здоровья и инвалидов,»;

дополнить новым абзацем восьмым следующего содержания:

«повышение качества физкультурно-оздоровительных услуг и доступности объектов спортивной инфраструктуры в целях повышения удовлетворенности населения условиями для занятий физической культурой и спортом;»;

абзацы восьмой – тринадцатый считать абзацами девятым – четырнадцатым;

абзацы четырнадцатый – шестнадцатый считать абзацами пятнадцатым – семнадцатым и изложить их в следующей редакции:

«3–1.4.3. Содействовать развитию народных игр и национальных видов спорта народов Республики Саха (Якутия):

развитие и продвижение мас-рестлинга на международном уровне в целях содействия его включению в программу Олимпийских игр;

развитие и популяризация иных национальных видов спорта народов Республики Саха (Якутия), а также расширение участия спортсменов в мероприятиях российского и международного уровней;»;

дополнить абзацами восемнадцатым – двадцать четвертым следующего содержания:

«укрепление международного спортивного сотрудничества.

3–1.4.4. Обеспечить развитие кадрового потенциала в сфере физической культуры и спорта Республики Саха (Якутия):

развитие системы подготовки и повышения квалификации кадров в сфере физической культуры и спорта;

повышение престижа профессии тренера, в том числе осуществляющего деятельность в сельской местности.

3–1.4.5. Модернизировать и внедрить цифровые подходы и решения в области физической культуры и спорта:

привлечение населения к занятиям физической культурой и спортом через онлайн-консультации, видеоуроки и персональные тренировки с инструкторами;

внедрение современных технологий в тренировочный процесс, включая использование технологий искусственного интеллекта и цифровых инструментов.»;

абзац семнадцатый считать абзацем двадцать пятым;

абзац восемнадцатый считать абзацем двадцать шестым и в нем слова «67 процентов» заменить словами «71,6 процента в 2032 году и 75 процентов в 2036 году»;

абзац девятнадцатый считать абзацем двадцать седьмым и изложить его в следующей редакции:

«доля лиц с ограниченными возможностями здоровья и инвалидов, систематически занимающихся физической культурой и спортом, в общей численности лиц указанной категории населения, не имеющих противопоказаний к занятиям физической культурой и спортом, – 24 процента в 2032 году и 26 процентов в 2036 году.»;

д) в подразделе «Ц–1.5. Открытое образовательное пространство, обеспечивающее равные шансы на жизненный успех, конкурентоспособность человека в мировом пространстве»:

в наименовании слово «шансы» заменить словом «возможности», слово «конкурентоспособность» заменить словом «благополучие», слова «в мировом пространстве» заменить словами «в условиях новой экономики»;

абзац первый изложить в следующей редакции:

«Достижение поставленной цели требует повышения качества единой системы образования, направленного на достижение высоких учебных результатов, успешную социализацию обучающихся и укрепление национального (этнокультурного) компонента образования; развития системы выявления и поддержки одаренных и талантливых детей; создания современной образовательной инфраструктуры с использованием передовых цифровых технологий; реализации педагогического и управленческого потенциала в системе образования.»;

абзацы второй и третий признать утратившими силу;

абзацы шестой – восьмой изложить в следующей редакции:

«внедрение системы индивидуального психолого-педагогического и медико-социального сопровождения детей на уровнях дошкольного и школьного образования на основе проактивного подхода;

внедрение современных методов обучения и воспитания, разработка и апробация вариативных образовательных программ, в том числе инклюзивных;

реализация комплекса мер по трудовому воспитанию и профессиональной ориентации детей и молодежи с привлечением представителей бизнеса, научных организаций и креативных индустрий для реализации программ профессиональной ориентации;»;

абзацы девятый – тринадцатый признать утратившими силу;

в абзаце четырнадцатом слова «развитие сотрудничества между учащимися и практиками вне рамок системы формального образования,» исключить;

абзац пятнадцатый изложить в следующей редакции:

«расширение сети профильных классов, предпрофессиональных программ и проектного обучения, ориентированных на кадровое обеспечение приоритетных отраслей экономики, а также формирование интегрированной образовательной вертикали «школа – колледж/высшее учебное заведение – трудоустройство»;»;

абзац шестнадцатый дополнить словами «, в том числе дистанционных, с учетом изменения рынка труда и обеспечение трудоустройства в приоритетных отраслях экономики»;

дополнить новыми абзацами семнадцатым и восемнадцатым следующего содержания:

«развитие международного образовательного сотрудничества посредством академической мобильности, реализации совместных образовательных программ и технологического партнерства;

обеспечение функционирования системы образования на основе индивидуальных образовательных траекторий, формируемых с учетом особенностей, интересов и потребностей обучающихся на всех уровнях образования (дошкольном, общем, профессиональном, дополнительном);»;

абзац семнадцатый считать абзацем девятнадцатым и в нем слова «цифровую образовательную среду» заменить словами «внедрение передовых технологий и технологий искусственного интеллекта»;

абзац восемнадцатый считать абзацем двадцатым и в нем слова «обеспечивающей высокое качество и доступность образования всех видов методов обучения для учащихся всех уровней обучения» заменить словами «включающей технологии искусственного интеллекта и обеспечивающей доступ к качественным образовательным ресурсам»;

абзацы девятнадцатый – двадцать первый считать абзацами двадцать первым – двадцать третьим и изложить их в следующей редакции:

«создание комфортной образовательной среды, соответствующей актуальным требованиям к качеству образования, в том числе строительство и капитальный ремонт объектов образования;

создание межвузовского кампуса мирового уровня и многофункционального образовательно-производственного комплекса среднего профессионального образования;

создание и развитие флагманских образовательных организаций, реализующих уникальные образовательные технологии и экспериментальные образовательные программы;»;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать четвертым и признать его утратившим силу;

абзацы двадцать третий – двадцать шестой считать абзацами двадцать пятым – двадцать восьмым;

абзац двадцать седьмой считать абзацем двадцать девятым и признать его утратившим силу;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцатым;

абзац двадцать девятый считать абзацем тридцать первым и признать его утратившим силу;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать вторым;

абзац тридцать первый считать абзацем тридцать третьим и изложить его в следующей редакции:

«создание организационно-методических условий эффективного развития кадрового потенциала и конкурентоспособности системы образования;»;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать четвертым и признать его утратившим силу;

абзац тридцать третий считать абзацем тридцать пятым и в нем слово «разработка» заменить словом «развитие», слова «повышения квалификации, включающей новые формы, практики, механизмы сетевого взаимодействия организаций среднего, высшего и дополнительного профессионального образования» исключить;

дополнить новым абзацем тридцать шестым следующего содержания:

«привлечение потенциальных работодателей к участию в системе подготовки педагогических кадров;»;

абзацы тридцать четвертый – тридцать шестой считать абзацами тридцать седьмым – тридцать девятым;

абзац тридцать седьмой считать абзацем сороковым и признать его утратившим силу;

абзац тридцать восьмой считать абзацем сорок первым;

абзац тридцать девятый считать абзацем сорок вторым и изложить его в следующей редакции:

«развитие системы поддержки одаренных и талантливых детей, включая развитие соответствующей инфраструктуры.»;

абзацы сороковой – сорок седьмой считать абзацами сорок третьим – пятидесятым;

абзацы сорок восьмой – пятидесятый считать абзацами пятьдесят первым – пятьдесят третьим и изложить их в следующей редакции:

«уровень образования – 81,7 процента в 2032 году и 82,1 процента в 2036 году;

эффективность системы выявления, поддержки и развития способностей и талантов у детей и молодежи – 38,9 процента в 2032 году и 40 процентов в 2036 году;

удовлетворенность населения результатами работы системы образования Республики Саха (Якутия) не менее 90 процентов в 2032 году и не менее 95 процентов в 2036 году.»;

абзацы пятьдесят первый – пятьдесят третий считать абзацами пятьдесят четвертым – пятьдесят шестым и признать их утратившими силу;

е) в подразделе «Ц–1.6. Якутия – территория с развитым рынком труда. Кадровое обеспечение потребностей экономики»:

абзац первый изложить в следующей редакции:

«Основными мерами повышения экономической активности населения и оптимизации отраслевой структуры занятости являются создание высокопроизводительных звеньев производственного процесса, развитие территориальной и профессиональной мобильности трудовых ресурсов, повышение конкурентоспособности граждан на рынке труда посредством развития профессиональных квалификаций и компетенций, а также проведение активной политики содействия занятости граждан.»;

абзацы второй и третий признать утратившими силу;

абзац пятый изложить в следующей редакции:

«3–1.6.1. Обеспечить экономику Республики Саха (Якутия) трудовыми ресурсами в соответствии с прогнозом потребности в кадрах:»;

дополнить новым абзацем седьмым следующего содержания:

«создание на основе прогноза кадровой потребности эффективной системы подготовки, профессиональной переподготовки и повышения квалификации специалистов с учетом приоритетности отраслей экономики;»;

абзац седьмой считать абзацем восьмым;

абзац восьмой считать абзацем девятым и изложить его в следующей редакции:

«подготовка квалифицированных кадров на условиях целевого обучения в организациях среднего профессионального и высшего образования, российских и международных научно-образовательных центрах, передовых инновационных организациях, в том числе в рамках реализации отраслевых проектов с участием заказчиков, работодателей;»;

абзац девятый считать абзацем десятым;

абзац десятый считать абзацем одиннадцатым и признать его утратившим силу;

абзацы одиннадцатый и двенадцатый считать абзацами двенадцатым и тринадцатым;

дополнить новым абзацем четырнадцатым следующего содержания:

«выявление скрытой занятости и легализация трудовых отношений в отраслях экономики Республики Саха (Якутия);»;

абзацы тринадцатый – семнадцатый считать абзацами пятнадцатым – девятнадцатым;

дополнить новым абзацем двадцатым следующего содержания:

«создание условий для одновременного освоения нескольких профессий в рамках профессионального образования;»;

абзацы восемнадцатый – двадцать третий считать абзацами двадцать первым – двадцать шестым;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать седьмым и в нем слова «снижение до 5,3 процента» заменить словами «не выше 5 процентов на весь период реализации Стратегии»;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать восьмым и признать его утратившим силу;

б) в разделе «СЦ–2. Эффективное управление территориями»:

а) наименование изложить в следующей редакции:

«СЦ–2. КОМФОРТНАЯ И БЕЗОПАСНАЯ СРЕДА ДЛЯ ЖИЗНИ»;

б) абзац первый изложить в следующей редакции:

«Инфраструктура и обеспечение безопасности играют критически важную роль в повседневной жизни каждого человека, оказывая значительное влияние на его благополучие, продуктивность и качество жизни. Эффективное управление этими элементами гарантирует гражданам высокий уровень жизни, создает условия для развития бизнеса и привлекает инвестиции, что положительно сказывается на экономике республики. Формирование качественной инфраструктуры и надежной системы безопасности является приоритетом для Республики Саха (Якутия).»;

в) абзацы второй – двадцать второй признать утратившими силу;

г) в подразделе «Ц–2.1. Транспортная система, обеспечивающая конкурентоспособное развитие производства и коммуникативную мобильность населения»:

в абзаце первом слова «в районе города Якутска через реку Лену и в районе поселка Хандыга через реку Алдан (в долгосрочной перспективе), ряд мостов на автомобильных дорогах «Виллой» и «Амга» позволит усилить связь населенных пунктов и увеличить грузопотоки» заменить словами «, в том числе через реку Лену, Виллой и Алдан (в долгосрочной перспективе), что позволит повысить транспортную связанность населенных пунктов и увеличить грузопотоки»;

абзац второй признать утратившим силу;

абзац третий изложить в следующей редакции:

«Развитие транспортного каркаса имеет пять направлений:»;

в абзаце четвертом слова «на Иркутск через поселки Витим и Пеледуй» заменить словами «в общероссийскую транспортную сеть в Иркутской области»;

абзац шестой дополнить словами «Амурской области»;

дополнить новым абзацем девятым следующего содержания:

«Приоритетным направлением выступает формирование на территории Республики Саха (Якутия) Северного широтного транспортного пояса Российской Федерации, в котором Республика Саха (Якутия) выступает ключевым связующим звеном между Иркутской областью, Магаданской областью и Хабаровским краем с выходом к Охотскому морю.»;

абзац девятый считать абзацем десятым;

абзац десятый считать абзацем одиннадцатым и изложить его в следующей редакции:

«3–2.1.1. Обеспечить всесезонное наземное транспортное сообщение с выходом в магистральную сеть автомобильных и железных дорог страны:»;

абзац одиннадцатый считать абзацем двенадцатым и признать его утратившим силу;

абзац двенадцатый считать абзацем тринадцатым и изложить его в следующей редакции:

«до 2036 года:»;

абзац тринадцатый считать абзацем четырнадцатым и в нем слова «, через реку Алдан на автомобильной дороге федерального значения «Колыма» и ряда мостов через реку Вилюй на автомобильной дороге федерального значения «Вилюй» исключить;

абзац четырнадцатый считать абзацем пятнадцатым и признать его утратившим силу;

абзац пятнадцатый считать абзацем шестнадцатым и изложить его в следующей редакции:

«приведение участка Беркакит – Томмот железнодорожной линии Беркакит – Томмот – Якутск в состояние, обеспечивающее постоянную эксплуатацию;»;

абзац шестнадцатый считать абзацем семнадцатым;

абзац семнадцатый считать абзацем восемнадцатым и изложить его в следующей редакции:

«обеспечение круглогодичного бесперебойного транспортного сообщения по автомобильным дорогам федерального значения «Лена», «Вилюй» и «Колыма» (посредством строительства и реконструкции участков автомобильных дорог «Лена», «Вилюй» и «Колыма», строительства мостовых переходов через реку Алдан на автомобильной дороге «Колыма» и через реку Вилюй на автомобильной дороге «Вилюй»);»;

абзац восемнадцатый считать абзацем девятнадцатым и в нем слова «с выходом в Хабаровский край, «Кобяй» и слова «Абалах», «Алдан»,» исключить;

дополнить новыми абзацами двадцатым – двадцать вторым следующего содержания:

«строительство межрегиональной автомобильной дороги «Мирный – Ленск – Кропоткин – Таксимо»;

обеспечение круглогодичного сообщения автомобильной дороги «Яна» на участке от села Тополиное Томпонского улуса (района) до поселка Батагай Верхоянского улуса (района) в рамках реализации первого этапа проекта «Восточный меридиан»;

обустройство автозимника с продленным сроком эксплуатации «поселок Усть-Куйга – село Найба»;»;

абзацы девятнадцатый и двадцатый считать абзацами двадцать третьим и двадцать четвертым и изложить их в следующей редакции:

«строительство и реконструкция мостов, в том числе на малых реках Якутии, причалов и пристаней;

строительство железнодорожной линии Нижний Бестях – Хандыга с совмещенным автомобильно-железнодорожным мостовым переходом через реку Алдан в районе поселка Хандыга;»;

дополнить новым абзацем двадцать пятым следующего содержания:

«строительство пункта пропуска «Джалинда – Мохэ»;»;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать шестым;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать седьмым и в нем слова «Яна»,» заменить словами «Яна» на участке от поселка Батагай Верхоянского улуса (района) до села Найба Булунского улуса (района) в рамках реализации второго этапа проекта «Восточный меридиан», а также автомобильных дорог»;

абзац двадцать третий считать абзацем двадцать восьмым;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать девятым и дополнить его словами «, в том числе строительство железнодорожной линии от поселка Хандыга до Магадана»;

абзацы двадцать пятый и двадцать шестой считать абзацами тридцатым и тридцать первым и признать их утратившими силу;

абзац двадцать седьмой считать абзацем тридцать вторым и в нем слова «3–2.1.1.2.» заменить словами «3–2.1.2.»;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцать третьим и дополнить его словами «, в том числе с целью повышения устойчивости дорожных покрытий к климатическим рискам»;

абзацы двадцать девятый – тридцать первый считать абзацами тридцать четвертым – тридцать шестым;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать седьмым и изложить его в следующей редакции:

«совершенствование сети муниципальных и межмуниципальных автомобильных дорог общего пользования.»;

абзацы тридцать третий – тридцать пятый считать абзацами тридцать восьмым – сороковым и признать их утратившими силу;

абзац тридцать шестой считать абзацем сорок первым и изложить его в следующей редакции:

«З–2.1.3. Повысить транспортную подвижность населения путем повышения доступности и качества транспортных услуг, в том числе обеспечения регулярного пассажирского сообщения для труднодоступных и отдаленных населенных пунктов Арктической зоны Республики Саха (Якутия) с использованием воздушного, водного и наземного транспорта.»;

абзац тридцать седьмой считать абзацем сорок вторым и в нем слова «З–2.1.2.1.» заменить словами «З–2.1.3.1.»;

абзац тридцать восьмой считать абзацем сорок третьим и в нем слова «, входящих в состав ФКП «Аэропорты Севера» заменить словами «и их инфраструктуры»;

абзацы тридцать девятый – сорок второй считать абзацами сорок четвертым – сорок седьмым и изложить их в следующей редакции:

«реконструкция международного терминала акционерного общества «Аэропорт Якутск»;

строительство и реконструкция посадочных площадок для приема и выпуска воздушных судов, в том числе с возможностью использования в качестве дронопортов;

создание условий для развития малой авиации и беспилотных авиационных систем.

З–2.1.3.2. Обеспечить ценовую доступность пассажирских перевозок по социально значимым маршрутам, в том числе посредством применения механизмов субсидирования.»;

абзац сорок третий считать абзацем сорок восьмым и в нем слова «З–2.1.2.3.» заменить словами «З–2.1.3.3.»;

абзацы сорок четвертый – сорок шестой считать абзацами сорок девятым – пятьдесят первым;

абзац сорок седьмой считать абзацем пятьдесят вторым и дополнить его словами «с увеличением доли парка общественного транспорта, имеющего срок эксплуатации не старше нормативного»;

абзацы сорок восьмой – пятидесятый считать абзацами пятьдесят третьим – пятьдесят пятым и изложить их в следующей редакции:

«применение вездеходной техники;

применение беспилотных авиационных систем для перевозки грузов (включая лекарственные препараты, почтовые отправления и социально значимые товары) в отдаленные и труднодоступные районы Республики Саха (Якутия);

обновление пассажирского и грузового флота внутреннего водного транспорта, строительство дебаркадеров.»;

абзацы пятьдесят первый и пятьдесят второй считать абзацами пятьдесят шестым и пятьдесят седьмым и признать их утратившими силу;

абзац пятьдесят третий считать абзацем пятьдесят восьмым и в нем слова «3–2.1.3.» заменить словами «3–2.1.4.»;

абзац пятьдесят четвертый считать абзацем пятьдесят девятым и его после слова «областями» дополнить словами «, Чукотским автономным округом»;

абзац пятьдесят пятый считать абзацем шестидесятым и признать его утратившим силу;

абзац пятьдесят шестой считать абзацем шестьдесят первым;

абзац пятьдесят седьмой считать абзацем шестьдесят вторым и изложить его в следующей редакции:

«создание международного транспортного коридора «Мохэ – Найба» с сопутствующей железнодорожной инфраструктурой.»;

абзац пятьдесят восьмой считать абзацем шестьдесят третьим и признать его утратившим силу;

абзац пятьдесят девятый считать абзацем шестьдесят четвертым и изложить его в следующей редакции:

«3–2.1.4.1. Увеличить количество перевозок по Трансарктическому транспортному коридору путем создания нового международного транспортного коридора «Мохэ – Найба» с использованием грузового терминала в поселке Нижний Бестях Мегино-Кангаласского улуса (района):»;

абзац шестидесятый считать абзацем шестьдесят пятым и в нем слова «восстановления Северного морского пути» заменить словами «развития Трансарктического транспортного коридора»;

дополнить новым абзацем шестьдесят шестым следующего содержания:

«строительство нового глубоководного морского порта в районе села Найба Булунского улуса (района):»;

абзац шестьдесят первый считать абзацем шестьдесят седьмым;

абзац шестьдесят второй считать абзацем шестьдесят восьмым и в нем слова «обновление парка судов типа «река – море» заменить словами «строительство и модернизация судов типа «река – море» на базе Жатайской судовой верфи»;

абзац шестьдесят третий считать абзацем шестьдесят девятым;

абзац шестьдесят четвертый считать абзацем семидесятым и в нем слова «3–2.1.3.2.» заменить словами «3–2.1.4.2.», слово «сети:» заменить словом «сети.»;

абзацы шестьдесят пятый – шестьдесят седьмой считать абзацами семьдесят первым – семьдесят третьим и признать их утратившими силу;

абзац шестьдесят восьмой считать абзацем семьдесят четвертым и в нем слова «З–2.1.3.3.» заменить словами «З–2.1.5.»;

абзац шестьдесят девятый считать абзацем семьдесят пятым и в нем слова «З–2.1.4.1.» заменить словами «З–2.1.5.1.»;

абзац семидесятый считать абзацем семьдесят шестым и изложить его в следующей редакции:

«увеличение количества объектов инфраструктуры для заправки экологичным топливом, в том числе строительство объектов газозаправочной инфраструктуры, а также увеличение количества станций зарядки электротранспорта;»;

абзац семьдесят первый считать абзацем семьдесят седьмым и признать его утратившим силу;

абзац семьдесят второй считать абзацем семьдесят восьмым и изложить его в следующей редакции:

«перевод автомобильной и специализированной техники на альтернативные виды топлива, в том числе газомоторное;»;

абзац семьдесят третий считать абзацем семьдесят девятым;

абзац семьдесят четвертый считать абзацем восьмидесятым и изложить его в следующей редакции:

«З–2.1.6. Обеспечить цифровую трансформацию транспортной отрасли;»;

абзац семьдесят пятый считать абзацем восемьдесят первым и в нем слово «создание» заменить словом «применение», слова «, автоматическое управление воздушными транспортными средствами» исключить;

дополнить абзацем восемьдесят вторым следующего содержания:

«оснащение автомобильных дорог регионального и федерального значения пунктами автоматического весогабаритного контроля транспортных средств для обеспечения сохранности автомобильных дорог.»;

абзац семьдесят шестой считать абзацем восемьдесят третьим и в нем слова «З–2.1.4.3.» заменить словами «З–2.1.7.»;

дополнить абзацами восемьдесят четвертым – восемьдесят девятым следующего содержания:

«Ожидаемые результаты:

доля населения, обеспеченного круглогодичным транспортным сообщением, – не менее 88,9 процента в 2032 и 2036 годах;

доля автомобильных дорог регионального и межмуниципального значения, соответствующих нормативным требованиям, – не менее 89,2 процента в 2032 году и не менее 91,1 процента в 2036 году;

доля дорожной сети городских агломераций, состоящих из населенных пунктов с численностью населения свыше 20 тысяч человек, расположенных в Дальневосточном федеральном округе, находящейся в нормативном состоянии, – не менее 85 процентов в 2032 и 2036 годах;

доля парка общественного транспорта в агломерациях и городах, имеющего срок эксплуатации, не превышающий нормативный, – не менее 85 процентов в период 2030–2036 годов;

количество погибших в дорожно-транспортных происшествиях на 10 тысяч транспортных средств – менее 1,35 человека в 2032 году и менее 1,07 человека в 2036 году.»;

д) подраздел «Ц–2.2. Надежное, качественное и доступное электроснабжение для существующих и новых потребителей» признать утратившим силу;

е) в подразделе «Ц–2.3. Доступное благоустроенное жилье с безопасной и комфортной средой проживания населения»:

дополнить новым абзацем первым следующего содержания:

«Повышение обеспеченности граждан, в том числе льготных категорий, современным и комфортным жильем, улучшение жилищных условий населения, модернизация коммунальной инфраструктуры и повышение качества предоставляемых коммунальных услуг, сокращение количества аварийного жилья, а также формирование комфортной городской среды – ключевые задачи реализации политики Республики Саха (Якутия) в сфере жилищного строительства и жилищно-коммунального хозяйства.»;

абзацы первый и второй считать абзацами вторым и третьим;

абзацы третий – седьмой считать абзацами четвертым – восьмым и изложить их в следующей редакции:

«зонирование территорий населенных пунктов республики с учетом планов развития систем газо-, электро- и теплоснабжения населенных пунктов, включая газификацию объектов теплоснабжения;

обеспечение эффективного использования земель населенных пунктов республики с сохранением и развитием зеленого фонда;

комплексное развитие комфортной среды в опорных населенных пунктах;

реализация комплекса первоочередных мероприятий по благоустройству дворовых и общественных территорий;

повышение эффективности использования территорий населенных пунктов в Арктической зоне республики посредством строительства multifunctional объектов с использованием современных энергоэффективных технологий и строительных материалов, а также совершенствования градостроительных нормативов и норм.»;

абзацы восьмой и девятый считать абзацами девятым и десятым и признать их утратившими силу;

абзацы десятый и одиннадцатый считать абзацами одиннадцатым и двенадцатым;

дополнить новыми абзацами тринадцатым – пятнадцатым следующего содержания:

«государственная поддержка мер по улучшению жилищных условий отдельных категорий граждан, определенных законодательством Российской Федерации, за счет средств федерального бюджета в пределах установленных социальных стандартов и в соответствии с объемом государственных обязательств;

государственная поддержка молодых семей, многодетных семей, в том числе путем предоставления социальных выплат на приобретение жилого помещения или строительство индивидуального жилого дома;

содействие развитию индивидуального жилищного строительства, в том числе на основе индустриальных технологий строительства;»;

абзац двенадцатый считать абзацем шестнадцатым и дополнить его словами «, повышение доступности льготного ипотечного кредитования»;

абзац тринадцатый считать абзацем семнадцатым и признать его утратившим силу;

абзац четырнадцатый считать абзацем восемнадцатым;

абзац пятнадцатый считать абзацем девятнадцатым и изложить его в следующей редакции:

«содействие снижению издержек застройщиков, в том числе за счет:»;

дополнить абзацами двадцатым и двадцать первым следующего содержания:

«внедрения механизмов комплексного развития территорий и инфраструктурного меню;

синхронизации инвестиционных программ организаций коммунального комплекса с проектами жилищного строительства в целях снижения затрат на создание и подключение объектов инженерной инфраструктуры;»;

абзацы шестнадцатый и семнадцатый считать абзацами двадцать вторым и двадцать третьим;

абзацы восемнадцатый – двадцать первый считать абзацами двадцать четвертым – двадцать седьмым и признать их утратившими силу;

абзацы двадцать второй и двадцать третий считать абзацами двадцать восьмым и двадцать девятым и изложить их в следующей редакции:

«3–2.3.3. Обновить жилищный фонд:

сокращение непригодного для проживания жилищного фонда;»;

абзацы двадцать четвертый и двадцать пятый считать абзацами тридцатым и тридцать первым;

абзацы двадцать шестой – двадцать девятый считать абзацами тридцать вторым – тридцать пятым и признать их утратившими силу;

абзацы тридцатый и тридцать первый считать абзацами тридцать шестым и тридцать седьмым;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать восьмым и дополнить его словами «, в том числе с применением модульных решений, новых норм и правил проектирования и строительства, санитарных и экологических требований»;

абзац тридцать третий считать абзацем тридцать девятым;

дополнить новым абзацем сороковым следующего содержания:

«строительство объектов водоотведения малой мощности «под ключ», в том числе с применением механизмов государственной поддержки;»;

абзац тридцать четвертый считать абзацем сорок первым и в нем слова «(Ц–3.9)» заменить словами «, в том числе реализация программы социальной газификации населения»;

абзацы тридцать пятый и тридцать шестой считать абзацами сорок вторым и сорок третьим;

абзац тридцать седьмой считать абзацем сорок четвертым и дополнить его словами «и улучшением качества предоставляемых коммунальных услуг»;

абзацы тридцать восьмой – сорок третий считать абзацами сорок пятым – пятидесятым и признать их утратившими силу;

абзац сорок четвертый считать абзацем пятьдесят первым;

абзац сорок пятый считать абзацем пятьдесят вторым и его после слова «посредством» дополнить словами «энергосервисных контрактов и»;

абзацы сорок шестой – сорок восьмой считать абзацами пятьдесят третьим – пятьдесят пятым;

абзацы сорок девятый и пятидесятый считать абзацами пятьдесят шестым и пятьдесят седьмым и признать их утратившими силу;

абзац пятьдесят первый считать абзацем пятьдесят восьмым;

абзацы пятьдесят второй и пятьдесят третий считать абзацами пятьдесят девятым и шестидесятым и изложить их в следующей редакции:

«создание условий для внедрения энергосбережения и проведения энергосервисных мероприятий на объектах генерации энергии, социальной и инженерной инфраструктуры, в жилищном фонде;

стимулирование строительства энергоэффективных жилых домов.»;

абзацы пятьдесят четвертый и пятьдесят пятый считать абзацами шестьдесят первым и шестьдесят вторым и признать их утратившими силу;

дополнить абзацами шестьдесят третьим – шестьдесят девятым следующего содержания:

«Ожидаемые результаты:

количество граждан, расселенных из аварийного жилищного фонда, – не менее 80 тысяч человек в 2032 году и 90 тысяч человек в 2036 году;

площадь расселенного аварийного жилищного фонда – не менее 1520 тысяч квадратных метров в 2032 году и 1800 тысяч квадратных метров в 2036 году;

доля жилищного фонда, оборудованного всеми видами благоустройства, – 50,1 процента в 2032 году и 51,5 процента в 2036 году;

уровень износа коммунальной инфраструктуры – 43,1 процента в 2032 году и 41,5 процента в 2036 году;

количество районных центров, обеспеченных канализационно-очистными сооружениями, – 25 единиц в 2032 году и 36 единиц в 2036 году;

количество газифицированных населенных пунктов – 153 единицы в 2032 году и 156 единиц в 2036 году.»;

ж) в подразделе «Ц–2.4. Устойчивое повышение уровня безопасности жителей республики, сбережение человеческих жизней от угроз природного и техногенного характера с учетом климатических условий проживания»:

дополнить новым абзацем четвертым следующего содержания:

«Необходимо обеспечить изучение, прогнозирование рисков, связанных с глобальными климатическими изменениями (природные пожары, наводнения, деградация многолетней мерзлоты и другие), а также минимизацию их потенциальных негативных социальных и экономических последствий посредством реализации современных технологических и инфраструктурных проектов.»;

абзацы четвертый – восьмой считать абзацами пятым – девятым;

дополнить новым абзацем десятым следующего содержания:

«учет в генеральных планах населенных пунктов Республики Саха (Якутия) зон затопления и подтопления;»;

абзац девятый считать абзацем одиннадцатым;

абзацы десятый и одиннадцатый считать абзацами двенадцатым и тринадцатым и признать их утратившими силу;

абзацы двенадцатый и тринадцатый считать абзацами четырнадцатым и пятнадцатым;

абзац четырнадцатый считать абзацем шестнадцатым и дополнить его словами «, в том числе с учетом увеличения количества пунктов видеомониторинга лесных пожаров и внедрения спутниковых инструментов и беспилотных летательных аппаратов для охраны и защиты лесов»;

абзацы пятнадцатый – семнадцатый считать абзацами семнадцатым – девятнадцатым и изложить их в следующей редакции:

«3–2.4.3. Повысить уровень противопожарной защиты населенных пунктов:

увеличение количества населенных пунктов, обеспеченных подразделениями пожарной охраны:

реализация комплекса мероприятий, направленных на предупреждение лесных и техногенных пожаров, оснащение основной и специальной пожарной техникой, установку автономных дымовых пожарных извещателей в жилых домах и квартирах.»;

абзацы восемнадцатый – двадцать второй считать абзацами двадцатым – двадцать четвертым и признать их утратившими силу;

абзацы двадцать третий и двадцать четвертый считать абзацами двадцать пятым – двадцать шестым;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать седьмым и изложить его в следующей редакции:

«замена капиталоемких вылетов на воздушных судах на эффективное оборудование с использованием умных беспилотных авиационных систем для мониторинга лесных пожаров, паводков, ледовой обстановки, а также для поиска пропавших в труднодоступной местности;»;

абзацы двадцать шестой – двадцать девятый считать абзацами двадцать восьмым – тридцать первым;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать вторым и изложить его в следующей редакции:

«доля результативных поисково-спасательных работ – не менее 98 процентов в 2032 и 2036 годах;»;

дополнить абзацами тридцать третьим – тридцать пятым следующего содержания:

«количество смертей в случае возникновения чрезвычайных ситуаций и пожаров – не более 6,9 случая смерти на 100 тысяч населения в 2032 году и не более 6,5 случая смерти на 100 тысяч населения в 2036 году;

оперативность тушения лесных пожаров в первые сутки – не менее 75 процентов в 2032 году и не менее 95 процентов в 2036 году;

доля населения, защищенного в результате проведения мероприятий от негативного воздействия вод, в общей численности населения, проживающего на подверженных негативному воздействию вод территориях, – до 19,02 процента в 2032 году и до 20 процентов в 2036 году.»;

з) в подразделе «Ц–2.5. Гарантированная и своевременная доставка грузов в районы с ограниченными сроками завоза грузов»:

в абзаце третьем слова «с учетом перенаправления основной массы грузов на новые транспортные направления (Северный морской путь, Якутский транспортно-логистический центр в поселке Нижний Бестях) для снижения затрат на доставку грузов» исключить;

абзацы четвертый и пятый изложить в следующей редакции:

«оптимизация маршрутов перевозки грузов с использованием железнодорожной станции «Лена» (город Усть-Кут), Северного морского пути, Якутского транспортно-логистического узла для снижения затрат на доставку грузов;

совершенствование логистики завоза грузов.»;

абзацы шестой и седьмой признать утратившими силу;

абзац восьмой изложить в следующей редакции:

«З–2.5.2. Модернизировать центры депонии:»;

абзац девятый после слова «(Якутия),» дополнить словами «в том числе в селе Найба Булунского улуса (района),»;

абзац десятый – тринадцатый изложить в следующей редакции:

«строительство хладокомбинатов и теплых складских помещений на базе арктических торгово-логистических центров заготовки промысловой продукции и обеспечения круглогодичного снабжения населения социально значимыми продовольственными товарами, в том числе обеспечение морозильными мощностями в районах осуществления промышленного лова и заготовки промысловой продукции;

создание на базе отдельных торгово-логистических центров арктических районов межрайонных логистических центров для оказания комплексных услуг, ориентированных на малый торговый бизнес;

расширение инфраструктуры арктических торгово-логистических центров заготовки промышленной продукции и обеспечения круглогодичного снабжения населения социально значимыми продовольственными товарами.

3–2.5.3. Совершенствовать информационную аналитическую систему «Северный завоз» в целях обработки и анализа информации о северном завозе, мониторинга движения грузов и своевременного выявления рисков возникновения сбоев в поставках.»;

абзацы четырнадцатый – семнадцатый признать утратившими силу;

абзац девятнадцатый изложить в следующей редакции:

«ежегодное обеспечение плана завоза грузов в районы с ограниченными сроками завоза.»;

7) в разделе «СЦ–3. Глобально конкурентоспособные базовые отрасли экономики»:

а) дополнить абзацем следующего содержания:

«Повышение конкурентоспособности добычи полезных ископаемых играет решающую роль в укреплении экономики Республики Саха (Якутия). Добывающая отрасль формирует основу производственной инфраструктуры и определяет доходную часть государственного бюджета республики. Развитие отрасли и повышение эффективности добычи позволят расширить присутствие республики на внутреннем и внешнем рынках, а регулярное обновление и оптимизация производственных процессов будут способствовать поддержанию высокого уровня добычи и обеспечению устойчивости сырьевой базы республики.»;

б) в подразделе «Ц–3.1. Минерально-сырьевая база, позволяющая устойчиво обеспечивать сырьем потребности промышленности и населения»:

дополнить новым абзацем четвертым следующего содержания:

«проведение геологоразведочных работ в рамках II этапа федерального проекта «Геология: возрождение легенды» с упором на стратегические и дефицитные виды полезных ископаемых.»;

абзацы четвертый – десятый считать абзацами пятым – одиннадцатым;

абзац одиннадцатый считать абзацем двенадцатым и изложить его в следующей редакции:

«региональная геологическая изученность территории республики – 21 процент в 2032 году и 24 процента в 2036 году.»;

в) в подразделе «Ц–3.2. Мировое лидерство Якутии по добыче алмазов с созданием алмазно-бриллиантового комплекса регионального уровня»:

абзац пятый дополнить словами «, включая строительство подземного рудника «Мир–Глубокий», освоение Верхне-Мунского месторождения»;

абзац восемнадцатый признать утратившим силу;

абзацы двадцатый – двадцать третий изложить в следующей редакции:

«З–3.2.5. Увеличить выпуск продукции ювелирного и гранильного производств:

возрождение гранильной отрасли и развитие ювелирной отрасли с развитием внутреннего рынка для увеличения объема производства;

введение новых мер государственной поддержки в области алмазно-бриллиантового комплекса и ювелирной промышленности, в том числе для субъектов малого и среднего предпринимательства;

развитие ювелирной отрасли путем формирования конкурентоспособных региональных брендов, производства эксклюзивных этнических изделий, продвижения продукции на внутреннем рынке»;

абзацы двадцать пятый – двадцать девятый признать утратившими силу;

абзац тридцать второй изложить в следующей редакции:

«обеспечение технологического лидерства и увеличение доли переработки в алмазно-бриллиантовом комплексе.»;

г) в подразделе «Ц–3.3. Развитие золотодобывающей промышленности»:

абзац четвертый – седьмой признать утратившими силу;

абзац восьмой изложить в следующей редакции:

«З–3.3.3. Обеспечить развитие добычи золота:»;

абзац девятый признать утратившим силу;

абзацы десятый – шестнадцатый изложить в следующей редакции:

«реализация инвестиционных проектов по освоению:

золоторудного месторождения Ключус;

Аркачанской площади в Кобяйском улусе (районе);

строительство горнорудного комплекса по технологии терморудоподготовки и биовыщелачивания золота на Самолазовском месторождении;

увеличение мощностей площадок кучного выщелачивания золотосодержащих руд на Куранахском рудном поле (модернизация Куранахской золотоизвлекательной фабрики);

создание промышленных кластеров: Алданского промышленного кластера, золотодобывающего кластера «Гросс» с открытием новых месторождений Токкинское золоторудное месторождение и месторождение рудного золота Роман, Янского горнопромышленного кластера;

вовлечение в эксплуатацию малообъемных месторождений, техногенных месторождений, лицензирование рудных, россыпных и техногенных месторождений золота, находящихся в нераспределенном фонде недр.»;

абзац семнадцатый признать утратившим силу;

абзац девятнадцатый изложить в следующей редакции:

«увеличение объемов добычи золота до 65 тонн в 2032 году и до 70 тонн в 2036 году;»;

в абзаце двадцатом слова «и Верхнеколымском» исключить;

д) в подразделе «Ц–3.4. Создание сереброрудной промышленности»:

абзац одиннадцатый признать утратившим силу;

абзац тринадцатый изложить в следующей редакции:

«увеличение объемов добычи серебра до 629 тонн в 2032 году и до 654 тонн в 2036 году;»;

е) в подразделе «Ц–3.5. Создание крупного центра оловодобычи России»:

абзац второй изложить в следующей редакции:

«3–3.5.1. Увеличить объемы добычи олова в Северо-Янском оловоносном районе на территории Усть-Янского улуса (района) с внедрением инноваций и новых технологий добычи, соблюдением высоких экологических стандартов производства;»;

абзац четвертый изложить в следующей редакции:

«освоение россыпей Тирехтях, Чурпуннья, Одинокое и Депутатского коренного месторождения.»;

абзацы пятый – восьмой признать утратившими силу;

в абзаце девятом слова «3–3.5.3.» заменить словами «3–3.5.2.»;

абзац одиннадцатый изложить в следующей редакции:

«увеличение объемов добычи олова до 2100 тонн в 2032 году и до 3000 тонн в 2036 году;»;

ж) в подразделе «Ц–3.6. Создание производства сурьмяных концентратов»:

в абзаце шестом слово «Организовать» заменить словом «Развивать»;

абзацы девятый и десятый признать утратившими силу;

абзац двенадцатый изложить в следующей редакции:

«увеличение объемов добычи золото-сурьмяных концентратов до 20 тысяч тонн концентрата в 2032 году и до 21 тысяч тонн в 2036 году;»;

з) в подразделе «Ц–3.7. Создание новой полиметаллической отрасли промышленности, обеспечивающей потребности российской экономики в свинце и цинке»:

абзац второй изложить в следующей редакции:

«3–3.7.1. Обеспечить строительство горно-обогательного комбината на базе Сарданинского месторождения полиметаллов в Усть-Майском улусе (районе) с внедрением

инноваций и новых технологий, с соблюдением высоких экологических стандартов производства.»;

в абзаце четвертом слова «государственное участие в строительстве объектов транспортной и электросетевой» заменить словами «предоставление государственной меры поддержки развития»;

абзац шестой признать утратившим силу;

абзац восьмой изложить в следующей редакции:

«производство свинцового концентрата – 31 тысяча тонн в 2032 году и 33 тысячи тонн – в 2036 году, цинкового концентрата – 16,5 тысячи тонн в 2032 году и 29 тысяч тонн в 2036 году»;

и) в подразделе «Ц–3.8. Якутия – российский лидер по добыче редкоземельных металлов»:

абзацы второй – четвертый изложить в следующей редакции:

«З–3.8.1. Достичь лидирующих позиций по добыче редкоземельных металлов в стране:

ввод в эксплуатацию редкоземельных месторождений:

ниобий-редкоземельного месторождения Томтор (участок Буранный) на территории Оленекского улуса (района)»;

дополнить новым абзацем пятым следующего содержания:

«россыпного месторождения редкоземельных металлов Центральная – Нижняя на территории Усть-Янского улуса (района)»;

абзацы пятый и шестой считать абзацами шестым и седьмым;

абзацы седьмой и восьмой считать абзацами восьмым и девятым и изложить их в следующей редакции:

«Ожидаемый результат:

увеличение объема добычи концентрата до 5 тысяч тонн в 2032 году и до 5,5 тысячи тонн в 2036 году.»;

абзац девятый считать абзацем десятым и признать его утратившим силу;

к) в подразделе «Ц–3.9. Современный нефтегазовый комплекс с высокой добавленной стоимостью и надежной системой газоснабжения как ресурсный источник реализации задач повышения качества жизни населения»:

абзацы третий – шестой изложить в следующей редакции:

«З–3.9.1. Обеспечить развитие нефтяной и нефтеперерабатывающей промышленности:

реализация инвестиционных проектов по разработке:

Мирнинской группы месторождений углеводородов, в том числе Мирнинского выступа;

Талакано-Пеледуйской группы месторождений;»;

дополнить новыми абзацами седьмым – двенадцатым следующего содержания:

«нефтяной оторочки Чаяндинского месторождения;

углеводородных участков недр Предпатомского прогиба;

участков недр Лено-Анабарского прогиба (Западно-Анабарский, Прончищевский и другие), Виллойской синеклизы;

Верхневилочанского нефтегазоконденсатного месторождения, Тымпучиканского нефтегазоконденсатного месторождения и Тас-Юряхского нефтегазоконденсатного месторождения, Улугурского и Эргеджейского участков;

участков недр Чорон Юрях и Озерный;

строительство производственного комплекса по переработке углеводородов в Южной Якутии.»;

абзацы седьмой – тридцать четвертый считать абзацами тринадцатым – сороковым и изложить их в следующей редакции:

«3–3.9.2. Обеспечить развитие газодобывающей промышленности:

увеличение добычи газа на действующих месторождениях:

Чаяндинском нефтегазоконденсатном месторождении;

Среднеботуобинском нефтегазоконденсатном месторождении;

Средневиллойском газоконденсатном месторождении;

Среднетюнгском газоконденсатном месторождении;

Отрадинском газоконденсатном месторождении;

начало добычи газа на перспективных месторождениях в Мирнинском, Ленском, Сунтарском, Нюрбинском, Олекминском улусах (районах).

3–3.9.3. Содействовать развитию газо- и нефтеперерабатывающей промышленности:

создание Алданского промышленного кластера в соответствии с утвержденной концепцией, предусматривающей:

производство сжиженного природного газа;

производство аммиака и аммиачной селитры;

производство водорода;

производство бутандиола;

реализация проектов по переработке природного газа:

комплексное развитие ресурсной базы «Якутский газовый проект»;

строительство заводов по производству сжиженного природного газа в Мегино-Кангаласском улусе (районе) и в Мирнинском улусе (районе);

организация производства сжиженного природного газа на базе Якутского газоперерабатывающего завода в городе Якутске;

организация производства сжиженного природного газа, сжиженного углеводородного газа и компримированного природного газа, переработка газа в поселке Кысыл-Сыр Вилюйского улуса (района), городе Мирном, компримирование газа, малотоннажные установки переработки газа в городах Ленске, Олекминске, Алдане, Нерюнгри, Мирном и других районных центрах;

организация производства гелия из природного газа в Мирнинском улусе (районе).

3–3.9.4. Стимулировать внутренний спрос путем газификации территорий, включая объекты промышленности и энергетики, а также расширения применения газомоторного топлива посредством повышения его доступности и развития соответствующей инфраструктуры:

проведение газификации и обеспечение надежности газоснабжения производственных потребителей и населения по следующим направлениям:

сетевой газ – строительство и функционирование газопроводных систем;

автономная газификация населенных пунктов посредством производства, хранения и использования сжиженного природного газа, сжиженного углеводородного газа и компримированного природного газа;

развитие инфраструктуры автогазозаправочных станций путем строительства:

автомобильных газонаполнительных компрессорных станций в газифицированных населенных пунктах и криогенных автомобильных заправочных станций, использующих сжиженный природный газ;

газозаправочных станций вдоль магистрального газопровода «Сила Сибири»;

реализация концепции «Восточный газовый путь», предусматривающей создание транспортного коридора на территории Дальневосточного федерального округа для передвижения транспорта на газомоторном топливе.»;

абзацы тридцать пятый – тридцать девятый считать абзацами сорок первым – сорок пятым и признать их утратившими силу;

абзац сороковой считать абзацем сорок шестым;

абзац сорок первый считать абзацем сорок седьмым и изложить его в следующей редакции:

«увеличение добычи нефти до 22 миллионов тонн в 2032 году и до 25 миллионов тонн в 2036 году, природного газа до 25 миллиардов кубических метров с

преимущественным экспортом продукции в 2032 году и до 30 миллиардов кубических метров в 2036 году.»;

абзацы сорок второй и сорок третий считать абзацами сорок восьмым и сорок девятым и признать их утратившими силу;

л) в подразделе «Ц–3.10. Создание экспортно ориентированного угольного кластера»:

наименование изложить в следующей редакции:

«Ц–3.10. Создание угольного сектора, обеспечивающего
энергетические потребности Республики Саха (Якутия)
и реализацию экспортного потенциала»;

в абзаце третьем слова «(Кобяйский улус (район))» заменить словами «(Кобяйский улус (район), Куларское (Усть-Янский улус (район) и другие»;

абзацы четвертый – двенадцатый изложить в следующей редакции:

«3–3.10.2. Обеспечить реализацию экспортно ориентированных инвестиционных проектов:

горно-обогатительный комбинат «Инаглинский»;

горно-обогатительный комбинат «Денисовский»;

развитие Эльгинского угольного комплекса;

создание угольного кластера на территории Нерюнгринского улуса (района);

освоение Сыллахского угольного месторождения;

разработка Зырянского угольного разреза;

освоение Кабактинского угольного месторождения;

разработка разреза «Налымакитский» с применением открытого способа добычи угля.»;

абзац тринадцатый признать утратившим силу;

абзацы четырнадцатый и пятнадцатый изложить в следующей редакции:

«Ожидаемый результат:

увеличение добычи угля до 60 миллионов тонн в 2032 году и до 65 миллионов тонн в 2036 году.»;

абзац шестнадцатый признать утратившим силу;

м) в подразделе «Ц–3.11. Создание кластера черной металлургии на базе железорудных месторождений Южной Якутии»:

абзацы третий – шестой изложить в следующей редакции:

«3–3.11.1. Создать кластер черной металлургии на базе железорудных месторождений Южной Якутии посредством реализации инвестиционных проектов:

освоение Тарыннахского и Сиваглинского месторождений железной руды;
 строительство горно-металлургического комплекса по производству
 горячебрикетированного железа на месторождении Таежное;
 строительство Южно-Якутского металлургического комбината.»;
 абзацы седьмой и восьмой признать утратившими силу;
 абзац десятый изложить в следующей редакции:
 «увеличение добычи железной руды до 4,5 миллиона тонн в 2032 году
 и до 6 миллионов тонн в 2036 году.»;
 абзац одиннадцатый признать утратившим силу;
 н) подраздел «Ц–3.12. Комплекс по добыче и переработке прочих полезных
 ископаемых» изложить в следующей редакции:
 «Ц–3.12. Комплекс по добыче и переработке
 прочих полезных ископаемых»

Задачи и основные мероприятия:

З–3.12.1. Нарастить объемы производства посредством добычи:
 апатита на Селигдарском месторождении путем создания горно-химического
 комплекса, включающего строительство горно-обогадательного комбината и химического
 завода по производству комплексных фосфорно-магниевых удобрений;
 графита на месторождениях Надеждинское и Чебере;
 хромдиоксида и вермикулита на Инаглинском месторождении;
 чароита на месторождении Сиреневый камень в Олекминском улусе (районе);
 базальтов в Хангаласском улусе (районе);
 кварцевого стекольного сырья на месторождениях Западно-Хомустахское и
 Нижневилуйское;
 горного хрусталя на месторождениях Перекатное и Пять пальцев в Нерюнгринском
 улусе (районе);
 мрамора в Алданском, Томпонском и Момском улусах (районах);
 камнецветного сырья в Среднеколымском улусе (районе);
 минерализованных вод на месторождениях Нахот, Неждановское, Нюрбинское;
 общераспространенных полезных ископаемых для обеспечения инертными
 материалами строительства Ленского моста, расширения федеральной автомобильной
 дороги «Вилуй» и реализации иных масштабных инфраструктурных проектов.

З–3.12.2. Организовать производство дополнительной продукции:

гематитового концентрата и доломитовой муки в качестве попутной продукции при разработке Селигдарского месторождения;

щебня путем строительства щебеночного завода для переработки вскрышных пород Селигдарского месторождения;

сырья для литейной отрасли из подземных вод, извлечение которых связано с разработкой углеводородного сырья.

3–3.12.3. Обеспечить разработку олово-медно-вольфрамового (Илин-Тас), медно-вольфрамового (Агылкинское), урановых (группа месторождений Эльконского горста), ртутных и других (молибден, кобальт, марганец и прочие) месторождений, включая строительство Эльконского горно-металлургического комбината на базе урановых месторождений в Алданском улусе (районе).

Ожидаемые результаты:

объем производства минеральных удобрений на базе месторождения апатитов до 567 тысяч тонн в год в 2032 и 2036 годах;

объем производства аммиака и аммиачной селитры до 100 тысяч тонн в год в 2032 и 2036 годах.»;

о) в подразделе «Ц–3.13. Социальная ответственность бизнеса как платформа партнерских отношений»:

абзацы седьмой и восьмой изложить в следующей редакции:

«внедрение принципа «социальная ответственность как лицензия на ведение работ» посредством включения в лицензионные соглашения критериев, определяющих показатели трудоустройства жителей республики и исполнения социальных обязательств на территориях муниципальных образований;

конструктивное взаимодействие общественных институтов Республики Саха (Якутия) и добывающих предприятий»;

дополнить новым абзацем девятым следующего содержания:

«обеспечение защиты прав и законных интересов коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия)»;

абзац девятый считать абзацем десятым и изложить его в следующей редакции:

«содействие внедрению ESG-принципов (принцип устойчивого развития) и стандарта общественного капитала бизнеса в деятельность добывающих компаний в целях обеспечения устойчивого развития, повышения эффективности деятельности и усиления позитивного воздействия на общество и окружающую среду.»;

абзац десятый считать абзацем одиннадцатым и признать его утратившим силу;

абзацы одиннадцатый – тринадцатый считать абзацами двенадцатым – четырнадцатым;

абзац четырнадцатый считать абзацем пятнадцатым и изложить его в следующей редакции:

«увеличение объема безвозмездных перечислений и спонсорской помощи на реализацию мероприятий, направленных на социально-экономическое развитие Республики Саха (Якутия);»;

абзац пятнадцатый считать абзацем шестнадцатым;

п) дополнить подразделом Ц–3.14 следующего содержания:

«Ц–3.14. Надежное, качественное и доступное электроснабжение
для существующих и новых потребителей

Энергосистема Республики Саха (Якутия) включает зоны централизованного и децентрализованного энергоснабжения.

Зона централизованного энергоснабжения состоит из трех объединенных энергорайонов: Западного, Центрального, Южно-Якутского. С 2019 года объединенная энергосистема Якутии входит в состав объединенной энергосистемы Дальнего Востока. Централизованным электроснабжением охвачено 36 процентов территории республики, на которой проживает 90 процентов населения. Энергосистема Якутии также связана с объединенной энергосистемой Сибири двумя одноцепными воздушными линиями электропередачи напряжением 220 киловольт Пеледуй – Сухой Лог – Мамакан и линиями электропередачи напряжением 220 киловольт по направлению Усть-Кут – Пеледуй.

В структуре потребления электрической энергии наибольшую долю занимают добыча полезных ископаемых – 25,2 процента, транспортировка и хранение – 21,6 процента, обеспечение электрической энергией, газом и паром – 17,4 процента. На население приходится 9,8 процента от потребляемой в республике электроэнергии. Доля потерь электроэнергии в сетях общего пользования снизилась по сравнению с предыдущими годами и составила 8,5 процента.

Ключевой приоритет развития электроэнергетики в зоне централизованного энергоснабжения – повышение надежности и качества электроснабжения потребителей, создание условий для укрепления технической независимости функционирования электроэнергетической системы, обеспечение своевременного и опережающего удовлетворения потребностей населения и экономики республики в электрической энергии, а также снятие ограничений пропускной способности линий электропередачи и трансформаторных подстанций.

В зоне децентрализованного энергоснабжения будет продолжена замена генерирующих источников современным оборудованием, в том числе с использованием атомной энергии, возобновляемых источников энергии, а также реализация проектов по применению низкоуглеродной энергетики.

Задачи и основные мероприятия:

3–3.14.1. Обеспечить ввод в эксплуатацию генерирующих мощностей теплоэлектростанций (ТЭЦ) и тепловых электростанций (ТЭС):

строительство и ввод второй очереди Якутской гидроэлектростанции (ГРЭС) – 2 (Туймаада ТЭЦ) мощностью 160 мегаватт для замещения выводимых из эксплуатации мощностей Якутской ГРЭС–1 и исходя из перспективных балансов электрической энергии и мощности;

строительство и ввод Южно-Якутской ТЭС мощностью 313 мегаватт в поселке Чульман Нерюнгринского улуса (района);

модернизация Нерюнгринской ГРЭС с увеличением мощности до 1020 мегаватт.

3–3.14.2. Обеспечить развитие атомной энергетики:

строительство и ввод в эксплуатацию атомной станции малой мощности мощностью не менее 110 мегаватт в поселке Усть-Куйга Усть-Янского улуса (района) для энергоснабжения населенных пунктов района и месторождения золота Кючус;

разработка и реализация проектов мини-атомных станций мощностью до 10 мегаватт для электро- и теплоснабжения населенных пунктов в арктических районах.

3–3.14.3. Обеспечить ввод в эксплуатацию линий электропередачи в целях снятия ограничений пропускной способности и обеспечения надежности электроснабжения потребителей:

строительство высоковольтных линий электропередачи в Виллойской группе улусов, Амгинском и Оймяконском улусах (районах).

3–3.14.4. Обеспечить ускоренную замену и ремонт аварийных, ветхих или имеющих высокий уровень износа линий электропередачи и их элементов.

3–3.14.5. Увеличить долю электроэнергии, вырабатываемой возобновляемыми источниками энергии, производства электроэнергии и снизить негативное воздействие деятельности организаций энергетического комплекса на окружающую среду:

повышение эффективности освоения и использования гидроэнергетического потенциала рек Южной Якутии посредством строительства Южно-Якутского гидроэнергетического комплекса, включая строительство Канкунской гидроэлектростанции (ГЭС) на реке Тимптон мощностью до 1 гигаватт;

модернизация Светлинской ГЭС на реке Виллой с увеличением мощности до 382 мегаватт;

модернизация дизельных электростанций с применением гибридных энергоисточников.

Ожидаемые результаты:

ввод генерирующих мощностей электроэнергии (нарастающим итогом) – 2026,2 мегаватта в 2032 году и 2418,2 мегаватта в 2036 году;

доля электроэнергии, вырабатываемой возобновляемыми источниками энергии в децентрализованной зоне энергоснабжения, в общем объеме производства электроэнергии в децентрализованной зоне энергоснабжения – не менее 3,8 процента в 2036 году.»;

8) в разделе «СЦ–4. Развитие несырьевой экспортно ориентированной экономики»:

а) в абзаце первом слова «, ориентированных преимущественно на экспорт,» исключить;

б) в абзаце втором слова «нефте- и газопереработка,» исключить, слова «и тому подобное» заменить словами «, лесозаготовка и лесопереработка»;

в) в абзаце третьем слова «лесозаготовка и лесопереработка,» исключить;

г) в подразделе «Базовый несырьевой сектор»:

в пункте «Ц–4.1. Формирование конкурентоспособного агропромышленного производства, обеспечивающего внутренний рынок собственной сельскохозяйственной продукцией высокого качества»:

абзацы второй и третий признать утратившими силу;

абзац пятый признать утратившим силу;

абзац восьмой изложить в следующей редакции:

«проведение комплексного сельскохозяйственного зонирования, рациональное размещение высокотоварного производства (сельскохозяйственного производства и отраслей пищевой и перерабатывающей промышленности) путем определения специализированных зон производства отдельных видов сельскохозяйственной продукции с учетом территориальных особенностей и обеспеченности населенных пунктов объектами социальной и инженерной инфраструктуры с последующим внедрением цифрового атласа агропромышленного комплекса;»;

абзац двенадцатый признать утратившим силу;

в абзаце четырнадцатом слова «ориентирование ассортимента и» заменить словами «расширение ассортимента и повышение», слова «на территории Республики Саха (Якутия)» исключить»;

дополнить новым абзацем пятнадцатым следующего содержания:

«масштабирование проектов по созданию круглогодичных тепличных комплексов в крупных городах и населенных пунктах, а также реализация проектов по переработке дикоросов.»;

абзац пятнадцатый считать абзацем шестнадцатым;

абзацы шестнадцатый и семнадцатый считать абзацами семнадцатым и восемнадцатым и изложить их в следующей редакции:

«модернизация объектов агропромышленного комплекса, обновление оборудования и совершенствование технологий производства продукции;

реализация приоритетных инвестиционных проектов, организованных форм хозяйствования с целью создания сельскохозяйственного каркаса, обеспечивающего до 70 процентов валовой продукции сельского хозяйства;»;

абзац восемнадцатый считать абзацем девятнадцатым и в нем слова «сырья. Расширение ассортимента производимой продукции, максимальное использование вторичного молочно-белкового сырья» заменить словами «сырья, в том числе увеличение объемов выпуска мясной и молочной продукции»;

дополнить новыми абзацами двадцатым — двадцать вторым следующего содержания:

«расширение ассортимента продукции, в том числе обеспечение выпуска и продвижения экспортно ориентированной продукции из оленины и жеребятины, меда и дикоросов;

запуск пилотных проектов по искусственному воспроизводству водных биоресурсов в арктических районах;

создание территорий развития местного производства для насыщения внутреннего рынка местными товарами и услугами;»;

абзац девятнадцатый считать абзацем двадцать третьим и в нем слова «реализация единой» заменить словами «стимулирование локализации элементов», слова «достижение полного соблюдения технологии производства предприятиями агропромышленного комплекса,» исключить;

абзац двадцатый считать абзацем двадцать четвертым и в нем слова «на 2017–2025 годы» заменить словами «на 2017–2030 годы»;

абзацы двадцать первый — двадцать третий считать абзацами двадцать пятым — двадцать седьмым;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать восьмым и в нем слова «на экстенсивной экономической основе» исключить;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать девятым и в нем слова «поддержание и дальнейшее развитие» заменить словами «содействие развитию», слова «и другое» исключить;

абзац двадцать шестой считать абзацем тридцатым и в нем слова «и переработке» исключить;

абзац двадцать седьмой считать абзацем тридцать первым;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцать вторым и признать его утратившим силу;

абзац двадцать девятый считать абзацем тридцать третьим;

дополнить новым абзацем тридцать четвертым следующего содержания:

«увеличение площадей используемых пашен, в том числе посредством проведения культуртехнических работ;»;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать пятым;

абзац тридцать первый считать абзацем тридцать шестым и в нем слова «применение энергосберегающих» заменить словом «высокопроизводительных»;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать седьмым и изложить его в следующей редакции:

«увеличение доли производства сочных кормов в общем объеме производства кормов;»;

абзацы тридцать третий – тридцать седьмой считать абзацами тридцать восьмым – сорок вторым;

абзац тридцать восьмой считать абзацем сорок третьим и признать его утратившим силу;

абзац тридцать девятый считать абзацем сорок четвертым;

дополнить абзацем сорок пятым следующего содержания:

«создание системы комплексной мотивации труда, направленной на привлечение новых кадров, в том числе посредством обеспечения комфортных условий труда;»;

абзацы сороковой и сорок первый считать абзацами сорок шестым и сорок седьмым и изложить их в следующей редакции:

«совершенствование единой цифровой платформы для сбора, обработки и анализа данных сельского хозяйства, в том числе увеличение объемов охвата сельхозтоваропроизводителей.

3–4.1.6. Повысить устойчивость и адаптивность агропромышленного комплекса к изменяющимся природно-климатическим условиям:»;

дополнить абзацами сорок восьмым – пятидесятым следующего содержания:

«разработка и внедрение системы сельскохозяйственного прогнозирования для обеспечения обоснованного принятия стратегических и операционных решений;

внедрение новых видов орошения сельхозкультур и влагосберегающих технологий при предпосевной подготовке почвы и в уходе за посевами в хозяйствах республики в целях снижения иссушения почвы;

подбор сортов и гибридов сельскохозяйственных культур, адаптированных к изменяющимся почвенно-климатическим условиям Республики Саха (Якутия).»;

абзацы сорок второй и сорок третий считать абзацами пятьдесят первым и пятьдесят вторым и изложить их в следующей редакции:

«Ожидаемые результаты:

увеличение индекса производства продукции агропромышленного комплекса (в сопоставимых ценах) по отношению к уровню 2024 года на 128,2 процента в 2032 году и на 145,2 процента в 2036 году;»;

дополнить абзацем следующего содержания:

«увеличение уровня обеспеченности населения Республики Саха (Якутия) местной сельскохозяйственной продукцией в 2032 году: молоком – 57 процентов, мясом – 33 процента, картофелем – 71 процент, овощами – 44 процента, яйцами – 68 процентов, в 2036 году: молоком – 62 процента, мясом – 36 процентов, картофелем – 76 процентов, овощами – 48 процентов, яйцами – 70 процентов.»;

в пункте «Ц–4.2. Конкурентная лесопродукция и развитие внутреннего рынка глубокой переработки древесины»:

в абзаце первом слово «Катализатором» заменить словами «Одним из катализаторов», слова «, оптимально сочетающих традиции и инновационные технологии» исключить, слово «инновационное» и слово «бизнес-класса» исключить;

в абзаце втором слова «Основные лесозаготовительные запасы древесины находятся на территории» заменить словами «Потенциал развития отрасли связан с использованием основных лесозаготовительных запасов древесины на территориях»;

абзац седьмой изложить в следующей редакции:

«содействие строительству лесовозных дорог и переездов через магистральные трубопроводы;»;

абзац восьмой после слова «государственных» дополнить словами «и муниципальных»;

абзацы девятый и десятый изложить в следующей редакции:

«содействие реализации инвестиционных проектов по переработке древесины.

З–4.2.2. Обеспечить цифровизацию государственного мониторинга лесов.»;

абзац одиннадцатый признать утратившим силу;

абзац тринадцатый изложить в следующей редакции:

«увеличение глубины переработки сырья, рациональное использование природных ресурсов, а также использование отходов лесопереработки в качестве альтернативных видов топлива (топливных гранул (пеллет), щепы, брикетов);»;

в абзаце четырнадцатом слова «, прежде всего промышленного деревянного домостроения в экономичном и бизнес-сегментах» заменить словами «с увеличением объема производства пиломатериалов, прежде всего для промышленного деревянного домостроения, благоустройства городских и дворовых территорий, детских площадок»;

абзац пятнадцатый признать утратившим силу;

абзац девятнадцатый признать утратившим силу;

в пункте «Ц–4.3. Создание производства высококачественных ресурсо- и энергосберегающих строительных материалов, изделий и конструкций»:

абзац первый изложить в следующей редакции:

«Реализация крупных инвестиционных проектов и рост объектов жилищного строительства в условиях сложной логистики и высоких транспортных издержек обуславливают увеличение внутреннего спроса на доступную и качественную строительную продукцию. Для удовлетворения данных потребностей необходимо создание территориально распределенной сети современных, технологичных производств, ориентированных на глубокую переработку местного сырья, внедрение ресурсосберегающих технологий и выпуск инновационной продукции, что обеспечит устойчивое развитие строительного комплекса.»;

в абзаце третьем слово «пространственного» заменить словом «территориального», после слова «предложения» дополнить словами «на рынке строительных материалов»;

дополнить новыми абзацами четвертым – восьмым следующего содержания:

«в Центральной Якутии: расширение и модернизация цементного производства (2019–2032 годы), производство керамических материалов (2025–2032 годы), производство сухих строительных смесей (2025–2032 годы), организация переработки техногенных и твердых бытовых (строительных) отходов и их использование в производстве строительных материалов, организация (модернизация) лесопильных производств, расширение завода крупнопанельного домостроения;

в Западной Якутии: реконструкция комбинатов строительных материалов в Мирнинском улусе (районе) (2023–2027 годы), производство щебня (2023–2025 годы); разработка карьера по добыче цеолитов в Сунтарском улусе (районе) и производство

пористого заполнителя на цеолитовом сырье (2026–2032 годы), производство керамических материалов (2025–2028 годы);

в Восточной Якутии: производство эффективных стеновых материалов с использованием золошлаковых отходов (2025–2032 годы), создание дробильно-сортировочной фабрики (2023–2026 годы);

в Южной Якутии: производство щебня и песка из отсеков дробления (2025–2028 годы);

в Арктической Якутии: развитие местного производства строительных материалов на базе месторождений базальта и строительного камня.»;

абзац четвертый считать абзацем девятым и в нем слово «комплекса.» заменить словом «комплекса:»;

абзац пятый считать абзацем десятым и признать его утратившим силу;

абзацы шестой – восьмой считать абзацами одиннадцатым – тринадцатым;

абзац девятый считать абзацем четырнадцатым и изложить его в следующей редакции:

«формирование экономики замкнутого цикла в строительном комплексе.»;

абзацы десятый – двадцать шестой считать абзацами пятнадцатым – тридцать первым и признать их утратившими силу;

абзацы двадцать седьмой и двадцать восьмой считать абзацами тридцать вторым и тридцать третьим;

в пункте «Ц–4.4. Развитие малого и среднего предпринимательства как ключевого механизма обеспечения занятости населения»:

в наименовании слова «механизма обеспечения занятости населения» заменить словами «фактора экономического роста»;

дополнить новым абзацем вторым следующего содержания:

«Задачи и основные мероприятия:»;

абзацы второй и третий считать абзацами третьим и четвертым;

абзац четвертый считать абзацем пятым и признать его утратившим силу;

абзац пятый считать абзацем шестым и изложить его в следующей редакции:

«повышение уровня информированности и доступности комплекса услуг, сервисов и мер государственной поддержки для предпринимателей и самозанятых граждан;»;

абзацы шестой – девятый считать абзацами седьмым – десятым;

абзац десятый считать абзацем одиннадцатым и изложить его в следующей редакции:

«обеспечение льготного доступа к производственным площадям, помещениям индустриальных (промышленных) парков, агропромышленных парков, бизнес-парков, технопарков в целях создания (развития) производственных и инновационных компаний.»;

абзацы одиннадцатый – пятнадцатый считать абзацами двенадцатым – шестнадцатым;

абзацы шестнадцатый – восемнадцатый считать абзацами семнадцатым – девятнадцатым и изложить их в следующей редакции:

«3–4.4.3. Создать условия для акселерации и масштабирования субъектов малого и среднего предпринимательства и самозанятых граждан:

системное стимулирование повышения качества выпускаемой продукции и оказываемых услуг – продвижение бренда «Сделано в Якутии»;

поддержка выхода компаний на корпоративные и внешние рынки;»;

дополнить новым абзацем двадцатым следующего содержания:

«содействие ускоренной трансформации бизнес-процессов в цифровой формат (эквайринг, логистика, маркетинг, коммуникации с клиентами).»;

абзац девятнадцатый считать абзацем двадцать первым;

абзацы двадцатый и двадцать первый считать абзацами двадцать вторым и двадцать третьим и изложить их в следующей редакции:

«численность занятых в сфере малого и среднего предпринимательства, включая индивидуальных предпринимателей, – 154 тысячи человек в 2032 году и 157,5 тысячи человек в 2036 году;

темп роста дохода в расчете на одного работника субъекта малого и среднего предпринимательства к 2024 году – 124,2 процента в 2032 году и 139 процентов в 2036 году.»;

в пункте «Ц–4.5. Комплексное развитие внутреннего и въездного туризма»:

абзац первый изложить в следующей редакции:

«Республика Саха (Якутия) располагает уникальным природным, этническим, социокультурным и промышленным потенциалом, который служит основой для развития туризма и индустрии гостеприимства. С учетом социально-экономических и географических особенностей Якутии реализация туристского потенциала будет обеспечиваться посредством развития наиболее перспективных направлений и видов туризма: природно-экологического, этнокультурного, событийного, делового, спортивного, научно-познавательного и круизного.»;

абзацы второй – пятый признать утратившими силу;

абзац седьмой изложить в следующей редакции:

«3–4.5.1. Обеспечить создание и развитие современной туристской инфраструктуры:»;

дополнить новыми абзацами восьмым – одиннадцатым следующего содержания:

«увеличение номерного фонда объектов размещения, в том числе с категорией не ниже «четыре звезды»;

реализация проектов по созданию объектов транспортной, коммунальной и энергетической инфраструктуры, необходимых для обеспечения туристских объектов;

обеспечение реализации проектов посредством развития перспективных туристских кластеров;

совершенствование механизмов поддержки проектов в сфере туризма.»;

абзац восьмой считать абзацем двенадцатым и изложить его в следующей редакции:

«3–4.5.2. Создать условия для формирования конкурентоспособного регионального туристского предложения и повышения качества туристских услуг:»;

дополнить абзацами тринадцатым – пятнадцатым следующего содержания:

«расширение ассортимента республиканского туристского продукта, включая разработку новых туристских маршрутов различной направленности, в том числе развитие мультимодальных маршрутов, продуктов промышленного, экологического, гастрономического и этнографического туризма;

цифровая трансформация туристской отрасли;

повышение качества сервиса, уровня безопасности туристских продуктов.»;

абзацы девятый – одиннадцатый считать абзацами шестнадцатым – восемнадцатым и изложить их в следующей редакции:

«3–4.5.3. Стимулировать спрос и продвижение туристских продуктов Республики Саха (Якутия) на российском и международном рынках:

формирование новых брендов по перспективным направлениям туризма;

организация и проведение международных, общероссийских, межрегиональных, республиканских мероприятий, направленных на формирование туристского имиджа и продвижение республики на туристских рынках;»;

дополнить абзацем девятнадцатым следующего содержания:

«повышение вовлеченности местных сообществ в развитие туризма, сохранение культурного наследия и экологической безопасности.»;

абзац двенадцатый считать абзацем двадцатым и изложить его в следующей редакции:

«3–4.5.4. Создать условия для развития кадрового потенциала в туристской индустрии:»;

дополнить абзацами двадцать первым и двадцать вторым следующего содержания:

«создание учебно-производственных комплексов по направлению «Туризм» в образовательных организациях среднего профессионального образования;

обеспечение доступности для населения кратких курсов обучения по актуальным направлениям развития туризма.»;

абзац тринадцатый считать абзацем двадцать третьим и изложить его в следующей редакции:

«Ожидаемые результаты:»;

абзац четырнадцатый считать абзацем двадцать четвертым и в нем слова «370 тысяч туристов» заменить словами «760 тысяч туристов в 2032 году и 800 тысяч туристов в 2036 году»;

дополнить абзацем следующего содержания:

«доля туристской отрасли в валовом региональном продукте – 2,7 процента в 2032 году и 3 процента в 2036 году.»;

пункт «Ц–4.6. Развитие креативной экономики и создание благоприятных условий для коммерциализации творческого потенциала» изложить в следующей редакции:

«Ц–4.6. Развитие креативной экономики и создание благоприятных условий
для коммерциализации творческого потенциала

В условиях глобальной экономики культурные ресурсы, творческий потенциал и современные технологии становятся важными факторами развития несырьевых отраслей. Государственная политика в сфере развития креативных индустрий Республики Саха (Якутия) направлена на формирование благоприятных условий для преобразования культурного кода региона в конкурентоспособные товары и услуги, востребованные на российском и мировом рынках.

Ключевыми направлениями, определяющими специализацию и конкурентные преимущества республики в креативном секторе, являются киноиндустрия, анимация, дизайн, разработка программного обеспечения и видеоигр, ювелирное дело, музыкальная индустрия, мода, народные художественные промыслы, а также образование в сфере креативных (творческих) индустрий.

Задачи и основные мероприятия:

3–4.6.1. Содействовать повышению коммерциализации продуктов креативных индустрий:

оказание поддержки проектам, направленным на популяризацию культурных традиций Республики Саха (Якутия);

привлечение внебюджетных средств для обеспечения деятельности институтов развития и реализации проектов креативных индустрий, в том числе ориентированных на экспорт;

повышение уровня грамотности населения в сфере защиты интеллектуальной собственности, в том числе в цифровой среде, а также создание единого патентного центра;

содействие увеличению объемов реализации продукции креативных индустрий на региональном и российском рынках.

3–4.6.2. Сохранить лидерство в производстве уникального контента и нарастить несырьевой экспорт:

формирование комплексной программы развития культурной дипломатии, предусматривающей укрепление международного сотрудничества и культурных связей, организацию мероприятий, направленных на продвижение культурного кода республики, а также содействие участию местных производителей в фестивалях, выставках, форумах и иных мероприятиях;

создание экосистемы поддержки несырьевого экспорта продукции креативных индустрий, обладающей высокой добавленной стоимостью, включая консультационное, организационное, продюсерское, маркетинговое и юридическое сопровождение проектов при выходе на внешние рынки;

создание и продвижение глобального бренда продукции креативных индустрий Республики Саха (Якутия);

повышение качества продукции в соответствии с международными стандартами и требованиями сертификации продукции;

обеспечение устойчивого роста объема производства цифрового контента различного уровня (регионального, межрегионального и международного), в том числе контента, основанного на якутском фольклоре, мифах и национальных традициях.

3–4.6.3. Создать современную среду развития креативных индустрий:

содействие развитию киносети, аудиовизуальных цифровых технологий в Республике Саха (Якутия) с перспективой их масштабирования в других регионах Российской Федерации и за рубежом;

внедрение культурного кода Республики Саха (Якутия) в проектирование и дизайн жилых кварталов, микрорайонов, деловых центров и объектов индустрии гостеприимства;

формирование комфортной, современной и насыщенной культурными событиями среды, интеграция креативных индустрий в сферы туризма и производства.

3–4.6.4. Создать эффективную систему подготовки кадров и привлечения талантов:

совершенствование системы воспитания и образования детей дошкольного и школьного возраста, направленной на развитие креативного мышления и способностей в образовательных организациях Республики Саха (Якутия) во взаимодействии с образовательными организациями высшего образования;

разработка и реализация региональной программы профессиональной ориентации, подготовки кадров и создания условий для успешной карьеры в креативной экономике;

подготовка в Республике Саха (Якутия) кадров для креативных индустрий, обладающих компетенциями мирового уровня;

развитие междисциплинарных научных лабораторий на базе образовательных организаций высшего образования и исследовательских центров Республики Саха (Якутия);

внедрение программ среднего профессионального и высшего профессионального образования по востребованным направлениям подготовки в сфере креативной экономики, в том числе связанных с этнокультурными технологиями коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия).

Ожидаемые результаты:

темп роста объема креативных индустрий к уровню 2024 года – 153,9 процента в 2032 году и 188,1 процента в 2036 году;

численность занятых в сфере креативных индустрий – 88 тысяч человек в 2032 году и 94,4 тысячи человек в 2036 году.»;

д) в подразделе «Высокотехнологичный сектор»:

в пункте «Ц–4.7. Реализация роли науки как надотраслевого ресурса экономики и движущей производительной силы социально-экономического развития»:

абзацы первый и второй изложить в следующей редакции:

«Наука и инновации играют ключевую роль в развитии современных технологий и улучшении качества жизни населения. Перед республикой стоит задача выработки конкретных решений для усиления вклада науки и технологий в экономический рост, повышения благосостояния жителей и обеспечения научно-технологического развития страны.

Перспективы научно-технологического развития Республики Саха (Якутия) определяются эффективной реализацией накопленного научно-образовательного и инновационного потенциала региона, представленного организациями, осуществляющими научные исследования и разработки (включая научно-исследовательские институты Российской академии наук, федеральные учреждения высшего образования, региональные и отраслевые научные организации, межрегиональные научно-образовательные центры).

Важными условиями дальнейшего развития являются сформировавшаяся инновационная инфраструктура в форме региональных институтов развития и высокотехнологичных компаний и сложившаяся структура управления и финансирования научно-технологической и инновационной деятельности.»;

абзацы третий – шестой признать утратившими силу;

абзац восьмой изложить в следующей редакции:

«1. Переход к передовым технологиям проектирования и создания высокотехнологичной продукции, основанным на применении интеллектуальных производственных решений, роботизированных и высокопроизводительных вычислительных систем, новых материалов и химических соединений, результатов обработки больших объемов данных, технологий машинного обучения и искусственного интеллекта.»;

абзац десятый после слова «персонализированной» дополнить словами «, предиктивной, профилактической и партисипативной», дополнить словами «и использования генетических данных и технологий»;

в абзаце двенадцатом слова «Связанность территории за счет создания интеллектуальных транспортных и телекоммуникационных систем» заменить словами «Повышение уровня связанности территории республики путем создания интеллектуальных транспортных, энергетических и телекоммуникационных систем»;

абзац тринадцатый изложить в следующей редакции:

«Возможность эффективного ответа институтов гражданского общества на большие вызовы с учетом возрастающей актуальности синтетических научных дисциплин, созданных на стыке психологии, социологии, политологии, истории и научных исследований, связанных с этическими аспектами научно-технологического развития, изменениями социальных, политических и экономических отношений.»;

абзац четырнадцатый признать утратившим силу;

абзац шестнадцатый изложить в следующей редакции:

«3–4.7.1. Закрепить роль республики как центра передовых исследований по вопросам адаптации к изменениям климата, минимизации их последствий, рационального природопользования и устойчивой жизнедеятельности в условиях Севера.»;

абзацы семнадцатый и восемнадцатый изложить в следующей редакции:

«комплексное изучение криолитозоны с акцентом на разработку экологически безопасных, энергоэффективных и климатически устойчивых технологий освоения природных ресурсов;

реализация научного потенциала палеонтологических исследований мирового уровня (Всемирный центр мамонта);»;

дополнить новыми абзацами девятнадцатым – двадцать первым следующего содержания:

«применение интегрированной системы мониторинга и прогнозирования деградации многолетней мерзлоты на основе спутниковых данных, наземных сенсоров и моделей на основе технологий искусственного интеллекта;

создание Центра компетенций, валидации и верификации климатических проектов;

разработка и развитие арктических биотехнологий, агротехнологий и арктических беспилотных авиационных систем;»;

абзацы девятнадцатый и двадцатый считать абзацами двадцать вторым и двадцать третьим;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать четвертым и изложить его в следующей редакции:

«интеграция научного потенциала республики для научно-методического и экспертного сопровождения инновационного социально-экономического его развития;»;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать пятым и его после слова «университетов» дополнить словами «и федеральных научных институтов»;

абзац двадцать третий считать абзацем двадцать шестым;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать седьмым и в нем слова «образования, науки и промышленных партнеров в формате научно-образовательного центра» заменить словами «между государственными научными организациями, образовательными организациями и федеральными партнерами»;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать восьмым;

дополнить абзацами двадцать девятым – тридцать вторым следующего содержания:

«создание единой цифровой платформы для управления научными проектами, обмена данными, обеспечения доступа к исследовательским ресурсам и организация виртуального взаимодействия с учеными, находящимися в отдаленных районах республики и за ее пределами;

создание системы управления правами на интеллектуальную собственность;

обследование организаций в целях инвентаризации, экспертизы, выявления охраноспособности результатов интеллектуальной деятельности;

продвижение местных технологий на российском и международных рынках.»;

абзац двадцать шестой считать абзацем тридцать третьим;

абзац двадцать седьмой считать абзацем тридцать четвертым и его после слова «системы» дополнить словом «непрерывной»;

дополнить абзацем тридцать пятым следующего содержания:

«обеспечение благоприятных условий для привлечения высококвалифицированных научных кадров мирового уровня и реализация программ поддержки молодых ученых, включая грантовую поддержку, доступ к современной инфраструктуре, упрощенные механизмы запуска инновационных проектов и участие в международных научных коллаборациях;»;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцать шестым;

дополнить абзацем тридцать седьмым следующего содержания:

«развитие программ научного наставничества и экспертной поддержки управленческих решений, междисциплинарных исследовательских школ, практико-ориентированных образовательных программ, которые нацелены на стратегические отрасли республики.»;

абзац двадцать девятый считать абзацем тридцать восьмым и признать его утратившим силу;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать девятым;

абзац тридцать первый считать абзацем сороковым и в нем слова «1,5 процента» заменить словами «0,3 процента в 2032 году и 0,4 процента в 2036 году»;

абзац тридцать второй считать абзацем сорок первым и изложить его в следующей редакции:

«количество подготовленных научных и научно-педагогических кадров — не менее 200 человек в 2032 году и 280 человек в 2036 году.»;

в пункте «Ц–4.8. Формирование экономики знаний, магнита технологий и экспорта высокотехнологичных решений»:

наименование изложить в следующей редакции:

«Ц–4.8. Усиление инновационной экосистемы
для технологического развития»;

абзац первый изложить в следующей редакции:

«В Республике Саха (Якутия) функционирует единая инновационная экосистема, объединяющая местные высокотехнологичные компании и образовательные организации, деятельность которых направлена на выявление технологических потребностей местных организаций и последующий поиск и внедрение наиболее востребованных технологических решений. В перспективе Республика Саха (Якутия) обладает потенциалом лидера инновационного развития Российской Федерации.»;

в абзаце третьем слова «Обеспечить создание благоприятной среды» заменить словом «Совершенствовать»;

в абзаце четвертом слово «создание» заменить словом «развитие»;

в абзаце шестом слова «и налоговой нагрузки» заменить словами «, препятствующих осуществлению»;

абзац седьмой признать утратившим силу;

в абзаце девятом слова «и другое» исключить;

абзацы десятый – двенадцатый признать утратившими силу;

абзац тринадцатый изложить в следующей редакции:

«развитие образовательных организаций среднего профессионального образования, региональной инфраструктуры подготовки участников чемпионатного движения «Профессионалы» и «Чемпионат высоких технологий», а также образовательных программ, направленных на научно-техническое развитие республики»;

в абзаце пятнадцатом слово «промышленного» заменить словом «реального»;

абзац восемнадцатый изложить в следующей редакции:

«обеспечение вклада в технологический суверенитет страны посредством углеродного потенциала Республики Саха (Якутия).»;

абзац двадцатый признать утратившим силу;

абзац двадцать первый изложить в следующей редакции:

«развитие межрегионального обмена опытом в области инновационного и цифрового развития»;

абзацы двадцать шестой и двадцать седьмой изложить в следующей редакции:

«темп роста объема инновационных товаров, работ, услуг к уровню 2024 года – 130,3 процента в 2032 году и 148,8 процента в 2036 году;

количество технологических компаний, осуществивших первичное публичное размещение акций на фондовой бирже, – не менее трех в 2032 году и не менее пяти в 2036 году.»;

абзац двадцать восьмой признать утратившим силу;

в пункте «Ц–4.9. Создание экосистемы цифровой экономики, в которой данные в цифровой форме являются ключевым фактором производства»:

наименование изложить в следующей редакции:

«Ц–4.9. Экономика данных: формирование
цифровой экосистемы региона»;

дополнить новым абзацем первым следующего содержания:

«В условиях стремительного развития информационных технологий и глобальной цифровизации создание эффективной и устойчивой экосистемы цифровой экономики становится одной из приоритетных задач развития Республики Саха (Якутия). Формирование безопасного, доступного и современного цифрового пространства Якутии на основе внедрения инновационных технологий, цифровых решений и сервисов позволит повысить качество жизни населения, создаст новые точки экономического роста и обеспечит устойчивое развитие республики посредством ее интеграции в глобальную цифровую экономику.»;

абзац первый считать абзацем вторым;

абзацы второй и третий считать абзацами третьим и четвертым и изложить их в следующей редакции:

«3–4.9.1. Создать устойчивую телекоммуникационную инфраструктуру передачи, обработки, хранения и защиты больших объемов данных, доступную для всех организаций и домохозяйств:

развитие сетей связи путем строительства высокоскоростных оптоволоконных линий, использования спутниковой связи в Арктической зоне Республики Саха (Якутия), в том числе низкоорбитальных спутников связи;»;

дополнить новыми абзацами пятым и шестым следующего содержания:

«создание региональной инфраструктуры вычислительных мощностей, достаточных для обеспечения нужд государственных органов, бизнеса и граждан Республики Саха (Якутия), в том числе на базе центров обработки данных, разработанных с учетом технических требований, обусловленных развитием цифровых технологий, и юридических требований по защите информации и технологическому суверенитету;

создание энергоэффективных центров обработки данных в целях развития исследований в сфере искусственного интеллекта для решения задач государства, науки и бизнеса;»;

абзац четвертый считать абзацем седьмым;

абзац пятый считать абзацем восьмым и признать его утратившим силу;

абзац шестой считать абзацем девятым и дополнить его словами «, в том числе путем снижения стоимости доступа к информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» в отдаленных населенных пунктах»;

абзацы седьмой и восьмой считать абзацами десятым и одиннадцатым и признать их утратившими силу;

абзац девятый считать абзацем двенадцатым и в нем слова «кадров и» заменить словами «и закрепление кадров,»;

абзац десятый считать абзацем тринадцатым и в нем слово «экономики» заменить словом «трансформации»;

дополнить новым абзацем четырнадцатым следующего содержания:

«разработка и совершенствование мер, направленных на поддержку кадров и их закрепление в республике;»;

абзац одиннадцатый считать абзацем пятнадцатым и в нем слова «цифровой экономики» заменить словами «экономики данных»;

абзац двенадцатый считать абзацем шестнадцатым;

абзацы тринадцатый – семнадцатый считать абзацами семнадцатым – двадцать первым и признать их утратившими силу;

абзацы восемнадцатый и девятнадцатый считать абзацами двадцать вторым и двадцать третьим;

абзац двадцатый считать абзацем двадцать четвертым и признать его утратившим силу;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать пятым и в нем слово «технологий» заменить словами «информационных технологий»;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать шестым;

абзацы двадцать третий и двадцать четвертый считать абзацами двадцать седьмым и двадцать восьмым и признать их утратившими силу;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать девятым и изложить его в следующей редакции:

«3–4.9.4. Обеспечить цифровую трансформацию государственного и муниципального управления:»;

дополнить новым абзацем тридцатым следующего содержания:

«формирование клиентоцентричного подхода при предоставлении государственных и муниципальных услуг;»;

абзацы двадцать шестой – двадцать девятый считать абзацами тридцать первым – тридцать четвертым;

абзацы тридцатый и тридцать первый считать абзацем тридцать пятым и тридцать шестым и изложить их в следующей редакции:

«доля домохозяйств, имеющих доступ к информационно-телекоммуникационной сети «Интернет», – 98,5 процента в 2032 году и 99 процентов в 2036 году;

«Цифровая зрелость» государственного и муниципального управления, ключевых отраслей экономики и социальной сферы, в том числе здравоохранения и образования, – 100 процентов в 2032 и 2036 годах.»;

дополнить пунктом «Ц–4.10. Обеспечение технологического лидерства Республики Саха (Якутия)» следующего содержания:

«Ц–4.10. Обеспечение технологического лидерства
Республики Саха (Якутия)»

Уникальные природно-климатические условия и природные ресурсы Якутии создают стратегические конкурентные преимущества для прорывного технологического развития. Накопленный научный потенциал в области криобиологии, арктического агропромышленного комплекса и инженерии позволяет республике стать ведущей площадкой для разработки, тестирования и внедрения специализированных решений для Арктики. Реализация данного направления нацелена на формирование в Якутии центра компетенций, обеспечивающего диверсификацию экономики и создание нового несырьевого экспортного потенциала на основе передовых разработок в сфере биозкономики, агропромышленного комплекса и беспилотных систем.

Задачи и основные мероприятия:

З–4.10.1. Создать глобально конкурентоспособный сектор арктической биозкономики:

развитие Арктического биотехнопарка со встроенной Лабораторией контроля качества;

глубокая переработка арктического сырья в продукты с высокой добавленной стоимостью (биологически активные добавки, косметическая продукция, продукты питания) для расширения рынка сбыта.

З–4.10.2. Обеспечить технологическую независимость и продовольственную безопасность в экстремальных арктических условиях:

создание центра арктической селекции, генетических ресурсов и криобанка семян для разработки и сохранения морозоустойчивых сортов сельскохозяйственных культур и пород животных;

организация полного цикла производства критически важных ветеринарных препаратов для северного животноводства;

внедрение и масштабирование цифровых технологий в агропромышленном комплексе;

оснащение тепличных и животноводческих комплексов системами интеллектуального контроля среды и ресурсов и роботизированными решениями.

З–4.10.3. Создать национальный центр компетенций и лидерства в разработке и применении арктических беспилотных авиационных систем:

развертывание полного инновационно-производственного цикла и разработка прорывных технологий для арктических беспилотных авиационных систем;

обеспечение широкомасштабного внедрения беспилотных авиационных систем в ключевые секторы экономики.

3–4.10.4. Сформировать кадровый потенциал и развивать научно-технологическое сотрудничество:

развитие специализированных образовательных программ;

создание акселерационных программ и механизмов поддержки стартапов в сфере арктических технологий;

реализация совместных научных проектов с ведущими российскими и международными научно-технологическими центрами.

3–4.10.5. Развивать технологии искусственного интеллекта:

создание регионального хранилища данных с отраслевыми наборами данных (датасетами) (здравоохранение, жилищно-коммунальное хозяйство, экология, транспорт, образование) в целях внедрения решений на основе технологий искусственного интеллекта для решения задач государства, науки и бизнеса.

Ожидаемые результаты:

количество произведенной продукции в сфере беспилотных летательных аппаратов – 2600 единиц в 2032 году и 3000 единиц в 2036 году;

рост числа организаций, внедряющих региональные решения на основе технологий искусственного интеллекта, а также расширение сфер и масштабов их применения в экономике, социальной сфере и государственном управлении;

создание акселерационных программ и механизмов поддержки стартапов в сфере технологий.»;

9) в разделе «СЦ–5. Сохранение природы для будущих поколений и всего мира»:

а) в подразделе «Ц–5.1. Благоприятная окружающая среда и создание условий для регенерации экосистем»:

абзац шестой признать утратившим силу;

дополнить новыми абзацами четырнадцатым – шестнадцатым следующего содержания:

«реализация Концепции углеродной нейтральности Республики Саха (Якутия);

развитие территориальной системы наблюдений за состоянием окружающей среды;

развитие цифровых технологий в природоохранной отрасли.»;

абзацы четырнадцатый и пятнадцатый считать абзацами семнадцатым – восемнадцатым;

абзац шестнадцатый считать абзацем девятнадцатым и в нем слово «разработка» заменить словом «актуализация», слово «перспективной» заменить словами «научно обоснованной», слова «2032 года» заменить словами «2036 года с перспективой до 2050 года»;

абзац семнадцатый считать абзацем двадцатым и изложить его в следующей редакции:

«утверждение Концепции развития особо охраняемых природных территорий Республики Саха (Якутия);»;

абзац восемнадцатый считать абзацем двадцать первым и в нем слова «и так далее» исключить;

абзацы девятнадцатый и двадцатый считать абзацами двадцать вторым и двадцать третьим и признать их утратившими силу;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать четвертым и в нем слова «и увеличивать» исключить;

абзац двадцать второй считать абзацем двадцать пятым и в нем слова «контрольно-надзорной» заменить словами «контрольной (надзорной)», слова «охотничьим ресурсам и среде их обитания» исключить;

абзац двадцать третий считать абзацем двадцать шестым и изложить его в следующей редакции:

«обеспечение воспроизводства охотничьих ресурсов, в том числе путем создания участков с особым режимом охраны;»;

дополнить новым абзацем двадцать седьмым следующего содержания:

«обеспечение полного перехода на выдачу разрешений на добычу охотничьих ресурсов в электронной форме;»;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать восьмым;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать девятым и изложить его в следующей редакции:

«регулирование численности хищников, представляющих угрозу жизни и здоровью граждан;»;

абзац двадцать шестой считать абзацем тридцатым и в нем слова «, завершение работ по территориальному охотничьему устройству» исключить;

дополнить новым абзацем тридцать первым следующего содержания:

«вовлечение населения в мероприятия по государственному мониторингу, охране и воспроизводству охотничьих ресурсов с целью обеспечения доступности охоты и популяризации культуры и этики охоты.»;

абзац двадцать седьмой считать абзацем тридцать вторым;

абзац двадцать восьмой считать абзацем тридцать третьим и в нем слово «северных» исключить;

абзац двадцать девятый считать абзацем тридцать четвертым и признать его утратившим силу;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать пятым;

абзац тридцать первый считать абзацем тридцать шестым и изложить его в следующей редакции:

«создание лесопитомников в целях выращивания посадочного материала, используемого при искусственном лесовосстановлении;»;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать седьмым;

дополнить новым абзацем тридцать восьмым следующего содержания:

«участие в совершенствовании Красной книги и правового регулирования охраны редких и находящихся под угрозой исчезновения видов растений и животных.»;

абзац тридцать третий считать абзацем тридцать девятым;

абзац тридцать четвертый считать абзацем сороковым и в нем слово «внутренних» исключить;

абзацы тридцать пятый – сорок первый считать абзацами сорок первым – сорок седьмым;

абзац сорок второй считать абзацем сорок восьмым и в нем слова «и реабилитация» исключить;

абзацы сорок третий – сорок шестой считать абзацами сорок девятым – пятьдесят вторым;

дополнить абзацем пятьдесят третьим следующего содержания:

«создание республиканской сети центров формирования экологической культуры населения на базе действующей инфраструктуры с охватом всех муниципальных районов Республики Саха (Якутия) и городских округов.»;

абзацы сорок седьмой и сорок восьмой считать абзацами пятьдесят четвертым и пятьдесят пятым и изложить их в следующей редакции:

«Ожидаемые результаты:

увеличение площади лесовосстановления и лесоразведения по сравнению с площадью вырубленных и погибших лесных насаждений;»;

дополнить абзацем следующего содержания:

«увеличение количества посетителей особо охраняемых природных территорий федерального значения.»;

б) в подразделе «Ц–5.2. Создание условий для формирования экологически ориентированной «зеленой» экономики»:

абзацы второй – четвертый признать утратившими силу;

в абзаце шестом слова «за счет реализации потенциала энергосбережения и повышения энергетической эффективности на основе модернизации, технологического развития и перехода к рациональному и экологически ответственному использованию энергетических ресурсов» исключить;

в абзаце восьмом слова «негативного воздействия на окружающую среду» заменить словами «выбросов в атмосферу опасных загрязняющих веществ объектами, оказывающими наибольшее негативное воздействие на окружающую среду и здоровье человека»;

абзац девятый признать утратившим силу;

в абзаце десятом слово «крупными» заменить словами «и реализация», после слов «среду в» дополнить словами «населенных пунктах и», слово «плана» заменить словом «планов»;

абзацы одиннадцатый – двенадцатый признать утратившими силу;

абзацы пятнадцатый и шестнадцатый изложить в следующей редакции:

«перевод объектов теплоснабжения и частных домовладений на экологичное топливо, в том числе в рамках реализации проектов газификации населенных пунктов и программы социальной газификации.

3–5.2.2. Обеспечить снижение объемов сброса загрязненных сточных вод и экологическое оздоровление водных объектов:»;

в абзаце семнадцатом слова «водоснабжения и» исключить;

дополнить новым абзацем двадцатым следующего содержания:

«улучшение экологического состояния гидрографической сети (водотоков и водоемов).»;

абзац двадцатый считать абзацем двадцать первым и изложить его в следующей редакции:

«3–5.2.3. Создать условия для формирования экономики замкнутого цикла:»;

абзац двадцать первый считать абзацем двадцать вторым;

абзацы двадцать второй и двадцать третий считать абзацами двадцать третьим и двадцать четвертым и признать их утратившими силу;

абзац двадцать четвертый считать абзацем двадцать пятым и изложить его в следующей редакции:

«разработка и реализация региональной программы по переходу на экономику замкнутого цикла;»;

дополнить новым абзацем двадцать шестым следующего содержания:

«внедрение принципов экономики замкнутого цикла в процессах производства и потребления, в том числе минимизации образования отходов, ограничения оборота неэкологичной упаковки, вовлечения населения в отдельный сбор отходов, формирования культуры осознанного потребления.»;

абзац двадцать пятый считать абзацем двадцать седьмым и признать его утратившим силу;

абзацы двадцать шестой и двадцать седьмой считать абзацами двадцать восьмым и двадцать девятым и изложить их в следующей редакции:

«3–5.2.4. Обеспечить ликвидацию накопленного вреда окружающей среде и рекультивацию земель:

проведение мероприятий по выявлению, оценке и ликвидации объектов накопленного вреда окружающей среде, очистка от металлолома Арктической зоны Республики Саха (Якутия);»;

абзацы двадцать восьмой и двадцать девятый считать абзацами тридцатым и тридцать первым;

абзац тридцатый считать абзацем тридцать вторым и изложить его в следующей редакции:

«3–5.2.5. Стимулировать внедрение лучших доступных технологий и экологическую модернизацию:»;

абзац тридцать первый считать абзацем тридцать третьим и признать его утратившим силу;

абзац тридцать второй считать абзацем тридцать четвертым и в нем слова «и органами местного самоуправления» исключить;

абзац тридцать третий считать абзацем тридцать пятым и признать его утратившим силу;

абзацы тридцать четвертый – тридцать седьмой считать абзацами тридцать шестым – тридцать девятым и изложить их в следующей редакции:

«оказание содействия предпринимательской и иной деятельности, направленной на охрану окружающей среды и устойчивое развитие.

3–5.2.6. Сформировать целостную систему условий, стимулов и механизмов для развития технологического энергосбережения:

рост уровня вовлечения органов местного самоуправления муниципальных образований в реализации мероприятий в области энергосбережения и повышения энергетической эффективности;

выявление перспективных технологических решений по энергосбережению и повышению энергетической эффективности для последующего внедрения.»;

абзац тридцать восьмой считать абзацем сороковым и признать его утратившим силу;

абзац тридцать девятый считать абзацем сорок первым;

абзацы сороковой и сорок первый считать абзацами сорок вторым и сорок третьим и изложить их в следующей редакции:

«количество хозяйствующих субъектов, реализующих комплексные программы по охране окружающей среде, – 100 единиц в 2032 году и 110 единиц в 2036 году;

снижение массы твердых коммунальных отходов, направляемых на захоронение, в общей массе образованных твердых коммунальных отходов до 65 процентов в 2032 году и до 50 процентов в 2036 году;»;

дополнить абзацем следующего содержания:

«увеличить вовлечение в хозяйственный оборот отходов производства и потребления в качестве вторичных ресурсов и сырья.»;

в) дополнить подразделом «Ц–5.3. Реализация региональной климатической политики» следующего содержания:

«Ц–5.3. Реализация региональной климатической политики

Адаптация к изменению климата и управление углеродным балансом Республики Саха (Якутия) являются приоритетными задачами, направленными на минимизацию климатических рисков и переход к низкоуглеродному развитию. Решение данных задач способствует сохранению биоразнообразия, улучшению качества жизни населения, снижению ущерба от реализации климатических рисков, капитализации поглощающих способностей экосистем и созданию основы для долгосрочного процветания региона.

Задачи и основные мероприятия:

З–5.3.1. Реализовать план адаптации к изменению климата.

З–5.3.2. Внедрить интерактивную модель оценки состояния многолетней мерзлоты.

Ожидаемый результат:

количество инициированных юридическими лицами и индивидуальными предпринимателями климатических проектов и проектов устойчивого развития – не менее 5 единиц в 2032 году и не менее 10 единиц в 2036 году.»;

10) в разделе «Механизм реализации Стратегии»:

а) абзац десятый после слов «собственных доходов,» дополнить словами «в том числе посредством повышения открытости отдельных секторов экономики,»;

б) дополнить новым абзацем одиннадцатым следующего содержания:

«синхронизация механизмов стратегического и территориального планирования на основе единства системы публичной власти в сфере градостроительной деятельности и архитектуры;»;

в) абзацы одиннадцатый и двенадцатый считать абзацами двенадцатым и тринадцатым;

г) дополнить новыми абзацами четырнадцатым и пятнадцатым следующего содержания:

«Основные направления действий по реализации Стратегии, флагманские проекты и основные показатели Стратегии будут детализированы в плане мероприятий с указанием ответственных исполнителей и ожидаемых результатов реализации.

При реализации Стратегии Правительство Республики Саха (Якутия) руководствуется долгосрочным прогнозом социально-экономического развития Республики Саха (Якутия). Показатели Стратегии соответствуют целевому сценарию прогноза, базовый сценарий определяет минимально допустимые значения показателей, которые рассматриваются в качестве нижней границы эффективности реализации Стратегии.»;

д) абзац тринадцатый считать абзацем шестнадцатым и признать его утратившим силу;

е) абзац четырнадцатый считать абзацем семнадцатым и в нем слова «должна основываться» заменить словом «основывается»;

ж) абзацы пятнадцатый и шестнадцатый считать абзацами восемнадцатым и девятнадцатым и признать их утратившими силу.

з) абзац семнадцатый считать абзацем двадцатым;

и) дополнить новым абзацем двадцать первым следующего содержания:

«Государственные программы Республики Саха (Якутия) направлены на достижение основных показателей Стратегии, определенных в приложении 6 к настоящей Стратегии.»;

к) абзац восемнадцатый считать абзацем двадцать вторым и дополнить его новым вторым предложением следующего содержания: «В условиях высокой скорости внедрения новых технологий система управления республикой должна быть гибкой, цифровой и адаптивной, позволяющей корректировать приоритеты и инструменты в соответствии с

изменяющимися вызовами. Ключевым фактором становится «умное» управление на основе данных и обратной связи в режиме реального времени, обеспечивающее принятие оперативных управленческих решений.»;

л) абзац девятнадцатый считать абзацем двадцать третьим;

м) дополнить абзацем двадцать четвертым следующего содержания:

«Итоги реализации Стратегии и выполнения основных показателей подлежат рассмотрению на Стратегическом совете при Правительстве Республики Саха (Якутия).»;

н) абзацы двадцатый – двадцать второй считать абзацами двадцать пятым – двадцать седьмым;

о) в подразделе «Оценка финансовых ресурсов»:

абзацы второй – седьмой признать утратившими силу;

абзац десятый признать утратившим силу;

дополнить новыми абзацами одиннадцатым – тринадцатым следующего содержания:

«Для оценки объемов финансирования, необходимых для реализации Стратегии, применяется комплексный подход, учитывающий финансовые ресурсы и налоговые расходы.

Оценка общего объема расходов консолидированного бюджета Республики Саха (Якутия), обеспечивающего достижение целей Стратегии, за 2026–2036 годы составляет 6,5 триллиона рублей (в текущих ценах соответствующих лет).

Необходимый объем инвестиций в основной капитал за 2026–2036 годы составляет 8,8 триллиона рублей (в текущих ценах соответствующих лет) за счет всех источников финансирования.»;

абзацы одиннадцатый – пятнадцатый считать абзацами четырнадцатым – восемнадцатым;

дополнить новым абзацем девятнадцатым следующего содержания:

«создание фонда благосостояния региона за счет внебюджетных источников финансирования.»;

абзацы шестнадцатый – восемнадцатый считать абзацами двадцатым – двадцать вторым;

абзац девятнадцатый считать абзацем двадцать третьим и признать его утратившим силу;

11) приложения 1–3 изложить в следующей редакции:

*«Приложение 1
к Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)»*

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ТЕКУЩЕГО СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)

Цель разработки Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года и на перспективу до 2036 года (с целевым видением до 2050 года) (далее – Стратегия) – формирование приоритетов, целей, задач развития Республики Саха (Якутия), включая определение механизмов создания благоприятных условий для устойчивого роста экономики, укрепления социальной сферы, повышения качества жизни населения и сохранения окружающей среды.

Правовую основу разработки Стратегии составляют Федеральный закон от 28 июня 2014 года № 172-ФЗ «О стратегическом планировании в Российской Федерации» и Закон Республики Саха (Якутия) от 26 октября 2016 года 1742-З № 1041-V «О стратегическом планировании в Республике Саха (Якутия)».

Стратегия согласована с документами стратегического планирования, разрабатываемыми и утверждаемыми (одобряемыми) органами государственной власти Российской Федерации в части полномочий Российской Федерации и Республики Саха (Якутия) по предметам совместного ведения Российской Федерации и Республики Саха (Якутия) (Федеральный закон от 21 декабря 2021 года № 414-ФЗ «Об общих принципах организации публичной власти в субъектах Российской Федерации»).

Стратегические направления социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) определены во взаимосвязи с реализацией положений Указов Президента Российской Федерации от 26 июня 2020 года № 427 «О мерах по социально-экономическому развитию Дальнего Востока», от 26 октября 2020 года № 645 «О Стратегии развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности до 2035 года», от 7 мая 2024 года № 309 «О национальных целях развития Российской Федерации на период до 2030 года и на перспективу до 2036 года», распоряжения Правительства Российской Федерации от 28 декабря 2024 года № 4146-р «Об утверждении Стратегии пространственного развития Российской Федерации

на период до 2030 года с прогнозом до 2036 года», а также других федеральных документов стратегического планирования, разработанных в рамках целеполагания, в том числе по отраслевому принципу.

Стратегия является основой для разработки и реализации государственных программ Республики Саха (Якутия), схемы территориального планирования Республики Саха (Якутия), региональных составляющих национальных и федеральных проектов и плана мероприятий по реализации Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия).

Основные принципы Стратегии:

1) приоритет интересов человека – формирование и приумножение человеческого капитала, создание комфортного пространства и общественных институтов для полноценной реализации потенциала человека;

2) комплексный подход – все этапы и мероприятия Стратегии разрабатываются с учетом их взаимосвязанности и наличия сопряженности результатов их реализации, что обеспечивает максимальное использование синергетических эффектов от рационального сочетания инструментов и механизмов достижения целей различной направленности;

3) устойчивость и долгосрочность – проектирование Стратегии с учетом долгосрочных последствий воздействия на экономику, общество и окружающую среду, обеспечение равновесия между поколениями: удовлетворение нужд текущего периода без ущерба для будущих поколений, забота о природе и ресурсах;

4) концентрация ресурсов для достижения результатов – первоочередность реализации комплексных высокоэффективных мероприятий, в том числе при пространственном развитии территорий;

5) соблюдение баланса интересов заинтересованных сторон – взаимовыгодное отражение в Стратегии мнения и интересов населения, крупного бизнеса, субъектов малого и среднего предпринимательства, федеральных органов власти, исполнительных органов Республики Саха (Якутия), местного самоуправления;

6) открытость – обеспечение доступности информации об основных положениях Стратегии, вовлечение населения и бизнеса в общественное обсуждение ее проекта.

Основные подходы к разработке Стратегии:

1) экспертная оценка – экспертиза промежуточных и итоговых проектов Стратегии, проведение стратегических сессий;

2) совмещение и устойчивая взаимосвязь концептуального и операционального этапов – одновременная проработка базовых идей до уровня текущих мероприятий с выработкой концепций всех документов стратегического планирования региона;

3) проработка механизмов реализации Стратегии – выстраивание взаимосвязи реализации Стратегии со структурой государственных органов, институтов развития, общественных институтов, органов местного самоуправления.

Характеристика социально-экономических условий развития

Республика Саха (Якутия) расположена на севере Восточной Сибири, входит в состав Дальневосточного федерального округа и является самым большим субъектом Российской Федерации. Площадь региона составляет 3,1 миллиона квадратных километров и занимает 18 процентов территории страны и 44 процента Дальневосточного федерального округа. На севере республика омывается морем Лаптевых и Восточно-Сибирским морем, протяженность морской береговой линии превышает 4,5 тысячи километров. Общая протяженность республики с севера на юг составляет две тысячи километров, с запада на восток – 2,5 тысячи километров. Практически вся территория региона расположена в зоне многолетней мерзлоты, ее характеристики имеют выраженную пространственную изменчивость: от маломощной прерывистой и островной на юге до мощной сплошной в центральных районах и Арктической зоне.

По состоянию на 1 января 2025 года в состав административно-территориального устройства республики входят 13 городов, 41 поселок городского типа, 586 сельских населенных пунктов. Территория республики разделена на 34 муниципальных района (в том числе 4 национальных), два городских округа, 48 городских поселений и 361 сельское поселение (в том числе 46 национальных). Административный центр республики – город Якутск.

По численности населения республика занимает третье место в Дальневосточном федеральном округе после Приморского и Хабаровского краев. На 1 января 2025 года в регионе проживало 1006,6 тысячи человек, из которых 67,8 процента составило городское население. Плотность населения составляет 0,33 человека на квадратный километр, в Арктической Якутии – 0,04 человека на квадратный километр. Структура расселения отличается территориально-поселенческой концентрацией: около 39 процентов жителей (390,2 тысячи человек) проживает в городском округе «город Якутск». Следующими по численности населения являются Мирнинский (72,1 тысячи человек) и Нерюнгринский (68,6 тысячи человек) улусы (районы). Северная часть республики занимает 78,5 процента ее территории и в значительной степени остается слабо освоенной.

Судоходство осуществляется по Северному морскому пути, а также по реке Лене и ее притокам, по северным рекам Яне, Колыме, Индигирке. Общая протяженность автомобильных дорог общего пользования составляет около 40 тысяч километров,

значительная часть которых эксплуатируется сезонно. К главным автомобильным дорогам относятся федеральные автомобильные дороги «Вилуй», «Колыма» и «Лена», а также региональные автомобильные дороги «Нам», «Умнас», «Амга», «Мюрю», «Мухтуя», «Анабар», «Яна» и «Арктика». По территории республики проходит Амуро-Якутская железнодорожная магистраль протяженностью 800 километров. Аэропортовый комплекс Республики Саха (Якутия) включает 32 аэропорта (федеральное казенное предприятие «Аэропорты Севера» – 28 аэропортов, акционерное общество «Аэропорт Якутск», три аэропорта предприятий-недропользователей: «Аэропорт Талакан» публичного акционерного общества «Сургутнефтегаз», «Аэропорт Мирный» акционерной компании «АЛРОСА» (публичное акционерное общество), «Аэропорт Эльга» общества с ограниченной ответственностью «Эльгауголь»).

Республика Саха (Якутия) является минерально-сырьевым и горнодобывающим регионом России. Недра республики содержат стратегические запасы полезных ископаемых, а также обладают большим водным и природно-ресурсным потенциалом. По различным оценкам минерально-сырьевой потенциал республики составляет от двух до пяти триллионов долларов США и имеет тенденцию к увеличению. На долю региона приходится 81 процент российских запасов алмазов, 30 процентов редкоземельных металлов, более 10 процентов золота и серебра. Свыше 50 процентов российских балансовых запасов урана сосредоточены в золото-урановых рудах республиканских месторождений Эльконской группы. Депутатское месторождение олова входит в число 10 лучших мировых месторождений, а общие запасы олова составляют 36 процентов общероссийских запасов. Имеются также значительные запасы свинца, цинка, вольфрама, ниобия, по запасам углеводородов республика занимает первое место в Дальневосточном федеральном округе.

Водные ресурсы включают обширную систему рек, озер и подземных ледников, содержащих значительные запасы воды. Ежегодный объем речного стока, поступающего в моря, омывающие территорию республики, составляет 780 кубических километров, что соответствует примерно одной пятой общего речного стока Российской Федерации. Около 70 процентов данного объема составляет сток реки Лены.

Общая площадь лесного фонда превышает 256 миллионов гектаров. Республика входит в число пяти субъектов Российской Федерации, обладающих наибольшими запасами древесины. Основную часть территории лесного фонда занимают таежные леса.

В республике находятся более 225 особо охраняемых природных территорий, в том числе два объекта Всемирного наследия ЮНЕСКО, два государственных заповедника – «Олекминский» и «Усть-Ленский», семь природных парков и 13 природных заказников.

Оценка достигнутых целей социально-экономического развития

Период реализации Стратегии пришелся на время глобальных вызовов, связанных с распространением новой коронавирусной инфекции, началом специальной военной операции и беспрецедентным санкционным давлением на Российскую Федерацию.

Реализация Стратегии, а также оперативное принятие антикризисных мер на федеральном уровне и региональных мер поддержки позволили республике стать одним из лидеров Дальнего Востока по темпам роста экономики, обеспечить развитие инженерно-транспортной инфраструктуры, создать благоприятные условия для привлечения инвестиций, сохранить положительную динамику численности населения.

За 2018–2024 годы валовой региональный продукт (ВРП) республики в абсолютном выражении увеличился в 2,2 раза. В сопоставимых ценах показатель вырос на 25,3 процента по отношению к уровню 2017 года (22 процента по стране и 23,3 процента по Дальнему Востоку). Достижение целевого значения показателя, определенного Стратегией, составило 108,2 процента.

Объем производства промышленной продукции за 2018–2024 годы увеличился в 1,6 раза, что выше на 11,7 процентных пункта целевого роста производства, предусмотренного Стратегией. Республика ежегодно демонстрирует исторические максимумы добычи угля, нефти, газа и золота.

В республике сохраняется ресурсно-сырьевая модель экономики. Развитие переработки добываемого сырья ограничивается высокой себестоимостью производства единицы продукции. Основные центры переработки сосредоточены за пределами республики – в промышленно развитых регионах европейской и азиатской частей страны. Доля добычи полезных ископаемых в структуре ВРП республики увеличилась с 47 процентов в 2017 году до 58 процентов в 2024 году. Добывающая промышленность формирует более 70 процентов налоговых доходов государственного бюджета республики.

Объем производства в добывающем секторе в сопоставимых ценах за 2018–2024 годы увеличился в 1,3 раза. В то же время темпы роста в несырьевых секторах были значительно ниже: в обрабатывающих производствах рост составил 19,1 процента, в сельском хозяйстве зафиксировано снижение на 4,1 процента.

Республика остается дальневосточным лидером по объему инвестиций в основной капитал. За 2018–2024 годы в экономику республики инвестировано 3,7 триллиона рублей, что является максимальным показателем среди регионов Дальнего Востока и соответствует 13 месту в Российской Федерации. Объем инвестиций за счет всех источников финансирования увеличился за указанный период на 30,1 процента по сравнению

с 2017 годом. Инвестиции в основной капитал, за исключением вложений инфраструктурных монополий в рамках федеральных проектов и бюджетных ассигнований федерального бюджета, увеличились в 2,2 раза по сравнению с 2020 годом, превысив целевое значение Стратегии в 1,9 раза.

Основная часть инвестиций обеспечена реализацией проектов Восточной газовой программы – строительство магистрального газопровода «Сила Сибири», обустройство Чаяндинского нефтегазоконденсатного месторождения и разработка нефтегазовых месторождений в Ленском улусе (районе), а также проектов угледобывающих компаний в Нерюнгринском улусе (районе) и добычи серебра и золота в Восточной Якутии.

Рост экономики обеспечивает увеличение бюджетных поступлений. Доходы консолидированного бюджета республики за 2024 год составили более 377 миллиардов рублей, что на 28 процентов выше уровня 2018 года в сопоставимых ценах.

Всего на долю Республики Саха (Якутия) приходится 22 процента ВРП регионов Дальнего Востока, 20 процентов объема инвестиций и 36 процентов налоговых поступлений в федеральный бюджет от налогоплательщиков макрорегиона.

Положительная динамика в ключевых сферах экономики способствует повышению уровня жизни населения республики.

Реальная заработная плата в 2024 году составила 134,8 процента к уровню 2017 года, при этом целевое значение, определенное Стратегией, составило 112,3 процента. Реальные денежные доходы населения республики за тот же период увеличились на 35,3 процента на фоне среднероссийского значения в размере 29,2 процента и 25,8 процента у населения Дальневосточного федерального округа.

Уровень общей безработицы снизился до исторического минимума за весь период наблюдений – 5,1 процента при целевом значении Стратегии 6 процентов. Численность занятого населения с 2017 года увеличилась на 37,5 тысячи человек, составив в 2024 году 499,9 тысячи человек. Количество занятых в сфере малого и среднего предпринимательства возросло до 125,3 тысячи человек, составив 117,1 процента от целевого значения Стратегии.

Республика сохраняет лидирующие позиции по основным демографическим показателям: первое место среди регионов Дальнего Востока, девятое место в стране по уровню рождаемости и самый низкий уровень смертности в макрорегионе. Ожидаемая продолжительность жизни – 72,9 года (2024 год) – этот результат уверенно сохраняет за регионом лидерство в Дальневосточном федеральном округе. Численность населения с 2017 года увеличилась на 28,5 тысячи человек за счет естественного прироста и миграционного притока, составив 1006,6 тысячи человек на 1 января 2025 года.

За 2018–2024 годы в республике введено в эксплуатацию 4,2 миллиона квадратных метров жилья. Обеспеченность жилыми помещениями на конец 2024 года составила 24,5 квадратного метра на одного жителя республики, что ниже среднероссийского (29,4 квадратного метра) и дальневосточного (26,3 квадратного метра) значений. За последние пять лет 107 тысяч семей улучшили жилищные условия. В республике реализуется самая масштабная в стране программа переселения граждан из аварийного жилищного фонда.

На конец 2024 года удельный вес общей площади жилищного фонда республики, обеспеченного всеми видами благоустройства, составил 46,4 процента при плановом значении в Стратегии 52,6 процента. Крайне низким остается уровень обеспеченности жилья в сельских населенных пунктах – 4,1 процента, в то время как в городах и поселках данный показатель составляет 67,6 процента. Индекс качества городской среды в республике с 2019 года увеличился со 113 до 180 баллов, количество городов с благоприятной городской средой выросло с 0 до 3 (23 процента от общего числа городов). За этот период благоустроено 276 общественных территорий.

За 2018–2024 годы за счет всех источников финансирования введены в эксплуатацию 392 социальных объекта, в том числе 75 школ на 16 839 мест, 82 детских сада на 9 455 мест, два объекта профессионального образования, два объекта дополнительного образования, 104 объекта здравоохранения, 67 объектов культуры, 52 объекта физической культуры и спорта, восемь объектов социального обеспечения.

Более 95 процентов домохозяйств республики обеспечены широкополосным доступом к информационно-телекоммуникационной сети «Интернет», что превышает целевое значение показателя на 10,3 процента.

Кризисные явления, влияние внутренних пространственных и экономических диспропорций внесли коррективы в темпы и траекторию достижения поставленных задач. Так, уровень бедности в республике, несмотря на устойчивое снижение, остается выше среднероссийского показателя и в 2024 году составил 12,8 процента, что превышает целевое значение, установленное на уровне 10 процентов. Не выполнены цели по ожидаемой продолжительности жизни, естественному приросту населения, возрастанию доли городов с благоприятной городской средой, количеству семей, улучшивших жилищные условия.

Результаты реализации Стратегии свидетельствуют о необходимости адаптации методов и инструментов, применяемых для достижения долгосрочного приоритета устойчивого социально-экономического развития республики, к условиям неопределенности на сырьевых рынках, изменениям в мировой энергетической

инфраструктуре, действию санкционных ограничений, а также увеличению значения инноваций и технологий как основы экономического роста.

Результаты SWOT-анализа

SWOT-анализ позволил оценить совокупность факторов, влияющих на социально-экономическое развитие республики, включая ее сильные и слабые стороны относительно других субъектов Российской Федерации, обнаружить возможности и угрозы стратегического развития региона.

Сильные стороны

Высокая численность населения и ее устойчивый рост в республике обеспечивают наличие трудовых ресурсов и создают потенциал для расширения потребительского спроса. Средний возраст рабочей силы в 2024 году составил 41 год, что на 1,4 года ниже среднероссийского показателя.

Выгодное экономико-географическое положение на пересечении кратчайших путей, связывающих Азию, Европу и Северную Америку, создает перспективы расширения транзитного потенциала республики, включая формирование нового транспортного коридора на основе Якутского транспортно-логистического узла, интегрированного с Северным морским путем, водными путями, железными и автомобильными дорогами.

Минерально-сырьевой потенциал при соответствующих вложениях в геологоразведочные работы может обеспечить долговременные потребности экономики страны в важнейших видах полезных ископаемых.

В республике сосредоточено 2,5 процента мировых и около 11 процентов российских запасов древесины, что формирует стабильную сырьевую базу лесопромышленного комплекса и является ресурсом природных углеводородных единиц.

Уникальный туристско-рекреационный потенциал предоставляет широкие возможности развития туризма в республике на основе брендинга по концепции пяти «Э» – эко, этно, экстрим, экзотика и эксклюзив.

Преференциальные режимы для резидентов Арктической зоны Российской Федерации, территории опережающего развития «Якутия» и «Южная Якутия» создают дополнительные условия повышения конкурентоспособности республики и притяжения нового бизнеса, в том числе международных партнеров.

Созданная инновационная экосистема реализации человеческого потенциала (технопарк «Якутия», ИТ-парк «Якутск», креативный кластер «Квартал труда», венчурная компания «Якутия», местные высшие учебные заведения и институты развития) расширяет

возможности развития научно-технологической сферы, несырьевого сектора экономики, креативно-цифрового образования и системы поддержки стартапов.

Широкая научная база создает условия для проведения фундаментальных и прикладных исследований уникальных природных явлений и ресурсов республики, а также для разработки новых технологий и методов их эксплуатации, востребованных в условиях Арктики. Научный потенциал республики представлен 35 организациями, осуществляющими научные исследования и разработки, включая созданный в 2019 году научно-образовательный центр «СЕВЕР: территория устойчивого развития».

Успешный опыт реализации масштабных проектов в сферах промышленности, транспорта, культуры, а также высокий уровень амбиций региона и синергии доверия общества и бизнеса создают основу для дальнейшего развития республики.

Слабые стороны

Экстремальные природно-климатические условия, наличие многолетней мерзлоты обуславливают влияние сезонного фактора на сроки производства работ, эксплуатации объектов, стоимость капитального строительства, состояние жилищно-коммунального хозяйства и развитие других секторов экономики, в том числе сельского хозяйства.

Рост территориальной дифференциации и очаговый характер расселения приводят к возникновению разрывов в уровне жизни и доступе населения к качественным услугам, снижают эффективность принимаемых управленческих решений и отдачу от использования бюджетных средств, в том числе при реализации федеральных и региональных программ и проектов.

Наличие диспропорций в географическом размещении месторождений, объектов инфраструктуры и потребителей минерального сырья снижает эффективность производства и усиливает экологические риски.

Низкая геологическая изученность недр на территории республики и прилегающего континентального шельфа ограничивает потенциал наращивания добычи полезных ископаемых, сдерживает инвестиционную активность и повышает риски вложений.

Сырьевая экспортно ориентированная модель экономики подвержена рискам из-за волатильности мировых рынков, уязвима перед внешними шоками, связана с серьезным воздействием на окружающую среду и снижает стимулы к развитию инноваций и технологий, что приводит к снижению конкурентоспособности республики и ограничивает возможность устойчивого роста.

Высокий износ объектов электроэнергетики, неравномерность территориального распределения и недостаточный уровень транспортного сообщения, неразвитость

телекоммуникационных систем и социальной инфраструктуры, а также высокий износ жилищного фонда и коммунальных сетей ограничивают хозяйственное освоение территории и создание условий для жизни.

Возможности

Сохранение доминирующего значения ископаемого топлива в качестве источника первичной энергии обеспечит гарантированный спрос на добываемое в республике сырье и продукцию его первичной обработки.

Высокие доходы от добычи полезных ископаемых позволяют концентрировать значительные ресурсы для технологического развития, создания и внедрения инноваций, в том числе в области роботизации и автоматизации, креативных индустрий, а также в рамках реализации программ социальной и экологической ответственности бизнеса.

Развитие Северного морского пути как альтернативы традиционным маршрутам расширяет возможности реализации природно-ресурсного и транзитного потенциала республики.

Создание Якутской агломерации создает условия для развития центров сервисной экономики, что позволит обеспечить диверсификацию экономической специализации, вовлечение жителей в общественно полезную жизнь республики, повысить эффективность использования бюджетных средств и способствовать развитию малого и среднего предпринимательства.

Рост научного интереса к Арктике создает предпосылки для расширения исследований климатических изменений, биоразнообразия и сохранения окружающей среды, разработки новых технологий освоения Арктики, создания механизмов и платформ для междисциплинарных программ изучения арктических территорий.

Востребованность инноваций и уникальных технологических решений в экстремальных природно-климатических условиях открывает возможности для внедрения энергосберегающих технологий, развития арктической биоэкономики, создания полигонов для испытаний новых разработок в условиях резко континентального климата, а также предоставления услуг естественного длительного хранения в условиях многолетней мерзлоты.

Существует потребность в развитии беспилотной авиации для решения задач логистики в труднодоступных районах, мониторинга состояния многолетней мерзлоты, контроля лесных пожаров и управления природными ресурсами.

Развитие технологий, портативность глобальных знаний, цифровизация экономики снижают сдерживающее влияние пространственного фактора.

Повышается популярность экологически чистой продукции и здорового питания.

Увеличивается интерес к арктическим территориям, экстремальному и этнокультурному туризму. Уникальные природные и человеческие ресурсы республики могут стать основой создания бренда региона и его продвижения.

Угрозы

Недооценка влияния на региональную экономику глобальных, системных рисков и неблагоприятной конъюнктуры мировых сырьевых рынков, а также внешнего санкционного давления.

Исчерпаемость добываемых в республике ресурсов или невостребованность части разведанных запасов, связанная с низким качеством месторождений, отсутствием необходимых технических средств и технологий, а также наличием инфраструктурных ограничений.

Снижение инвестиционной привлекательности добычи углеводородов в результате сохранения высокого уровня налоговой нагрузки на недропользователей, снижения рентабельности, высоких издержек освоения трудноизвлекаемых запасов.

Перспективы технологий создания и использования искусственных алмазов, ускоренный переход на альтернативные виды топлива.

Сокращение транзитных потоков и внешнеторговых связей с отдельными государствами, усиление санкционного давления на экспорт республики и импортные поставки комплектующих для оборудования в системообразующих отраслях экономики.

Усиление конкуренции между регионами за привлечение населения и инвестиций. Риски монопрофильных населенных пунктов.

Количественный и качественный дисбаланс между спросом и предложением рабочей силы, обусловленный несоответствием квалификаций соискателей требованиям работодателей, тяжелыми условиями труда и быта.

Миграция капиталов за пределы республики и сокращение налоговых поступлений в консолидированный бюджет региона в результате трансфертного ценообразования, осуществляемого крупными корпорациями.

Усиление техногенного воздействия на природные комплексы в результате повышения интенсивности хозяйственного освоения территорий.

Рост числа опасных гидрометеорологических явлений, смещение границ природных зон, расширение глубины сезонного протаивания криолитозоны и формирование устойчивой несливающейся мерзлой толщи.

Основными климатическими рисками на территории республики признаны: наводнения – единственный риск, имеющий катастрофический уровень опасности; деградация многолетней мерзлоты, аномальная жара и пожарная опасность в лесах.

Результаты PEST-анализа

PEST-анализ позволил определить аспекты внешней среды, влияющие на долгосрочное планирование развития республики, включая политические, экономические, социальные и технологические факторы, а также оценить степень и характер их воздействия на перспективы достижения целей реализации Стратегии.

Рост геополитической напряженности, замедление мировой экономики и смещение центра мировой активности в Азию требуют переориентации внешнеторговых связей и поиска новых направлений международного сотрудничества.

Риски, связанные с санкционным давлением, волатильностью цен на минеральное сырье и усилением конкуренции на мировых рынках энергоресурсов, климатической повесткой диктуют необходимость реализации мер, направленных на повышение диверсификации экономики, снижение зависимости производственного сектора от импорта технологий и оборудования, а также усиление конкурентных позиций традиционных отраслей специализации республики. Учитывая, что значительная часть налоговых поступлений формируется за счет поступлений от добывающих компаний, что обуславливает зависимость консолидированного бюджета республики от состояния сырьевых отраслей экономики, необходимо обеспечить создание условий для развития высокотехнологичных производств и креативных индустрий, интеллектуализации экономики посредством использования новейших достижений в области искусственного интеллекта, облачных технологий, роботизации, биотехнологий, внедрения экосоциальных принципов управления, а также реализации программ привлечения высококвалифицированных кадров.

В стратегическом горизонте для Республики Саха (Якутия) останутся актуальными вызовы, связанные с диспропорциями в уровне комфортности проживания, занятости, доходов и обеспеченности населения социальными услугами. В этих условиях эффективное решение задач по снижению территориальной асимметрии, преодолению цифрового неравенства, развитию электронного правительства и расширению применения дистанционных технологий в экономике, образовании и медицинском обслуживании являются необходимыми условиями для достижения целей устойчивого развития региона.

Приложение 2
к Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)

ПРОСТРАНСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)

Общие положения

Пространственное развитие Республики Саха (Якутия) направлено на совершенствование территориальной организации расселения, производственных мощностей и инфраструктуры с учетом уникальных природно-климатических и этнокультурных особенностей, значительного ресурсного потенциала региона, а также тенденций и возможностей пространственного развития Российской Федерации в условиях ограниченности бюджетных ресурсов и роста экономических издержек.

Целевые показатели пространственного развития Республики Саха (Якутия) указаны в таблице 1.

Таблица 1

Целевые показатели пространственного развития Республики Саха (Якутия) до 2036 года

№	Показатели	2024 год	2030 год	2036 год
1	Отношение численности постоянно проживающего населения на территориях опорных населенных пунктов к общей численности постоянного населения Республики Саха (Якутия), %	70,9 (01.01.2025)	73	75
2	Улучшение качества среды для жизни в опорных населенных пунктах, % к 2019 году	9,171 ¹	43,762 ²	60,3 ³

¹ Согласно дополнительному соглашению к Соглашению о реализации регионального проекта «Развитие инфраструктуры в населенных пунктах» (РС(Я) № 069–2024–И10028–1/1.

² Согласно дополнительному соглашению к Соглашению о реализации регионального проекта «Развитие инфраструктуры в населенных пунктах» (РС(Я) № 069–2024–И10028–1/1.

³ Целевой индикатор будет уточнен после подписания соглашения о реализации на территории Республики Саха (Якутия) регионального проекта, обеспечивающего достижение показателей и результатов

3	Прирост ВМП на душу населения Центральной зоны к базовому году в сопоставимых ценах, %	-	+20,9	+37,9
4	Прирост ВМП на душу населения Западной зоны к базовому году в сопоставимых ценах, %	-	+22,5	+53,3
5	Прирост ВМП на душу населения Восточной зоны к базовому году в сопоставимых ценах, %	-	+15,4	+31,5
6	Прирост ВМП на душу населения Южной зоны к базовому году в сопоставимых ценах, %	-	+28,4	+54,8
7	Прирост ВМП на душу населения Арктической зоны к базовому году в сопоставимых ценах, %	-	+16,5	+36,4

Пространственное развитие Республики Саха (Якутия) основано на приоритетах, позволяющих сконцентрировать имеющиеся ресурсы на решении ключевых задач развития:

формирование системы опорных населенных пунктов, обеспечивающих развитие систем расселения, инфраструктуры и экономики Республики Саха (Якутия), а также прилегающих к ним территорий;

реализация основных направлений развития пяти экономических зон Республики Саха (Якутия) с учетом их специфики, новых вызовов и возможностей для их развития.

Эффективность использования ресурсов будет обеспечиваться посредством реализации закрепленных в Стратегии принципов пространственного развития, предусматривающих:

обеспечение оптимальной загрузки существующих объектов инфраструктуры;

планирование создания новых объектов инфраструктуры на основе их приоритизации с учетом оценки социально-экономических эффектов;

создание центров, обеспечивающих жителям нескольких муниципальных образований доступ к образованию, медицинской помощи, услугам в сфере культуры и иным социальным услугам.

Управление пространственным развитием Республики Саха (Якутия) основано на планировании в соответствии с системой отраслевых и пространственных приоритетов и оценкой эффективности реализуемых мероприятий.

Основные понятия

Основные понятия, применяемые в Стратегии, соответствуют определениям, установленным Стратегией пространственного развития Российской Федерации на период до 2030 года с прогнозом до 2036 года, утвержденной распоряжением Правительства Российской Федерации от 28 декабря 2024 года № 4146-р.

Анализ тенденций и проблем пространственного развития Республики Саха (Якутия). Концентрация экономического роста на ограниченной территории

Экономическая активность республики продолжает сосредотачиваться в ограниченном числе муниципальных образований Республики Саха (Якутия). В результате сформировавшейся пространственной структуры размещения производств и ускоренного роста экономик пяти муниципальных образований (Алданский, Нерюнгринский, Мирнинский, Ленский муниципальные районы, городского округа «город Якутск») доля добавленной стоимости, создаваемой на этих территориях, в валовом региональном продукте увеличилась с 76,9 процента в 2016 году до 79,6 процента в 2024 году.

Концентрация населения в Центральной Якутии

Население республики продолжает концентрироваться в Центральной Якутии, ядром которой является город Якутск с численностью населения 390,2 тысячи человек на 1 января 2025 года (37 процентов от всего населения республики). За 2016–2024 годы численность населения города увеличилась на 23 процента. Одновременно доля населения других крупных городов Якутии (Нерюнгри, Мирный, Алдан, Ленск), расположенных в западной и южной частях республики, сократилась на 5 процентов.

Неравномерное развитие социальной инфраструктуры в городской и сельской местностях, а также иные факторы, влияющие на уровень и качество жизни населения, обуславливают сокращение численности сельского населения. За 2016–2024 годы численность сельского населения уменьшилась на 2,5 процента – с 332 тысяч человек до 324 тысяч человек.

Усиление межмуниципальных диспропорций
социально-экономического развития

Социально-экономическое развитие муниципальных образований Республики Саха (Якутия) характеризуется существенной неравномерностью.

По итогам 2024 года прирост ВМП отмечен в 28 из 36 муниципальных образований республики. При этом уровень ВМП в расчете на душу населения по итогам 2024 года значительно различается: минимальное значение составило 422,6 тысячи рублей в Намском улусе (районе), максимальное – 20,9 миллиона рублей в Ленском улусе (районе). При этом динамика уровня ВМП в расчете на душу населения характеризуется усилением имеющихся диспропорций: растет как абсолютное неравенство (разница между максимальным и минимальным значениями) – в 4,9 раза, так и относительное (коэффициент вариации) – на 7 процентов за 2021–2024 годы.

По уровню объема инвестиций на душу населения в республике также отмечается значительная дифференциация – от 5,9 тысячи рублей на душу населения в Нижнеколымском улусе (районе) до 9,3 миллиона рублей на душу населения в Ленском улусе (районе) в 2024 году. При этом межмуниципальное неравенство также продолжает увеличиваться – за 2016–2024 годы абсолютное неравенство увеличилось в 16 раз, а относительное – на 43 процентных пункта.

Наибольший объем ВМП и частных инвестиций в расчете на душу населения приходится на муниципальные образования, на территории которых сосредоточены предприятия по добыче алмазов, нефти, газа, угля, металлических руд. Наименьшие значения данных показателей характерны для мест преобладания традиционных для республики видов хозяйственной деятельности, неразрывно связанной с образом жизни коренного населения (скотоводство, рыболовство, охота).

Сохраняется также межмуниципальная дифференциация уровня жизни населения. В частности, по уровню среднемесячной заработной платы работников организаций в 2024 году наблюдался разброс значений: от 81 тысячи рублей в Чурапчинском улусе (районе) до 194 тысяч рублей в Оймяконском улусе (районе). Вместе с тем при росте абсолютного неравенства по данному показателю в 1,8 раза за 2017–2024 годы относительная дифференциация районов за этот же период снизилась на 10 процентов за счет более быстрого роста зарплат в районах из середины рейтинга (Усть-Майский, Томпонский, Верхоянский, Нижнеколымский, Кобяйский улусы (районы), поселок Жатай и другие).

В республике наблюдается устойчивый рост ввода в эксплуатацию жилых домов – с 643 квадратных метров на 1000 человек в 2016 году до 749 квадратных метров

на 1000 человек в 2024 году. При этом по данному показателю сохраняются существенные межмуниципальные диспропорции, которые растут и в абсолютном значении, и в относительном. Меньше всего жилья в расчете на 1000 человек вводится в арктических районах, больше всего – в районах Центральной Якутии.

Возрастающая роль арктических территорий

Роль Арктической зоны в глобальной экономике и геополитике возрастает. Увеличивается спрос на ресурсы республики: нефть, газ, редкоземельные металлы, алмазы, золото, а также биоресурсы. Северный морской путь становится конкурентоспособной альтернативой традиционным маршрутам, что усиливает логистическую роль Якутии. Параллельно возрастает научный интерес к Арктике – климатическим изменениям, адаптации экосистем и новым технологиям освоения.

В то же время усиливаются экологические и социальные вызовы, что требует сбалансированного подхода к развитию республики посредством рационального использования ресурсной базы, модернизации ключевых опорных населенных пунктов, защиты исконной среды обитания и традиционного образа жизни коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия) и обеспечения экологической безопасности.

Изменение климата

Изменение климата сопряжено с последствиями для антропогенных и естественных систем Республики Саха (Якутия) и несет риски для развития ее территорий.

Расширение зон деградации многолетней мерзлоты приводит к снижению несущей способности свайных фундаментов, оснований и опор, что влечет разрушение инфраструктуры. Для коренных народов Республики Саха (Якутия), занимающихся оленеводством, рыболовством и охотой, изменение ландшафтов, сокращение пастбищ, нарушение сезонности ледового и гидрологического режимов вследствие климатических изменений осложняют ведение традиционного образа жизни.

Снижение эффективности традиционных видов хозяйственной деятельности и необходимость адаптации инфраструктуры к изменяющимся климатическим условиям требуют дополнительных затрат и могут негативно сказаться на экономическом развитии региона и его муниципальных образований.

Обусловленное климатическими изменениями увеличение частоты и интенсивности природных явлений, таких как наводнения, оползни и лесные пожары, создает угрозу для населения и инфраструктуры, а также риск массовых миграций в более безопасные с точки

зрения инженерно-геокриологических условий территории и разрушения сложившейся производственной и расселенческой структуры.

Цель и принципы пространственного развития

Целью пространственного развития Республики Саха (Якутия) является формирование сбалансированной системы расселения и территориальной организации экономики, обеспечивающей достижение миссии и целей социально-экономического развития Республики Саха (Якутия), интегрированных в систему национальных целей развития Российской Федерации.

Принципы пространственного развития:

- 1) закрепление территориальных приоритетов при формировании документов стратегического планирования, включая отраслевые документы стратегического планирования Республики Саха (Якутия) и муниципальных образований, государственные программы Республики Саха (Якутия) и муниципальные программы;
- 2) обеспечение приоритетного развития социальной, энергетической, коммунальной, транспортной и информационно-телекоммуникационной инфраструктуры, объектов связи и инженерной защиты опорных населенных пунктов, направленных на повышение качества среды для жизни и обеспечение защищенности населения от стихийных бедствий и климатических рисков;
- 3) повышение уровня самостоятельности территорий в решении задач социально-экономического развития за счет роста собственных доходов и сбалансированной политики в сфере межбюджетных отношений;
- 4) совершенствование системы административно-территориального и муниципального устройства, способствующей эффективному использованию бюджетных средств при сохранении доступности образования, медицинской помощи, услуг в сфере культуры, государственных и муниципальных услуг для всех жителей;
- 5) учет предложений населения и бизнеса при планировании социально-экономического развития территорий, в том числе малых населенных пунктов.

Основные задачи и направления пространственного развития Республики Саха (Якутия)

К основным задачам и направлениям пространственного развития Республики Саха (Якутия) относятся:

- 1) формирование сбалансированной территориальной организации экономики, которая способствует развитию экономики предложения, направленной на увеличение

производства товаров и услуг как для внутреннего, так и для внешнего рынков, а также рост добавленной стоимости, создаваемой в республике;

2) обеспечение опережающего развития инфраструктуры, в том числе транспортной и энергетической в опорных населенных пунктах, в которых реализуются новые инвестиционные проекты, существенно влияющие на экономику территории;

3) создание условий для роста численности населения и обеспечения устойчивости системы расселения, включая условия для прекращения оттока постоянно проживающего населения из Арктической зоны, малых и средних городов, сельских территорий, в первую очередь из опорных населенных пунктов посредством:

а) улучшения качества и безопасности среды для жизни населения, включая малые населенные пункты, не включенные в перечень опорных населенных пунктов, путем повышения уровня благоустройства и связанности отдаленных населенных пунктов и населенных пунктов, расположенных на прилегающих территориях, с опорными населенными пунктами, обеспечения коммунальной инфраструктурой и объектами инженерной защиты, приведения в нормативное состояние улично-дорожной сети и объектов социальной инфраструктуры;

б) повышения качества и доступности услуг медицинских, образовательных, физкультурно-спортивных организаций, организаций культуры;

в) содействия созданию мест приложения труда на указанных территориях и стимулирования трудовой мобильности с учетом кадровых потребностей территорий;

г) сокращения уровня внутрирегиональной дифференциации в социально-экономическом развитии муниципальных образований;

д) обеспечения эффективного использования морских акваторий, включая ускоренное развитие Северного морского пути.

Приоритетные направления развития экономических зон Республики Саха (Якутия)

В пространственном отношении территориальная структура хозяйства республики представлена территориями, объединенными в экономические зоны – Центральную, Западную, Восточную, Южную и Арктическую, характеризующиеся общностью транспортной и энергетической инфраструктуры, специализацией хозяйства и схожестью природно-климатических условий.

Центральная экономическая зона

Центральная экономическая зона представлена городом Якутском, поселком Жатай, Амгинским, Горным, Кобяйским, Мегино-Кангаласским, Намским, Таттинским, Усть-Алданским, Хангаласским и Чурапчинским улусами (районами). Центральная зона является наиболее инфраструктурно обустроенной территорией с диверсифицированной экономикой. В пределах данной зоны проживает 59 процентов населения республики и формируется 21 процент добавленной стоимости, создаваемой экономикой региона.

На территории экономической зоны расположены 11 опорных населенных пунктов, с суммарной численностью 478 тысяч человек. Ядром зоны является город Якутск – административный, научно-образовательный и культурный центр региона.

Ключевые экономические специализации зоны: добыча полезных ископаемых, транспортировка и хранение, энергетика, сельское хозяйство, производство пищевой продукции, торговля, образование и наука, информация и связь, здравоохранение, туризм.

Транспортный каркас зоны: федеральные автодороги «Вилуй», «Колыма», «Лена»; региональные автодороги «Нам», «Амга», «Умнас», «Мюрю»; Якутский речной порт; акционерное общество «Аэропорт Якутск». Перспективные объекты транспортной инфраструктуры: Ленский мост (ключевой элемент транспортной связности) и Якутский транспортно-логистический узел. Жатайская судостроительная верфь обеспечит строительство судов для грузоперевозок внутренним водным транспортом в Ленском бассейне.

Демографические тенденции зоны: Центральная зона сохранит растущий демографический потенциал, создаст дополнительные возможности для ее развития за счет внутренних ресурсов и высокой покупательской способности населения. Вместе с тем рост численности населения обуславливает увеличение нагрузки на социальную и иную инфраструктуру, а также требует создания новых рабочих мест, соразмерных росту численности населения трудоспособного возраста.

Ключевые задачи развития зоны:

1. Нарастивание агломерационного эффекта: вовлечение прилегающих районов (Намский, Хангаласский, Горный, Амгинский, Мегино-Кангаласский, Таттинский, Чурапчинский, Усть-Алданский улусы (районы) и поселка Жатай в орбиту Якутской агломерации в целях расширения доступа к рынкам сбыта и объектам инфраструктуры.

2. Расширение транспортного сообщения Якутии: строительство Ленского моста позволит увеличить круглогодичную транспортную доступность территории республики с 20,9 процента в 2024 году до 88,9 процента в 2032 году, увеличить пассажиропоток до восьми миллионов человек в год, сократить расходы на северный завоз более чем

на 8,8 миллиарда рублей ежегодно. Совокупный положительный эффект может обеспечить рост валового регионального продукта Якутии до трех процентов ежегодно.

В общероссийском масштабе Ленский мост соединит Транссибирскую и Байкало-Амурскую магистрали с Северным морским путем, создав мультимодальный транспортно-логистический узел, объединяющий железнодорожный, речной и воздушный транспорт, а также сеть автомобильных дорог. В перспективе реализация проекта обеспечит транспортную связь с Азиатско-Тихоокеанским регионом.

3. Развитие перспективных специализаций: расширение добычи серебра и золота в Кобяйском улусе (районе), стимулирование развития логистического сектора, креативной индустрии, ИТ-сектора, высокотехнологичных услуг (здравоохранение, образование), туризма, сельского хозяйства, производства пищевой промышленности, стройматериалов, экспортно ориентированного ювелирного производства и биоэкономики.

4. Децентрализация социальных услуг: обновление социальной инфраструктуры в районах, снижение гиперцентрализации крупных объектов в городе Якутске.

5. Энергообеспечение и газификация: завершение строительства Якутской ГРЭС–2 (вторая очередь), реализация программы газификации Якутской агломерации, Хангаласского, Кобяйского и заречных улусов (районов), развитие производства сжиженного природного газа (СПГ) в городе Якутске и Мегино-Кангаласском улусе (районе), а также газомоторного топлива в городе Якутске. Строительство высоковольтных линий электропередачи в Амгинском улусе (районе) в целях ликвидации дефицита энергообеспечения.

6. Стимулирование малого и среднего предпринимательства (МСП): активное применение специальных режимов территории опережающего развития (ТОР) «Якутия» и территорий развития местного производства (ТРМП) в целях поддержки субъектов МСП.

Западная зона

В Западную экономическую зону входят Ленский, Мирнинский, Олекминский, Вилюйский, Верхневилуйский, Нюрбинский и Сунтарский улусы (районы). На территории зоны проживает 21 процент населения Якутии и формируется 54 процента добавленной стоимости, создаваемой экономикой региона.

11 населенных пунктов экономической зоны являются опорными, численность их населения составляет 133 тысячи человек. Крупные города зоны: Мирный и Ленск.

Ключевые экономические специализации зоны: добыча алмазов (Мирнинский и Нюрбинский улусы (районы), нефти и газа (Ленский, Мирнинский, Вилюйский улусы (районы), угля для внутренних нужд (Нюрбинский, Сунтарский улусы (районы),

транспортировка и хранение (Ленский, Мирнинский, Олекминский улусы (районы), энергетика (Мирнинский улус (район). Кроме того, сельские населенные пункты вилюйской группы районов специализируются на сельском хозяйстве и производстве пищевой продукции.

Транспортный каркас зоны: федеральная автодорога «Виллой» (выход в Иркутскую область); региональные автодороги «Анабар», «Мухтуя», «Умнас»; Ленский речной порт; аэропорты в районных центрах и аэропорт «Полярный» (Мирнинский улус (район); трасса магистрального газопровода «Сила Сибири».

Демографические тенденции зоны: в Западной экономической зоне ожидается незначительное сокращение численности населения, что обусловлено опережающим ростом миграционной убыли. Вместе с тем агломерационный эффект, выражающийся в сокращении сельского населения и его концентрации в районных центрах, сохранится.

Ключевые задачи развития зоны:

1. Развитие традиционных отраслей добычи: обеспечение освоения участков недр Лено-Тунгусской нефтегазоносной провинции на территориях Мирнинского, Ленского, Сунтарского, Нюрбинского и Олекминского улусов (районов).

2. Диверсификация экономики: развитие переработки нефти и газа, лесопереработки (Ленский и Олекминский улусы (районы), производства лития и гелия (Мирнинский улус (район), минерализованных вод (Нюрбинский улус (район), строительных материалов, развитие креативных индустрий, ИТ-сектора, туризма, в том числе с использованием потенциала вилюйских водоемов.

3. Развитие опорных населенных пунктов: развитие инфраструктуры и предоставление услуг на уровне не ниже среднероссийских стандартов в целях закрепления населения и ликвидации периферийного положения отдельных территорий.

4. Энергообеспечение и газификация: строительство Новоленской тепловой электростанции (ТЭС) (Ленский улус (район), газовой электростанции (Виллойский улус (район), модернизация Светлинской гидроэлектростанции (ГЭС) (Мирнинский улус (район), реализация программы газификации населенных пунктов от местных месторождений (Мирнинский, Нюрбинский, Верхневиллойский, Ленский улусы (районы) и магистрального газопровода «Сила Сибири» (Олекминский и Ленский улусы (районы), создание энергоэффективных центров обработки данных (Ленский и Виллойский улусы (районы). Строительство высоковольтных линий электропередачи в Виллойской группе районов в целях ликвидации дефицита электроэнергии.

5. Обеспечение транспортной доступности: строительство федеральной автомобильной дороги «Виллой» с тремя мостовыми переходами с выходом в

общероссийскую транспортную сеть в Иркутской области, строительство и реконструкция аэропортов Мирный, Олекминск и Нюрба, а также аэропорта «Полярный» (Мирнинский улус (район)).

6. Развитие МСП: применение специальных налоговых режимов и механизмов ТРМП в целях создания предприятий по производству пищевой продукции и развитию сервисного обслуживания добывающего сектора.

Восточная зона

Восточная экономическая зона состоит из Томпонского, Усть-Майского и Оймяконского улусов (районов), в которых проживает три процента населения республики и формируется пять процентов добавленной стоимости, создаваемой экономикой региона.

Три населенных пункта экономической зоны являются опорными, численность их населения составляет 12 тысяч человек. Крупные населенные пункты: поселки Хандыга, Усть-Нера, Усть-Мая.

Ключевая экономическая специализация зоны: добыча угля (Томпонский улус (район)), золота (Усть-Майский, Оймяконский, Томпонский улусы (районы)) и цветных металлов (Оймяконский и Томпонский улусы (районы)).

Транспортный каркас зоны: федеральная автодорога «Колыма»; региональные автодороги «Амга», «Алдан», «Яна», «Арктика». Перспективные объекты транспортной инфраструктуры: строительство железнодорожной магистрали «Нижний Бестях – Хандыга – Магадан» с автомобильно-железнодорожным мостом через реку Алдан.

Демографические тенденции зоны: численность населения Восточной экономической зоны будет сокращаться в результате миграции.

Ключевые задачи развития зоны:

1. Диверсификация экономики: развитие новых направлений добычи полиметаллических руд (Томпонский и Усть-Майский улусы (районы)), золото-сурьмяных месторождений (Оймяконский улус (район)), серебра (Томпонский улус (район)), развитие лесопромышленного комплекса (Усть-Майский улус (район)), производство строительных материалов, развитие экстремального и экологического туризма.

2. Применение механизмов управления системой расселения, предусматривающих концентрацию ресурсов и населения в опорных населенных пунктах.

3. Развитие инфраструктуры опорных населенных пунктов, повышение качества жизни и услуг в центрах концентрации населения.

4. Транспортная связность: строительство железнодорожной магистрали «Нижний Бестях – Хандыга – Магадан» с автомобильно-железнодорожным мостом через реку Алдан, обеспечение асфальтобетонного покрытия региональной автодороги «Амга».

5. Поддержка МСП для освоения территорий: применение специальных налоговых режимов и режима ТРМП для развития МСП в сферах логистики, ремонта горной техники, строительства инфраструктуры, лесопереработки и оказания сервисных услуг населению в опорных населенных пунктах.

6. Сохранение этнокультурного наследия коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия): сохранение традиционного уклада их жизни, включая защиту исконной среды обитания и адаптацию к климатическим изменениям.

Южная зона

Южная экономическая зона включает Нерюнгринский и Алданский районы. Это третья по численности населения (11 процентов населения Якутии) и размерам экономики (15 процентов создаваемой добавленной стоимости) зона после Центральной и Западной.

На территории Южной зоны расположены три опорных населенных пункта, численность населения которых составляет 82 тысячи человек. Крупнейшие города: Нерюнгри и Алдан.

Ключевые экономические специализации зоны: добыча угля (Нерюнгринский улус (район) и золота (Алданский улус (район), транспортировка и хранение (Алданский и Нерюнгринский улусы (районы), энергетика (Нерюнгринский улус (район), строительство (Алданский и Нерюнгринский улусы (районы).

Транспортный каркас зоны: федеральная автодорога «Лена»; железнодорожная магистраль «Беркакит – Томмот – Якутск»; трасса магистрального газопровода «Сила Сибири».

Демографические тенденции зоны: прогнозируется постепенное сокращение численности населения.

Ключевые задачи развития зоны:

1. Развитие традиционных добывающих отраслей: увеличение объемов добычи угля в Нерюнгринском улусе (районе) и развитие его переработки (коксование угля, производство продуктов коксохимии), рост объемов добычи золота в Алданском улусе (районе), а также развитие вспомогательных сервисов (ремонт и обслуживание оборудования, логистика).

2. Диверсификация экономики: создание кластера черной металлургии (Нерюнгринский улус (район) и Алданского промышленного кластера, обеспечение освоения Эльконского уранового месторождения, добыча редкоземельных металлов, развитие производства строительных материалов, лесопереработки, сельского хозяйства, производства пищевой и перерабатывающей промышленности, СПГ (Алданский улус (район)).

3. Развитие городских сервисов: обеспечение перехода от базовых сервисов (образование, медицина) к развитым городским сервисам (досуговые центры, общественные пространства), прикладному образованию и туристским услугам, увеличение доступности городской среды, развитие горнолыжных комплексов.

4. Электрофикация и газификация: строительство тепловой электростанции Южно-Якутская ТЭС, реконструкция Нерюнгринской ГЭС, строительство Канкунской ГЭС на реке Тимптон, газификация населенных пунктов, прилегающих к магистральному газопроводу «Сила Сибири».

5. Транспортная инфраструктура: приведение участка Беркабит – Томмот железнодорожной линии Беркабит – Томмот – Якутск в состояние, обеспечивающее постоянную эксплуатацию, а также обеспечение асфальтобетонного покрытия по всей протяженности федеральной автодороги «Лена».

6. Вовлечение МСП в создание кластеров: использование ТОР «Южная Якутия», специальных налоговых режимов и режима ТРМП для развития малых предприятий по производству стройматериалов, выпуску компонентов для черной металлургии и СПГ-кластера, а также для сервисного обеспечения горнодобычи и логистики.

7. Сохранение этнокультурного наследия коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия): сохранение традиционного уклада их жизни, включая защиту исконной среды обитания и адаптацию к климатическим изменениям.

Арктическая зона

Арктическая экономическая зона занимает 52 процента территории республики и включает Абыйский, Аллаиховский, Анабарский национальный (долгано-эвенкийский), Булунский, Верхнеколымский, Верхоянский, Жиганский национальный эвенкийский, Момский, Нижнеколымский, Оленекский эвенкийский национальный, Среднеколымский, Усть-Янский и Эвено-Бытантайский национальный улусы (районы), в которых проживает шесть процентов населения Якутии и формируется четыре процента добавленной стоимости, создаваемой экономикой региона.

На территории экономической зоны 15 опорных населенных пунктов с населением 36 тысяч человек. Поселок Тикси и село Найба – опорные населенные пункты.

Ключевые экономические специализации зоны: добыча алмазов, угля, золота, серебра, редкоземельных металлов, их транспортировка и переработка, оленеводство, рыболовство.

Транспортный каркас зоны: реки Анабар, Лена, Яна, Индигирка и Колыма; участок Северного морского пути от устья реки Лены до устьев арктических рек; автодороги регионального значения «Анабар», «Индигир», «Арктика», «Яна» (должна стать опорной автодорогой), 13 аэропортов. Ведется строительство глубоководного порта «Найба».

Демографические тенденции зоны: численность населения Арктической экономической зоны продолжит сокращаться, при этом появятся отдельные центры концентрации населения, которые частично или полностью смогут компенсировать сокращение населения.

Ключевые задачи развития зоны:

1. Формирование транспортного каркаса: обеспечение приоритетного развития дорог «Яна», «Арктика», «Анабар», «Индигир», реконструкция морского порта Тикси, 63 арктических посадочных площадок, аэропорта Зырянка, капитальный ремонт 11 аэродромов, речных портов, обновление флота для надежного северного завоза, в том числе для реализации Морской доктрины Российской Федерации.

Строительство глубоководного морского порта в совокупности со строительством автомобильной дороги «Усть-Куйга – Найба» позволит изменить схему завоза грузов в Арктику, а также расширит транзитный потенциал республики за счет перевозки международных грузов через Трансарктический транспортный коридор.

2. Применение механизмов управления системой расселения с учетом повышения качества услуг (образование, здравоохранение, жилищно-коммунальное хозяйство) в центрах концентрации на уровне среднереспубликанских и среднероссийских стандартов посредством за счет механизмов концентрации ресурсов и населения в опорных населенных пунктах.

3. Освоение ресурсного потенциала: формирование Кючусского кластера твердых полезных ископаемых (золото, олово), эксплуатация обогатительной фабрики по переработке золото-сурьмяной руды (Верхоянский улус (район), освоение месторождений серебра и редкоземельных металлов (Оленекский, Верхоянский, Усть-Янский улусы (районы), углеводородных месторождений в Анабарском, Булунском улусах (районах) для вовлечения в хозяйственный оборот ресурсов континентального шельфа.

Проведение геологоразведочных работ в рамках II этапа федерального проекта «Геология: возрождение легенды» для обеспечения воспроизводства стратегических и дефицитных полезных ископаемых в Арктической зоне.

4. Энергетика: строительство атомной станции малой мощности в поселке Усть-Куйга Усть-Янского улуса (района) и автономных гибридных энергокомплексов, в том числе с применением возобновляемых источников энергии.

5. Обеспечение связанности отдаленных населенных пунктов: реализация проекта по прокладке волоконно-оптической линии связи «Синергия Арктики» и «Полярный экспресс», поддержка МСП для развития различных сервисов, ремонта техники, переработки биоресурсов, экстремального и экологического туризма, развития местного производства строительных материалов, оленеводства и рыболовства, внедрение дистанционных услуг и выездных форм обслуживания.

6. Арктические исследования: реализовать потенциал Тикси и Булунского улуса (района) в качестве территории фундаментальных научных исследований в Арктике.

7. Обеспечение устойчивого естественного прироста населения, сохранение этнокультурного наследия, территорий традиционного проживания и хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия), включая поддержку традиционных промыслов, а также защиту исконной среды обитания и адаптацию территорий к климатическим изменениям.

*Приложение 3
к Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)*

ИНВЕСТИЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)

Общие положения

Инвестиционная стратегия Республики Саха (Якутия) (далее – Инвестиционная стратегия) определяет цель, приоритеты и основные направления инвестиционного развития Республики Саха (Якутия) на период до 2036 года.

Республика Саха (Якутия) является одним из лидеров по объему привлекаемых инвестиций в основной капитал среди дальневосточных регионов. На долю республики приходится более 20 процентов общего объема инвестиций Дальневосточного

федерального округа. За 2019–2024 годы в экономику региона вложено 3,3 триллиона рублей.

В целях стимулирования инвестиционного развития в республике действует комплексная система поддержки инвестиционных проектов, включающая территории опережающего развития, правовой режим Арктической зоны Российской Федерации, механизмы региональных инвестиционных проектов, территории развития местного производства, соглашения о защите и поощрении капиталовложений, специальные инвестиционные контракты, инвестиционный налоговый вычет, контракты со встречными инвестиционными обязательствами, механизмы государственно-частного партнерства, а также иные меры налоговой и имущественной поддержки.

Вместе с тем с учетом стратегических целей развития Якутии и новой экономической реальности, определяемой ростом геополитической напряженности и внешними санкционными ограничениями, для реализации инвестиционного потенциала региона необходимы увеличение эффективности существующих и выработка новых механизмов улучшения инвестиционного климата, повышения инвестиционной активности, обеспечения доступности финансовых ресурсов и совершенствования системы институтов развития.

Цель

Целью реализации Инвестиционной стратегии является создание условий для устойчивого социально-экономического развития республики и повышения качества жизни населения посредством привлечения инвестиций в основной капитал.

Приоритеты и принципы

Инвестиционная политика Республики Саха (Якутия) осуществляется в целях содействия успешной реализации инвестиционных проектов в соответствии с ключевыми принципами инвестиционного развития:

1) экологическая устойчивость:

В Республике Саха (Якутия) приоритетом является реализация инвестиционных проектов, предусматривающих применение высоких технологий и минимизацию воздействия на хрупкую экосистему Арктики и криолитозону.

При реализации инвестиционных проектов должны учитываться следующие компоненты: ресурсо- и энергоэффективность, включая использование возобновляемых источников энергии и замкнутые производственные циклы; сохранение биоразнообразия; рекультивация нарушенных земель; управление климатическими рисками;

2) социальное партнерство:

Республика Саха (Якутия) поддерживает инвестиционные проекты, в результате реализации которых создаются новые рабочие места, повышается качество жизни населения, развивается социальная инфраструктура и человеческий потенциал республики.

Реализация данного принципа обеспечивается посредством:

- а) создания высокопроизводительных рабочих мест с конкурентной заработной платой и приоритетным трудоустройством местных жителей;
- б) развития социальной и иной инфраструктуры;
- в) развития местной экосистемы поставщиков;
- г) учета интересов и поддержки коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия).

Приоритет в Республике Саха (Якутия) предоставляется инвестиционным проектам, направленным на достижение национальных целей развития Российской Федерации и предусматривающим внедрение стандарта общественного капитала бизнеса и корпоративного демографического стандарта.

Основные направления

К основным направлениям реализации Инвестиционной стратегии относятся:

1) создание благоприятного инвестиционного климата и достижение оптимальных условий ведения бизнеса:

- а) комфортный деловой климат, устранение административных барьеров, оптимизация процедур и процессов ведения бизнеса;
- б) обеспечение понятного и прозрачного механизма взаимодействия государственных органов, органов местного самоуправления и субъектов инвестиционной деятельности, в том числе в рамках регионального и муниципального инвестиционного стандарта;
- в) развитие производственной, транспортной, энергетической, инфокоммуникационной инфраструктуры для реализации инвестиционных проектов и инвестиционных площадок (территории опережающего развития, индустриальные парки, технопарки, бизнес-инкубаторы и иные);
- г) стимулирование привлечения инвестиций на муниципальном уровне;
- д) совершенствование системы подготовки специалистов, привлекаемых для реализации инвестиционных проектов;

2) повышение инвестиционной активности и эффективности системы привлечения инвестиций в Республику Саха (Якутия):

а) совершенствование условий для привлечения инвестиций:

ранжирование потенциальных инвесторов по ключевым характеристикам корпоративного поведения с учетом политики компаний в области охраны окружающей среды, практики корпоративной социальной ответственности, готовности к развитию местной экосистемы поставщиков и партнерских компаний;

обеспечение инвестиционной открытости;

сопровождение проектов по принципу «единого окна»;

б) совершенствование процесса и системы привлечения внешних инвестиций:

формирование положительного инвестиционного имиджа Республики Саха (Якутия);

разработка комплекса мер поддержки для реализации проектов в приоритетных отраслях;

создание условий для быстрого запуска инвестиционных проектов;

в) применение механизма стабилизации регуляторных условий реализации инвестиционных проектов и возмещения затрат на инфраструктуру в рамках соглашений о защите и поощрении капиталовложений;

г) формирование на территории Республики Саха (Якутия) новых логистических цепочек и локализации производств;

3) повышение доступности финансовых ресурсов для инвестиционной деятельности:

а) государственная поддержка снижения стоимости и повышения доступности финансовых ресурсов, включая:

субсидирование деятельности предприятий в соответствии со стратегическими приоритетами инвестиционного развития;

развитие лизинга, компенсации части процентных ставок по банковским кредитам, а также финансирования за счет венчурных фондов;

применение специальных механизмов финансирования проектов устойчивого развития;

содействие в привлечении финансирования из внешних источников, включая федеральные программы, программы национальных и международных институтов развития, путем консультирования о возможных источниках, помощи в подготовке заявок и участия в переговорном процессе;

предоставление льготного кредитования субъектам малого и среднего предпринимательства, предприятиям промышленной отрасли Фондом развития предпринимательства и промышленности Республики Саха (Якутия);

развитие гарантийной поддержки субъектов малого и среднего предпринимательства;

б) развитие компетенций финансового и общего менеджмента для предприятий и предпринимателей, привлекающих финансовые ресурсы;

в) устойчивая финансовая система Республики Саха (Якутия):

проектная структура управления финансовой системой в целях качественного сопровождения инвестиционных проектов;

доступность финансовых институтов;

привлечение и развитие лучших кадров для финансово-экономической системы;

рост капитализации финансовых институтов;

вовлечение населения в финансовую систему Республики Саха (Якутия);

повышение финансовой грамотности населения;

участие институциональных инвесторов в акционерном капитале и увеличение доли инструментов финансового рынка в структуре долгосрочных сбережений населения;

минимизация рисков инвестиций розничных акционеров (страхование, компенсационные механизмы);

развитие альтернативных источников финансирования предпринимательских инициатив (венчурное финансирование, кредитование стартапов, лизинг, краудфандинг (народный капитал);

существенное расширение и повышение качества банковских услуг, широкое применение инновационных, дистанционных и ИТ-технологий для оказания финансовых услуг;

привлечение финансовых ресурсов в экономику Республики Саха (Якутия):

стимулирование выхода региональных финансовых и страховых организаций на межрегиональные и международные рынки;

привлечение финансовых ресурсов путем обеспечения роста внутреннего спроса на долгосрочные вложения в финансовые инструменты;

стимулирование внедрения цифровизации и аутсорсинга в финансовом секторе для повышения территориальной доступности финансовых услуг;

привлечение в регион новых участников финансового рынка;

4) совершенствование системы институтов развития Республики Саха (Якутия), поддерживающих инвестиционную деятельность, в том числе:

а) формирование нефинансового (не генерирующего прибыль) блока институтов развития;

б) поэтапная консолидация и укрупнение активов финансовых институтов с целью формирования крупного долгосрочного регионального капитала, имеющего высокие международные кредитные рейтинги и высокую рыночную оценку капитала. Данное направление будет основано на следующих факторах:

формирование лучшего кадрового резерва в сфере финансового менеджмента (топ-менеджеров финансовых институтов);

рост капитализации финансовых институтов, в основном за счет внебюджетных средств с привлечением внешних инвесторов, а также включением в инвестиционный процесс населения, региональных предприятий (в том числе государственных и с участием государства), внешних инвесторов;

в) привлечение и расширение деятельности международных и федеральных институтов развития на территории Республики Саха (Якутия).

Ожидаемые результаты реализации Инвестиционной стратегии:

1. Позиция Республики Саха (Якутия) в Национальном рейтинге состояния инвестиционного климата: 10 место к 2032 году и не ниже 10 места к 2036 году.

2. Темп роста физического объема инвестиций в основной капитал относительно уровня 2024 года в сопоставимых ценах: 78,3 процента к 2032 году и 100,7 процента к 2036 году.

3. Доля внебюджетных инвестиций в основной капитал в общем объеме инвестиций: не менее 90 процентов к 2032 году и не менее 95 процентов к 2036 году.»;

12) приложение 4 признать утратившим силу;

13) приложение 5 изложить в следующей редакции:

*«Приложение 5
к Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)*

РЕСПУБЛИКА САХА (ЯКУТИЯ) – 2050. ЦЕЛЕВОЕ ВИДЕНИЕ

Республика Саха (Якутия) к 2050 году должна стать территорией успешных людей, чистой природы и «умной экономики», примером успеха северного региона на международной арене.

Каждый житель Республики Саха (Якутия) будет иметь возможность реализовать свой потенциал и достичь успеха.

Гармонично развитый и благополучный человек – главная ценность Республики Саха (Якутия). Республика Саха (Якутия) – регион, привлекательный для жизни

Активная государственная политика по созданию комфортных условий жизни населения с использованием инновационных технологий обеспечивает новые стандарты развития северных территорий. За счет повышения качества жизни человека к 2050 году численность населения Республики Саха (Якутия) достигает 1,1 миллиона человек (исторический максимум – 1 094 тыс. человек в 1989 году). Процессы урбанизации ведут к увеличению доли городского населения и распространению городского образа жизни.

Важным ориентиром социально-экономического развития является достижение высокого уровня качества жизни населения и производительности труда.

Среднедушевые доходы среднего класса обеспечивают не менее шести–семи прожиточных минимумов. Доходы от собственности и предпринимательской деятельности занимают более трети всего объема денежных поступлений. Жители Якутии имеют возможность управлять надежными финансовыми инструментами республиканских и глобальных организаций.

Диверсифицированная экономика республики обеспечивает стабильную занятость населения. Развитие инновационной и креативной экономики позволяет максимально использовать творческий потенциал граждан на российском и международном рынках труда. Цифровизация всех сфер трудовой деятельности, в том числе с использованием технологий искусственного интеллекта, и роботизация позволяют повысить эффективность использования рабочего времени специалистов.

Повышение престижа многодетности до социальной нормы стимулирует рождение детей и создание в регионе ответственных семей с высоким уровнем благополучия. Доступное жилье, качественная инфраструктура и устойчивые доходы в сочетании с возможностью получения качественного образования на всех этапах создают главные стимулы для закрепления и привлечения населения в республике. Молодые родители получают образование, ведут бизнес, создают многодетные семьи и имеют широкие возможности для отдыха, саморазвития и воспитания детей.

Республика Саха (Якутия) к 2050 году – регион с эффективной системой социальной поддержки населения с главным фокусом на материнстве, многодетности, семейных традициях. Реализуемые меры поддерживают высокий уровень рождаемости в регионе. Социальная защита населения отвечает потребностям общества.

На рынке труда отмечается максимальное соответствие спроса и предложения. Трудоспособные граждане с низкими доходами получают социальную помощь при условии их активного участия в программах содействия занятости и социальной адаптации.

Система образования обеспечивает потребности общества в передовых знаниях и умениях, соответствующих инновационному развитию экономики. Индекс интеллектуального потенциала общества приближается к уровню стран, являющихся мировыми лидерами (более 0,9).

Ожидается смена парадигмы от обязательного к инициативному образованию людей всех возрастов и от институционального (школы, техникумы, высшие учебные заведения) к «средовому» через погружение в социальное и культурное пространство республики и мира. Образование строится на принципах открытости и ориентировано на подготовку выпускников, конкурентоспособных на глобальном рынке труда и в поликультурном мировом пространстве. Общее и дополнительное образование интегрировано в единый процесс с акцентом на раскрытие способностей каждого обучающегося. В регионе создано благоприятное пространство для индивидуального развития граждан.

Индивидуализация компетенций является основной тенденцией в профессиональном образовании. Широкое распространение получают многофункциональные центры прикладных квалификаций и онлайн-образования. Подготовка квалифицированных кадров в системе высшего и среднего профессионального образования ориентирована на удовлетворение спроса на труд в ключевых отраслях экономики.

В Якутске создан суперкампус среднего профессионального образования – многофункциональный образовательный центр, объединяющий профильные колледжи и подготовку кадров по востребованным для региона направлениям. Суперкампус объединит образовательный, научный и индустриальный потенциал, обеспечив хозяйствующие субъекты квалифицированными кадрами, повысив привлекательность среднего профессионального образования и создав на северо-востоке России центр технологической модернизации и молодежного развития.

Межвузовский кампус Республики Саха (Якутия) функционирует как глобальный «Арктический мультиполигон». Сформирована единая среда, объединяющая науку, образование и индустриальных партнеров: выпускники кампуса создают быстрорастущие технологические компании, а доля молодежи, вовлеченной в предпринимательство и создание глобального контента на стыке цифровых технологий и арктической культуры, обеспечивает стремительный рост креативной экономики. Кампус становится центром

притяжения талантов со всей страны и Азиатско-Тихоокеанского региона, формируя новый стандарт комфортной и технологичной жизни в высоких широтах.

Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования «Северо-Восточный федеральный университет им. М.К. Аммосова» – образовательный центр федерального уровня занимает лидирующие позиции в стране и мире и функционирует как институт развития общества.

Достигнута амбициозная цель «50 x 50» – снижена на 50 процентов вероятность преждевременной смерти населения в возрасте до 70 лет относительно уровня 2019 года путем реализации фокусированной стратегии контроля заболеваний. Основное внимание уделяется борьбе с основными хроническими неинфекционными заболеваниями и снижению бремени управляемых инфекций.

В целях преодоления кадрового дефицита и логистических ограничений в отдаленных и труднодоступных районах внедрена гибридная модель оказания медицинской помощи на основе адаптированных телемедицинских решений, объединяющая пациентоориентированный подход с использованием индивидуальных устройств мониторинга здоровья и технологий предиктивной аналитики на основе технологий искусственного интеллекта.

Развитие системы здравоохранения будет направлено на сокращение различий в ожидаемой продолжительности жизни при рождении между населением города Якутска и арктических районов. Целевой ориентир – превышение среднероссийского показателя ожидаемой продолжительности жизни при рождении на 1,5–2 года путем снижения младенческой и предотвратимой смертности, а также массового распространения принципов здорового образа жизни, что в долгосрочной перспективе обеспечит стабилизацию человеческого капитала как основы экономического роста региона.

Здоровый образ жизни широко распространен и становится неотъемлемой частью повседневной жизни граждан. Республика лидирует на международном уровне в традиционных для якутян видах спорта, киберспорте, успешно осваивает новые спортивные направления.

Возрождение, сохранение и развитие культурного наследия, в том числе этнических традиций, праздников, ремесел и видов творчества и спорта, национальных языков Якутии формируют уникальный образ республики. Популяризация этнических достижений Якутии на российском и мировом уровнях повышает культурно-историческую ценность и туристскую привлекательность региона.

В республике отмечается высокий уровень патриотического воспитания, сформировано деятельное гражданское общество, активно участвующее в решении

общественно значимых вопросов и реализации национальной политики по укреплению идентичности якутян и единства российской нации.

Комфортная среда проживания и возможности
для полноценной реализации человеческого потенциала

Населенные пункты трансформируются в «умные», «зеленые» и адаптированные к климатическим изменениям. Их планировка, инфраструктура и архитектура, основанные на принципах универсального дизайна и предиктивной адаптации, активно противодействуют рискам деградации многолетней мерзлоты, наводнений и пожаров, обеспечивая безопасность, комфорт и высокое качество жизни населения. Автономные и гибридные системы жизнеобеспечения (энергоснабжение, теплоснабжение, водоснабжение), функционирующие по принципу минимального экологического следа, становятся стандартом, особенно в отдаленных и труднодоступных районах.

Широко применяются инновационные технологии строительства, адаптированные к многолетней мерзлоте, с использованием экологичных и местных строительных материалов. Энергоэффективные «умные» дома, в том числе построенные с применением аддитивных технологий, распространены как в городах, так и в сельской местности. Развитие индивидуального жилищного строительства и современных форм расселения поддерживается комплексным развитием территорий.

Население и экономика республики рационально и эффективно используют энергетические ресурсы благодаря повсеместному внедрению комплексных мер энергосбережения и «зеленых» технологий. Жители обеспечены качественной питьевой водой за счет современных систем водоподготовки и водоочистки, устойчивых к климатическим вызовам. Система жилищно-коммунального хозяйства является надежной, безопасной и технологичной, интегрирующей как централизованные сети, так и локальные автономные решения.

Транспортно-логистический каркас республики обеспечивает взаимосвязанность транспортной системы. Полицентрическая сеть всесезонных автомобильных и железных дорог, интегрированных в общенациональную систему, формирует основу для развития территорий. Железнодорожная магистраль «Беркакит – Нижний Бестях – Хандыга – Магадан» обеспечивает связь республики со всей страной через Байкало-Амурскую и Транссибирскую магистрали.

Основой транспортной сети является Ленский мост – стратегический объект, кардинально изменивший транспортную географию республики. Авиация остается ключевым звеном транспортной системы: обновлен парк воздушных судов,

реконструированы аэропорты, расширена маршрутная сеть. В целях формирования современной, устойчивой и интегрированной транспортной системы республики строятся автомобильные дороги, модернизируются морские и речные порты.

В Арктической зоне и труднодоступных районах действует гибкая мультимодальная система, основанная на доступных регулярных авиаперевозках, развитии малой и беспилотной авиации, амфибийного транспорта и логистических узлов на базе Северного морского пути и судоходных арктических рек. Это обеспечивает бесперебойную доставку грузов, круглогодичную связность удаленных населенных пунктов и повышение мобильности населения, превращая республику в ключевое транспортно-логистическое звено российской Арктики.

В полной мере реализуется транзитный транспортный потенциал Якутии – функционирует кратчайший путь между странами Северо-Западной Европы и Азиатско-Тихоокеанским регионом, создан международный транспортный коридор «Мохэ – Найба», внедряются новые виды транспорта и логистические решения.

Универсальный доступ к высокоскоростным и надежным телекоммуникациям устраняет цифровое неравенство и пространственные барьеры и обеспечивает каждому жителю доступ к государственным услугам и возможность для удаленной работы, получения образования, осуществления предпринимательской деятельности.

Энергосистема республики является надежной, сбалансированной и технологически развитой. Она сочетает объекты крупной генерации (включая гидроэнергетику, атомные и модернизированные тепловые станции на местном топливе) с распределенной сетью автономных гибридных установок (возобновляемые источники энергии, малая атомная генерация, когенерация). Это обеспечивает энергетическую безопасность, устойчивость к внешним воздействиям и конкурентоспособные тарифы, удовлетворяя потребности населения и обеспечивая развитие высокотехнологичной экономики.

Социальная инфраструктура (образование, здравоохранение, социальная защита, культура, спорт) доступна в каждом населенном пункте как в физическом, так и цифровом формате посредством телемедицинских, образовательных и культурных платформ. Материальная база учреждений соответствует передовым стандартам, а их архитектура и оснащение, основанные на принципах универсального дизайна, формируют среду, максимально способствующую развитию, творческой самореализации и благополучию человека на протяжении всей жизни.

Глобально конкурентоспособные базовые отрасли экономики
с сервисной средой, рациональным природопользованием
и развитой социальной ответственностью бизнеса

Основные сектора экономики:

технологичный сырьевой сектор – добыча и транспортировка нефти и природного газа, добыча алмазов, золота, серебра, вольфрама, сурьмы, редкоземельных металлов, олова и других цветных металлов, а также развитие сервисно-логистических центров, обеспечивающих деятельность добывающих отраслей;

новая промышленность – отрасли перерабатывающей промышленности на базе добывающего сектора, специализирующиеся на продуктах с высокой добавленной стоимостью с применением передовых технологий, использованием интеллектуальных производственных решений и роботизированных систем в нефтегазопереработке, металлургии и промышленности строительных материалов, а также в арктической биоэкономике и производстве арктических беспилотных авиационных систем;

креативная экономика – отрасли, основанные на создании и использовании интеллектуальной собственности, обеспечивающие преобразование культурного кода республики в конкурентоспособные товары и услуги: кинематография, анимация, цифровые продукты и интерактивные развлечения, дизайн, реклама, ювелирное производство, исполнительское искусство, народные художественные промыслы;

агропромышленный комплекс – технологически модернизированные животноводческие комплексы, птицефабрики, промышленные перерабатывающие пищевые предприятия, обеспечивающие продовольственную безопасность региона, а также растениеводческие хозяйства, обладающие уникальными технологиями выращивания кормовых, овощных и зерновых культур в экстремальных климатических условиях Севера и вечномёрзлых грунтов;

сектор услуг – развитие центров сервисной экономики; транспортно-логистические, финансовые, научно-образовательные и медицинские услуги, туризм.

Реализуется комплексный подход к инвестиционному развитию территорий, обеспечивающий синергетический эффект от создания инновационных и промышленных кластеров с использованием единой транспортной и энергетической инфраструктуры.

До 2050 года промышленное освоение природных ресурсов сохраняет роль одного из ключевых источников экономического роста как по объему создаваемой стоимости, так и благодаря масштабному вкладу в технологические инновации и повышение производительности. Обеспечивается воспроизводство минерально-сырьевой базы, включая проведение геологоразведочных работ в отношении стратегических и дефицитных

видов полезных ископаемых. Освоение месторождений осуществляется с учетом текущих потребностей и без ущерба для будущих поколений.

В республике функционирует эффективная система государственного и корпоративного управления, сокращены административные барьеры, активно проводится политика конкуренции компаний за право добычи полезных ископаемых, недропользователями внедрены экосоциальные принципы управления и демонстрируются высокая ответственность и вовлеченность в решение социальных задач общества. Действует принцип «социальная ответственность как лицензия на ведение работ».

С внедрением высокотехнологичных, производительных, экономичных и энергоэффективных производств добыча полезных ископаемых производится не только в крупных масштабах, но и относительно небольшими компаниями на труднодоступных, мелкообъемных и техногенных месторождениях.

Новые конкурентоспособные перерабатывающие производства с длинными технологическими цепочками

В условиях глобальной конкуренции с развитием транспортной инфраструктуры и реализацией транзитного потенциала на базе технологичного сырьевого сектора созданы современные перерабатывающие производства на территории Республики Саха (Якутия). Это обеспечивает увеличение добавленной стоимости, создаваемой из местных ресурсов, расширение базы для поступления налогов в консолидированный бюджет региона, рост занятости населения и привлечение квалифицированных кадров.

Создан полноценный кластер по глубокой переработке драгоценных камней и драгоценных металлов, а также по производству ювелирных изделий. Республика Саха (Якутия) развивается как один из мировых центров ювелирно-гранительной промышленности с уникальным дизайном, развитой торговой и маркетинговой инфраструктурой.

Развитие судостроительной верфи в поселке Жатай является технологическим и кадровым ядром республиканского машиностроения. Производство судов ледового класса, плавучих энергоузлов, модульных конструкций для северных условий, а также обслуживание и модернизация флота формируют компетенции и базу для локализации других видов техники и оборудования.

Благодаря технологическому развитию и повышению безопасности производственных процессов созданы перерабатывающие нефть, газ и уголь мощности с высокой добавленной стоимостью (с длинными технологическими цепочками).

Мощности по переработке углеводородов в полном объеме обеспечивают потребность республики в моторных топливах, энергоресурсах и сырье для дальнейших производств.

Надежные установки газопереработки обеспечивают выпуск продукции глубокого передела: полимеров, углеродных материалов, компонентов для химической промышленности.

Наличие разведанных запасов редкоземельных металлов и дефицитных видов сырья позволяет выстраивать полные технологические цепочки – от добычи и переработки до выпуска высокотехнологичной компонентной базы. Развитие центров обработки данных, использующих климатические преимущества региона для снижения энергозатрат, в сочетании с накопленными компетенциями в области искусственного интеллекта и программных решений создает основу для экспорта технологических сервисов и интеллектуальных продуктов.

Производство экологически чистых, деликатесных и функциональных продуктов питания, основанное на использовании передовых агро- и биотехнологий, формирует основу экономики сельских территорий. Создаются мировые бренды Якутии, основанные на уникальных свойствах продукции из жеребятины, оленины, рыбы, дикоросов и чистой воды. Производство и экспорт чистой воды и продуктов глубокой переработки биоресурсов является значимой экспортной специализацией.

Малое и среднее предпринимательство обеспечивает устойчивое и динамичное развитие экономики республики. Предпринимательское сообщество максимально вовлечено в процессы улучшения делового климата путем выявления и оперативного решения проблем ведения бизнеса в различных отраслях.

Поддержка ремесел, малого предпринимательства и всех форм самозанятости, особенно в сельской местности, способствует формированию узнаваемого бренда продукции Республики Саха (Якутия). Сформирован кластер легкой промышленности, объединяющий индивидуальных предпринимателей, единую систему заготовки и продвижения продукции на внешние рынки, подготовку кадров, дизайн и центры внедрения технологий.

Республика Саха (Якутия) – центр создания креативных
и инновационных продуктов для жизни в условиях низких
температур и обширных территорий

Республика Саха (Якутия) является центром притяжения для технологических компаний, исследователей и представителей креативных индустрий, создающих решения для жизни, труда и устойчивого развития в условиях Севера и Арктики.

Новый сектор экономики основан на передовых разработках и высококонкурентном человеческом капитале.

Степень внедрения цифровых технологий, включая технологии искусственного интеллекта и роботизацию, приближается к уровню мировых лидеров. Республика конкурирует с крупными экспортерами ИТ-услуг и цифровых решений, востребованных в логистике, управлении ресурсами и мониторинге климатических рисков.

Синтез науки и инноваций формирует устойчивый кластер разработки, трансфера и адаптации технологий для жизни в условиях низких температур.

В республике функционируют научные центры мирового уровня, включая центр по изучению Арктики и климата (Булунский улус (район), полифункциональный исследовательский центр (на основе федерального исследовательского центра «Якутский научный центр Сибирского отделения Российской академии наук») и Всемирный центр мамонта в Якутске.

Передовые научные исследования в области изменения климата, изучения криолитозоны и арктических экосистем формируют международную технологическую платформу. Уникальные решения для устойчивого развития северных территорий, включая технологии адаптивного строительства в условиях многолетней мерзлоты, новые материалы, криотехнологии и арктическую биоэкономику, коммерциализированы и востребованы на международном рынке.

Территория республики является одной из ведущих международных площадок для испытаний, сертификации и разработки новых материалов, автономной техники, арктических беспилотных авиационных, агротехнологических и логистических систем в экстремальных климатических условиях. Сформированная инновационная система способствует привлечению и удержанию квалифицированных специалистов, предпринимателей и талантливой молодежи.

Республика Саха (Якутия) занимает лидирующие позиции в эксклюзивных сегментах мирового туристского рынка, входя в число самых востребованных направлений для арктического, этнокультурного и приключенческого туризма.

Развивается массовый туризм, ориентированный на уникальный опыт знакомства с Арктикой. Туристам доступны маршруты, основанные на использовании природного, культурного и научно-познавательного потенциала региона, включая наблюдение за уникальными природными явлениями, посещение объектов всемирного наследия ЮНЕСКО, палеонтологические и исторические туры, научные экспедиции, объекты индустрии развлечений, а также гастрономические, экстремальные, экологические туры.

Особое развитие получает экологический туризм, основанный на таких преимуществах региона, как наличие чистой воды, чистого воздуха и сохранных природных экосистем.

Национальная киноиндустрия и креативные индустрии Республики Саха (Якутия) являются крупным, конкурентоспособным на международном рынке кластером, экспортирующим уникальный культурный контент, анимацию, видеоигры и дизайнерские решения, основанные на самобытном культурном коде. Сформирован сильный глобальный бренд «Якутия» в сфере креативной экономики.

Эффективное и рациональное использование природных ресурсов,
способствующее сохранению и восстановлению природы и создающее
основу для благополучия будущих поколений

Республика Саха (Якутия) трансформирует сырьевую модель в устойчивую и технологичную экономическую систему, в которой природный капитал является основой процветания, а принципы рационального природопользования, экономики замкнутого цикла и минимизации экологического воздействия интегрированы во все сферы жизнедеятельности и производства.

Добывающая и перерабатывающая промышленность обеспечивает максимальное извлечение полезных компонентов, утилизацию попутных продуктов и отходов, а также минимизацию выбросов загрязняющих веществ. Созданы комплексные системы очистки и повторного использования воды, повсеместно внедрены технологии улавливания и полезного применения попутного газа. Индустриальные районы организованы как технологические экосистемы, в которых отходы одного производства становятся сырьем для другого, формируя безотходные производственные циклы.

В республике функционирует эффективная система управления климатическими рисками и углеродным балансом. Уникальные лесные и тундровые экосистемы Якутии играют важную роль в стабилизации глобального климата и рассматриваются в качестве стратегического экологического актива. Мониторинг их состояния, поглощающей способности и пожароопасности ведется с помощью передовых технологий

дистанционного зондирования, беспилотных систем и технологий искусственного интеллекта. Активно реализуются лесоклиматические проекты, генерирующие углеродные единицы и привлекающие финансирование в природоохранную и научную деятельность.

Риски, связанные с деградацией многолетней мерзлоты, наводнениями и лесными пожарами, управляются посредством применения предиктивных систем и адаптивной инфраструктуры, что создает условия для внедрения и экспорта уникальных технологий.

«Зеленая» энергетика, основанная на гибридных решениях (гидроэлектростанции, малая атомная генерация, возобновляемые источники энергии), обеспечивает растущие потребности экономики и населения, минимизируя углеродный след. Энергоэффективность и ресурсосбережение становятся стандартом для всех отраслей и домохозяйств. Транспортно-логистическая система оптимизирована с учетом использования экологических видов топлива и повышения эффективности перевозок, что снижает общую антропогенную нагрузку.

Республика Саха (Якутия) демонстрирует модель сбалансированного развития, основанную на сочетании высокотехнологической промышленности, эффективного использования природных ресурсов и бережного отношения к уязвимым экосистемам Арктики.

Открытая и эффективная система управления

Система государственного и муниципального управления и институтов развития республики является прозрачной, цифровой и ориентированной на результат. Она создает благоприятные условия для экономического роста, сбалансированного территориального развития и высокого качества жизни в суровых климатических условиях.

Управленческие решения принимаются на основе данных с широким использованием аналитических инструментов, технологий искусственного интеллекта и предиктивного моделирования, что позволяет эффективно оценивать риски, включая климатические и экономические, а также прогнозировать последствия решений.

Цифровая экосистема электронного правительства обеспечивает оперативное и прозрачное взаимодействие граждан, бизнеса и государства, устраняя бюрократические и пространственные барьеры. Государственные и муниципальные услуги предоставляются в удобном для граждан и организаций формате, в том числе в проактивном режиме.

Ведение бизнеса поддерживается посредством цифровых и удобных регуляторных процедур. Условия ведения бизнеса являются одними из самых оптимальных в стране и обеспечивают высокий уровень конкурентоспособности. Государство выступает надежным

партнером для бизнеса, реализуя принципы государственно-частного партнерства для развития критической инфраструктуры и социальной сферы.

Граждане активно вовлечены в процессы стратегического планирования и оценки качества услуг через цифровые платформы гражданского участия и механизмы общественного контроля, а также за счет развития институтов саморегулирования и местного самоуправления. Управление на всех уровнях характеризуется высокой степенью открытости данных и подотчетности.

Система управления Республики Саха (Якутия) становится гибким, технологичным и надежным инструментом, который обеспечивает устойчивое развитие региона, эффективно реагирует на внешние и внутренние вызовы и способствует реализации человеческого потенциала.»;

14) приложение 6 изложить в следующей редакции:

[illegible]

6	Суммарный коэффициент рождаемости	число детей в расчете на 1 жен.	1,52	1,48	1,58	1,62	1,67	1,71	1,76	1,80	1,89	1,92	1,94	1,96	2,00
7	Уровень бедности	%	12,8	11,9	10,7	9,0	7,6	7,5	7,4	7,0	6,8	6,5	6,4	6,3	6,0
8	Доля граждан, систематически занимающихся физической культурой и спортом в общей численности населения в возрасте от 3 до 79 лет	%	60,2	64,8	65,8	66,5	68,0	69,1	70,0	70,8	71,6	72,4	73,2	74,0	75,0
9	Уровень образования	%	72,9	68,4	71,0	73,6	76,2	78,8	81,5	81,6	81,7	81,8	81,9	82,0	82,1
10	Увеличение числа посещений культурных мероприятий по отношению к уровню 2024 году	%	100,0	102,1	106,0	110,6	115,2	119,8	124,4	127,1	129,9	132,7	135,4	138,2	141,0
11	Уровень общей безработицы	%	5,1	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5	не выше 5
СП-2. КОМФОРТНАЯ И БЕЗОПАСНАЯ СРЕДА ДЛЯ ЖИЗНИ															
12	Доля автомобильных дорог крупнейших городских агломераций и автомобильных дорог регионального значения (включая дороги, отнесенные к опорной сети автомобильных дорог), соответствующих нормативам	%	82	85,4	86,3	86,8	87,3	87,8	88,2	88,7	89,2	89,7	90,1	90,6	91,1
13	Доля населения, имеющего круглогодичную транспортную доступность	%	20,9	20,9	20,9	20,9	83,0	83,0	84,1	85,3	88,9	88,9	88,9	88,9	88,9
14	Пассажирооборот	млн пасс.-км	5	5	5	5 827,4	5	6	6	6	6	6	6	6	7
15	Количество семей, улучшивших жилищные условия	тыс. семей	365,6	588,3	663,1	950,9	950,9	077,0	205,9	337,6	472,1	609,6	750,1	893,6	040,3
16	Объем ввода в эксплуатацию жилой и нежилой недвижимости	млн кв. м	19,1	19,8	17,9	19,8	21,5	22,5	24,7	24,9	25,7	26,1	26,3	26,7	27,0
			1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3

17	Доля жилищного фонда, оборудованного всеми видами благоустройства	%	46,4	47,4	47,9	48,3	48,6	49,1	49,5	49,8	50,1	50,4	50,8	51,1	51,5
18	Уровень износа объектов коммунальной инфраструктуры	%	53,1	51,6	50,2	48,5	46,9	44,3	43,9	43,5	43,1	42,7	42,3	41,9	41,5
19	Количество смертей в случае возникновения чрезвычайных ситуаций и пожаров	на 100 тыс. населения	8	7,8	7,6	7,4	7,3	7,2	7,1	7,0	6,9	6,8	6,7	6,6	6,5
СЦ-3. ГЛОБАЛЬНО КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫЕ БАЗОВЫЕ ОТРАСЛИ ЭКОНОМИКИ															
20	Индекс промышленного производства к уровню 2024 года	%	100,0	100,0	101,5	104,5	107,7	111,5	115,4	120,0	124,8	129,8	134,9	140,3	146,0
21	Темп роста физического объема инвестиций в основной капитал к уровню 2024 году	%	100,0	92,0	84,6	78,5	70,9	71,6	73,1	75,3	78,3	82,2	87,1	93,2	100,7
22	Ввод генерирующих мощностей электроэнергии (нарастающим итогом)	MВт	221,1	236,6	322,0	819,0	1	1	1	2	2	2	2	2	2
							840,0	844,8	878,2	026,2	026,2	026,2	026,2	026,2	418,2
СЦ-4. РАЗВИТИЕ НЕСЫРЬЕВОЙ ЭКСПОРТНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЭКОНОМИКИ															
23	Темп роста объема местного производства и креативных индустрий к уровню 2024 года	%	100	110,4	120,6	136,1	149,6	152,5	172,0	181,5	192,5	205,1	217,2	230,3	244,4
24	Индекс производства продукции агропромышленного комплекса (в сопоставимых ценах) к уровню 2024 года	%	100	101	102,6	104,8	108,6	113,1	117,9	122,9	128,2	132,3	136,4	140,8	145,2
25	Темп роста дохода в расчете на одного работника субъекта малого и среднего предпринимательства к 2024 году	%	100	100,5	102,5	105,4	108,6	112,7	117,4	120,5	124,2	127,9	131,6	135,3	139
26	Темп роста объема креативных индустрий, к уровню 2024 года	%	100,0	104,4	109,1	114,7	121,9	133,1	139,0	145,2	153,9	164,6	172,1	179,9	188,1
27	Доля внутренних затрат на исследования и разработки, в процентах к ВРП	%	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4

28	Темп роста объема инновационных товаров, работ, услуг к уровню 2024 года	%	100	103,4	106,9	110,4	114,2	118,0	121,9 8	126,1	130,3	134,7	139,3	143,9	148,8
29	Доля домохозяйств, которым обеспечена возможность качественного высокоскоростного широкополосного доступа к информационно-телекоммуникационной сети «Интернет»	%	93,2	94,0	95,0	96,0	96,5	97,0	97,5	98,0	98,5	99,0	99,0	99,0	99,0
30	«Цифровая зрелость» государственного и муниципального управления, ключевых отраслей экономики и социальной сферы, в том числе здравоохранения и образования	%	93,6	61,2	62,4	63,4	75,6	87,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
СИЦ-5. СОХРАНЕНИЕ ПРИРОДЫ ДЛЯ БУДУЩИХ ПОКОЛЕНИЙ И ВСЕГО МИРА															
31	Качество окружающей среды	%	113,8	79,3	109,2	108,0	108,1	108,1	108,2	108,3	108,4	108,5	108,6	108,8	109,0

»;

15) дополнить приложением 7 следующего содержания:

11	Деятельность финансовая и страховая	8,5	8,5	9,1	9,5	9,6	9,6	9,6	10,0	10,2	10,3	10,5
12	Деятельность по операциям с недвижимым имуществом	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,5	6,5	6,5	6,5	6,6	6,6
13	Деятельность профессиональная, научная и техническая	17,9	17,6	17,7	17,8	17,9	18,0	18,1	18,1	18,1	18,2	18,2
14	Деятельность административная и сопутствующие дополнительные услуги	10,4	10,6	10,1	10,2	10,0	9,6	9,4	9,2	9,1	8,9	8,7
15	Государственное управление и обеспечение военной безопасности; социальное обеспечение	35,5	35,4	35,4	35,2	35,4	35,7	35,7	35,7	35,8	35,8	35,9
16	Образование	65,8	65,3	64,4	63,2	62,5	60,5	58,8	58,5	57,5	56,5	55,6
17	Деятельность в области здравоохранения и социальных услуг	38,0	38,4	38,8	39,3	39,9	41,7	42,5	42,8	43,5	44,2	44,8
18	Деятельность в области культуры, спорта, организации досуга и развлечений	12,0	12,1	12,0	12,0	11,8	11,8	11,7	11,7	11,6	11,5	11,5
19	Предоставление прочих видов услуг	6,7	7,0	7,2	7,4	7,6	8,0	8,2	8,5	8,7	8,9	9,1
20	Деятельность домашних хозяйств как работодателей; недифференцированная деятельность частных домашних хозяйств по производству товаров и оказанию услуг для собственного потребления	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

Таблица 2

Прогноз кадровой потребности Республики Саха (Якутия) по укрупненным группам
общероссийского классификатора занятий до 2036 года (тыс. человек)

№	Наименование укрупненных групп общероссийского классификатора занятий	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Всего	552,5	549,9	549,4	546,0	548,2	550,5	554,3	558,9	556,4	556,9	557,8	558,3
1	Руководители	64,1	63,1	63,0	62,5	62,7	62,8	63,2	63,7	62,9	62,9	62,9	62,8

2	Специалисты высшего уровня квалификации	136,1	136,0	135,7	135,2	135,3	136,1	136,6	136,8	136,5	136,6	136,8	136,9
3	Специалисты среднего уровня квалификации	59,9	59,9	60,7	60,2	60,9	61,5	62,3	63,2	63,5	63,8	64,4	64,8
4	Служащие, занятые подготовкой и оформлением документации, учетом и обслуживанием	17,9	17,7	17,6	17,7	17,8	18,0	18,2	18,6	18,4	18,5	18,6	18,7
5	Работники сферы обслуживания и торговли, охраны граждан и собственности	74,4	73,8	72,4	70,7	70,3	69,8	70,5	71,1	69,1	68,5	67,9	67,3
6	Квалифицированные работники сельского и лесного хозяйства, рыболовства и рыболовства	9,9	9,0	9,1	9,5	9,9	10,2	10,2	10,2	10,4	10,5	10,7	10,8
7	Квалифицированные рабочие промышленности, строительства, транспорта и рабочие родственных занятий	66,3	66,9	67,9	67,9	67,9	67,8	68,2	68,9	69,3	69,5	69,8	70,2
8	Операторы производственных установок и машин, сборщики и водители	76,1	76,1	75,7	75,4	75,9	76,8	77,4	78,2	78,2	78,5	78,8	78,8
9	Неквалифицированные рабочие	47,7	47,4	47,3	47,0	47,5	47,6	47,9	48,3	48,0	48,0	48,0	48,0

»;

16) дополнить приложением 8 следующего содержания:

*«Приложение 8
к Стратегии социально-экономического
развития Республики Саха (Якутия)
до 2032 года и на перспективу до 2036 года
(с целевым видением до 2050 года)»*

СЦЕНАРНЫЙ ПРОГНОЗ ОСНОВНЫХ КЛИМАТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК

Методический подход основан на использовании регионально адаптированного ансамбля климатических моделей, наиболее точно воспроизводящего изменения климата на территории Республики Саха (Якутия).

Расчеты показателей будущих изменений климата осуществлены с использованием ансамбля глобальных климатических моделей шестой фазы международного проекта сравнения климатических моделей (CMIP6). Сценарные проекции изменений среднемесячной и среднегодовой температуры воздуха созданы для климатического сценария с материалоемким потреблением и растущим уровнем неравенства с умеренным уровнем выбросов (SSP2.4–5), а также осуществлена оценка последствий реализации сценария с использованием ископаемого топлива с высоким уровнем выбросов (SSP5.8–5). Оценка климатических изменений проведена для периодов 2021–2050 годов и 2041–2060 годов. В целях согласованного представления информации о климатических изменениях в качестве базового периода определен период 1981–2010 годов, используемый Всемирной метеорологической организацией (ВМО) в качестве климатологической стандартной нормы.

Результаты оценки изменения среднерегionalной (осредненной по всей территории республики) температуры воздуха по регионально-адаптированному ансамблю климатических моделей CMIP6 относительно базового периода 1981–2010 годов приведены в таблице 1.

Изменение среднерегionalной среднегодовой температуры
воздуха на территории Республики Саха (Якутия) относительно
периода 1981–2010 годов, °С

Период	2021–2050 годы		2041–2060 годы	
	SSP2.4–5	SSP5.8–5	SSP2.4–5	SSP5.8–5
Январь	+2,44	+2,50	+3,36	+4,00
Февраль	+1,81	+2,28	+2,78	+3,73
Март	+2,00	+1,96	+2,57	+3,11
Апрель	+1,46	+1,54	+1,94	+2,36
Май	+1,32	+1,43	+1,91	+2,53
Июнь	+1,18	+1,23	+1,93	+2,28
Июль	+1,54	+1,65	+2,23	+2,54
Август	+1,58	+1,79	+2,23	+2,86
Сентябрь	+1,62	+1,86	+2,22	+2,78
Октябрь	+2,58	+2,52	+3,23	+3,97
Ноябрь	+3,48	+3,47	+4,53	+5,43
Декабрь	+3,10	+3,31	+4,37	+5,21
Год	+2,01	+2,13	+2,77	+3,40

Результаты оценки изменения среднерегionalной месячной и годовой суммы осадков по регионально-адаптированному ансамблю климатических моделей (CMIP6) относительно базового климатического периода 1981–2010 годов приведены в таблице 2.

Таблица 2

Изменение среднерегionalной годовой суммы осадков
на территории Республики Саха (Якутия) относительно
периода 1981–2010 годов, мм

Период	2021–2050 годы		2041–2060 годы	
	SSP2.4–5	SSP5.8–5	SSP2.4–5	SSP5.8–5
Январь	+1,5	+2,3	+3,2	+3,6
Февраль	+1,0	+1,3	+2,1	+2,3
Март	+1,3	+2,0	+2,0	+2,0
Апрель	+1,5	+1,1	+2,3	+2,4

Май	+1,9	+1,9	+4,3	+4,0
Июнь	+4,0	+4,3	+4,5	+7,7
Июль	+2,0	+4,5	+6,0	+4,4
Август	+1,1	+1,4	+4,8	+2,3
Сентябрь	+3,4	+3,4	+6,0	+6,0
Октябрь	+5,7	+5,7	+6,0	+7,8
Ноябрь	+3,9	+4,1	+5,9	+7,3
Декабрь	+2,9	+2,9	+4,3	+4,7
Год	+29,7	+37,2	+49,3	+56,3

Среднегодовая температура воздуха на территории Республики Саха (Якутия) будет повышаться как в среднем за год, так и во все месяцы года. В пространственном отношении наиболее выраженный рост температуры воздуха в зимние месяцы (с января по март) прогнозируется на северо-востоке республики, в апреле и с ноября по декабрь – в Арктической зоне Республики Саха (Якутия). В остальные месяцы потепление распределяется по территории региона относительно равномерно. Указанные тенденции прослеживаются в рамках обоих климатических сценариев – SSP2.4–5 и SSP5.8–5.

Среднегодовое количество осадков также увеличивается на 10–20 процентов в зависимости от сценария и временного интервала. Вместе с тем пространственно-временные различия данных тенденций имеют более выраженный характер. Современная тенденция снижения количества осадков в летний период в районе Приморской (Яно-Индигирской) низменности продолжается в будущем с разной степенью выраженности в обоих сценариях. Прогнозируется уменьшение количества майских осадков в Центральной Якутии и крайне выраженное уменьшение количества осадков в августе в западных районах Якутии, наиболее заметное к середине 21 века (период 2041–2060 годов). Увеличение суммы осадков зимнего периода на северо-востоке, весенне-летнего периода в южной части региона приводит к увеличению годовой суммы осадков, в первую очередь в южных районах республики, где она растет на 40–60 мм в период 2021–2050 годов, на 80–100 мм в период 2041–2060 годов (относительно референсного периода 1981–2010 годов).

Экономика Республики Саха (Якутия) в значительной степени зависит от климатических условий, поэтому ее устойчивое функционирование в условиях меняющегося климата требует современной реализации комплекса адаптационных мероприятий.

Комплексная система мер адаптации к климатическим изменениям, учитывающая специфику конкретных отраслей экономики, позволит минимизировать воздействие климатических рисков, повысить устойчивость экономики, обеспечить транспортное сообщение между населенными пунктами и снизить неблагоприятное воздействие прогнозируемых изменений на благополучие населения. Структура адаптационных мероприятий на уровне отраслей и организаций определяется потребностями и действиями всех региональных экономических агентов, однако некоторые направления необходимо реализовывать на региональном уровне для обеспечения макроустойчивости территории.

К таким направлениям относятся:

- 1) реализация системы противопаводковых мероприятий с использованием современных технологий мониторинга и прогнозирования;
- 2) реализация мер по снижению уровня опасности ландшафтных пожаров с учетом повышения температуры воздуха и летних осадков, включая развитие систем раннего обнаружения очагов возгорания, оперативного реагирования и восстановления нарушенных пожарами экосистем;
- 3) реализация мер по инженерной защите и стабилизации почвенного покрова в условиях деградации многолетней мерзлоты, поддержания устойчивости природных экосистем;
- 4) развитие климатического просвещения и повышение осведомленности населения о современных и прогнозируемых изменениях климата.

Реализация указанных направлений требует скоординированных действий органов власти, предпринимателей и местных сообществ в целях формирования климатически устойчивого будущего Республики Саха (Якутия).».

Статья 3

Настоящий Закон вступает в силу по истечении десяти дней после дня его официального опубликования.

Глава Республики Саха (Якутия)

г. Якутск, 3 июля 2016 г.

2946-3 № 563-VII

А. НИКОЛАЕВ

**«2050 СЫЛГА ДИЭРИ ТУС СЫАЛЛААХ КӨРҮҮЛЭЭХ 2032 СЫЛГА ДИЭРИ
САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СОЦИАЛЬНАЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЙ САЙДЫТЫН
СТРАТЕГИЯТЫН ТУХУНАН» УОННА 2050 СЫЛГА ДИЭРИ ТУС СЫАЛЛААХ КӨРҮҮЛЭЭХ 2032
СЫЛГА ДИЭРИ САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СОЦИАЛЬНАЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЙ САЙДЫТЫН
СТРАТЕГИЯТЫГАР УЛАРЫТЫЫЛАРЫ БИГЭРГЭТЭР ТУХУНАН» САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН
СОКУОНУГАР УЛАРЫТЫЫЛАРЫ КИЛЛЭРЭР ТУХУНАН**

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэнэ
2026 сыл бэс ыйын 17 күнүгэр ылынна

1 ыстатыйа

«2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх 2032 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдыытын Стратегиятын туһунан» 2018 сыл ахсынньы 19 күнүнээҕи 2077-С 45-VI №-дээх Саха Өрөспүүбүлүкэтин Сокуонугар маннык уларытыылары киллэрэргэ:

1) аатыгар «2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх» диэн тылы «уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх (2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)» диэн тылынан уларытарга;

2) 1 ыстатыйатыгар «2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх» диэн тылы «уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх (2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)» диэн тылынан уларытарга, «бу Сокуон сыһыарыытын быһыытынан» диэн тылы устарга.

2 ыстатыйа

2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх 2032 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдыытын Стратегиятыгар маннык уларытыылары бигэргэтэргэ:

1) бэлиэтээһини маннык сааһылаан биэрэргэ:

*«2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх
2032 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин
социальнай-экономическай сайдыытын
Стратегиятын туһунан» 2018 сыл*

2) манньк ис хоһоонноох ааты эбэргэ:

«2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх
(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх) Саха Өрөспүүбүлүкэтин
социальной-экономическай сайдыытын стратегията»;

3) «Стратегическай сыал» түһүмэбэр:

а) төрдүс абзаһыгар «2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх» диэн тылы «уонна
2036 сылга диэри анааран көрүүлээх (2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)» диэн
тылынан уларытарга;

б) алтыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

манньк ис хоһоонноох сана сэттис абзаһы эбэргэ:

«СЦ–2. Олох олорорго тупсаҕай уонна куттала суох эйгэ.»;

г) сэттис – тохсус абзацтарын ахсыс – онус абзацтарынан ааҕарга;

4) «Стратегияны олоххо киллэрии болдьоҕо уонна түһүмэхтэрэ» түһүмэбэр:

а) бастакы абзаһыгар «икки» диэн тылы «үс» диэн тылынан уларытарга;

б) иккис уонна үһүс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«бастакы түһүмэх (2018–2024 сыллар) – сайдыы институциональнай эйгэтин
тэрийии уонна глобальнай кризискэ сөп түбэһии;

иккис түһүмэх (2025–2031 сыллар) – ис тутул каркаһын бөбөргөтүү уонна
диверсификация механизмнарын үлэбэ киллэрии»;

в) манньк ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ:

«үһүс түһүмэх (2032–2036 сыллар) – бигэтик сайыннарыы уонна инновационнай
трансформация.»;

5) «СЦ–1. Киһи олоҕун үрдүк таһыма» түһүмэбэр:

а) «Ц–1.1. Саха Өрөспүүбүлүкэтин элбэх омуктаах норуотун култууратын баайын
харыстааһын уонна сомоҕолоһуутун бөбөргөтүү» хос түһүмэбэр:

манньк ис хоһоонноох сана алтыс абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай (саха, нуучча тылларын) уонна Хоту
дойду төрүт олохтоох аҕыйах ахсааннаах норуоттарын дьин таһымнаах тылларын
(долган, чукча, эбэнки, эбээн уонна дьүкээгир) чөл хаалларыы уонна бары өттүнэн
сайыннарыы»;

алтыс – ахсыс абзацтарын сэттис – тохсус абзацтарынан ааҕарга;

манньк ис хоһоонноох сана онус абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин төрүт олохтоох норуоттарын култуураларын уонна тылларын баайын чөл хаалларыга уонна байытыга туһаайыллыбыт оноһуу өй эйгэтигэр эрэгийиэннээҕи ырытан оноруулары сайыннарыы;»;

тохсус – уон иккис абзацтарын уон биирис – уон төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

уон үһүс абзаһын уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «миграннар» диэн тылы «атын дойду гражданныра» диэн тылынан уларытарга;

уон төрдүс – уон алтыс абзацтарын уон алтыс – уон ахсыс абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана уон тохсус абзаһы эбэргэ:

«Эпос уонна искусство Арктикатааҕы киинин – культурнай-цивилизационнай сана уникальной модели тэрийии уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын кодун сангардыы флагманын тэрийии;»;

уон сэттис уонна уон ахсыс абзацтарын сүүрбэһис – сүүрбэ биирис абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана сүүрбэ иккис абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр театр, музыка, цирка искусствотын, киинэ индустриятын уонна киинэ прокатын биир уопсай ситимин сайыннарыы уонна сангардыы;»;

уон тохсус уонна сүүрбэһис абзацтарын сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана сүүрбэ бэһис абзаһы эбэргэ:

«култуура учреждениеларын өнөлөрүн тоҕоостоох буолууларын үрдэтии;»;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сүүрбэ сэттис – отут иккис абзацтары эбэргэ:

«3–1.1.4. Үүнэр көлүөнэ ис кыабын сайыннараарыгар уонна арыяарыгар анаан усулуобуйаны тэрийэргэ:

гражданскай көхтөөх буолууну үрдэтии, ону тэнэ өрөспүүбүлүкэ оскуола иннинээҕи, уопсай, идэлээх орто үөрэх тэрилтэлэрин үөрэтэр бырагыраамаларыгар Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар экскурсия маршруттарынан сылдыһыны киллэрии көмөтүнэн оҕо уонна ыччакка патриот буоларга дьулуһууну, өй-санаа, сиэр-майгы уонна култуура, история сыаннастарын ингэрии;

уопастыба олоҕор көхтөөхтүк кыттар оҕо уонна ыччат, ону тэнэ ыччат уопастыбаннай хамсааһынын уонна устудьуоннар этэрээттэрин ахсааннарын элбэтии;

ыччат ис кыабын арыяарыгар усулуобуйаны тэрийии, Саха Өрөспүүбүлүкэтин сайдыытыгар уонна уопастыба олоҕор көхтөөх буолуутугар кини оруолун үрдэтии;

Россия аныгы кинематографиятын ситиһиилэрэ тийимтиэ буолууларын хааччыйар инниттэн нэһилиэнньэлээх пууннарга аудиовизуальной контенты көрдөрөр-иһитиннэрэр кииннэр үүнэр көлүөнэбэ тобоостоох буолууларын хааччыйы;

олоххо киллэриллэр бырайыактарга уонна бырагыраамаларга кытыннарыы көмөтүнэн ыччаты идэ, личность өттүнэн сайыннарыы уонна патриоттуу өйгө-санааба иити;»;

сүүрбэ иккис абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ үһүс – сүүрбэ алтыс абзацтарын отут төрдүс – отут сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«култуура тэрээһиннэригэр сылдыы ахсаанын 2024 сылга сыһыаннаан 2032 сылга 129,9 бырыһыанга диэри уонна 2036 сылга 141 бырыһыанга диэри улаатыннарыы;

баҕа өттүнэн уонна уопастыбаннай үлэбэ кыттар эдэр дьон ахсаанын өлүүтэ – 2032 сылга 52 бырыһыан уонна 2036 сылга 64 бырыһыан;

гражданнар култуура, искусство уонна норуот айымньытын судаарыстыбаннай уонна муниципальной тэрилтэлэрин үлэлэрин үчүгэйинэн сыаналыыр таһымнара 2032 сылга 83,4 бырыһыанга диэри уонна 2036 сылга 90 бырыһыанга диэри;

2036 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай тылларын сайыннарыы уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин дьин таһымнаах тылларын чөл хаалларыы ордук үрдүк таһымын ситиһии.»;

сүүрбэ сэттис абзаһын отут ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

«Ц–1.2. Саха сирэ – табыгастаах социальной эйгэлээх эрэгийиэн» хос түһүмэбэр:

бастакы абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр табыгастаах социальной эйгэни тэрийии нэһилиэнньэ олобун хаачыстыбатын үрдэтиигэ, дьиз кэргэн суолтатын, төрөппүт эппиэтинэһин уонна элбэх оҕолонуу анал туругун үөрдэтиигэ, гражданнарга куттал суох буолуутун, хаачыстыбалаах социальной өнгө тобоостоох буолуутун хааччыйыыга, социальной эйгэни саңардыыга уонна цифровой быһаарыылары олоххо киллэриигэ итиэннэ социальной бэлиитикэни сайыннарыыга усулуобуйаны тэрийиини ирдиир.»;

үһүс абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«З–1.2.1. Нэһилиэнньэ олоҕор уонна нэһилиэнньэ ахсаана биир тэнник бигэтик элбиригэр анаан табыгастаах усулуобуйаны тэрийэргэ.»;

бэһис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

маннык ис хоһоонноох сана сэттис абзаһы эбэргэ:

«дъадайы чэрчитигэр олорор гражданнары тус социальной арыаллааһын тиһигин олоххо киллэрии, ол иһигэр тыа сиригэр уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктикатаабы зонатын оройуоннарыгар олоруу уратыларын аахсан туран;»;

сэттис абзаһын ахсыс абзаһынан ааҕарга;

ахсыс уонна тохсус абзацтарын тохсус уонна онус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«социальной хантараакка олобуран судаарыстыбаннай социальной көмөнү сайыннары;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической сайдыытын тоҕоостоох соруктарын быһаарыыга гражданской уопастыба институттарын кытыары, ол иһигэр социальной хайысхалаах кэмиэрчэскэйэ суох тэрилтэлэргэ граннары биэрии көмөтүнэн.»;

онус – уон тохсус абзацтарын уон биирис – сүүрбэһис абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэһис абзаһын сүүрбэ биирис абзаһынан ааҕарга уонна манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–1.2.2. Дьэ кэргэн суолтатын, төрөппүт эппиэтинэһин уонна элбэх оҕолонуу анал туругун үрдэтэргэ:»;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «оҕо төрөөтөбүнэ – ыйдаабы уонна биир кэмнээх төлөбүрдэр, эрэгийиэннээби ийэ хапытаала» диэн тылы «оҕолоох» диэн тылынан уларытарга;

манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтары эбэргэ:

«элбэх оҕолоох дьэ кэргэннэ өйөбүл дьаһалларын олоххо киллэрии уонна тупсары, эдэр дьэ кэргэни тэрийиигэ өйөбүл дьаһаллар холбоһуктарын олоххо киллэрии;

дьэ кэргэннэ кэлим көмөнү онорор дьэ кэргэннэ аналлаах киин ситимин тэрийи, сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолору социальной көрүү-истии ис тутулун сайыннары;»;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга;

манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ алтыс абзаһы эбэргэ:

«демография өттүнэн корпоративнай стандарты киллэрии уонна олоххо киллэрии көмөтүнэн дьэ кэргэн эбии эбээһинэһин сүгэр үлэһиттэргэ өйөбүл дьаһалларын тиһигин тупсары;»;

сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарын сүүрбэ сэттис уонна сүүрбэ ахсыс абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ бэһис – сүүрбэ сэттис абзацтарын сүүрбэ тохсус – отут биирис абзацтарынан аафарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отут иккис абзаһынан аафарга уонна онно «3–1.2.4.» диэн тылы «3–1.2.3.» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ тохсус абзаһын отут үһүс абзаһынан аафарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор буруйу онорууларын, көрүүтэ-истиитэ суох уонна дьиэтэ суох ускул-тэскил сылдыһыларын сэрэтии үлэтин көрүннэрин уонна ньымаларын кэнэтии;»;

отутус – отут үһүс абзацтарын отут төрдүс – отут сэттис абзацтарынан аафарга; манньк ис хоһоонноох сана отут ахсыс абзаһы эбэргэ:

«иһитиннэрэр-биллэрэр-телекоммуникационнай технологиялары туһанан оноһулар буруйу утары көдьүүстээх үлэ тиһигин тэрийии;»;

отут төрдүс абзаһын отут тохсус абзаһынан аафарга;

отут бэһис уонна отут алтыс абзацтарын түөрт уонус уонна түөрт уон биирис абзацтарынан аафарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

отут сэттис абзаһын түөрт уон иккис абзаһынан аафарга уонна онно «3–1.2.5.» диэн тылы «3–1.2.4.» диэн тылынан уларытарга, «, ол иһигэр чөлгө түһэрии өнөлөрүгэр» диэн тылы эбэргэ;

отут ахсыс абзаһын түөрт уон үһүс абзаһынан аафарга уонна онно «, өнөнү оноруу судаарыстыбаннайа суох секторын сайыннарыы» диэн тылы устарга;

манньк ис хоһоонноох сана түөрт уон төрдүс уонна түөрт уон бэһис абзацтары эбэргэ:

«социальной уонна чөлгө түһэрии өнөлөрүнэн хааччыйааччылар судаарыстыбаннайа суох сектордарын сайыннарыы;

аҕам саастаах дьону уонна инбэлииттэри социальной көрүү-истии эйгэтигэр стационары солбуйар технологиялары, өр кэмнээх көрүү-истии тиһигин сайыннарыыны киллэрэн туран, сайыннарыы;»;

отут тохсус уонна түөрт уонус абзацтарын түөрт уон алтыс уонна түөрт уон сэттис абзацтарынан аафарга;

түөрт уон биирис абзаһын түөрт уон ахсыс абзаһынан аафарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

түөрт уон иккис абзаһын түөрт уон тохсус абзаһынан аафарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«инбэлииттэргэ идэни талыга уонна үлэнэн хааччыйыга көмөнү оноруу тиһигин тэрийии, ол иһигэр кинилэр социальнай дьарыктаах буолууларын тэрийии»;»;

маннык ис хоһоонноох биэс уонус – биэс уон ахсыс абзацтары эбэргэ:

«олох олорууга хааччахтардаах, атын дьон көмөтө суох бэйэлэрэ туспа олорор кыахтара суох, социальнай көрүүгэ-истиигэ наадыйааччы быһыытынан билиниллибит инбэлиит дьонго аналлаах арыаллааһыннаах дьэз усулуобуйатыгар олордууну тэрийии;

инбэлииттэр уонна нэһилиэнньэ бэйэтэ сылдьарыгар хааччахтаах атын бөлөбүн олобун-дьаһабын бастаанны суолталаах эйгэтигэр бастаанны суолталаах эбийиэктэр уонна өгөлөр тобоостоох буолууларын таһымын үрдэтии.

3–1.2.5. Аҕа көлүөнэ көхтөөх уһун үйэлэнэригэр усулуобуйаны тэрийэргэ:

салгыы үлэлиир бағалаах пенсия иннинээҕи уонна пенсияҕа тахсар саастаах дьону идэҕэ үөрэтии уонна идэҕэ санаттан бэлэмнээһин, үлэнэн хааччыйы тиһигин тэрийии;

көхтөөх уһун үйэлэнии кииннэрин тэрийиини, «аҕам саастаах дьон оскуолаларын», бэтэрээннэр хамсааһыннарын уонна «үрүн көмүс» волонтерствоны сайыннарыыны киллэрэн туран, көхтөөх уһун үйэлэнии дьаһалларын өйөөһүн;

аҕам саастаах дьон бөлөбөр медицинскэй көмөнү оноруу тиһигин сайыннарыы.

3–1.2.6. Социальнай эйгэҕэ цифровой ньымалары уонна быһаарыылары олоххо киллэрэргэ:

социальнай өнө хаачыстыбатын уонна тобоостоох буолуутун үрдэтэр инниттэн оноһуу өй технологияларын туһанан дааннайдары ырыналааһынга олобуран салайыы моделларын уларытыы;

гражданин олобун быһыытын-майгытын аахсан туран, социальнай өйөбүл дьаһалларын уонна судаарыстыбаннай өгөлөр тобоостоох буолууларын кэнэтии.»;

түөрт уон үһүс абзаһын биэс уон тохсус абзаһынан ааҕарга;

түөрт уон төрдүс уонна түөрт уон бэһис абзацтарын алта уонус уонна алта уон биирис абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«нэһилиэнньэ социальнай көрүү-истии эйгэтигэр өгөнү оноруу тобоостообун уонна хаачыстыбатын үчүгэйинэн сыаналыыр көрдөрүүтэ 2032 сылга 85 бырыһыантан итэҕэһэ суох уонна 2036 сылга 95 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

элбэх оҕолоох дьэз кэргэн дьадайыытын таһымын намтатыы 2032 сылга 16,7 бырыһыанна диэри уонна 2036 сылга 12,5 бырыһыанна диэри»;»;

маннык ис хоһоонноох алта уон иккис уонна алта уон үһүс абзацтары эбэргэ:

«үһүс уонна онтон кэлэр оҕо төрөөһүнүн уопсай коэффициеннын үрдээһинэ – 2036 сылга 0,6 бырыһыан;

регистрацияламмыт буруйу оноруу ахсаанын 2032 сылга 100 тыһыынча нэһилиэнньэбэ 1 317 единицаба диэри уонна 2036 сылга 100 тыһыынча нэһилиэнньэбэ 1 315,5 единицаба диэри аҕыйатыы.»;

«Ц-1.3. Доруобуйа харыстабылын пациенна туһуламмыт көдүүстээх тиһигэ» хос түһүмэҕи маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Ц-1.3. Нэһилиэнньэ доруобуйатын харыстабылын киһиэхэ туһуламмыт тиһигэ

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ 2036 сылга киһи наадыһытыгар туһаайылар уонна олох бары кэрдиис кэмнэрин – төрүүбүтүн көхтөөх уһун үйэлэниэр диэри хабар нэһилиэнньэ доруобуйатын харыстабылын аныгы тиһигин тэрийэр. 2050 сылга өрөспүүбүлүкэ доруобуйа харыстабылын тиһигэ Россия Федерациятын Арктикатааҕы зонатыгар технология өттүнэн ордук сайдыылаах уонна тоҕоостоох буолар, ол олохтоохтор олохсуйан олорор сирдэриттэн тутулуга суох биир тэн усулуобуйаҕа хаачыстыбалаах медицинскэй көмөнөн туһанар кыаҕы хааччыйыа.

Барыыны сэрэтии бастаангы суолталаныыта, хаачыстыбалаах медицинскэй көмө тоҕоостоох буолуута, медицинаҕа аныгы технологиялары үлэбэ киллэрии, медицина каадырдарын харыстааһын уонна тардыы, тус киһиэхэ туһаайылаах медицинскэй көмөнү оноруу уонна гражданнар бэйэлэрин доруобуйаларыгар эппиэтинэстээх сыһыаннара Саха Өрөспүүбүлүкэтин нэһилиэнньэтин олоҕо уһуругар усулуобуйаны тэрийэллэр.

Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:

3-1.3.1. Сэрэтии үлэтэ бастаангы суолталаныытын уонна олох бары кэрдиис кэмнэригэр нэһилиэнньэ доруобуйатын көрүнүүтүн култууратын тэрийиини хааччыйарга:

оноруу өй технологияларын туһанан гражданнары олох бары кэрдиис кэмнэригэр тус арыаллааһынна олобуран нэһилиэнньэ доруобуйатын туругун көрүүнү-истиини салайыы уонна ыарыы бэргиир кутталын сэрэтии тиһигин оноруу;

диагностика мобильнай комплекстарын уонна медицина көһө сылдыар биригээдэлэрин туһанан, бастакы учарат ыраах сытар сир-уот уонна тыа сиригэр олохтоохторугар социальнай суолталаах ыарыылары эрдэттэн быһаарарга анаан скрининг уонна диспансеризация бырагыраамаларын кэнэтии;

Хоту дойду усулуобуйатыгар нэһилиэнньэ психическэй доруобуйатын харыстааһын уонна бөбүргөтүү тиһигин, психика кэһилиитин сэрэтии уонна тэйиччиттэн үлэлиир технологиялары туһанан чөлгө түһэриини сайыннарыы;

ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннар олохтоохторугар анаан медицинскэй көмө, ол иһигэр биир күн устата ыарыыны сэрэтэр көрүүлэри уонна диагностическай чинчийиилэри ытыгыны көрөр көһө сылдыар көрүнгүн онорууну сайыннарыы;

медицинскэй көмө тобоостоох уонна хаачыстыбалаах буолуутун үрдэтиигэ гражданнар наадыһыларыгар туһуланар уонна медицина үлэһиттэрэ үлэлиир кыахтарын үрдэтиигэ уонна нэһилиэнньэ медицинскэй көмө хаачыстыбатын үчүгэйдик сыаналааһыннарын үрдэтиигэ туһайылар дьаһалларын олоххо киллэри;

сэрэтэр быһыыны туруоруу халандаарыгар сөп түбэһиннэрэн нэһилиэнньэ иммунитетын бөбүргөтүүнү киллэрэн туран, сыстыганнаах ыарыылар тарҕаныыларын сэрэтэр инниттэн профилактическай уонна противоэпидемиологическай дьаһаллары ытыты.

3–1.3.2. Нэһилиэнньэ репродуктивнай доруобуйатын харыстааһыны уонна ийэ, аҕа буолууну уонна оҕо сааһы өйөөһүнү хааччыйарга:

репродуктивнай көмө технологиялары туһаныны кэнэтиини, андрология сулууспатын сайыннарыны көрөр нэһилиэнньэ репродуктивнай доруобуйатын харыстабылыгар кэлим тиһиги оноруу, итиэннэ кыайан оҕоломмот буолууну быһаары уонна эмтээһин ньымаларын тупсары;

генетическэй скринини сайыннары, төрүүбүттэн уонна удьуордаан бэриллэр ыарыылары эрдэттэн быһаарарга анаан аныгы генетическэй технологиялары туһанан неонатальнай скринини кэнэти;

хат дьахталлар доруобуйаларын туругун тэйиччиттэн кэтээн көрөр технологиялары үлэбэ киллэри, ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннарга телемедицинскэй консультациялары ытытыны кэнэти уонна көһө сылдьар акушерскай биригээдэлэр үлэлэрин тэрийии көмөтүнэн перинатальнай көмөнү тупсары;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин төрүт норуоттарын генетическэй уратыларын аахсан туран өрөспүүбүлүкэтээҕи биобааны тэрийиини киллэрэн туран, медико-генетическэй киин базатыгар геномнай медицинаны сайыннары;

оҕолору төрүүхтэриттэн сокуоннай саастарын ситиэхтэригэр диэри медицинскэй, психологическай уонна социальнай көмөнү ыйыыны-кэрдиини хааччыйар кэлимник арыаллааһын тиһигин тэрийии.

3–1.3.3. Оҕо доруобуйатын харыстабылын хааччыйарга, үөрэнэр усулуобуйатын уонна олобун майгытын кытта сибээстээх ыарыылары сэрэтиини ытарга:

үөрэх тэрилтэлэригэр оҕо доруобуйатын харыстабылын биедэмистибэлэр икки ардыларынааҕы оҕо көрөрө, тутта сылдьыта уонна илиитин-атабын үлэтин кэһиллиитин, психикатын кэһиллиитин, аһыра кэһиллиитин уонна хамсанар кыаҕа намтааһынын сэрэтиигэ уонна быһаарыыга туһайылар бырагыраамалары олоххо киллэри;

медицина мобильнай комплекстарын уонна диагностика аныгы технологияларын туһанан үөрэх тэрилтэлэрин базатыгар оҕолору тиһигин быспакка скринингнээһин уонна диспансеризациялааһын тиһигин тэрийии;

үөрэх эйгэтигэр чөл олоҕу тутуһууну олохтуурга туһаайылар цифровой платформалары киллэри, сэрэтэр интерактивнай бырагыраамалары, оҕолорго уонна төрөппүттэргэ аналлаах физическэй хамсаныыны хонтуруоллуур сириэстибэлэри уонна доруобуйаны көрүнэргэ аналлаах мобильнай сыһыарыылары киллэрэн туран;

оскуола медицинатын сайыннарыы уонна үөрэх тэрилтэлэрин медицина үлэһиттэрин үлэлэрин көдьүүһүн үрдэтии;

оҕо доруобуйатын харыстабылын боппуруостарыгар доруобуйа харыстабылын, үөрэх, физическэй култуура уонна успуорт, нэһилиэнньэ социальнай көмүскэлин уорганнарын биедэмистибэлэрин икки ардыларыгар хардарыта үлэлээһини хааччыйы.

3–1.3.4. Аҕам саастаах гражданнарга көхтөөх уһун үйэлэниини, кэлим көмөнү хааччыйы уонна уһун үйэлэни кииннэрин тэрийэргэ:

кэлим, тоҕоостоох уонна көдьүүстээх медицинскэй көмөнү хааччыйар уонна аҕам саастаах гражданнар үлэлиир-хамсыыр уонна бэйэ салайынар кыахтарын чөл хаалларыыга туһаайылар гериатрической көмөнү тэрийии сана моделын ырытан оноруу уонна үлэҕэ киллэри;

аҕам саастаах гражданнар медицинскэй, социальнай, үөрэх уонна чөлгө түһэри өнөлөрүн кэлимник туһанар кыахтарын хааччыйар көхтөөх уһун үйэлэни кииннэрин тэрийии, ол иһигэр өрөспүүбүлүкэ оройуоннарыгар;

доруобуйа туругун кэтээн көрүүнү уонна ыарыыны сэрэтиигэ уонна доруобуйаны көрүнэ сылдыһыга тус сүбэлэри биэриини хааччыйар пациеннары арыаллааһын цифровой сервистэрин киллэри;

дьарҕа ыарыылаах аҕам саастаах гражданнар доруобуйаларын туругун аныгы техническэй сириэстибэлэри уонна медицина иһитиннэрэр-биллэрэр тиһиктэрин туһанан тэйиччиттэн кэтээн көрүүнү сайыннарыы;

доруобуйа харыстабылын, нэһилиэнньэ социальнай көмүскэлин, пенсиянан хааччыйы эйгэтигэр судаарыстыбаннай уорганнар уонна кэмиэрчэскэйэ суох сектор «биир түннүк» тосхолунан хардарыта үлэлээһиннэрин хааччыйар аҕам саастаах гражданнары кэлимник арыаллааһын биедэмистибэлэр икки ардыларынааҕы тиһигин тэрийии;

аҕам саастаах гражданнар психическэй доруобуйаларын харыстааһын, когнитивнай кэһиллини уонна деменцияны сэрэтии, социальнай көхтөөх буолууну уонна уопастыба олоҕор кыттыыны өйөөһүн тиһигин сайыннарыы.

З–1.3.5. Медицинскэй көмө хаачыстыбалаах уонна тобоостоох буолуутун, доруобуйа харыстабылын бастаангы сүһүөбүн көдүүһүн хааччыйарга:

медицина үлэһиттэрин үлэлэрэ таһаарылаах буолуутун үрдэтиигэ, медицинскэй көмөнү оноруу эрэгийиэннээҕи стандартарын киллэриигэ уонна гражданнар медицинскэй өнө хаачыстыбатын үчүгэйдик сыаналааһыннарын үрдэтиигэ туһайыллар киһиэхэ туһуланыы ныматыгар олобуран медицинскэй көмө тобоостоох буолуутун үрдэтэр дьаһаллары олоххо киллэри;

диагностика дааннайдарын, лабораторнай уонна инструментальнай чинчийиһэр түмүктэрин автоматизированнай ырыгалааһыны киллэрэн туран, оноруу өй технологияларыгар олобуран клиникскэй быһаарыылары ылыныыны өйүүр тиһиктэринэн бастаангы сүһүөх тэрилтэлэрин хааччыйы;

өрөспүүбүлүкэ уустук сырыылаах уонна ыраах сытар оройуоннарын олохтоохторо анал идэлээх быраастар быһаарыыларын бу буола турар бириэмэбэ тутта туһанар кыахтарын хааччыйар чинчийи түмүктэрин тэйиччиттэн быһаарар лучевой диагностика тиһигин тэрийи;

эрэгийиэн уратытын, нэһилиэнньэ хойуутук олоруутун, тырааныспар сырыыта тобоостообун уонна демография хамсааһыннарын аахсан туран доруобуйа харыстабылын эбийиэктэрин тарбатан туруоруу сириг-уотун быһаарыыны тиһигин тупсары.

З–1.3.6. Идэтибит уонна үрдүк технологиялаах медицинскэй көмө инновационнай ньымаларын үлэбэ киллэргэ, персонализированнай медицинаны сайыннараарга:

кардиохирургияҕа, нейрохирургияҕа, онкологияҕа, травматологияҕа, ортопедияҕа уонна да атын хайысхаларга үрдүк технологиялаах медицинскэй көмөнү оноруу сүрүн ньыматын быһыытынан малоинвазивнай интервенционной технологиялары туттууну киллэри уонна кэнэти;

визуальной хонтуруоллаах лучевой терапияны киллэрэн туран, медицина тэрилтэлэрин иккэнгэ чопчу дьайыыны онорууну уонна чөл эттиктэргэ буортуну онорууну аччатыыны хааччыйар диагностика аныгы комплекстарынан хааччыйы итиэннэ онкология ыарыыларын эмиргэ анаан радионуклиднай диагностиканы сайыннары;

бастыҥ технологиялары, ол иһигэр тканевый инженерия ньымаларын туһанан трансплантация уонна комбустиология сулууспатын сайыннары;

геномнай медицинаны сайыннары, удьуорунан бэриллэр ыарыылары молекулярнай диагностикалааһыны киэнник киллэри, эрдэттэн диагностикалыырга уонна эмиргэ биомаркердары туттуу;

эмтээhini персонализированнай былааннааһын уонна ыарыы хаамыытын торумнааһын инструменын «цифровой двойник» технологияны киллэрии;

медицинскэй көмө көдьүүһүн уонна хаачыстыбатын үрдэтэр инниттэн медицина тэрилтэлэрин үлэтигэр стационарнай үлэни тупсарыы уонна ыарыы кутталлаах дьайыытыгар туһаайылар сыһыаны киллэрии;

хаан сулууспатын сайыннарыы.

3–1.3.7. Медицинскэй чөлгө түһэрии тиһигин, санаторийга-куруорка эмтээhini уонна паллиативнай көмөнү сайыннараарга:

чөлгө түһэрэр эмтээһин бары түһүмэхтэригэр биир кэлим уонна утумнаах буолууну хааччыйар биир уопсай медико-реабилитационнай модельга олобуран, чөлгө түһэрии учреждениеларын тэрийи, ол иһигэр протезтааһын уонна ортезтааһын аныгы технологияларын сайыннарыы суотугар;

дьиэ усулуобуйатыгар эрдэ амбулатория эбэтэр стационар усулуобуйатыгар эрэ туттулар чөлгө түһэрии дьаһалларын ытар кыагы хааччыйар телереабилитация цифровой платформаларын үлэбэ киллэрии;

чөлгө түһэрэр эмтээһин ньыматын персонализированнай быһаарыга анаан предиктивнэй аналитика технологияларын үлэбэ киллэрии, дьибэ чөлгө түһэриини киллэрэн туран;

өрөспүүбүлүкэ айылҕатын баайын – минераллаах ууну, эмтээх бадарааны, тууһу, цеолиты – эрэгийиэннээҕи доруобуйа харыстабылын күрөстэһэр кыахтаах тиһиктэриттэн биирдэстэрин быһыытынан санаторийга-куруорка эмтээһин тиһигин сайыннарыы;

байыаннай дьайыыларга уонна атын экстремальнай быһыыга-майгыга кытты түмүгэр бааһырбыт, оһолломмут эбэтэр ыалдыбыт гражданны медицинаскэй уонна социальной чөлгө түһэрии туруктаах тиһигин доруобуйа харыстабылын тиһигин мэлдьи үлэлиир хайысхатын быһыытынан тэрийи;

көһө сылдьар уонна амбулаторнай сулууспаны сайыннарыы, медицинскэй уонна социальной сулууспалары бииргэ холбооһуну хааччыйы, ыарыыта суох онорууга аныгы ньымалары киллэрии уонна пациеннарга уонна кинилэр дьибэ кэргэттэрин чилиэннэригэр психологическай өйөбүл көмөтүнэн паллиативнай медицинскэй көмөнү тупсарыы.

3–1.3.8. Доруобуйа харыстабылыгар каадыр ис кыагын, тиһигэ быстыбат медицинскэй үөрэҕи уонна медицинскэй көмө сана ньымаларыгар бэлэмнээһини сайыннараарга:

медицина идэлэрин престиһин үрдэтэргэ, медицина тэрилтэлэригэр, ол иһигэр өрөспүүбүлүкэ ыраах сытар оройуоннарыгар үрдүк квалификациялаах исписэлиистэри тардарга уонна хаалларарга кэлим дьаһаллары ырытан оноруу уонна олоххо киллэрии;

медицина үлэһиттэрин практической бэлэмнээһингэ уонна дьоһурдарын сайыннарыыга анаан клиникескэй үөрүүэхтэргэ пациеннарга кутталы үөскэппэккэ эрчиллини хааччыйар элбэх хайысхалаах симуляционной кииннэри сайыннарыы;

диагностика уонна эмтээһин сана ньымаларын олоххо киллэриини аахсан туран квалификация аныгы ирдэбилигэр олобуран медицина исписэлиистэрин тиһигин быспакка идэлэрин аттестациялааһынга анаан аккредитация киинин сайыннарыы;

доруобуйа харыстабылын технологической трансформация усулуобуйатыгар үөскүүр кэскиллээх хайысхаларыгар исписэлиистэри бэлэмнээһин;

хирургия роботизированной комплекстарын, диагностикаҕа оноһуу өй технологияларын уонна клиникескэй практикаҕа киирэллэриттэн көрөн атын кэскиллээх быһаарыылары туттууну киллэрэн туран, медицина үлэһиттэрин үрдүк технологиялаах медицинскэй көмө аныгы ньымаларыгар үөрэтии;

өрөспүүбүлүкэ оройуоннарыгар үлэлиир исписэлиистэргэ аналлаах практической үлэттэн араарбакка, сана үөрүүэхтэри тиһигин быспакка туһанар кыаҕы хааччыйар тэйиччиттэн үөрэтии көрүннэрин уонна цифровой үөрэх платформаларын сайыннарыы.

3–1.3.9. Цифровой трансформацияны уонна доруобуйа харыстабылын тиһигин үрдэтиини хааччыйарга:

медицина иһитиннэрэр-биллэрэр тиһигин үлэҕэ киллэриини хааччыйар өрөспүүбүлүкэ доруобуйа харыстабылын цифровой эйгэтин тэрийии, электроннай докумуон үлэтин сайыннарыы, облачной технологиялары туһаныы уонна Судаарыстыбаннай өнгө биир уопсай порталыгар «Мое здоровье» сервиһи тупсарыы;

ыраахтан кыттыы технологияларын, мобильнай тэриллэри уонна тэйиччиттэн диагностикалааһын уонна гражданнар доруобуйаларын туругун тэйиччиттэн кэтээн көрүү платформаларын туттууну киллэрэн туран, «быраас – быраас», «быраас – пациент» хайысхаларынан телемедицина технологияларын сайыннарыы;

диагностиканы сайыннарыыга, эмтээһини персонализациялааһынга уонна доруобуйа харыстабылын ресурсаларын салайыыга анаан оноһуу өй технологияларын киллэрии;

пациент «цифровой двойнига» технологияны ырытан оноруу уонна үлэҕэ киллэрии;

персональной цифровой көмөлөһөөччүлэри – дааннайдары ырыналааһынга олобулар доруобуйаны арыаллааһын интеллектуальной тиһиктэрин, доруобуйаны кэтээн көрөр индивидуальной тэриллэри уонна өрөспүүбүлүкэ хас биирдии олохтооһор анаан гражданнар доруобуйаларын чөл хаалларыы персонализированной хайысхаларын тэрийэр предиктивной алгоритмнары киллэрии;

тустаах ис тутул сайдыгтын уонна нормативнай сүрүннээһин хаамыгынан өрөспүүбүлүкэ ыраах сытар уонна уустук сырыылаах оройуоннарыгар медицина таһаҕаһын тирдигэ уонна медицинскэй көмө тоҕоостоох буолуутун үрдэтиигэ анаан авиация пилота суох тиһигин уонна атын кэскиллээх технологиялары туһаныы;

салаа цифровой трансформациятын булгуччулаах усулуобуйатын быһыытынан гражданнар тус медицинскэй дааннайдарын кибер-куттала суох уонна көмүскэллээх буолууларын хааччыйыы.

3–1.3.10. Сири-уоту былааннааһыны, ис тутулу сайыннарыыны уонна биэдэмистибэлэр икки ардыларыгар хардарыта үлэлээһини хааччыйарга:

сир-уот уратыларын, демография хамсааһынын, нэһилиэнньэ наадыйыытын уонна доруобуйа харыстабылын эбийиэктэринэн хааччыйыы нуормаларын аахсан туран, доруобуйа харыстабылын судаарыстыбаннай тиһигин медицина тэрилтэлэрин уонна олор тутул салааларын ситимнэрин сайыннарыы;

медицина мобильнай комплекстарын, санитарнай авиацияны уонна тырааныспар аныгы технологиятын туһаныыны киллэрэн туран, медицинскэй көмө көһө сылдьар биригээдэлэрин үлэлэрин тупсарыы;

биир уопсай цифровой платформалары уонна сүрүннэммит эрэгийиэннээҕи бырагыраамалары туһанан, нэһилиэнньэ доруобуйатын харыстабылын соруктарын быһаарыыга доруобуйа харыстабылын, социальной көмүскэл, үөрэх, физическэй култуура уонна успуорт, үлэ уонна дьарыктаах буолуу, тулалыыр эйгэ харыстабылын уорганнарын биэдэмистибэлэрин икки ардыларыгар хардарыта үлэлээһини хааччыйыы.

Күүтүллэр түмүк:

киһи төрүүбүттэн сабаҕаланар олоҕун уһуна: 2032 сылга 81,25 сыл уонна 2036 сылга 83,75 сыл;

кыһыл оҕо өлүүтэ – 2032 сылга 1000 тыыннаах төрөөбүт оҕоҕо 3,0 уонна 2036 сылга 1000 тыыннаах төрөөбүт оҕоҕо 2,8;

нэһилиэнньэ медицина көмөтүн үчүгэйдик сыаналыыра – 2032 сылга уонна 2036 сылларга 85 бырыһыантан итэҕэһэ суох.»;

г) «Ц–1.4. Чөл олох, физическэй култуура уонна успуорт хамсааһынын сайыннарыы» хос түһүмэбэр:

иккис абзаһыгар иккис этиини маннык сааһылаан биэрэргэ: «Чөл олоҕу тэрийэр инниттэн куһаҕан дьаллыктан аккаастанар уонна нэһилиэнньэ бэйэтин доруобуйатыгар эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһарыгар иитэр-үөрэтэр усулуобуйаны тэрийэр тоҕоостоох.»;

сэтгис абзаһыгар «нэһилиэнньэ араналара» диэн тыл кэнниттэн «, ол иһигэр доруобуйаларынан хааччахтаах дьону уонна инбэлииттэри киллэрэн туран,» диэн тылы эбэргэ;

маннык ис хоһоонноох сана ахсыс абзаһы эбэргэ:

«физическэй култууранан уонна успуордунаа дьарыктанар усулуобуйа нэһилиэнньэбэ табыгастаах буоларын туһугар физкультурнай-чэбдигирдэр өнөлөр хаачыстыбаларын уонна успуорт ис тутулун эбийиэктэрэ тобоостоох буолууларын үрдэтии;»;

ахсыс – уон үһүс абзацтарын тохсус – уон төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

уон төрдүс – уон алтыс абзацтарын уон бэһис – уон сэтгис абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–1.4.3. Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын оонньууларын уонна успуорт национальной көрүҥнэрин сайыннараарга көмөлөһүү:

мас тардыһытын Олимпийскай оонньуулар бырагыраамаларыгар киллэриигэ көмөлөһөр инниттэн аан дойду таһымыгар сайыннарыы уонна таһаарыы;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын успуорт атын национальной көрүҥнэрин сайыннарыы уонна кизнник тарҕатыы, итиэннэ Россия уонна аан дойду таһымнаах тэрээһиннэргэ спортсменнар кыттыыларын ханатыы;»;

маннык ис хоһоонноох уон ахсыс – сүүрбэ төрдүс абзацтары эбэргэ:

«успуорка аан дойдутааҕы бииргэ үлэлээһини бөбөргөтүү.

3–1.4.4. Саха Өрөспүүбүлүкэтин физическэй култуура уонна успуорт эйгэтигэр каадыр ис кыабын сайыннарыыны хааччыйарга:

физическэй култуура уонна успуорт эйгэтигэр каадырдары бэлэмнээһин уонна квалификацияларын үрдэтии тиһигин сайыннарыы;

тренер идэтин суолтатын үрдэтии, ол иһигэр тыа сиригэр эмиэ.

3–1.4.5. Физическэй култуура уонна успуорт эйгэтигэр цифровой технологиялары уонна быһаарыылары санардыы уонна үлэбэ киллэрии:

онлайн-консультациялар, видео-уроуктар уонна инструктордары кытта тус эрчилли кэмөтүнэн нэһилиэнньэни физическэй култууранан уонна успуордунаа дьарыктаныыга көбүлээһин;

эрчилли хаамыытыгар аныгы технологиялары киллэрии, оноруу өйү, цифровой инструменнары туһаныыны киллэрэн туран.»;

уон сэтгис абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга;

уон ахсыс абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «67 бырыһыан;» диэн тылы «2032 сылга 71,6 бырыһыан уонна 2036 сылга 75 бырыһыан» диэн тылынан уларытарга;

уон тохсус абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«физическэй култууранан уонна успуордунаан тиһигин быспакка дьарыктанар доруобуйаларынан хааччахтаах уонна инбэлиит дьон физическэй култууранан уонна успуордунаан дьарыктанар кыахтаах нэһилиэнньэ уопсай ахсааныгар ылар өлүүтэ – 2032 сылга 24 бырыһыан, 2036 сылга 26 бырыһыан.»;

д) «Ц–1.5. Олоххо ситиһии тэн кыабын, киһи аан дойдуга күрэстэһэр кыабын хааччыйар үөрэх аһаҕас эйгэтэ» хос түһүмэбэр:

аатыгар «буолар чинчилэр» диэн тылы «кыахтар» диэн тылынан, «күрэстэһэр кыах» диэн тылы «үтүө турук» диэн тылынан, «аан дойдуга» диэн тылы «саҥа экэниэмикэ усуллубуйатыгар» диэн тылынан уларытарга;

бастакы абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Туруоруллубут сыалы ситиһии үөрэх үрдүк түмүктэрин ситиһиигэ, үөрэнээччилэр социализацияны сөптөөхтүк ааһалларыгар уонна национальной (этнокультурнай) компоненны бөбөргөтүүгэ туһуламмыт үөрэх биир уопсай тиһигин хаачыстыбатын үрдэтиини; дьобурдаах, талааннаах оҕолору булуу уонна өйөөһүн тиһигин сайыннарыыны; үөрэх аныгы ис тутулун сыыппара бастын технологияларын туһанан тэрийиини; үөрэх тиһигэр педагогическай уонна салайар кыабы олоххо киллэриини ирдиир.»;

иккис уонна үһүс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

алтыс – ахсыс абзацтарын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«проактивной сыһыанна олобуран оскуола иннинээҕи үөрэх уонна оскуола үөрэбин таһымнарыгар оҕо уйулҕа-педагогика өттүнэн уонна медицинскэй-социальной биирдиилээн арыаллааһын тиһигин киллэри;

үөрэтии уонна иитии аныгы ньымаларын киллэри, үөрэх вариативнай бырагыраамаларын, ол иһигэр инклюзивнай, ырытан оноруу уонна апробациялааһын;

идэни талыыга көмөлөһүү бырагыраамаларын олоххо киллэрэргэ анаан бизнес, научнай тэрилтэлэр уонна креативнай индустрия бэрэстэбииттэллэрин кытыннаран туран оҕону уонна ыччаты үлэнэн иитиигэ уонна идэни талыыга көмөлөһүүгэ туһуламмыт кэлим дьаһаллары олоххо киллэри;»;

тохсус – уон үһүс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон төрдүс абзаһыгар «үөрэнээччилэр уонна практиктар икки ардыларыгар формальной үөрэх тиһигин таһынан бииргэ үлэлээһини сайыннарыы,» диэн тылы устарга;
уон бэһис абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«экэниэмикэ бастаангы суолталаах салааларын каадырынан хааччыйыыга туһуламмыт профильнай кылаастар уонна идэбү бэлэмниир бырагыраамалар уонна бырайыактарынан үөрэтии тиһигин кэнэтии, ону тэнэ «оскуола – колледж/үрдүк үөрэх кыһата – үлэнэн хааччыйыы» интегрированной үөрэх тиһигин тэрийии;»;

уон алтыс абзаһыгар «, ол иһигэр тэйиччиттэн, үлэ ырыынага уларыыр кэскилин аахсан туран, уонна экэниэмикэ бастаангы суолталаах салааларыгар үлэнэн хааччыйыы» диэн тылы эбэргэ;

маннык ис хоһоонноох сана уон сэттис уонна уон ахсыс абзацтары эбэргэ:

«академической мобильность, холбоһуктаах үөрэх бырагыраамаларын уонна технология өттүнэн кыттыгас үлэни олоххо киллэрии көмөтүнэн үөрэххэ дойдулар икки ардыларынаабы бииргэ үлэлээһини сайыннарыы;

үөрэх бары таһымыгар (оскуола иннинээби, уопсай, идэлээх, эбии) үөрэнээччи уратытын, интэриэһин уонна наадыыытын аахсан туран ытыллар биирдиилээн үөрэх траекториятыгар олобуран үөрэх тиһигин үлэлэтиини хааччыйыы;»;

уон сэттис абзаһын уон тохсус абзаһынан аафарга уонна онно «цифровой үөрэх эйгэтин» диэн тылы «бастын технологиялары уонна оноһуу өй технологиятын киллэрии» диэн тылынан уларытарга;

уон ахсыс абзаһын сүүрбэһис абзаһынан аафарга уонна онно «бары таһымна үөрэнэр үөрэнээччилэргэ үөрэтии ньымаларын бары көрүнэ үрдүк хаачыстыбалаах уонна тийимтиэ буолуутун хааччыйар» диэн тылы «оноһуу өй технологиятын киллэрэр уонна хаачыстыбалаах үөрэх ресурсатын туһанар кыабы хааччыйар» диэн тылынан уларытарга;

уон тохсус – сүүрбэ биирис абзацтарын сүүрбэ биирис – сүүрбэ үһүс абзацтарынан аафарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«үөрэх хаачыстыбатыгар актуальной ирдэбиллэргэ сөп түбэхэр тупсабай үөрэх эйгэтин тэрийии, ол иһигэр үөрэх эбийиэктэрин тутуу уонна хапытаалынай өрөмүөннээһин;

аан дойду таһымнаах Университеттар икки ардыларынаабы кампуһу уонна идэлээх орто үөрэх элбэх хайысхалаах үөрэх-үлэ комплексын тэрийии;»;

уникальной үөрэх технологияларын уонна экспериментальной үөрэх бырагыраамаларын олоххо киллэрэр флагманскай үөрэх тэрилтэлэрин тэрийии уонна сайыннарыы;»;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ үһүс – сүүрбэ алтыс абзацтарын сүүрбэ бэһис – сүүрбэ ахсыс абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ сэттис абзаһын сүүрбэ тохсус абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отутус абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ тохсус абзаһын отут биирис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отутус абзаһын отут иккис абзаһынан ааҕарга;

отут биирис абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«үөрэх тиһигэр каадыр ис кыабын уонна күрэстэһэр кыабы көдьүүстээхтик сайыннарыыга тэрээһин-ньыма усулуобуйаларын тэрийии;»;

отут иккис абзаһын отут төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут үһүс абзаһын отут бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «ырытан оноруу» диэн тылы «сайыннарыы» диэн тылынан уларытарга, «орто, үрдүк уонна эбии идэлээх үөрэх тэрилтэлэрэ хардарыта үлэлэһиилэрин сана көрүҥнэрин, практикаларын, механизмнарын киллэрэр квалификацияны үрдэтии» диэн тылы устарга;

маннык ис хоһоонноох сана отут алтыс абзаһы эбэргэ:

«педагогической каадырдары бэлэмнээһин тиһигэр үлэ миэстэтинэн хааччылар кыахтаах үлэни биэрээччилэри кытыары;»;

отут төрдүс – отут алтыс абзацтарын отут сэттис – отут тохсус абзацтарынан ааҕарга;

отут сэттис абзаһын түөрт уонус абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут ахсыс абзаһын түөрт уон биирис абзаһынан ааҕарга;

отут тохсус абзаһын түөрт уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«дьоһурдаах уонна талааннаах оҕолору өйүүр тиһиги сайыннарыы, тустаах ис тутулу сайыннарыыны киллэрэн туран.»;

түөрт уонус – түөрт уон сэттис абзацтарын түөрт уон үһүс – биэс уонус абзацтарынан ааҕарга;

түөрт уон ахсыс – биэс уонус абзацтарын биэс уон биирис – биэс уон үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«үөрэх таһыма – 2032 сылга 81,7 бырыһыан, 2036 сылга 82,1 бырыһыан;

оҕо уонна ыччат дьоһурун уонна талаанын таһаарар, өйүүр уонна сайыннаарар тиһик көдьүүһэ – 2032 сылга 38,9 бырыһыан, 2036 сылга 40 бырыһыан;

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэх тиһигин үлэтин түмүктэрин нэһилиэнньэ үчүгэйинэн сыаналааһына 2032 сылга 90 бырыһыантан итэҕэһэ суох буолуута уонна 2036 сылга 95 бырыһыантан итэҕэһэ суох буолуута.»;

биэс уон биирис – биэс уон үһүс абзацтарын биэс уон төрдүс – биэс уон алтыс абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

е) «Ц–1.6. Саха сирэ – үлэ сайдыылаах ырыынага баар сирэ-уота. Экэниэмикэ наадыйыытын каадырынан хааччыйыы» хос түһүмэҕэр:

бастакы абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Нэһилиэнньэ экэниэмикэҕэ көхтөөх буолуутун үрдэтии уонна дьарыктаах буолуу салааларынан тутулун тупсарыы сүрүн дьаһалларынан үрдүк онгоруу таһаарар үлэ үрдүк көрдөрүүлээх сүһүөхтэрин тэрийии, үлэһиттэр сир-уот уонна идэ өттүнэн мобильностарын сайыннарыы, гражданнар идэлэрин квалификациятын уонна сатабылларын сайыннарыы нөнүө үлэ ырыынагар күрөстэхэр кыахтарын үрдэтии, итиэннэ гражданнары үлэнэн хааччыйыыга көмөлөһүү актыыбынай бэлиитикэтин ыытыы буолаллар.»;

иккис уонна үһүс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

бэһис абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«З–1.6.1. Каадырга наадыйыыны торумнааһынна сөп түбэһиннэрэн Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтин үлэһиттэринэн хааччыйыы:»;

манньк ис хоһоонноох санга сэттис абзаһы эбэргэ:

«экэниэмикэ салааларын бастаангы суолталаах хайысхаларын учуоттаан туран, каадырга наадыйыыны торумнааһынна олобуран исписэлиистэри бэлэмнээһин, идэҕэ санаттан бэлэмнээһин уонна квалификацияларын үрдэтии көдьүүстээх тиһигин тэрийии;»;

сэттис абзаһын ахсыс абзаһынан ааҕарга;

ахсыс абзаһын тохсус абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«идэлээх орто уонна үрдүк үөрэх тэрилтэлэригэр, Россия уонна аан дойду наука-үөрэх кииннэригэр, бастыг инновационнай тэрилтэлэргэ, ол иһигэр сакаасчыттар, үлэни биэрээччилэр кыттыылаах салаа бырайыактарын олоххо киллэрии чэрчитинэн, тус сыаллаах үөрэх төрүтүгэр квалификациялаах каадырдары бэлэмнээһин;»;

тохсус абзаһын онус абзаһынан ааҕарга;

онус абзаһын уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;
уон биирис уонна уон иккис абзацтарын уон иккис уонна уон үһүс абзацтарынан
ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана уон төрдүс абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтин салааларыгар кистэлэнг дьарыктаах
буолууну быһаарыы уонна үлэ сыһыаннаһыыларын легализациялааһын;»;

уон үһүс – уон сэттис абзацтарын уон бэһис – уон тохсус абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана сүүрбэһис абзаһы эбэргэ:

«идэҕэ үөрэтии чэрчитинэн хас да идэни тэҥинэн баһылааһынга анаан
усулуобуйаны тэрийии;»;

уон ахсыс – сүүрбэ үһүс абзацтарын сүүрбэ биирис – сүүрбэ алтыс абзацтарынан
ааҕарга;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна онно «5,3
бырыһыанна диэри намтатыы» диэн тылы «Стратегияны олоххо киллэрии кэмигэр
барытыгар 5 бырыһыаны куоһарбат» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн
билинэргэ;

б) «СЦ–2. Сири-уоту көдүүстээхтик дьаһайыы» түһүмэҕэр:

а) аатын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«СЦ–2. ОЛОХ ТАБЫГАСТААХ УОННА КУТТАЛА СУОХ ЭЙГЭТЭ»;

б) бастакы абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Ис тутул уонна куттал суох буолуутун хааччыйыы хас биирдии киһи күннээҕи
олоҕор тыын суолталаах, киһи олоҕун үтүө туругар, үлэлиир кыаҕар уонна олоҕун
хаачыстыбатыгар быһаччы дьайар. Бу өрүттэри көдүүстээхтик салайыы гражданнарга
үрдүк таһымнаах олоҕу хааччыйар, бизнескэ сөптөөх усулуобуйаны тэрийэр уонна
инвестицияны тардар, ол өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэтигэр үтүө өттүнэн дьайар. Онон
хаачыстыбалаах ис тутулу уонна куттал суох буолуутун бигэ тиһигин тэрийии Саха
Өрөспүүбүлүкэтин бастаангы суолталаах үлэтинэн буолар.»;

в) иккис – сүүрбэ иккис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

г) «Ц–2.1. Онорон таһаарыы күрэстэһэр кыаҕын уонна нэһилиэнньэ
коммуникативнай мобилноһун хааччыйар тырааныспар тиһигэ» хос түһүмэҕэр:

бастакы абзаһыгар «Дьокуускай куорат таһыгар Өлүөнэ өрүһү уонна Хаандыга
бөһүөлэгин таһыгар Алдан өрүһү туоруур (уһун болдьоххо), «Бүлүү» уонна «Амма»
массыына суолларыгар хас да муосталар нэһилиэнньэлээх пууннар икки ардыларыгар
сибээһи олохтуурга уонна таһаҕас таһыытын улааттыннарарга кыаҕы биэриэ» диэн тылы

«, ол иһигэр Өлүөнэ, Бүлүү уонна Алдан өрүстэри туоруур (уһун болдьоххо), ол нэһилиэнньэлээх пууннар икки ардыларыгар тырааныспар сибээһин олохтуурга уонна таһаҕас таһыытын элбэтэргэ кыабы биэриэ» диэн тылынан уларытарга;

иккис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

үһүс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Тырааныспар каркааһын сайыннарыы биэс хайысханан барар:»;

төрдүс абзаһыгар «Витим уонна Пеледуй бөһүөлэктэринэн Иркутскайга» диэн тылы «Иркутскай уобаласка Россиятаабы тырааныспар биир кэлим ситимигэр» диэн тылынан уларытарга;

алтыс абзаһыгар «Амур уобалаһын» диэн тылы эбэргэ;

манньк ис хоһоонноох сана тохсус абзаһы эбэргэ:

«Бастаангы суолталаах хайысханан Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар Иркутскай уобалаһы Саха сиригэр Магадан уобалаһын уонна Хабаровскай кыраайы кытта ситимнээн Охотскай муораҕа тахсар Россия Федерациятын Хотугу широтнай тырааныспар иитин тэрийии буолар.»;

тохсус абзаһын онус абзаһынан ааҕарга;

онус абзаһын уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.1.1. Дойду массыына уонна тимир суолларын магистралын ситимигэр тахсар тырааныспар сиригэр сырыытын сылы эргиччи хааччыйарга:»;

уон биирис абзаһын уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон иккис абзаһын уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«2036 сылга диэри:»;

уон үһүс абзаһын уон төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «Алдан өрүһүнэн «Халыма» федеральнай суолталаах массыына суолугар уонна хас да муосталаах Бүлүү өрүһү туоруур «Бүлүү» федеральнай суолталаах массыына суолугар» диэн тылы устарга;

уон төрдүс абзаһын уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон бэһис абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Беркакит – Томмот – Дьокуускай тимир суол линиятын Беркакит – Томмот учаастагын тиһигин быспакка үлэлэтиини хааччыйар турукка тиэрдии;»;

уон алтыс абзаһын уон сэттис абзаһынан ааҕарга;

уон сэттис абзаһын уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Лена», «Бүлүү» уонна «Халыма» федеральнай суолталаах массыына суолларынан быыстала суох тырааныспар сырыытын сылы эргиччи хааччыйы («Лена», «Бүлүү» уонна «Халыма» массыына суолларын учаастактарын тутуу уонна саналы уларытан оноруу, «Халыма» массыына суолугар Алдан өрүһү, «Бүлүү» массыына суолугар Бүлүү өрүһү туоруур муосталары тутуу көмөтүнэн);»;

уон ахсыс абзаһын уон тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «Хабаровскай кыраайга тахсыылаах, «Кэбээйи» уонна «Абалаах», «Алдан» диэн тылы устарга;

манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэһис – сүүрбэ иккис абзацтары эбэргэ:

«Мирнэй – Ленскэй – Кропоткин – Таксимо» эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы массыына суолун тутуу»;

«Илинни меридиан» бырайыак бастакы түһүмэҕин олоххо киллэри чэрчитинэн Томпо улууһун (оройуонун) Тополинай сэлиэнньэтиттэн Үөһээ Дьааны улууһун (оройуонун) Баатабай бөһүөлэгэр диэри «Яна» массыына суолугар сылы эргиччи сырыыны хааччыйы;

уһун болдьоххо үлэлиир «Уус Куйга бөһүөлэгэ – Найба сэлиэнньэтэ» кыһынны массыына суолун оноруу»;

уон тохсус уонна сүүрбэһис абзацтарын сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«муосталары тутуу уонна саналы уларытан оноруу, ол иһигэр Саха сиригэр кыра өрүстэригэр, кытылга тиксэр сирдэргэ уонна бириистэннэргэ;

Хаандыга бөһүөлэгин таһыгар Алдан өрүһү туоруур массыына-тимир суолун хоһулуур муосталаах Аллараа Бэстээх – Хаандыга тимир суол линиятын тутуу»;

манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ бэһис абзаһы эбэргэ:

«Дьэлиндэ – Мохэ» кыраныыссаны туоруур пууну тутуу»;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна онно «Яна»,» диэн тылы «Илинни меридиан» бырайыак иккис түһүмэҕин олоххо киллэри чэрчитинэн Үөһээ Дьааны улууһун (оройуонун) Баатабай бөһүөлэгиттэн Булун улууһун (оройуонун) Найба сэлиэнньэтигэр диэри учаастакка «Яна», итиэннэ массыына суолларын» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ үһүс абзаһын сүүрбэ ахсыс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «, ол иһигэр Хаандыга бөһүөлэгиттэн Магаданга диэри тимир суол линиятын тутуу» диэн тылы эбэргэ;

сүүрбэ бэһис – сүүрбэ алтыс абзацтарын отутус – отут биирис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ сэттис абзаһын отут иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.1.2.» диэн тылы «3–2.1.2.» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «, ол иһигэр климат уларыһыларын суол бүрүөһүнэ уйар кыаҕын үрдэтэр сыаллаах» диэн тылы эбэргэ;

сүүрбэ тохсус – отут биирис абзацтарын отут төрдүс – отут алтыс абзацтарынан ааҕарга;

отут иккис абзаһын отут сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ;

«уопсай туһаныллар муниципальной уонна муниципалитеттар икки ардыларынааҕы массыына суолларын ситимин тупсарыы.»;

отут үһүс – отут бэһис абзацтарын отут ахсыс – түөрт уонус абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

отут алтыс абзаһын түөрт уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ;

«3–2.1.3. Тырааныспар өнөтө тобоостоох буолуутун уонна хаачыстыбатын үрдэтии, ол иһигэр салгын, уу уонна сиринэн сырыы тырааныспарын туһанан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктикатааҕы зонатын уустук сырыылаах уонна ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннарыгар анаан пассажирдары тиһиктээхтик таһыыны хааччыйыы көмөтүнэн нэһилиэнньэ тырааныспарынан сырыытын үрдэтэргэ.»;

отут сэттис абзаһын түөрт уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.2.1.» диэн тылы «3–2.1.3.1.» диэн тылынан уларытарга;

отут ахсыс абзаһын түөрт уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «, «Аэропорты Севера» федеральной хааһына предприятиетын састаабыгар киирэр» диэн тылы «уонна олор ис тутулларын» диэн тылынан уларытарга;

отут тохсус – түөрт уон иккис абзацтарын түөрт уон төрдүс – түөрт уон сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ;

«Дьокуускай» аэропорт» аахсыйалаах уопсастыба норуоттар икки ардыларынааҕы терминалын саналыы уларытан оноруу;

салгын аалларын түһэрэргэ уонна көтүтэргэ аналлаах түһэр былаһааккалары тутуу уонна саналыы уларытан оноруу, ол иһигэр дрон портарын быһыытынан туһанар кыахтаах;

аччыгый авиацияны уонна пилота суох көтөр авиация системаларын сайыннаарга аналлаах усуллубуйаны тэрийии.

3–2.1.3.2. Социальной суолталаах маршруттарынан пассажирдары тизийи-таһыы сыана өтгүнэн тобоостоох буолуутун хааччыйы, ол иһигэр субсидиялааһын механизмнарын туһаныы көмөтүнэн.»;

түөрт уон үһүс абзаһын түөрт уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.2.3.» диэн тылы «3–2.1.3.3.» диэн тылынан уларытарга;

түөрт уон төрдүс – түөрт уон алтыс абзацтарын түөрт уон тохсус – биэс уон биирис абзацтарынан ааҕарга;

түөрт уон сэттис абзаһын биэс уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «туһаныллыытын болдьоҕо нуорматтан тахсыбатах уопастыбаннай тырааныспар пааркатын ахсаанын элбэтиини кытта» диэн тылы эбэргэ;

түөрт уон ахсыс – биэс уонус абзацтарын биэс уон үһүс – биэс уон бэһис абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«вездеход тизхиньикэни туһаныы;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин ыраах сытар уонна уустук сырыылаах оройуоннарыгар таһаҕаһы (ол иһигэр эми-тому, почтаны уонна социальной суолталаах табаардары) таһыыга анаан пилота суох көтөр авиация системаларын туһаныы;

иһинээҕи уу тырааныспарын пассажирдары уонна таһаҕаһы тизийэр-таһар флотун санардыы, дебаркадердары тутуу.»;

биэс уон биирис уонна биэс уон иккис абзацтарын биэс уон алтыс уонна биэс уон сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

биэс уон үһүс абзаһын биэс уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.3.» диэн тылы «3–2.1.4.» диэн тылынан уларытарга;

биэс уон төрдүс абзаһын биэс уон тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «уобаластарынан» диэн тыл кэнниттэн «, Чукотской автономной уокуругунан» диэн тылы эбэргэ;

биэс уон бэһис абзаһын алта уонус абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

биэс уон алтыс абзаһын алта уон биирис абзаһынан ааҕарга;

биэс уон сэттис абзаһын алта уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«тимир суол ис тутуллаах «Мохэ – Найба» норуоттар икки ардыларынаабы тырааныспар көрүдүөрүн тэрийии.»;

биэс уон ахсыс абзаһын алта уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

биэс уон тохсус абзаһын алта уон төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.1.4.1. Аллараа Бэстээх бөһүөлэгэр баар таһаҕас терминалын туһанан «Мохэ – Найба» норуоттар икки ардыларынаабы тырааныспар көрүдүөрүн тэрийии көмөтүнэн Трансарктической тырааныспар көрүдүөрүнэн тиэийи-таһы ахсаанын элбэтэргэ:»;

алта уонус абзаһын алта уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «Хотугу муоратаабы суолу сэргүтүү» диэн тылы «Трансарктической тырааныспар көрүдүөрүн сайыннарыы» диэн тылынан уларытарга;

манньк ис хоһоонноох сана алта уон алтыс абзаһы эбэргэ:

«Булун улуһун (оройуонун) Найба сэлиэнньэтин таһыгар дириг уулаах муора сана пордун тутуу;»;

алта уон биирис абзаһын алта уон сэттис абзаһынан ааҕарга;

алта уон иккис абзаһын алта уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «өрүс – муора» тииптээх суудуна пааркатын санардыы» диэн тылы «Жатайдаабы судоверфь базатыгар «өрүс – муора» тииптээх суудуналары тутуу уонна санардыы» диэн тылынан уларытарга;

алта уон үһүс абзаһын алта уон тохсус абзаһынан ааҕарга;

алта уон төрдүс абзаһын сэттэ уонус абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.3.2.» диэн тылы «3–2.1.4.2.» диэн тылынан уларытарга, «ситими:» диэн тылы «ситими.» диэн тылынан уларытарга;

алта уон бэһис – алта уон сэттис абзацтарын сэттэ уон биирис – сэттэ уон үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттеринэн билинэргэ;

алта уон ахсыс абзаһын сэттэ уон төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.3.3.» диэн тылы «3–2.1.5.» диэн тылынан уларытарга;

алта уон тохсус абзаһын сэттэ уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.4.1.» диэн тылы «3–2.1.5.1.» диэн тылынан уларытарга;

сэттэ уонус абзаһын сэттэ уон алтыс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«экологияҕа буортута суох уматыгынан заправкалыыр ис тутул эбийиэктэрин ахсаанын элбэтии, ол иһигэр гааһынан заправкалыыр ис тутул эбийиэктэрин тутуу, ону тэнэ уотунан барар тырааныспары иитэр станция ахсаанын элбэтии;»;

сэтгэ уон биирис абзаһын сэтгэ уон сэттис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сэтгэ уон иккис абзаһын сэтгэ уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«массыынаны уонна анал тиэхиньикэни уматык альтернативнай көрүнгэригэр, ол иһигэр гааһынан үлэлиир уматыкка көһөрүү;»;

сэтгэ уон үһүс абзаһын сэтгэ уон тохсус абзаһынан ааҕарга;

сэтгэ уон төрдүс абзаһын аҕыс уонус абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.1.6. Тырааныспар салаатын сыыппараҕа көһөрүүнү хааччыйарга:»;

сэтгэ уон бэһис абзаһын аҕыс уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна онно «тэрийии» диэн тылы «туттуу» диэн тылынан уларытарга, «, салгын тырааныспарын сириэстибэлэрин автоматическай салайыы» диэн тылы устарга;

манньк ис хоһоонноох аҕыс уон иккис абзаһы эбэргэ:

«массыына суолун чөл хаалларар туһугар эрэгийиэннээҕи уонна федеральнай суолталаах массыына суолларыгар тырааныспар ыйааһынын-кээмэйин хонтуруоллуур автоматическай пууннарынан хааччыйыы.»;

сэтгэ уон алтыс абзаһын аҕыс уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «3–2.1.4.3.» диэн тылы «3–2.1.7.» диэн тылынан уларытарга»;

манньк ис хоһоонноох аҕыс уон төрдүс – аҕыс уон тохсус абзацтары эбэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

тырааныспарынан сылы эргиччи туһанар кыабынан хааччыллыбыт нэһилиэнньэ ахсаанын өлүүтэ – 2032 уонна 2036 сылларга 88,9 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

эрэгийиэннээҕи уонна муниципалитеттар икки ардыларынааҕы суолталаах, нормативнай ирдэбиллэргэ сөп түбэхэр массыына суолун өлүүтэ – 2032 сылга 89,2 бырыһыантан итэҕэһэ суох, 2036 сылга 91,1 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

Уһук Илинни федеральнай уокурукка 20 тыһыынчаттан элбэх киһилээх нэһилиэнньэлээх пууннартан турар куораттааҕы агломерациялар суолларын ситимин нуормаҕа сөп түбэхэр өлүүтэ – 2032 уонна 2036 сылларга 85 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

агломерацияларга уонна куораттарга туһаныллар болдьоҕо нуормаҕа сөп түбэхэр уопастыбаннай тырааныспар пааркатын өлүүтэ – 2030-2036 сыллардааҕы кэмгэ 85 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

суол саахалыгар өлбүт дьон ахсаана 10 тыһыынча тырааныспар сириэстибэтигэр – 2032 сылга 1,35 киһиттэн аҕыйах уонна 2036 сылга 1,07 киһиттэн аҕыйах.»;

д) «Ц-2.2. Уоту туһана сылдыааччылары уонна саҥа туһанааччылары бигэ хаачыстыбалаах уонна удамыр сыаналаах электричество уотунан хааччыйыы» хос түһүмэбин күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

е) «Ц-2.3. Нэһилиэнньэ олороругар куттала суох уонна тупсаҕай удамыр сыаналаах толору хааччыллыылаах дьиэлэр» хос түһүмэбэр:

маннык ис хоһоонноох бастакы абзаһы эбэргэ:

«Гражданнар, ол иһигэр чэлчэтиинэн туһанар категория дьоно, аныгы уонна тупсаҕай олорор дьиэнэн хааччыллыыларын үрдэтии, нэһилиэнньэ дьиэ-уот өттүнэн усулуобуйаларын тупсарыы, коммунальнай ис тутулу санардыы уонна коммунальнай өнгө хаачыстыбатын үрдэтии, саахалланар кутталлаах олорор дьиэ пуондатын аҕыйатыы, ону тэнэ куорат тупсаҕай эйгэтин тэрийии – Саха Өрөспүүбүлүкэтин дьиэни-уоту тутуу уонна дьиэ-уот-коммунальнай хаһаайыстыбатын эйгэтигэр ыттар бэлиитикэтин олоххо киллэрии сүрүн соруктара.»;

бастакы уонна иккис абзацтарын иккис уонна үһүс абзацтарынан ааҕарга;

үһүс – сэттис абзацтарын төрдүс – ахсыс абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«гааһынан, уотунан уонна итиинэн хааччыйыы ситимин сайыннарыы былааннарын учуоттаан, өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэлээх пууннарын сирдэрин-уоттарын зоналааһын, ол иһигэр итиинэн хааччыйыы эбийиэктэригэр гааһы киллэрии;

өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэлээх пууннарын күөх пуондатын харыстаан уонна элбэтэн туран, сирдэри көдүүстээхтик туһаныыны хааччыйыы;

тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга тупсаҕай эйгэни кэлимник сайыннарыы;

дьиэ таһынаабы уонна уопсастыбаннай сири-уоту тупсаран оноруу бастакы учараттаах дьаһаллар холбоһуктарын олоххо киллэрии;

аныгы энергия өттүнэн көдүүстээх технологиялары уонна тутуу матырыйаалларын, ону тэнэ куораты тутуу нормативтарын уонна нуормаларын тупсарыыны туһанан элбэх хайысхалаах эбийиэктэри тутуу көмөтүнэн, өрөспүүбүлүкэ Арктикатаабы зонатыгар нэһилиэнньэлээх пууннар сирдэрин-уоттарын көдүүстээхтик туһаныыны үрдэтии.»;

ахсыс уонна тохсус абзацтарын тохсус уонна онус абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

онус уонна уон биирис абзацтарын уон биирис уонна уон иккис абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох саҥа уон үһүс – уон бэһис абзацтары эбэргэ:

«Россия Федерациятын сокуоннарынан быһаарыллыбыт гражданнар тустаах категорияларын федеральной бүддьүөт суотугар олохтоммут социальной стандарттар чэрчилэринэн уонна судаарыстыба эбэһээтэлистибэтин кэринигэр сөп түбэһиннэрэн дьиэлэрин-уоттарын усулуобуйаларын тупсарыыга судаарыстыбаннай өйөбүл;

эдэр дьиэ кэргэннэ, элбэх оҕолоох дьиэ кэргэннэ судаарыстыбаннай өйөбүл, ол иһигэр олорор дьиэни атыылаһарга эбэтэр чааһынай дьиэни туттарга социальной төлөбүрү биэрии көмөтүнэн;

биирдиилээн олорор дьиэни туттууну сайыннарыыга көмөлөһүү, ол иһигэр тутуу индустриальной технологиятыгар олобуран;»;

уон иккис абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «, чэпчэтиилээх ипотека кирэдьиитэ тоҕоостоох буолуутун үрдэтии» диэн тылы эбэргэ;

уон үһүс абзаһын уон сэттис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон төрдүс абзаһын уон ахсыс абзаһынан ааҕарга;

уон бэһис абзаһын уон тохсус абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«тутааччылар ороскуоттарын наmtатыыга көмөлөһүү, ол иһигэр манньк суотугар:»;

манньк ис хоһоонноох сүүрбэһис уонна сүүрбэ биирис абзацтары эбэргэ:

«сири-уоту кэлимник сайыннарыы уонна инфраструктурнай меню механизмнарын үлэбэ киллэрии;

инженернэй ис тутул эбийиэктэрин тэрийии уонна холбоһун ороскуотун кыччаттар туһугар коммунальной комплекс тэрилтэлэрин инвестиционной бырагыраамаларын олорор дьиэни тутуу бырайыактарын кытта дьүөрэлэһиннэрии;»;

уон алтыс уонна уон сэттис абзацтарын сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарынан ааҕарга;

уон ахсыс – сүүрбэ биирис абзацтарын сүүрбэ төрдүс – сүүрбэ сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарын сүүрбэ ахсыс уонна сүүрбэ тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.3.3. Дьиэ-уот пуондатын санардарга:

олорорго сөбө суох дьиэ-уот пуондатын аҕыйатыы;»;

сүүрбэ төрдүс уонна сүүрбэ бэһис абзацтарын отутус уонна отут биирис абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ алтыс – сүүрбэ тохсус абзацтарын отут иккис – отут бэһис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

отутус уонна отут биирис абзацтарын отут алтыс уонна отут сэттис абзацтарынан ааҕарга;

отут иккис абзаһын отут ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «, ол иһигэр модульнай быһаарыылары, бырайыактааһын уонна тутуу сана нуормаларын, быраабылаларын, санитарнай уонна экологической ирдэбиллэри туттан» диэн тылы эбэргэ;

отут үһүс абзаһын отут тохсус абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана түөрт уонус абзаһы эбэргэ:

«кыра кыамталаах ууну ыытыы эбийиэктэри «толору бэлэм гына» тутуу, ол иһигэр судаарыстыбаннай өйөбүл механизмнарын туһанан;»;

отут төрдүс абзаһын түөрт уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна онно «(Ц–3.9)» диэн тылы «, ол иһигэр нэһилиэнньэбэ гааһы киллэрии социальной бырагырааматын олоххо киллэрии» диэн тылынан уларытарга;

отут бэһис уонна отут алтыс абзацтарын түөрт уон иккис уонна түөрт уон үһүс абзацтарынан ааҕарга;

отут сэттис абзаһын түөрт уон төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна оһоһулар коммунальной өгөлөр хаачыстыбаларын тупсарыынан» диэн тылы эбэргэ;

отут ахсыс – түөрт уон үһүс абзацтарын түөрт уон бэһис – биэс уонус абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

түөрт уон төрдүс абзаһын биэс уон биирис абзаһынан ааҕарга;

түөрт уон бэһис абзаһын биэс уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «көмөтүнэн» диэн тыл кэнниттэн «энергосервиснай хантараактары уонна» диэн тылы эбэргэ;

түөрт уон алтыс – түөрт уон ахсыс абзацтарын биэс уон үһүс – биэс уон бэһис абзацтарынан ааҕарга;

түөрт уон тохсус уонна биэс уонус абзацтарын биэс уон алтыс уонна биэс уон сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

биэс уон биирис абзаһын биэс уон ахсыс абзаһынан ааҕарга;

биэс уон иккис уонна биэс уон үһүс абзацтарын биэс уон тохсус уонна алта уонус абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«энергияны онорон таһаарар, социальной уонна инженернэй ис тутул эбийиэктэригэр, дьиз-уот пуондатыгар энергияны кэмчилээһини киллэрэргэ уонна энергосервиснай дьаһаллары ыытарга аналлаах усулуобуйаны тэрийии;

энергияны харыстыыр олорор дьизэлэри тутууну көбүлээһин.»;

биэс уон төрдүс уонна биэс уон бэһис абзацтарын алта уон биирис уонна алта уон иккис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

маннык ис хоһоонноох алта уон үһүс – алта уон тохсус абзацтары эбэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

суулар кутталлаах дьизэ-уот пуондатыттан көһөрүллүбүт гражданнар ахсааннара – 2032 сылга 80 тыһыынча киһиттэн уонна 2036 сылга 90 тыһыынча киһиттэн итэҕэһэ суох;

көһөрүллүбүт суулар кутталлаах дьизэ-уот пуондатын иэнэ – 2032 сылга 1520 тыһыынча квадратнай миэтэрэттэн уонна 2036 сылга 1800 тыһыынча квадратнай миэтэрэттэн итэҕэһэ суох;

толору хааччыллыылаах дьизэ-уот пуондатын өлүүтэ – 2032 сылга 50,1 бырыһыан уонна 2036 сылга 51,5 бырыһыан;

коммунальнай ис тутул эргэриитин таһыма – 2032 сылга 43,1 бырыһыан уонна 2036 сылга 41,5 бырыһыан;

кирдээх ууну ыраастыыр тутууларынан хааччыллыбыт оройуон кииннэрин ахсаана – 2032 сылга 25 единица уонна 2036 сылга 36 единица;

гаас ситимигэр холбоммут нэһилиэнньэлээх пуун ахсаана – 2032 сылга 153 единица уонна 2036 сылга 156 единица.»;

ж) «Ц–2.4. Өрөспүүбүлүкэ олохтоохторугар куттал суох буолуутун таһымын бигэтик үрдэтии, климат уратыларын учуоттаан, айылҕа уонна техногеннай майгыннаах куттал суоһууруттан дьон олобун харыстааһын» хос түһүмэҕэр:

маннык ис хоһоонноох сана төрдүс абзаһы эбэргэ:

«Глобальной климат уларыыыларын кытта сибээстээх (айылҕа баһаардара, халаан уута, ирбэт тон ириитэ уо.д.а.) кутталы үөрэтиини, сылыктааһыны, итиэннэ аныгы технологическай уонна инфраструктурнай бырайыактары олоххо киллэрии көмөтүнэн олоххо-дьаһахха уонна экэниэмикэҕэ тахсыан сөптөөх содулларты туоратыыны хааччыйыы ирдэнэр.»;

төрдүс – ахсыс абзацтарын бэһис – тохсус абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана онус абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин нэһилиэнньэлээх пууннарын генеральной былааннарыгар уу ылар сирдэрин уонна сир аннынааҕы уу тахсар сирдэрин зоналарын учуоттааһын»;»;

тохсус абзаһын уон биирис абзаһынан ааҕарга;

онус уонна уон биирис абзацтарын уон иккис уонна уон үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон иккис уонна уон үһүс абзацтарын уон төрдүс уонна уон бэһис абзацтарынан ааҕарга;

уон төрдүс абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «, ол иһигэр ойуур баһаардарын видеонан кэтээн көрөр пууннар ахсааннарын элбэтиини уонна ойуурдары харыстааһынна уонна көмүскээһиннэ спутник инструменнарын уонна пилота суох көтөр аппарааттары үлэбэ киллэриини учуоттаан» диэн тылы эбэргэ;

уон бэһис – уон сэттис абзацтары уон сэттис – уон тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.4.3. Нэһилиэнньэлээх пууннары баһаартан көмүскээһин таһымын үрдэтэргэ:

баһаарынай сулууспа подразделениеларынан хааччылыбыт нэһилиэнньэлээх пуун ахсаанын элбэтии;

ойуур уонна техногеннай баһаардары сэрэтиигэ, сүрүн уонна анал баһаарынай тиэһиньикэнэн хааччыйыыга, олорор дьиэлэргэ уонна кыбартыраларга буруону, баһаары биллэрэр автономнай тэриллэри туруорууга туһуламмыт дьаһаллар холбоһуктарын олоххо киллэрии»;

уон ахсыс – сүүрбэ иккис абзацтарын сүүрбэһис – сүүрбэ төрдүс абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарын сүүрбэ бэһис – сүүрбэ алтыс абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«ойуур баһаардарын, халаан уутун, муус туругун кэтээн көрүүгэ, итиэннэ уустук сырыылаах сирдэргэ сүппүт дьону көрдөөһүннэ көдьүүстээх тэриллэри туһанан салгын аалларынан элбэх үбү ороскуоттуур көтүүлэри пилота суох авиация системаларынан солбуйуу»;

сүүрбэ алтыс – сүүрбэ тохсус абзацтарын сүүрбэ ахсыс – отут биирис абзацтарынан ааҕарга;

отутус абзаһын отут иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«көрдүүр-быһыыр үлэ ситиһиилээхтик түмүктэммит өлүүтэ – 2032 уонна 2036 сылларга 98 бырыһыантан итэбэһэ суох;»;

манньк ис хоһоонноох отут үһүс – отут бэһис абзацтары эбэргэ:

«ыксаллаах быһыы-майгы уонна баһаар үөскүүр кутталын орто кээмэйэ – 2032 сылга 100 тыһыынча нэһилиэнньэбэ 6,9 элбэбэ суох өлүү түбэлтэтэ, 2036 сылга 100 тыһыынча нэһилиэнньэбэ 6,5 элбэбэ суох өлүү түбэлтэтэ;

ойуур баһаарын бастакы сууккатыгар умурдуоруу – 2032 сылга 75 бырыһыантан итэҕэһэ суох, 2036 сылга 95 бырыһыантан итэҕэһэ суох;

уу ылыан сөптөөх сирдэригэр-уоттарыгар олорор нэһилиэнньэ уопсай ахсааныгар уу алдьатыылаах дьайыытыттан көмүскүүр дьаһаллары ытыты түмүгүнэн көмүскэллээх нэһилиэнньэ ахсаанын өлүүтэ – 2032 сылга 19,02 бырыһыанна диэри уонна 2036 сылга 20 бырыһыанна диэри.»;

з) «Ц–2.5. Таһаҕаһы тиэийигэ хааччахтаммыт болдьохтоох оройуоннарга таһаҕаһы мэктиэлээх уонна кэмигэр тиэрдэн биэрийи» хос түһүмэҕэр:

үһүс абзаһыгар «таһаҕаһы тиэийи ороскуотун кыччаттар инниттэн таһаҕас сүрүн маассатын тиэийини тырааныспар сана хайысхаларыгар (Хотугу муора суола, Аллараа Бэстээх бөһүөлөгэр Саха сиринээҕи тырааныспар-логистика киинэ) көһөрүүнү учуоттаан» диэн тылы устарга;

төрдүс уонна бэһис абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«таһаҕаһы тиэийи ороскуотун аччаттар инниттэн «Лена» тимир суол станциятын (Уус Кут куорат), Хотугу муора суолун, Саха сиринээҕи тырааныспар-логистика киинин туһанан таһаҕаһы тиэийи-таһыы маршруттарын тупсары;

«таһаҕаһы тиэийи логистикатын тупсары.»;

алтыс уонна сэттис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–2.5.2. Детонация кииннэрин санардарга:»;

тохсус абзаһыгар «(Саха сирэ),» диэн тыл кэнниттэн «ол иһигэр Булуҥ улууһун (оройуонун) Найба сэлиэнньэтигэр» диэн тылы эбэргэ;

онус – уон үһүс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«булт-балык бородууксуйатын соҕотуопкалыыр уонна нэһилиэнньэни социальной суолталаах аһынан-үөлүнэн сылы эргиччи хааччыйар арктикатааҕы эргичэн-логистика кииннэрин базатыгар хладокомбинаттары уонна сылаас ыскылааттары тутуу, ол иһигэр бырамыысыланнаска балыктааһыны ытар уонна булт-балык бородууксуйатын соҕотуопкалыыр оройуоннар тонорор кыамталарын хааччыйы;

Арктика оройуоннарын тустаах эргичэн-логистика кииннэрин базатыгар дьоһус аты-эргичэн бизнесигэр туһуламмыт кэлим өнөлөрү онорорго анаан оройуоннар икки ардыларынааҕы логистика кииннэрин тэрийи;

булт-балык бородууксуйатын соҕотуопкалыыр уонна нэһилиэнньэни социальной суолталаах аһынан-үөлүнэн сылы эргиччи хааччыйар арктикатааҕы эргичэн-логистика кииннэрин ис тутулларын кэнэтии.

3–2.5.3. Хотугу тийи-таһы туһунан иһитиннэриини онорор уонна ырыналыыр, таһаҕас хамсааһынын кэтээн көрөр уонна тизрдэн биэрийгэ харгыс тахсар кутталын кэмигэр быһаарар инниттэн «Хотугу тийи-таһы» иһитиннэрэр-анаарар тиһиккэ хотугу тийиини-таһыны кэтээн көрүүнү цифровизациялааһыны тупсарга.»;

уон төрдүс – уон сэттис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон тохсус абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«тийиигэ-таһыга хааччахтаммыт болдьохтоох оройуоннарга таһаҕаһы тийэн илдьи былаанын сыл ахсын хаачыйы.»;

7) «СЦ–3. Аан дойдуга күрөстэһэр кыахтаах экэниэмикэ тирэх салаалара» түһүмэбэр:

а) маннык ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтин бөбүргөтүүгэ сиртэн хостонор туһалаах баайы хостоохун күрөстэһэр кыаһын үрдэтии быһаарар орууллаах. Бу салаа онорон таһаарыы ис тутулун төрүтүн онорор уонна өрөспүүбүлүкэ судаарыстыбаннай бүддьүөтүн дохуоттаах чааһын быһаарар. Хостоохуну сайыннарыы уонна көдүүһүн үрдэтии өрөспүүбүлүкэ ис уонна тас ырынактарга тахсар кыаһын кэнэтэр, оттон онорон таһаарыыны кэмтитэн кэмигэр санардыы уонна тупсарыы хостуур үлэни үрдүк таһымна тутарга уонна өрөспүүбүлүкэ сырьевой базата бигэ туруктаах буоларын хаачыйарга кыаһы биэрэр.»;

б) «Ц–3.1. Бырамыысыланнас уонна нэһилиэнньэ наадыыытын туруктаахтык сырьенан хаачыйар кыахтаах минерал-сырьё базата» хос түһүмэбэр:

маннык ис хоһоонноох саҥа төрдүс абзаһы эбэргэ:

«Геология: возрождение легенды» федеральной бырайыак II түһүмэбин чэрчитинэн, стратегической уонна сэдэх көрүннээх сиртэн хостонор туһалаах баайдаах сирдэргэ геологической-чинчийэр үлэни ытыты.»;

төрдүс – онус абзацтарын бэһис – уон биирис абзацтарынан ааҕарга;

уон биирис абзаһын уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«өрөспүүбүлүкэ сирэ-уота эрэгийиэннээҕи геологической өттүнэн үөрэтиллиитэ – 2032 сылга 21 бырыһыан уонна 2036 сылга 24 бырыһыан.»;

в) «Ц–3.2. Эрэгийиэн таһымыгар алмаас-бриллиант комплексын тэрийэн туран Саха сирэ аан дойдуга алмааһы хостоохунна инники күөҥнэ буолуута» хос түһүмэбэр:

бэһис абзаһыгар «, ол иһигэр «Мир–Глубокай» сир аннынааҕы руднигы тутууну, Үөһээ Мунку сир баайдаах сири туһаҕа таһаарыыны киллэрэн туран» диэн тылы эбэргэ;

уон ахсыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэһис – сүүрбэ үһүс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«З–3.2.5. Ювелирнай уонна кырыылыыр онорон таһаарыы бородууксуйатын элбэтэргэ:

онорон таһаарыы кэринин улаатыннарарга анаан ис ырыынагы сайыннаран туран, кырыылыыр салааны чөлүгэр түһэри уонна ювелирнай салааны сайыннарыы;

алмаас-бриллиант комплексын уонна ювелирнай бырамыысыланнас эйгэтигэр судаарыстыбаннай өйөбүл сана дыһалларын киллэри, ол иһигэр дыбыс уонна орто урбаан субъектарыгар;

күрөстэһэр кыахтаах эрэгийиэннээби бренди үөскэти, омук төрүт уонна ураты тыыннаах оноһуктарын онорон таһаарыы, бородууксуйаны ис ырыынакка тарбатыы көмөтүнэн ювелирнай салааны сайыннарыы;»;

сүүрбэ бэһис – сүүрбэ тохсус абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

отут иккис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«алмаас-бриллиант комплексыгар технология өттүнэн инники күөннэ сылдыһыны хааччыйы уонна кубулутан оноруу өлүүтүн улаатыннарыы.»;

г) «Ц–3.3. Көмүһү хостуур бырамыысыланнаһы сайыннарыы» хос түһүмэбэр:

төрдүс – сэттис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«З–3.3.3. Көмүс хостоһунун сайыннарыыны хааччыйарга:»;

тохсус абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ:

онус – уон алтыс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«баһылааһын инвестиционной бырайыактарын олоххо киллэри:

Күүчүстээби көмүс баайдаах сири;

Кэбээйи улууһугар (оройуонугар) Аркачаан сирин;

Самозавской сир баайдаах сиргэ көмүһү урууданы иттии технологиятынан уонна био солохтоһун ньыматынан хостоһунна хайа уруудатын комплексын тутуу;

Кураанахтаабы урууда хонуутугар (Кураанахтаабы көмүс сууйар фабриканы санардыы) көмүстээх урууданы биир сиргэ түмэн солохтуур былаһааккаларын кыамтатын улаатыннарыы;

бырамыысыланнас кластердарын тэрийи: Алданнаабы бырамыысыланнас кластерын; Токкотообу уонна Роман сана сир баайдаах сирдэри арыян туран, «Гросс» көмүс хостуур кластеры; Янатаабы хайа бырамыысыланнаһын кластерын;

кыра кэриннээх сир баайдаах сирдэри, техногеннай сир баайдаах сирдэри туһаа таһаарыы, сир үллэһиллэ илик пуондатыгар баар уруудалаах, бытархай уонна техногеннай көмүс баайдаах сирдэри лицензиялааһын.»;

уон сэттис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон тохсус абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«көмүһү хостооһун кэринин 2032 сылга 65 туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 70 туоннаҕа диэри улаатыннары;»;

сүүрбэһис абзаһыгар «уонна Үөһээ Халыматааҕы» диэн тылы устарга;

д) «Ц–3.4. Үрүн көмүс урууда бырамыысыланнаһын тэрийии» хос түһүмэбэр:

уон биирис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон үһүс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«үрүн көмүһү хостооһун кэринин 2032 сылга 629 туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 654 туоннаҕа диэри улаатыннары;»;

е) «Ц–3.5. Россиятааҕы хорҕолдьуну хостуур бөдөн киини тэрийии» хос түһүмэбэр:

иккис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–3.5.1 Хостооһун саҥа технологияларын уонна инновацияларын киллэрэн, онгортон таһаарыы үрдүк экологическай стандарттарын тутуһан туран, Усуйаана улууһун (оройуонун) сиригэр-уотугар Хотугу Дьааҥы хорҕолдьунаах оройуонна хорҕолдьуну хостооһун кэринин үрдэтэргэ;»;

төрдүс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Тирэхтээх, Чурпуунньа, Одинокое уонна Депутатскай төрүт сир баайдаах сир бытархай боруодалаах сирдэрин баһылааһын.»;

бэһис – ахсыс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

тохсус абзаһыгар «3–3.5.3.» диэн тылы «3–3.5.2.» диэн тылынан уларытарга;

уон биирис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«хорҕолдьуну хостооһун кэринин 2032 сылга 2100 туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 3000 туоннаҕа диэри улаатыннары;»;

ж) «Ц–3.6. Сурьма концентраттарын онгортон таһаарыыны тэрийии» хос түһүмэбэр:

алтыс абзаһыгар «Тэрийэргэ» диэн тылы «Сайыннарарга» диэн тылынан уларытарга;

тохсус уонна онус абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон иккис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«кыһыл көмүс-сурьма концентраттарын хостооһун кэринин 2032 сылга 20 тыһыынча туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 21 тыһыынча туоннаҕа диэри улаатыннары;»;

з) «Ц–3.7. Россия экэниэмикэтин сибиниэскэ уонна сыыпкаҕа наадыһытын хааччыйар бырамыысыланнас саҥа полиметаллическай салаатын тэрийии» хос түһүмэбэр:

иккис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«З–3.7.1. Уус Маайа улууһугар (оройуонугар), инновациялары уонна сана технологиялары киллэрэн, онорон таһаарыы үрдүк экологической стандартарын тутуһан туран, Сарданнаабы полиметалл баайдаах сир базатыгар хайаны байытар комбинаты тутууну хааччыйарга.»;

төрдүс абзаһыгар «тырааныспар уонна уот ситимин эбийиэктэрин тутууга судаарыстыбаннай кыттыы» диэн тылы «сайыннарыыга өйөбүл судаарыстыбаннай дьаһалларын биэрии» диэн тылынан уларытарга;

алтыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«сибининэс концентратын онорон таһаарыы – 2032 сылга 31 тыһыынча туонна уонна 2036 сылга – 33 тыһыынча туонна, сыыпка концентратын – 2032 сылга 16,5 тыһыынча туонна уонна 2036 сылга 29 тыһыынча туонна;»;

и) «Ц–3.8. Саха сирэ – Россияҕа сэдэх металллары хостоохунга лидер» хос түһүмэбэр:

иккис – төрдүс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«З–3.8.1. Сэдэх металллары хостоохунга дойдуга инники күөҥнэ тахсыыны ситиһэргэ:

сэдэх металл баайдаах сирдэри үлэбэ киллэрии:

Өлөөн улуунун (оройуонун) сиригэр-уотугар Томтор (Бураннай учаастага) ниобий-сэдэх металл баайдаах сирин;»;

манньк ис хоһоонноох сана бэһис абзаһы эбэргэ:

«Усуйаана улуунун (оройуонун) сиригэр-уотугар Центральнай – Нижнэй бытархай боруодалаах сэдэх металл баайдаах сирдэрин;»;

бэһис уонна алтыс абзацтарын алтыс уонна сэттис абзацтарынан ааҕарга;

сэттис уонна ахсыс абзацтарын ахсыс уонна тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

концентраты хостоохун кэринин 2032 сылга 5 тыһыынча туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 5,5 тыһыынча туоннаҕа диэри улаатыннарыы.»;

тохсус абзаһын онус абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

к) «Ц–3.9. Нэһилиэнньэ олобун хаачыстыбатын үрдэтии сорууктарын толорууга тирэх көмө быһыытынан ыарахан эбиллибит сыаналаах уонна гааһынан хааччыйыыга бигэ тиһиктээх аныгы ньиэп-гаас комплекса» хос түһүмэбэр:

үһүс – алтыс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–3.9.1. Ньиэп уонна ньиэби кубулутан оноруу бырамыысыланнаһын сайыннарыыны хааччыйарга:

ырытан оноруу инвестиционной бырайыактарын олоххо киллэри:

углеводород баайдаах сирдэр Мирнэйдээҕи бөлөбүн, ол иһигэр Мирнэй тумулун;
Талакааннааҕы-Пеледуйдааҕы сир баайдаах сир бөлөбүн;»;

маннык ис хоһоонноох сана сэттис – уон иккис абзацтары эбэргэ:

«Чайындатааҕы сир баайдаах сириң ньиэптээх дыапталҕатың;
углеводород баайдаах Предпатомскай бэттии сир аннынааҕы учаастактарын;
Лена-Анаабыр бэттиитин сир аннынааҕы учаастактарын (Арҕаа Анаабыр, Прончищевская у.д.а.), Бүлүүтээҕи хотостууну;

Үөһээ Бүлүүтээҕи ньиэп-гаас баайдаах сири, Тымпучиканскай ньиэп-гаас-конденсат баайдаах сири уонна Таас Үрэх ньиэп-гаас-конденсат баайдаах сири, Улугурдааҕы уонна Эргэдьэйдээҕи учаастактары;

Чороон Үрэх уонна Озерная сир аннынааҕы учаастактарын;
Соҕуруунугу Саха сиригэр углеводороду кубулутан онорон таһаарар комплексы тутуу.»;

сэттис – отут төрдүс абзацтарын уон үһүс – түөрт уонус абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–3.9.2. Гааһы хостоохун бырамыысыланнаһын сайыннарыыны хааччыйарга:
үлэли турар гаас баайдаах сирдэргэ гаас хостоохунун элбэти:

Чайындатааҕы ньиэп-гаас-конденсат баайдаах сиргэ;
Орто Ботубуйатааҕы ньиэп-гаас-конденсат баайдаах сиргэ;
Орто Бүлүүтээҕи гаас-конденсат баайдаах сиргэ;
Орто Түг гаас-конденсат баайдаах сиргэ;
Отрадинская гаас-конденсат баайдаах сиргэ;
Мирнэй, Ленскэй, Сунтаар, Ньурба, Өлүөхүмэ улуустарыгар (оройуоннарыгар) кэскиллээх сир баайдаах сирдэргэ гааһы хостоохуну саҕалааһын.

Ц–3.9.3. Гааһы уонна ньиэби кубулутан онорор бырамыысыланнаһы сайыннарыыга көмөлөһөргө:

бигэргэммит концепцияҕа сөп түбэһиннэрэн Алданнааҕы бырамыысыланнас кластерын тэрийи:

убатыллыбыт айылҕа гааһын онорон таһаары;

аммиагы уонна аммиак селитратын онорон таһаары;

водороду онорон таһаары;

бутандиолу онорон таһаары;

айылҕа гааһын кубулутан оноруу бырайыактарын олоххо киллэри:

«Саха сиригэр гаас бырайыага» ресурснай базаны кэлимник сайыннары;

Мэнэ Ханалас улууһугар (оройуонугар) уонна Мирнэй улууһугар (оройуонугар) убатыллыбыт айылҕа гааһын онорон таһаарар собуоттары тутуу;

Дьокуускай куоракка Дьокуускайдааҕы гааһы кубулутан онорор собуот базатыгар убатыллыбыт айылҕа гааһын онорон таһаарыыны тэрийи;

Бүлүү улууһун (оройуонун) Кыһыл Сыыр бөһүөлэгэр, Мирнэй куоракка убатыллыбыт айылҕа гааһын, убатыллыбыт углеводород гааһын уонна ыгыллыбыт айылҕа гааһын онорон таһаарыыны тэрийи, гааһы кубулутуу, Ленскэй, Өлүөхүмэ, Алдан, Нерюнгри, Мирнэй куораттарга уонна да атын оройуон кииннэригэр гааһы ыгы, гааһы кубулутан оноруу кыра кээмэйдээх установкаларын туруоруу;

Мирнэй улууһугар (оройуонугар) айылҕа гааһыттан гелийи онорон таһаарыыны тэрийи.

3–3.9.4. Сири-уоту гаастааһынна, ол иһигэр бырамыысыланнас уонна энергетика эбийиэктэригэр, гааһы киллэри, итиэннэ гаас уматык тоҕоостоох буолуутун үрдэтии уонна тустаах ис тутулу сайыннары көмөтүнэн гаас уматык туттулуутун кэнэтии быһыытынан иһинээҕи наадыйыыны көбүлүүргэ:

маннык хайысхаларынан гааһы киллэриини ытыгы уонна онорон таһаарар туһанааччылары уонна нэһилиэнньэни гааһынан хааччыйы эрэллээх буолуутун хааччыйы:

ситимнээх гаас – гаас турбатын ситимнэрин тутуу уонна үлэлэти;

убатыллыбыт айылҕа гааһын, убатыллыбыт углеводород гааһын, ыгыллыбыт айылҕа гааһын оноруу, харайы уонна туһаны көмөтүнэн нэһилиэнньэлээх пууннарга автономнай гааһы киллэри;

маннык эбийиэктэри тутуу көмөтүнэн гаас уматыгынан заправкалыр станциялар ис тутууларын сайыннары:

гаастаах нэһилиэнньэлээх пууннарга массыынаны гааһынан заправкалыр компрессорнай станциялары уонна убатыллыбыт айылҕа гааһын туһанар массыынаны заправкалыр криогеннай станциялары;

«Сибиир күүһэ» магистральнай гаас утаҕын кыйа гаас уматыгынан заправкалыр станциялары;

гаас уматыгынан үлэтир тиэһинькэ сырыытын хааччыйарга анаан Уһук Илинни федеральнай уокурук сиригэр-уотугар тырааныспар көрүдүөрүн тэрийиини көрөр «Илинни гаас суола» концепцияны олоххо киллэри.»;

отут бэһис – отут тохсус абзацтарын түөрт уон биирис – түөрт уон бэһис абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

түөрт уонус абзаһын түөрт уон алтыс абзаһынан ааҕарга;

түөрт уон биирис абзаһын түөрт уон сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«һыиэби хостооһуну 2032 сылга 22 мөлүйүөн туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 25 мөлүйүөн туоннаҕа диэри, айылҕа гааһын хостооһунун экспорка таһаарыыга анаан 2032 сылга 25 миллиард кубической миэтэрэҕэ диэри уонна 2036 сылга 30 миллиард кубической миэтэрэҕэ диэри улаатыннарыы.»;

түөрт уон иккис уонна түөрт уон үһүс абзацтарын түөрт уон ахсыс уонна түөрт уон тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

л) «Ц–3.10. Таска таһаарыыга туһаайыллыбыт таас чоҕу хостуур кластеры тэрийии» хос түһүмэҕэр:

аатын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–3.10. Саха Өрөспүүбүлүкэтин энергетическэй
наадыһытын уонна тас ырыынакка таһаарар кыаҕын
хааччыйар таас чох секторын тэрийии»;

үһүс абзаһыгар «(Кэбээйи улууһа (оройуона))» диэн тылы «(Кэбээйи улууһа (оройуона), Кулардааҕы (Усуйаана улууһа (оройуона) уонна да атыттар» диэн тылы эбэргэ;

төрдүс – уон иккис абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–3.10.2. Тас ырыынакка таһаарыыга туһаайыллыбыт инвестиционнай бырайыактары олоххо киллэрийии хааччыйарга:

«Инаглинскойдааҕы» хайаны байытар комбинат;

«Денисовской» хайаны байытар комбинат;

Элгэтээҕи таас чоҕу хостуур комплексы сайыннарыы;

Нерюнгри улууһун (оройуонун) сиригэр-уотугар таас чох кластерын тэрийии;

Сылылаахтааҕы таас чоҕу хостуур сири баһылааһын;

Зырянкатааҕы таас чоҕу хостуур разреһы сайыннарыы;

Кабактинскойдааҕы таас чоҕу хостуур сири баһылааһын;

«Налымакитской» разреһы таас чоҕу аһаҕас һыыманан хостооһуну оноруу.»;

уон үһүс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон төрдүс уонна уон бэһис абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

таас чоҕу хостоохуну 2032 сылга 60 мөлүйүөн туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 65 мөлүйүөн туоннаҕа диэри улаатыннарары;»;

уон алтыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

м) «Ц–3.11. Соҕуруу Саха сиригэр тимир урууда баайдаах сирдэрин базаларыгар хара металлургия кластерын тэрийии» хос түһүмэҕэр:

үһүс – алтыс абзацтарын манньык сааһылаан биэрэргэ;

«3–3.11.1. Соҕуруу Саха сиригэр тимир урууда баайдаах сирдэрин базаларыгар инвестиционнай бырайыактары олоххо киллэрии көмөтүнэн хара металлургия кластерын тэрийэргэ:

Тарыннааҕы уонна Сиваглинскыйдааҕы тимир урууда баайдаах сирдэри баһылааһын;

Таежнай тимир урууда баайдаах сиргэ итиилии брикеттэммит тимирин онорон таһаарар хайа-металлургия комплексын тутуу;

Соҕуруу Саха сиригэр металлургия комбинатын тутуу.»;

сэттис уонна ахсыс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

онус абзаһын манньык сааһылаан биэрэргэ:

«тимир урууда хостоохунун 2032 сылга 4,5 мөлүйүөн туоннаҕа диэри уонна 2036 сылга 6 мөлүйүөн туоннаҕа диэри улаатыннарары.»;

уон биирис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

н) «Ц–3.12. Сиртэн хостонор атын туһалаах баайдары хостоохун уонна кубулутан оноруу комплекса» хос түһүмэҕин манньык сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–3.12. Сиртэн хостонор атын туһалаах баайдары
хостоохун уонна кубулутан оноруу комплекса»

«Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:

3–3.12.1. Манньыктары хостоохун көмөтүнэн онорон таһаарыы кэринин үрдэтэргэ:

хайаны-байытар комбинаты уонна фосфор, магний холбоһуктаах уоһурдуулары онорон таһаарар химия собуотун тутууну киллэрэн туран, хайа-химия комплексын тэрийии көмөтүнэн Сэлигдээрдээҕи сир баайдаах сиргэ апатиты;

Надеждинскый уонна Чеберскэй сир баайдаах сирдэргэ графиты;

Инаглинскый сир баайдаах сиргэ хромдиопсиды уонна вермикулиты;

Өлүөхүмэ улууһугар (оройуонугар) Сиреневай таас сир баайдаах сиргэ чароиты;

Ханалас улууһугар (оройуонугар) базальты;

Арбаа Хомустаахтааҕы уонна Аллараа Бүлүүтээҕи сир баайдаах сирдэргэ кварц өстүөкүлэтин сырьетун;

Нерюнгри улууһун (оройуонун) Перекатное уонна Пять пальцев сир баайдаах сирдэргэ хайа курустаалын;

Алдан, Томпо уонна Муома улуустарыгар (оройуоннарыгар) мраморы;

Орто Халыма улууһугар (оройуонугар) өгнөөх таас сырьетун;

Нахот, Нежданинскэй, Ньурбатаабы сир баайдаах сирдэргэ минерализованнай уулары;

Өлүөнэ муостатын тутууну инертнай матырыяалларынан хааччыйыга, «Бүлүү» федеральнай массыына суолун кэнэтиигэ уонна да атын киэн хабааннаах ис тутул бырайыактарын олоххо киллэриигэ аналлаах киэнник тарҕаммыт туһалаах сир баайдарын.

3–3.12.2. Эбии бородууксуйаны онорон таһаарыыны тэрийэргэ:

Сэлигдээрдээби сир баайдаах сири онорууга тахсар мэнэһик бородууксуйа быһыытынан гематит концентратын уонна доломит бурдугун;

Сэлигдээрдээби сир баайдаах сиргэ үрүт боруодалары кубулутан онорорго анаан үлтүркэй таас собуотун тутуу көмөтүнэн үлтүркэй тааһы;

углеводород сырьетун хостооһуну кытта сибээстээх сир аннынаабы ууттан ылыллар литий салаатын сырьетун.

3–3.12.3. Хорҕолдьун-алтан-вольфрам (Илин Таас), алтан-вольфрам (Агылкыннаабы), ураан (Элкэннээби туруору эниэ сир баайдаах сирдэрин бөлөбө), ртуть уонна да атын (молибден, кобальт, марганец уо.д.а.) сир баайдаах сирдэри онорууну хааччыйарга, Алдан улууһугар (оройуонугар) ураан баайдаах сирдэр базаларыгар Элкэннээби хайа-металлургия комбинатын тутууну киллэрэн туран.

Күүтүллэр түмүк:

апатит баайдаах сирдэр базаларыгар минеральнай уоҕурдууну онорон таһаарыы кэринин 2032 уонна 2036 сылларга сыл ахсын 567 тыһыынча туоннаҕа диэри;

аммиагы уонна аммиак селитратын онорон таһаарыы кэринин 2032 уонна 2036 сылларга сыл ахсын 100 тыһыынча туоннаҕа диэри.»;

о) «Ц–3.13. Партнердуу сыһыаннаһы платформатын быһыытынан бизнес социальнай эппиэтинэһэ» хос түһүмэбэр:

сэттис уонна ахсыс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«лицензионнай сөбүлэһиилэргэ өрөспүүбүлүкэ олохтоохторун үлэнэн хааччыйыы көрдөрүүлэрин быһаарар критерийдэри киллэрии уонна муниципальной тэриллииэлэр сирдэригэр-уоттарыгар социальнай эбэһэтэлистибэлэри толоруу көмөтүнэн «социальнай эппиэтинэс үлэни ытар лицензия быһыытынан» тосхолу киллэрии;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин уопастыбаннай институттара уонна туһалаах баайы хостуур предприятиелар партнердуу сыһыанна хардарыта үлэлээһиннэрэ;»;

маннык ис хоһоонноох саҥа тохсус абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох аҕыйах ахсааннаах норуоттарын бырааптарын уонна сокуонунан көрүллүбүт интэриэстэрин көмүскээһини хааччыйыы;»;

тохсус абзаһын онус абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«туруктаах сайдыыны хааччыйар, үлэ көдьүүһүн үрдэтэр уонна уопастыбаҕа уонна тулалыыр эйгэбэ үтүө дьайыыны күүһүрдэр инниттэн туһалаах баайы хостуур хампаанньалар үлэлэригэр ESG-тосхоллору (туруктаах сайдыы тосхоло) уонна бизнес уопастыбаннай хапытаалын стандартын үлэбэ киллэриигэ көмөлөһүү.»;

онус абзаһы уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон биирис – уон үһүс абзацтарын уон иккис – уон төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

уон төрдүс абзаһын уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдыытыгар туһуламмыт толуйуллубат кириилэр уонна спонсор көмөтүн кэринин улаатыннарыы;»;

уон бэһис абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга;

п) манньк ис хоһоонноох Ц–3.14 хос түһүмэҕи эбэргэ:

«Ц–3.14. Туһанааччыларга уонна саҥа туһанааччыларга аналлаах

бигэ хаачыстыбалаах уонна удамыр сыаналаах электричество уота

Саха Өрөспүүбүлүкэтин энергиятын тиһигэ кииннэммит уонна кииннэммэтэх уот ситимин зоналарыттан турар.

Кииннэммит уот ситимин зоната үс холбоһуктаах энергооройуонтан турар: Арбаа, Киин, Соҕурууну Саха сирэ. 2019 сылтан Саха сирин холбоһуктаах энергиятын тиһигэ Уһук Илин холбоһуктаах энергиятын тиһигин састаабыгар киирбитэ. Кииннэммит уот ситиминэн өрөспүүбүлүкэ сирин-уотун 36 бырыһыана хааччыллар, онно нэһилиэнньэ 90 бырыһыана олорор. Саха сирин энергиятын тиһигэ Сибиир холбоһуктаах энергиятын тиһигин кытта 220 киловольт күүрүүлээх Пеледуй – Сухой Лог – Мамакан уонна 220 киловольт күүрүүлээх Уус Кут – Пеледуй хайысхаларынан биир сүһүөхтээх икки уот линиятынан ситимнэһэр.

Уот энергиятын туһаныы тутулугар саамай улахан өлүүнү туһалаах баайы хостоһун ылар – 25,2 бырыһыан, тиэһи уонна харайыы – 21,6 бырыһыан, уотунан, гааһынан уонна паарынан хааччыйыы – 17,4 бырыһыан. Нэһилиэнньэбэ өрөспүүбүлүкэбэ туһаныллар электричество энергиятын 9,8 бырыһыана тиксэр. Уопсай туһаныллар уот

ситимигэр электричество энергиятын сүтэрэр өлүүтэ ааспыт сыллардааҥар кыччаабыт уонна 8,5 бырыһыанга тэннэспит.

Кииннэммит уот ситимигэр электроэнергетиканы сайыннарыыга тутаах бастаангы суолталаах хайысхалар – туһанааччылары уотунан бигэтик хааччыйыы уонна хаачыстыбатын үрдэтии, уот энергиятын тиһигэ техническэй өттүнэн тутулуга суох үлэтин бөҕөргөтөргө усуллубуйаны тэрийии, өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтэ уонна экэниэмикэтэ уот энергиятыгар наадыйытын сөптөөхтүк уонна эрдэттэн быһаарыы, итиэннэ уот линиялара уонна трансформатор хос станциялара уоту аһарар кыамталарыгар хааччаҕы устуу.

Кииннэммэтэх уот ситимин зонатыгар уоту биэрэр источниктары аныгы оборудованиеларынан солбуйуу салҕаныаҕа, ол иһигэр атом энергиятын, чөлүгэр түһэриллэр энергия источниктарын туһаныыны, итиэннэ низкоуглероднай энергетиканы туһаныы бырайыактарын олоххо киллэриини.

Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:

3–3.14.1. Теплоэлектроцентраль (ТЭЦ) уонна тепловой электростанциялар (ТЭС) онорор кыамталарын үлэҕэ киллэриини хааччыйарга:

Дьокуускайдааҕы ГРЭС–1 туһаныыттан тахсыбыт кыамтатын солбуйарга уонна уот энергиятын уонна кыамтатын инники балансатын учуоттаан, 160 мегаватт кыамталаах Дьокуускайдааҕы гидроэлектростанцияны (ГРЭС) – 2 (Туймаада ТЭЦ) иккис учаратын тутуу уонна үлэҕэ киллэрии;

Нерюнгри улууһун (оройуонун). Чуйман бөһүөлэгэр 313 мегаватт кыамталаах Соҕуруунугу Саха сиринээҕи ТЭС-ы тутуу уонна үлэҕэ киллэрии;

1020 мегаватт кыамтаҕа диэри Нерюнгритааҕы ГРЭС-ы санардыы.

3–3.14.2. Атом энергетикатын сайыннарыыны хааччыйарга:

Усуйаана улууһун (оройуонун) Уус Куйга бөһүөлэгэр оройуон нэһилиэнньэлээх пууннарын уонна Күүчүс көмүс баайдаах сиригэр уотунан хааччыйарга 110 мегаваттан итэҕэлэ суох кыра кыамталаах атомнай станцияны тутуу уонна үлэҕэ киллэрии;

арктикатааҕы оройуоннарга нэһилиэнньэлээх пууннары уотунан уонна итиинэн хааччыйарга 10 мегаваттка диэри кыра кыамталаах мини-атомнай станциялар бырайыактарын ырытан оноруу уонна олоххо киллэрии.

3–3.14.3. Уоту аһардар хааччахтааһыннары туоратар уонна туһанааччылары уотунан бигэтик хааччыйар инниттэн уот ситимин линияларын үлэҕэ киллэриини хааччыйыы:

Бүлүү бөлөх улуустарыгар, Амма уонна Өймөкөөн улуустарыгар (оройуоннарыгар) үрдүк күүрүүлээх уот ситимин линияларын тутуу.

З–3.14.4. Суулар кутталлаах, эргэрбит уот ситимин линияларын эбэтэр улаханньк эргэрбит уот ситимин линияларын уонна элеменнэрин түргэнник уларытыыны уонна өрөмүөннээһини хааччыйы.

З–3.14.5. Чөлүгэр түһэриллэр энергия источниктарынан оноһулар электроэнергия, электроэнергияны онорон таһаарыы өлүүтүн улаатыннараарга уонна энергетическэй комплекс тэрилтэлэрин үлэлэрэ тулалыыр эйгэбэ алдьатыылаах дьайыыларын аччатарга:

Собуруунгу Саха сирин гидроэнергетическэй комплексын тутуу көмөтүнэн, Тимптон өрүскэ 1 гигаватт кыамталаах Канкуннаабы гидроэлектростанцияны (ГЭС) тутууну киллэрэн туран, Собуруунгу Саха сирин өрүстэрин гидроэнергетическай ис кыахтарын баһылааһын уонна туһаныы көдүүһүн үрдэтии;

Бүлүү өрүскэ Светлинскэй ГЭС-ы 382 мегаватт кыамтаба диэри улаатыннаран туран санардыы;

дизелинэн үлэлиир уот станцияларын энергия булкаас источниктарын туһанан санардыы.

Күүтүллэр түмүк:

электрическэй энергияны онорон таһаарар кыахтары үлэбэ киллэрии (үрдээн иһии түмүгүнэн) – 2032 сылга 2026,2 мегаватт уонна 2036 сылга 2418,2 мегаватт;

уотунан хааччыйыы кииннэммэтэх зонатыгар баар чөлүгэр түһэриллэр энергия источниктарынан оноһулар электроэнергия уотунан хааччыйыы кииннэммэтэх зонатыгар электроэнергияны онорон таһаарыы уопсай кэринигэр ылар өлүүтэ – 2036 сылга 3,8 бырыһыантан итэбэһэ суох.»;

8) «СЦ–4. Тас ырыынакка таһаарыыга туһаайыллыбыт сырьёба тирэбирбэт экэниэмикэни сайыннарыы» түһүмэбэр:

а) бастакы абзаһыгар «, тас ырыынакка таһаарыыга туһаайыллыбыт,» диэн тылы устарга;

б) иккис абзаһыгар «һиэби уонна гааһы кубулутан оноруу,» диэн тылы устарга, «уонна онуоха майгынныыры» диэн тылы «, ойуур маһын бэлэмнээһин уонна ойуур маһын танаастааһын» диэн тылынан уларытарга;

в) үһүс абзаһыгар «ойуур маһын бэлэмнээһин уонна ойуур маһын танаастааһын,» диэн тылы устарга;

г) «Сырьёба тирэбирбэт базовой сектор» хос түһүмэбэр:

«Ц–4.1. Ис ырыынагы үрдүк хаачыстыбалаах тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатынан хааччыйар, күрөстэһэр кыахтаах агропромышленнай онорон таһаарыыны тэрийи» пуунугар:

иккис уонна үһүс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

бэһис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын тустаах көрүннэрэ оноһулар анал зоналарын нэһилиэнньэлээх пууннар сирдэрин-уоттарын уратытын уонна социальной уонна инженернэй ис тутул эбийиэктэринэн хааччылыыларын учуоттаан, инники өттүгэр агропромышленнай комплекс цифровой атлаһын киллэрэн туран, быһаарыы көмөтүнэн элбэх табаардаах онорон таһаарыыны (тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын уонна ас-үөл салаатын уонна кубулутан онорор бырамыысыланнаһы) тыа хаһаайыстыбатын зоналарынан арааран аттарыыны кэлимник ытыты, табыгастаахтык аттаран туруоруу;»;

уон иккис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон төрдүс абзаһыгар «ассортимены туһаайыы уонна» диэн тылы «ассортимены кэнэтии уонна элбэтии» диэн тылынан уларытарга, «Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар» диэн тылы устарга;

манньк ис хоһоонноох сана уон бэһис абзаһы эбэргэ:

«улахан куораттарга уонна нэһилиэнньэлээх пууннарга сылы эргиччи үлэлиир теплицалары тэрийии бырайыактарын хабаанын кэнэтии, итиэннэ дьиикэй үүнээйилэри кубулутан оноруу бырайыактарын олоххо киллэрии.»;

уон бэһис абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга;

уон алтыс уонна уон сэттис абзацтарын уон сэттис уонна уон ахсыс абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«агропромышленнай комплекс эбийиэктэрин сангардыы, оборудованиелары сангардыы уонна бородууксуйаны онорон таһаарыы технологиятын тупсарыы;

тыа хаһаайыстыбатын баалабай бородууксуйатын 70 бырыаһынна диэри хааччылар кыахтаах тыа хаһаайыстыбатын кармааһын тэрийэр инниттэн бастаангы суолталаах инвестиционнай бырайыактары, тэриллииһээх хаһаайыстыба көрүннэрин олоххо киллэрии;»;

уон ахсыс абзаһын уон тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «сырьену. Оноһулан тахсар бородууксуйа ассортиментын кэнэтии, үүт-белок иккис сырьетун мунутуурдук туһаныы» диэн тылы «сырьену, ол иһигэр эт уонна үүт бородууксуйатын онорон таһаарыы кэринин улаатыннарыы» диэн тылынан уларытарга;

манньк ис хоһоонноох сүүрбэһис – сүүрбэ иккис абзацтары эбэргэ:

«бородууксуйа ассортиментын кэнэтии, ол иһигэр таба уонна убаһа этиттэн, мүүттэн уонна дьиикэй үүнээйилэртэн оноһуллубут тас ырыынакка таһаарарга туһуламмыт бородууксуйаны онорууну уонна киэнник тарҕатыыны хааччыыы;

арктикатаағы оройуоннарға уу биологическай баайын искусственной чөлүгэр түһэриигэ пилотнай бырайыактары үлэлэтии;

ис ырыынагы олохтоох табаардарынан уонна өгөлөрүнэн хааччыйарга олохтоох онорон таһаары сайдар сирдэрин-уоттарын тэрийии;»;

уон тохсус абзаһын сүүрбэ үһүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «олоххо киллэрии биир уопсай» диэн тылы «элеменнэр локализацияларын көбүлээһин» диэн тылынан уларытарга, «агропромышленнай комплекс предприятиялара онорон таһаары технологиятын толору тутуһалларын ситиһии,» диэн тылы устарга;

сүүрбэһис абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «2017–2025 сылларга» диэн тылы «2017–2030 сылларга» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ биирис – сүүрбэ үһүс абзацтарын сүүрбэ бэһис – сүүрбэ сэттис абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «экстенсивнэй экэнэмиичэскэй төрүккэ» диэн тылы устарга;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «өйөөһүн уонна салгыы сайыннарыы» диэн тылы «сайыннарыыга көмөлөһүү» диэн тылынан уларытарга, «уонна атын» диэн тылы устарга;

сүүрбэ алтыс абзаһын отутус абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна кубулутан онорууга» диэн тылы устарга;

сүүрбэ сэттис абзаһын отут биирис абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отут иккис абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ тохсус абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана отут төрдүс абзаһы эбэргэ:

«туһаныллар бааһына иэнин улаатыннарыы, ол иһигэр култуурунай уонна техническэй үлэлэри ытыты көмөтүнэн;»;

отутус абзаһын отут бэһис абзаһынан ааҕарга;

отут биирис абзаһын отут алтыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «энергияны харыстыыр туһаныы» диэн тылы «үрдүк таһаарыылаах» диэн тылынан уларытарга;

отут иккис абзаһын отут сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«аһылык уопсай кэринигэр уун тутар аһылык оноһулар өлүүтүн улаатыннарыы;»;

отут үһүс – отут сэттис абзацтарын отут ахсыс – түөрт уон иккис абзацтарынан ааҕарга;

отут ахсыс абзаһын түөрт уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут тохсус абзаһын түөрт уон төрдүс абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох түөрт уон бэһис абзаһы эбэргэ:

«саҥа каадырдары үлэбэ тардарга үлэни кэлимник көбүлүүр тиһиги тэрийии, ол иһигэр үлэ тупсаҕай усулуобуйаларын хааччыйыы көмөтүнэн;»;

түөрт уонус уонна түөрт уон биирис абзацтарын түөрт уон алтыс уонна түөрт уон сэттис абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«тыа хаһаайыстыбатын дааннайдарын хомуйуу, дааннайдары кытта үлэ уонна ырыҥалааһын биир уопсай цифровой платформатын тупсарыы, ол иһигэр тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын онорон таһаарааччылары хабыы кэринин улаатыннарыы.

3–4.1.6. Агропромышленный комплекс уларыа турар айылҕа-климат усулуобуйаларыгар бигэ туруктаах уонна сөп түбэхэр буолуутун үрдэтэргэ;»;

маннык ис хоһоонноох түөрт уон ахсыс – биэс уонус абзацтары эбэргэ:

«стратегическай уонна операционнай быһаарыылары сөпкө ылынарга тыа хаһаайыстыбатын торумнааһын тиһигин ырытан оноруу уонна үлэбэ киллэрии;

өрөспүүбүлүкэ хаһаайыстыбаларыгар сир кырса куура хатарын аччатар инниттэн ыһыы иннинээҕи бэлэмнээһиннэ уонна үүнээйилэри көрүү-истии кэмигэр тыа хаһаайыстыбатын култуураларын нүөлсүтэр саҥа ньымалары уонна сииги тутар аналлаах технологиялары үлэбэ киллэрии;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин буорун-климатын уларыар усулуобуйаларыгар сөп түбэхэр тыа хаһаайыстыбатын культураларын суортарын уонна гибридтэрин сүүмэрдээн талыы.»;

түөрт уон иккис уонна түөрт уон үһүс абзацтарын биэс уон биирис уонна биэс уон иккис абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

2024 сыл таһымыгар сыһыаннаан агропромышленный комплекс бородууксуйатын онорон таһаарыы индексин (тэннэниллибит сыананан) улаатыннарыы – 2032 сылга 128,2 бырыһыан уонна 2036 сылга 145,2 бырыһыан;»;

маннык ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин нэһилиэнньэтин олохтоох тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатынан хааччыйыы таһымын үрдэтии, 2032 сылга: үүт – 57 бырыһыанынан, эт – 33 бырыһыанынан, хортуоппуй – 71 бырыһыанынан, оҕуруот аһа – 44 бырыһыанынан, сымыт – 68 бырыһыанынан; 2036 сылга: үүт – 62 бырыһыанынан, эт –

36 бырыһыанынан, хортуоппуй – 76 бырыһыанынан, оҕуруот аһа – 48 бырыһыанынан, сымыыт – 70 бырыһыанынан.»;

«Ц–4.2. Күрэтэһэр кыахтаах ойуур бородууксуйата уонна маһы диринник таҥастааһын ис ырыынагын сайыннарыы» хос түһүмэбэр:

бастакы абзаһыгар «Катализаторынан» диэн тылы «Катализатордартан биирдэтэринэн» диэн тылынан уларытарга, «, үгэһи уонна инновационнай технологиялары табыгастаахтык дьүөрэлиир» диэн тылы устарга, «инновационнай» диэн тылы уонна «бизнес-кылаас» диэн тылы устарга;

иккис абзаһыгар «Мас таҥастанар сүрүн саппааһа сиргэ-уокка баар» диэн тылы «Салаа сайдар кыаҕа мас таҥастанар сүрүн саппааһын сирдэргэ-уоттарга туттууну кытта ситимнээх» диэн тылынан уларытарга;

сэттис абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«ойуур маһын таһар суоллары уонна турба ситимин магистралын туорааһыннары тутууга көмөлөһүү;»;

ахсыс абзаһыгар «судаарыстыбаннай» диэн тыл кэнниттэн «уонна муниципальной» диэн тылы эбэргэ;

тохсус уонна онус абзацтарын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«маһы таҥастааһын инвестиционнай бырайыактарын олоххо киллэриигэ көмөлөһүү.

3–4.2.2. Ойууру судаарыстыбаннай кэтээн көрүүнү сыышпараҕа көһөрүүнү хааччыйарга.»;

уон биирис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон үһүс абзаһын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«сырьену толору кубулутан онорууну элбэтии, айылҕа баайын сирдээхтик туһаныы итиэннэ уматык солбук көрүннэрин (уматык гранулата (пеллет), щепа, брикет) быһыытынан маһы таҥастааһын тобохторун туһаныы;»;

уон төрдүс абзаһыгар «, бастатан туран эконом уонна бизнес сегменнэргэ мас дьиэлэри промышленнай тутууну» диэн тылы «эрбэммит маһы онорон таһаарыы кэринин улаатыннаран туран, бастатан туран мас дьиэлэри промышленнай тутууга, куораттаабы уонна тизргэннээҕи сири-уоту, оҕо былаһааккаларын тупсаран онорууга анаан» диэн тылынан уларытарга;

уон бэһис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон тохсус абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

«Ц–4.3. Ресурсаны уонна энергияны кэмчилиир үрдүк хаачыстыбалаах тутуу матырыйаалларын, оноруктары уонна конструкциялары онорон таһаарыыны тэрийии» түһүмэбэр:

бастакы абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Уустук логистика уонна тырааныспар өттүнэн улахан ороскуоттаах усулуобуйаҥа бөдөн инвестиционнай бырайыактары олоххо киллэрии уонна дьиэни-уоту тутуу эбийиэктэрин элбэтии тоҕоостоох уонна хаачыстыбалаах тутуу бородууксуйатыгар ис наадыйы улаатытыгар тиэрдэр. Бу наадыйыны хаачыйарга олохтоох сырьену толору кубулутан онорууга туһайылар аныгы, технологичнай онорон таһаарар үлэ сиригэр уотунан тарҕанар ситимин тэрийии, ресурсаны кэмчилиир технологиялары киллэрии уонна инновационнай бородууксуйаны онорон таһаарыы ирдэнэр, ол тутуу холбоһуга туруктаахтык сайдарын хаачыйыа.»;

үһүс абзаһыгар «сирдээҕи» диэн тылы «сирдээҕи-уоттааҕы» диэн тылынан уларытарга, «этиилэр» диэн тыл кэнниттэн «тутуу матырыйаалын ырыынагар» диэн тылы эбэргэ;

манньк ис хоһоонноох сана төрдүс – ахсыс абзацтары эбэргэ:

«киин Саха сиригэр: сиэмэни онорон таһаарыыны кэнэтии уонна сангарды (2019–2032 сыллар), керамическай матырыйаалы онорон таһаарыы (2025–2032 сыллар), тутуу кураанах булкаастарын онорон таһаарыы (2025–2032 сыллар), техногеннай уонна олох-дьаһах (тутуу) кытаанах тобохторун кубулутан онорууну тэрийии уонна олору тутуу матырыйаалын онорууга туһаныы, маһы эрбээн онорон таһаарар үлэни тэрийии (сангарды), бөдөн панеллартан дьиэни тутуу собуотун кэнэтии;

арҕаа Саха сиригэр: Мирнэй улууһугар (оройуонугар) тутуу матырыйаалын кэмбинээттэрин саналыы уларытан оноруу (2023–2027 сыллар), үлтүркэй тааһы онорон таһаарыы (2023–2025 сыллар); Сунтаар улууһугар (оройуонугар) цеолиты хостуур карьеры үлэбэ киллэрии уонна цеолит сырьетуттан толорон биэрэр көпсөркөй матырыйаалы онорон таһаарыы (2026–2032 сыллар), керамическай матырыйаалы онорон таһаарыы (2025–2028 сыллар);

илин Саха сиригэр: күлтэн, чохтон турар тобохтору туһанан тутууга аналлаах көдүүстээх матырыйаалы онорон таһаарыы (2025–2032 сыллар), үлтүрүтэр уонна сортировкалыыр фабриканы тэрийии (2023–2026 сыллар);

соҕуруу Саха сиригэр: бытарыты көмөтүнэн үлтүркэй тааһы уонна кумаҕы онорон таһаарыы (2025–2028 сыллар);

Арктикатааҕы Саха сиригэр: базальт уонна тутууга туттулар таас үөскүүр сирдэригэр тутуу матырыйаалларын олохтоох онорон таһаарыыны сайыннарыы.»;

төрдүс абзаһын тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «холбоһуга.» диэн тылы «холбоһуга:» диэн тылынан уларытарга;

бэһис абзаһын онус абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

алтыс – ахсыс абзацтарын уон биирис – уон үһүс абзацтарынан ааҕарга;

тохсус абзаһын уон төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«тутуу холбоһугар экэниэмикэ бүтэй эргиирин тэрийи.»;

онус – сүүрбэ алтыс абзацтарын уон бэһис – отут биирис абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ сэттис уонна сүүрбэ ахсыс абзацтарын отут иккис уонна отут үһүс абзацтарынан ааҕарга;

«Ц–4.4. Нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуутун хааччыйыы тутаах механизмын быһыытынан дьоһус уонна орто урбааны сайыннарыы» хос түһүмэбэр:

аатыгар «нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуутун хааччыйыы механизмын» диэн тылы «экэниэмикэ үрдээһинин факторын» диэн тылынан уларытарга;

манньк ис хоһоонноох сана иккис абзаһы эбэргэ:

«Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:»;

иккис уонна үһүс абзацтарын үһүс уонна төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

төрдүс абзаһын бэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

бэһис абзаһын алтыс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«урбаанньыттарга уонна бэйэ дьарыктаах гражданнарга аналлаах судаарыстыбаннай өйөбүл өнөлөрүн, сервистэрин уонна дьаһалларын иһитиннэрии-биллэрии өттүнэн таһымнарын уонна тобоостоох буолууларын үрдэтии:»;

алтыс – тохсус абзацтарын сэттис – онус абзацтарынан ааҕарга;

онус абзаһын уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«онорон таһаарар уонна инновационнай хампаанньалары тэрийэр (сайыннарар) инниттэн индустриальной (бырамыысыланнай) пааркалар, агропромышленнай пааркалар, бизнес-пааркалар, технопааркалар үлэ былаһааккаларын, дьиэлэрин чэпчэтиилээх туһаныыны хааччыйыы.»;

уон биирис – уон бэһис абзацтарын уон иккис – уон алтыс абзацтарынан ааҕарга;

уон алтыс – уон ахсыс абзацтарын уон сэттис – уон тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«З–4.4.3. Дьоѳус уонна орто урбаан субъектарын уонна бэйэ дьарыктаах гражданнары тэтимнээхтик сайыннарарга уонна үлэлэрин хабаанын кэнэтиигэ усулуобуйаны тэрийэргэ:

Онорон таһаарыллар бородууксуйа уонна оноһулар өгө хаачыстыбатын үрдэтиини тиһиктээхтик көбүлээһин – «Саха сиригэр оноһуллубут» бренды сайыннарыы; хампаанньалар корпоративнай уонна тас ырыынакка тахсалларын өйөөһүн;»; манньык ис хоһоонноох сана сүүрбэһис абзаһы эбэргэ:

«бизнес-дьайыы цифровой формакка түргэнник көһөрүгэр көмөлөһүү (эквайринг, логистика, маркетинг, килийиэннэри кытта алтыһы).»;

уон тохсус абзаһын сүүрбэ биирис абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэһис уонна сүүрбэ биирис абзацтарын сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньык сааһылаан биэрэргэ:

«дьоѳус уонна орто урбаанынан дьарыктанааччылар ахсааннара, биирдиилээн урбаанньыттары киллэрэн туран, – 2032 сылга 154 тыһыынча киһи уонна 2036 сылга 157,5 тыһыынча киһи;

2024 сылга дьоѳус уонна орто урбаан субъектын биир үлэһитигэр ааҕыллар дохуот үрдээһинэ – 2032 сылга 124,2 бырыһыан уонна 2036 сылга 139 бырыһыан;

«Ц–4.5. Ис уонна кириити туризмы кэлимник сайыннарыы» түһүмэбэр:

бастакы абзаһын манньык сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтэ туризм уонна ыалдьытымсах буолуу индустриятын сайдыытыгар олук буолар айылҕа, омул, уопсастыбаннай култуура уонна бырамыысыланнас өттүнэн ураты кыахтаах өрөспүүбүлүкэ. Саха сиригэр социальнай-экономическай уонна географическай уратыларын аахсан туран, туристскай кыагы олоххо киллэрии туризм манньык ордул кэскиллээх хайысхаларын уонна көрүнгүнэрин сайыннарыы көмөтүнэн хааччыллыаҕа: – айылҕа-экология, этнокултуурунай, суолталаах тэрээһин өттүнэн, деловой, спортивнай, научнай-сырдатар уонна круизнай.»;

иккис – бэһис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сэттис абзаһын манньык сааһылаан биэрэргэ:

«З–4.5.1. Туризм аныгы ис тутулун тэрийиини уонна сайыннарыыны хааччыйарга:»;

манньык ис хоһоонноох сана ахсыс – уон биирис абзацтары эбэргэ:

«олохтоон туруорар эбийиэктэр номерной пуондаларын элбэтии, ол иһигэр «түөрт сулус» категорияттан намыһаҕа суохтары;

туризм эбийиэктэрин хааччыйарга ирдэнэр тырааныспар, коммунальнай уонна энергетика ис тутулун эбийиэктэрин оноруу бырайыактарын олоххо киллэрии;

туризм кэскиллээх кластердарын сайыннарыы көмөтүнэн бырайыактары олоххо киллэрини хааччыйы;

туризм эйгэтигэр бырайыактары өйөөһүн механизмнарын тупсары.»;

ахсыс абзаһын уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.5.2. Эрэгийиэннээҕи туризм күрөстэһэр кыахтаах сана хайысхаларын тэрийэргэ уонна туризм өнөлөрүн хаачыстыбатын үрдэтэргэ усулуобуйаны тэрийэргэ.»;

маннык ис хоһоонноох уон үһүс – уон бэһис абзацтары эбэргэ:

туризм араас хайысхалаах сана маршруттарын ырытан онорууну киллэрэн туран, өрөспүүбүлүкэтээҕи туризм ассортименын кэнэтии, ол иһигэр мультимодальной маршруттары, бырамыысыланнай, экологическай, гастрономическай уонна этнографическай туризм бородуукталарын сайыннарыы;

туризм салаатын цифровой трансформацията;

туризм бородуукталарын сервисин хаачыстыбатын, куттал суох буолуутун таһымын үрдэтии.»;

тохсус – уон биирис абзацтарын уон алтыс – уон ахсыс абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.5.3. Россия уонна аан дойду ырыынактарыгар Саха Өрөспүүбүлүкэтин туризмын бородуукталарыгар наадыһыны уонна кизэнник сырдаттыны көбүлүүргэ:

туризм кэскиллээх хайысхаларынан сана бренди тэрийи;

туризм имиджин тэрийиингэ уонна өрөспүүбүлүкэни туризм ырыынактарыгар таһаарыыга туһайыллар аан дойдутааҕы, бүтүн Россиятааҕы, эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы, өрөспүүбүлүкэтээҕи тэрээһиннэри тэрийи уонна ытыты.»;

маннык ис хоһоонноох уон тохсус абзаһы эбэргэ:

«туризм сайдытын, култуура баайын харыстааһын уонна экологияҕа куттал суох буолуутун үлэтигэр олохтоох түмсүүлэр кыттыларынын үрдэтии.»;

уон иккис абзаһын сүүрбэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону маннык сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.5.4. Туризм индустриятыгар каадыр ис кыабын сайыннарыыга усулуобуйаны тэрийэргэ.»;

маннык ис хоһоонноох сүүрбэ биирис уонна сүүрбэ иккис абзацтары эбэргэ:

«идэлээх орто үөрэх тэрилтэлэригэр «Туризм» хайысхатынан үөрэх-үлэ холбоһуктарын тэрийи;

туризм сайдытын бастаанны суолталаах хайысхаларынан кылгас куурустар нэһилиэнньэҕэ тоҕоостоох буолууларын хааччыйы.»;

уон үһүс абзаһын сүүрбэ үһүс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:»;

уон төрдүс абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «370 тыһыынча турист» диэн тылы «2032 сылга 760 тыһыынча турист уонна 2036 сылга 800 тыһыынча турист» диэн тылынан уларытарга;

манньк ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ:

«эрэгийиэн валовай көрдөрүүтүгэр туризм салаатын өлүүтэ – 2032 сылга 2,7 бырыһыан уонна 2036 сылга 3 бырыһыан.»;

«Ц–4.6. Креативнай экэниэмикэни сайыннарыы уонна айар дьоҕуру коммерциялааһынна табыгастаах усулуобуйаны тэрийии» хос түһүмэҕин манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–4.6. Креативнай экэниэмикэни сайыннарыы уонна айар дьоҕуру
коммерциялааһынна табыгастаах усулуобуйаны тэрийии

Глобальной экэниэмикэ усулуобуйатыгар култуура баайа, айар дьоҕур уонна аныгы технология сырьёҕа сыһыана суох салаалары сайыннарыыга ордук суолталаах төрүүт буолаллар. Саха Өрөспүүбүлүкэтин креативнай индустрияны сайыннарыы эйгэтигэр судаарыстыбаннай бэлиитикэтэ эрэгийиэн култууратын кодун Россия уонна аан дойду ырыынактарыгар ирдэнэр күрэстэхэр кыахтаах табаарга уонна өнөҕө кубулутарга анаан табыгастаах усулуобуйаны тэрийэргэ туһуланар.

Өрөспүүбүлүкэ креативнай секторга анал уонна күрэстэхэр кыахтаах баһыйар өрүтүн быһаарар сүрүн хайысхаларынан киинэ индустрията, анимация, дизайн, компьютер бырагыраамаларын уонна видео оонньуулары ырытан оноруу, ювелирнай дьыала, музыка индустрията, муода, норуот уус-уран дьарыга итиэннэ креативнай (айар) индустрия эйгэтигэр үөрэх буолаллар.

Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:

3–4.6.1. Креативнай индустрия бородуукталарын коммерциялааһыны үрдэтиигэ көмөнү онорорго:

Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үгэстэрин киэнник тарҕатыыга туһуланар бырайыактарга өйөбүлү оноруу;

сайдьы институттарын үлэлэрин хааччыйарга уонна креативнай индустрия бырайыактарын, ол иһигэр тас ырыынакка таһаарыыга туһаайыллар бырайыактары, олоххо киллэрэргэ анаан бүддьүөтү таһынан сириэстибэлэри тардыы;

интеллектуальной бас билиини көмүскээнин эйгэтигэр, ол иһигэр цифровой эйгэбэ нэһилиэнньэ билиитин-көрүүтүн үрдэтии итиэннэ патент биир уопсай киинин тэрийии;

эрэгийиэннээби уонна Россиятаабы ырынактарга креативнай индустрия бородууксуйаларын атыылааһын кэринин үрдэтиигэ көмөлөһүү.

3–4.6.2. Ураты контены онорон таһаарыыга бастыгнар кэккэлэригэр сылдыһыны оннунан хаалларарга уонна сырьёҥа сыһыана суох таска таһаарыыны элбэтэргэ:

норуоттар икки ардыларынаабы бииргэ үлэлээһини уонна култуура өтгүнэн сибээһи бөбөргөтүүнү, өрөспүүбүлүкэ култууратын кодун сырдатыыга туһайыллар тэрээһиннэри тэрийиини көрөр култуурунай дипломатияны сайыннарыы биир кэлим бырагырааматын тэрийии итиэннэ олохтоох онорон таһаарааччылар бэстибээллэргэ, быыстапкаларга, форумнарга уонна атын тэрээһиннэргэ кытталларыгар көмөнү оноруу;

креативнай индустрия эбии үрдэтиллибит ыарахан сыаналаах бородууксуйатын сырьёҥа сыһыана суох таска таһаарыыны өйүүр экотииһи тэрийии, тас ырынакка тахсыыга сүбэ-ама, тэрээһин өтгүнэн, продюсерскай, маркетинговай уонна юридическай арыаллааһыны киллэрэн туран;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин креативнай индустриятын бородууксуйатын глобальнай брендин тэрийии уонна киэнник тарҕатыы;

аан дойдутаабы стандартарга уонна бородууксуйаны сертификаттааһын ирдэбиллэригэр сөп түбэһиннэрэн бородууксуйа хаачыстыбатын үрдэтии;

араас таһымнаах (эрэгийиэннээби, эрэгийиэннэр икки ардыларынаабы уонна аан дойдутаабы) цифровой контены, ол иһигэр саха фольклоругар, үһүйээннэргэ уонна төрүт үгэстэргэ олоҕурбут контены онорон таһаарыы кэринин туруктаахтык үрдэтиини хааччыйыы;

3–4.6.3. Креативнай индустрияны сайыннарыы аныгы эйгэтин тэрийэргэ:

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр киинэ ситимин, аудиовизуальной цифровой технологиялары сайыннарыыга уонна олору инникитин Россия Федерациятын атын эрэгийиэннэригэр уонна тас дойдуларга киэнник тарҕатан көмөлөһүү;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын кодун олорор кыбартааллары, микрооройуоннары, деловой кииннэри уонна ыалдьытымсах буолуу индустриятын эбийиэктэрин бырайыактааһынна уонна дизайнын онорууга киллэрии;

тупсабай, аныгы уонна үгүс култуурунай тэрээһиннэрдээх эйгэни тэрийии, креативнай индустрияны туризм уонна онорон таһаарыы эйгэтигэр холбоһун.

3–4.6.4. Каадыры бэлэмнээһин уонна талааннаах дьону кытыарыы көдүүстээх тиһигин тэрийэргэ:

үрдүк үөрэх тэрилтэлэрин кытта хардарыта үлэлэһэн Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэх тэрилтэлэригэр оскуола иннинээҕи уонна оскуола саастаах оҥолору креативнай өйү-билиини уонна дьоһуру сайыннарыыга туһайылар иити уонна үөрэтии тиһигин тупсары;

идэни талыыга көмөлөһүү, каадыры бэлэмнээһин уонна креативнай экэниэмикэҕэ карьера ситиһиилээх буоларыгар усулуобуйаны тэрийи эрэгийиэннээҕи бырагыраамаларын ырытан оноруу уонна олоххо киллэри;

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр креативнай индустрияҕа анаан аан дойду таһымнаах билиилээх-көрүүлээх каадырдары бэлэмнээһин;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үрдүк үөрэх тэрилтэлэрин уонна чинчийэр кииннэрин базаларыгар дисциплиналар икки ардыларынааҕы научнай лабораториялары сайыннары;

креативнай экэниэмикэ эйгэтигэр бэлэмнээһин ирдэнэр хайысхаларынан идэлээх орто уонна идэлээх үрдүк үөрэх бырагыраамаларын, ол иһигэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох аҕыйах ахсааннаах норуоттарын этнокултурунай технологияларын кытта сибээстээх бырагыраамалары үлэҕэ киллэри.

Күүтүллэр түмүк:

2024 сыл таһымыгар креативнай индустрия кэринин үрдээһинэ – 2032 сылга 153,9 бырыһыан уонна 2036 сылга 188,1 бырыһыан;

креативнай индустрия эйгэтигэр үлэлиир киһи ахсаана – 2032 сылга 88 тыһыынча киһи уонна 2036 сылга 94,4 тыһыынча киһи.»;

д) «Үрдүк технологиялаах сектор» хос түһүмэҕэр:

«Ц–4.7. Экэниэмикэ киэн хабааннаах кыабын уонна социальной-экономической сайдыыны хамсатар күүс быһыытынан науканы олоххо киллэри» пуунугар:

бастакы уонна иккис абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Наука уонна сананы киллэри аныгы технология сайдыытыгар уонна нэһилиэнньэ олобун хаачыстыбата тупсуутугар сүрүн оруллаахтар. Өрөспүүбүлүкэ иннигэр экэниэмикэ үрдээһинигэр наука уонна технология кылаатын күүһүрдэргэ, олохтоохтор уйгулаах олохторун тупсарыыга уонна дойду научнай-технологической сайдыытын хааччыйарга чопчу быһаарылары торумнуур сорок турар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин научнай-технологической сайдыытын инникитэ научнай чинчийиилэри уонна ырытан оноруулары ытар тэрилтэлэринэн (Россия наукаларын академиятын научнай-чинчийэр институттарын, үрдүк үөрэх федеральной учреждениеларын, эрэгийиэннээҕи уонна салаатааҕы научнай тэрилтэлэри, эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы научнай-үөрэтэр кииннэри киллэрэн туран) киллэриллибит эрэгийиэн мунньуллубут научнай-үөрэтэр уонна сананы киллэрэр кыабын көдүүстээхтик

олоххо киллэрийнэн быһаарыллар. Сайды эрэгийиэннээби институттарын уонна үрдүк технологиялаах хампаанньалар көрүннэринэн тэриллит инновационнай ис тутул уонна үөскээбит научнай-технологическай уонна инновационнай үлэни салайыы уонна үбүлээһин тутула салгы сайды суолталаах усуллубуйатынан буолаллар.»;

үһүс – алтыс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«1. Интеллектуальной онорон таһаарыы быһаарыыларын, роботизированной уонна үрдүк кыахтаах ааһар-суоттуур тиһиктэри, саҥа матырыйааллары уонна химическай холбоһуктары, улахан кэриннээх дааннайдары аабы түмүктэрин, машиннай үөрэтии уонна оноһуу өй технологияларын туһаныга олоһууар бырайыактааһын бастын технологияларыгар уонна үрдүк технологиялаах бордуюуксуйалары онорууга көһүү.»;

онус абзаһыгар «персонализированной» диэн тыл кэнниттэн «, предиктивной, профилактической уонна партисипативной» диэн тылы, «уонна генетическай дааннайдары уонна технологиялары туһаныы» диэн тылы эбэргэ;

уон иккис абзаһыгар «Тырааныспар уонна телекоммуникация интеллектуальной тиһиктэрин тэрийии суотугар сир-уот ситимнэһиитэ» диэн тылы «Тырааныспар, энергика уонна телекоммуникация интеллектуальной тиһиктэрин тэрийии көмөтүнэн өрөспүүбүлүкэ сирин-уотун ситимнэһиитин таһымын үрдэтии» диэн тылынан уларытарга;

уон үһүс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Научнай-технологическай сайдыы этическай өрүттэрин, социальнай, бэлитиичэскай уонна экэнэмиичэскай сыһыаннаһылар уларыыыларын кытта сибээстээх психология, социология, политология, история уонна научнай чинчийиилэр силбэһиилэригэр үөскээбит синтетическай научнай дисциплиналар үрдүү тулар суолталарын аахсан туран гражданскай уопастыба киэн хабааннаах ынгырыларга көдүүстээхтик хардарар кыаға.»;

уон төрдүс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

уон алтыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.7.1. Өрөспүүбүлүкэ оруолун Хоту дойду усуллубуйатыгар климат уларыыытыгар, ол содулун аччатыыга, айылҕаны сирдээхтик туһаныыга уонна туруктаах олоххо-дьаһахха сөп түбэһэн үөрэнии боппуруостарыгар бастын чинчийии киинин быһыытынан хаалларарга.»;

уон сэттис уонна уон ахсыс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«экологияға куттала суох, энергияны көдүүстээхтик туһанар уонна климат усуллубуйатыгар бигэ туруктаах айылҕа баайын баһылааһын технологияларын ырытан онорууга ордук болжомтону ууран туран, криолитозонаны кэлимник үөрэтии;

аан дойду таһымнаах палеонтологической чинчийи научнай кыабын туһаныы (Аан дойдутаабы мамонт киинэ);»;

маннык ис хоһоонноох сана уон тохсус – сүүрбэ биирис абзацтары эбэргэ:

«спутниковай дааннайдарга, сир үрдүнээби сенсордар уонна оноһуу өй технологияларыгар олобулар моделларга олобулар, ирбэт тон ириитин кэтээн көрөр уонна сабаҕалыыр биир кэлим тиһиги туттуу;

Компетенция, климатка сыһыаннаах бырайыактары валидациялааһын уонна верификациялааһын киинин тэрийи;

арктической биотехнологиялары, агротехнологиялары уонна арктической авиация пилота суох тиһигин ырытан оноруу уонна сайыннары;»;

уон тохсус уонна сүүрбэһис абзацтарын сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«инновационнай социальной-экономической сайдыыны научнай-методической уонна сыныктыыр арыаллааһынна анаан өрөспүүбүлүкэ научнай кыабын түмэн үлэбэ киллэри;»;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «университеттары» диэн тыл кэнниттэн «уонна федеральной научнай институттары» диэн тыллары эбэргэ;

сүүрбэ үһүс абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна онно «научнай-үөрэтэр киин форматынан үөрэби, науканы уонна индустриальной кыттыгастары» диэн тылы «судаарыстыбаннай научнай тэрилтэлэр, үөрэх тэрилтэлэрин уонна федеральной кыттыгастар икки ардыларыгар» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ ахсыс абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сүүрбэ тохсус – отут иккис абзацтары эбэргэ:

«научнай бырайыактары салайыыга, дааннайдары атастаһыыга, чинчийи кыабын туһаныыны хааччыйыыга уонна өрөспүүбүлүкэ ыраах сытар оройуоннарыгар уонна тас өттүгэр баар учуонайдары кытта виртуальной хардарыта үлэлэһиини тэрийиигэ анаан биир уопсай цифровой платформаны тэрийи;

интеллектуальной бас билиигэ быраабы салайыы тиһигин тэрийи;

интеллектуальной үлэ түмүктэрин инвентаризациялыыр, сыныктыыр, харыстанар кыабын быһаарар инниттэн тэрилтэлэри чинчийи;

олохтоох технологиялары Россиятаабы уонна аан дойдутаабы ырыынактарга тарҕатыы.»;

сүүрбэ алтыс абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ сэттис абзаһын отут төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «тиһигин» диэн тыл кэнниттэн «быыстала суох» диэн тылы эбэргэ;

маннык ис хоһоонноох отут бэһис абзаһы эбэргэ:

«аан дойду таһымнаах наука каадырдарын кытыларга табыгастаах усулуобуйаны хааччыйыы уонна эдэр учуонайдары өйүүр бырагыраамалары, гранынан өйөбүлү, аныгы ис тутулу туһаныыны, инновационнай бырайыактары үлэбэ киллэрии судургутутуллубут механизмнарын уонна аан дойдутаабы научнай коллаборацияларга кыттыыны киллэрэн туран, олоххо киллэрии;»;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отут алтыс абзаһынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох отут сэттис абзаһы эбэргэ:

«өрөспүүбүлүкэ стратегической салааларыгар туһайыллыбыт салайар быһаарыыларга, дисциплиналар икки ардыларынаабы чинчийэр оскуолаларга, практикаба туһайыллыбыт үөрэх бырагыраамаларыгар наука өттүнэн наставниктааһын уонна сыныктыыр өйөбүл бырагыраамаларын сайыннарыы.»;

сүүрбэ тохсус абзаһын отут ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отутус абзаһын отут тохсус абзаһынан ааҕарга;

отут биирис абзаһын түөрт уонус абзаһынан ааҕарга уонна онно «1,5 бырыһыан» диэн тылы «2032 сылга 0,3 бырыһыан уонна 2036 сылга 0,4 бырыһыан» диэн тылынан уларытарга;

отут иккис абзаһын түөрт уон биирис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«бэлэмнээһини ааспыт научнай уонна научнай-педагогической каадыр ахсаана – 2032 сылга 200 киһиттэн абыйаба суох уонна 2036 сылга 280 киһи.»;

«Ц–4.8. Билии экэниэмикэтин, технология магнитын уонна үрдүк технологиялаах быһаарыылары таска таһаарыыны тэрийии» пуунугар:

аатын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–4.8. Технологической сайдыыга анаан
инновационнай экотииги күүһүрдүү»;

бастакы абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр олохтоох тэрилтэлэр технологияба наадыыыларын быһаарыыга уонна салгыы ордук тобоостоох технологической быһаарыылары

көрдөөхүнгэ уонна үлэбэ киллэриигэ туһаайылар үлэни толорор үрдүк технологиялаах олохтоох хампаанньалары уонна үөрэх тэрилтэлэрин бииргэ холбуур биир уопсай инновационнай экотехник үлэлиир. Инникитин Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Россия Федерациятын инновационнай сайдыытын киинин лидерэ буолар кыахтаах.»;

үһүс абзаһыгар «Табыгастаах эйгэни тэрийиини хааччыйарга» диэн тылы «Тупсарарга» диэн тылынан уларытарга;

төрдүс абзаһыгар «тэрийи» диэн тылы «сайыннары» диэн тылынан уларытарга;

алтыс абзаһыгар «уонна түһээн ноҕоруускатын» диэн тылы «, олохтоохуну харгыстыыр» диэн тылынан уларытарга;

сэттис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

тохсус абзаһыгар «уонна да атын» диэн тылы устарга;

онус – уон иккис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон үһүс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«идэлээх орто үөрэх тэрилтэлэрин, «Профессионаллар» уонна «Үрдүк технология чемпионата» чемпионаттар хамсааһыннарын кыттааччыларын бэлэмниир эрэгийиэннээҕи ис тутулу итиэннэ өрөспүүбүлүкэни наука-техника өттүнэн сайыннарыыга туһаайылар үөрэх бырагыраамаларын сайыннарыы;»;

уон бэһис абзаһыгар «бырамыысыланнай» диэн тылы «дьиннээх» диэн тылынан уларытарга;

уон ахсыс абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин углероднай кыабын көмөтүнэн дойду технологической суверенитетыгар кылаатын хааччыйыы.»;

сүүрбэһис абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ биирис абзаһын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«инновационнай уонна цифровой сайдыы эйгэтигэр эрэгийиэннэр икки ардыларыгар уопут атастаһыыны сайыннарыы;»;

сүүрбэ алтыс уонна сүүрбэ сэттис абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ:

«2024 сыл таһымыгар инновационнай табаар, үлэ, өнө кэринин үрдээһинэ – 2032 сылга 130,3 бырыһыан уонна 2036 сылга 148,8 бырыһыан;

аахсыйаларын фондовой биржаҕа бастакытын аһаҕастык таһаарбыт технологической хампаанньа ахсаана – 2032 сылга үстэн аһыйаҕа суох уонна 2036 сылга биэстэн аһыйаҕа суох.»;

сүүрбэ ахсыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

«Ц–4.9. Сыппара көрүнүнэн сылдыар дааннайдар онорон таһаарыы туттаах факторынан буолар цифровой экэниэмикэ экотехникэ тэрийи» пуунугар:

аатын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«Ц–4.9. Дааннай экэниэмикэтэ: эрэгийиэн
цифровой экотиигин тэрийи»;

маннык ис хоһоонноох бастакы абзаһы эбэргэ:

«Иһитиннэрэр-биллэрэр технология тэтимнээхтик сайдар уонна аан дойдуга цифровизация кэмигэр көдүүстээх уонна бигэ туруктаах цифровой экэниэмикэ экотиигин тэрийи Саха Өрөспүүбүлүкэтин сайыннарыы сүрүн суолталаах сорукарыттан биирдэстэрэ буолар. Инновационнай технологиялары, цифровой быһаарыылары уонна сервистэри киллэриигэ олобуран, Саха сиригэр куттала суох, тоҕоостоох уонна аныгы цифровой эйгэтин тэрийи нэһилиэннэ олохун хаачыстыбатын үрдэтэргэ кыагы үөскэтэр, экэниэмикэ үрдээһинин сана точкаларын олохтуур уонна өрөспүүбүлүкэни аан дойдутаагы цифровой экэниэмикэбэ киллэри көмөтүнэн кини туруктаах сайдыытын хааччыйар.»;

бастакы абзаһын иккис абзаһынан ааҕарга;

иккис уонна үһүс абзацтарын үһүс уонна төрдүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору маннык сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.9.1. Бары тэрилтэлэргэ уонна дьэиэ-уот хаһаайыстыбаларыгар тоҕоостоох улахан кэриннээх дааннайдары тиэрдэр, ааҕар-суоттуур, харайар уонна харыстыыр бигэ туруктаах телекоммуникационнай ис тутулу тэрийэргэ:

оптоволокну үрдүк тэтимнээх линиятын тутуу, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктикатаагы зонатыгар спутниковой сибээһи туһаныы, ол иһигэр низкоорбитальной сибээс спутниктарын туһаныы көмөтүнэн сибээс ситимин сайыннарыы;»;

маннык ис хоһоонноох сана бэһис уонна алтыс абзацтары эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай уорганнарын, бизнеһин уонна гражданнын наадыһыларын хааччыйарга сөптөөх эрэгийиэннээҕи ааҕар-суоттуур кыамта ис тутулун тэрийи, ол иһигэр цифровой технология сайдыытыгар сөп түбэһиннэрэн оноһуллубут техническэй ирдэбиллэрин уонна иһитиннэриини-биллэриини харыстааһын уонна технологическай суверенитет юридическай ирдэбиллэрин аахсан туран ырытан оноһуллубут дааннайдары ааҕар-суоттуур кииннэр базаларыгар;

судаарыстыба, наука уонна бизнес сорукарытын быһаарарга анаан оноһуу өй эйгэтигэр чинчийиилэри сайыннарар инниттэн дааннайдары ааҕар-суоттуур энергия көдүүстээх буолуутун кииннэрин тэрийи;»;

төрдүс абзаһын сэттис абзаһынан ааҕарга;

бэһис абзаһын ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

алтыс абзаһын тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «, ол иһигэр ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннарга «Интернет» иһитиннэрэр-биллэрэр-телекоммуникационнай ситими туһаныы төлөбүрүн аччатыы көмөтүнэн» диэн тылы эбэргэ;

сэттис уонна ахсыс абзацтарын онус уонна уон биирис абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

тохсус абзаһын уон иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно «каадырдары уонна» диэн тылы «уонна каадырдары хаалларыы,» диэн тылынан уларытарга;

онус абзаһын уон үһүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «экэниэмикэни» диэн тылы «трансформация» диэн тылынан уларытарга;

маннык ис хоһоонноох сана уон төрдүс абзаһы эбэргэ:

«өрөспүүбүлүкэбэ каадырдары өйөөһүннэ уонна хаалларыыга туһаайыллар дьаһаллары ырытан оноруу уонна тупсарыы;»;

уон биирис абзаһын уон бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «цифровой экэниэмикэни» диэн тылы «дааннай экэниэмикэтин» диэн тылынан уларытарга;

уон иккис абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга;

уон үһүс – уон сэттис абзацтарын уон сэттис – сүүрбэ биирис абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон ахсыс уонна уон тохсус абзацтарын сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарынан ааҕарга;

сүүрбэһис абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «технологиялары» диэн тылы «иһитиннэрэр-биллэрэр технологиялар» диэн тылынан уларытарга;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарын сүүрбэ сэттис уонна сүүрбэ ахсыс абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ тохсус абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–4.9.4. Судаарыстыбаннай уонна муниципальной салайыыны сыыппараба көһөрүүнү хааччыйыы:»;

маннык ис хоһоонноох сана отутус абзаһы эбэргэ:

«судаарыстыбаннай уонна муниципальной өгөнү онорууга клиентнэ туһаайыллар сыһыаны тэрийи;»;

сүүрбэ алтыс – сүүрбэ тохсус абзацтарын отут биирис – отут төрдүс абзацтарынан ааҕарга;

отутус уонна отут биирис абзацтарын отут бэһис уонна отут алтыс абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Интернет иһитиннэрэр-биллэрэр-телекоммуникационнай ситими туһанар дьыэ-уот хаһаайыстыбатын өлүүтэ – 2032 сылга 98,5 бырыһыан уонна 2036 сылга 99 бырыһыан;

судаарыстыбаннай уонна муниципальной салайыы, экэниэмикэ уонна социальной эйгэ тутаах салаалара, ол иһигэр доруобуйа харыстабыла уонна үөрэх «Цифровой ситиитэ» – 2032 уонна 2036 сылларга 100 бырыһыан.»;

манньк ис хоһоонноох «Ц–4.10. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ технология өттүнэн лидер буолуутун хааччыйыы» пууну эбэргэ:

«Ц–4.10. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ технология өттүнэн
лидер буолуутун хааччыйыы

Саха сириҥ айылҕатын-климатын уникальной усулуобуйата уонна айылҕатын баайа технологияны баһырхайдык сайыннарыыга аналлаах күрөстэһэр кыахтаах стратегическай кыагы үөскэтэллэр. Наука криобиология, арктикатаагы агропромышленнай холбоһук уонна инженерия эйгэтигэр мунньуллубут кыага өрөспүүбүлүкэ Арктикага аналлаах быһаарыылары ырытан онорууга, тургутан көрүүгэ уонна үлэбэ киллэриигэ инники күөҥгэ сылдыар былаһаакка буоларыгар төһүү күүһү биэрэр. Бу хайысханы олоххо киллэрии Саха сиригэр экэниэмикэ диверсификациятын хааччыйар компетенция киинин тэрийиигэ уонна биоэкономика, агропромышленнай холбоһук уонна пилота суох тиһик эйгэтигэр бастын ырытан онорууларга олобуран таска таһаарыы сырьёга сыһыана суох ис кыагын үөскэтэргэ туһаайылар.

Соруктар уонна сүрүн дьаһаллар:

3–4.10.1. Арктикатаагы биоэкономика аан дойдуга күрөстэһэр кыахтаах секторын тэрийэргэ:

Хаачыстыбаны хонтуруоллуур лабораториялаах Арктикатаагы биотехнопарканы сайыннарыы;

атыы ырыынагын кэнэтэргэ анаан арктикатаагы сырьену (биологическай активнай эбииликтэр, косметика бородууксуйата, ас-үөл) эбии үрдэтиллибит ыарахан сыаналаах бородууксуйага толору кубулутан оноруу.

3–4.10.2. Арктика тыйыс усулуобуйатыгар технология өттүнэн тутулуга суох уонна ас-үөл куттала суох буолуутун хааччыйарга:

тымныыны тулуйар тыа хаһаайыстыбатын үүнээйилэрин суортарын уонна кыыл-сүөл боруодатын үөскэтиигэ уонна харыстааһынна арктикатаабы селекцияны, генетическэй ресурсалары уонна сиэмэ криобаанын киинин тэрийи;

хотугу дьизэ кыылын иитиигэ анаан мунутуур суолталаах ветеринария препараттарын онорон таһаары толору циклын тэрийи;

агропромышленнай холбоһукка цифровой технологияны киллэри уонна киэнник тарбаты;

теплицалаах уонна кыылы-сүөлү иитэр холбоһуктары эйгэни уонна ресурсалары интеллектуальнай хонтуруоллааһын тиһигинэн уонна роботизированнай быһаарыларынан хааччыйы.

3–4.10.3. Арктикатаабы авиация пилота суох тиһиктэри ырытан онорууга уонна туттууга компетенция уонна лидер буолуу национальной киинин тэрийэргэ:

арктикатаабы авиация пилота суох тиһиктэригэр анаан инновационнай-производственной толору циклы оноруу уонна инники күөҥнэ тахсар технологиялары ырытан оноруу;

экэниэмикэ тутаах салааларыгар авиация пилота суох тиһиктэрин далааһыннаахтык киллэриини хааччыйы.

3–4.10.4. Каадыр ис кыабын үөскэтэргэ уонна научнай-технологическай бииргэ үлэлэһиини сайыннаарга:

үөрэх анал бырагыраамаларын сайыннары;

арктика технологияларын эйгэтигэр стартаптары өйөөһүн акселерационнай бырагыраамаларын уонна механизмнарын тэрийи;

инники күөҥнэ сылдыар Россиятаабы уонна аан дойдутаабы научнай-технологическай кииннэри кытта кыттыгас научнай бырайыактары олоххо киллэри.

3–4.10.5. Оноһуу өй технологияларын сайыннаарга:

судаарыстыба, наука уонна бизнес сорууттарын быһаарарга анаан оноһуу өй технологияларыгар олобулар быһаарыылары киллэрэр инниттэн салааларынан түмүллүбүт дааннайдардаах (датасеттаах) (доруобуйа харыстабыла, дьизэ-уот-коммунальнай хаһаайыстыба, экология, тырааныспар, үөрэх) эрэгийиэннээби дааннайы харайыыны тэрийи.

Күүтүллэр түмүк:

пилота суох көтөр аппараат эйгэтигэр оноһуллубут бородууксуйа ахсаана – 2032 сылга 2600 единица уонна 2036 сылга 3 000 единица;

онгоуу өй быһаарыыларыгар олобуран эрэгийиэннээҕи быһаарыылары киллэрэр тэрилтэ элбээһинэ, итиэннэ олору экэниэмикэбэ, социальнай эйгэбэ уонна судаарыстыбаннай салалтаҕа туттуу эйгэтин уонна хабаанын кэнэтии;

технология эйгэтигэр стартаптары өйөөһүн акселерационнай бырагыраамаларын уонна механизмнарын тэрийии.»;

9) «СЦ–5. Кэлэр көлүөнэбэ уонна аан дойдуга анаан айылҕаны харыстааһын» түһүмэбэр:

а) «Ц–5.1. Үтүө туруктаах тулалыыр эйгэ уонна экотииһик чөлүгэр түһэригэр усулуобуйаны тэрийии» хос түһүмэбэр:

алтыс абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

маннык ис хоһоонноох сана уон төрдүс – уон алтыс абзацтары эбэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин углеродун туругун тэннээһин Концепциятын олоххо киллэрии;

тулалыыр эйгэ туругун кэтээн көрөр сирдээҕи-уоттааҕы тиһиги сайыннары;

айылҕа харыстабылын салаатыгар цифровой технологияны сайыннары.»;

уон төрдүс уонна уон бэһис абзацтарын уон сэттис – уон ахсыс абзацтарынан ааҕарга;

уон алтыс абзаһын уон тохсус абзаһынан ааҕарга уонна онно «ырытан оноруу» диэн тылы «сөп түбэһиннэрии» диэн тылынан уларытарга, «кэскиллээх» диэн тылы «наука өттүнэн олохтоммут» диэн тылынан уларытарга, «2032 сылга» диэн тылы «2036 сылга 2050 сылга диэри анааран көрүүлээх» диэн тылынан уларытарга;

уон сэттис абзаһын сүүрбэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин айылҕатын ураты харыстанар сири-уотун сайдыытын Концепциятын бигэргэтии.»;

уон ахсыс абзаһын сүүрбэ биирис абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна мантан салгы» диэн тылы устарга;

уон тохсус уонна сүүрбэһис абзацтарын сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна улаатыннараарга» диэн тылы устарга;

сүүрбэ иккис абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга уонна онно «хонтуруоллуур-кэтиир» диэн тылы «хонтуруоллуур (кэтиир)» диэн тылынан уларытарга, «булт баайыгар уонна ол үөскүүр эйгэтигэр» диэн тылы устарга;

сүүрбэ үһүс абзаһын сүүрбэ алтыс абзаһынан аафарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«булт баайын чөлүгэр түһэриини хааччыйы, ол иһигэр ураты харыстанар режимнээх учаастактары тэрийии көмөтүнэн;»;

манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ сэттис абзаһы эбэргэ:

«булт баайын бултуурга көңүлү электроннай көрүнүнэн ылыыга толору көһүүнү хааччыйы;»;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ ахсыс абзаһынан аафарга;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ тохсус абзаһынан аафарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«гражданнар олохторугар уонна доруобуйаларыгар кутталы үөскэтэр сиэмэх кыыл ахсаанын сүрүннээһин;»;

сүүрбэ алтыс абзаһын отутус абзаһынан аафарга уонна онно «, бултуур сири-уоту тэрийии үлэтин түмүктээһин» диэн тылы устарга;

манньк ис хоһоонноох отут биирис абзаһы эбэргэ:

«булт тобоостоох буолуутун уонна булт култууратын уонна этикатын киэнник тарбатыыны хааччыйар инниттэн булт баайын судаарыстыбаннай кэтээн көрүү, харыстааһын уонна чөлүгэр түһэри дьаһалларыгар нэһилиэнньэни кытыары.»;

сүүрбэ сэттис абзаһын отут иккис абзаһынан аафарга;

сүүрбэ ахсыс абзаһын отут үһүс абзаһынан аафарга уонна онно «хотугу» диэн тылы устарга;

сүүрбэ тохсус абзаһын отут төрдүс абзаһынан аафарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отутус абзаһын отут бэһис абзаһынан аафарга;

отут биирис абзаһын отут алтыс абзаһынан аафарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«ойууру искусственной чөлүгэр түһэриигэ туттуллар олордуу матырыйаалын үүннэрэргэ анаан ойуур питомниктарын тэрийии;»;

отут иккис абзаһын отут сэттис абзаһынан аафарга;

манньк ис хоһоонноох сана отут ахсыс абзаһы эбэргэ:

«Кыһыл кинигэни толорууга уонна сэдэх уонна сүтэр кутталлаах үүнээйи уонна кыыл көрүннэрин харыстыырга сокуоннары тупсарыыга кытты.»;

отут үһүс абзаһын отут тохсус абзаһынан аафарга;

отут төрдүс абзаһын түөрт уонус абзаһынан аафарга уонна онно «иһинээҕи» диэн тылы устарга;

отут бэһис – түөрт уон биирис абзацтарын түөрт уон биирис – түөрт уон сэттис абзацтарынан ааҕарга;

түөрт уон иккис абзаһын түөрт уон ахсыс абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна чөлүгэр түһэрий» диэн тылы устарга;

түөрт уон үһүс – түөрт уон алтыс абзацтарын түөрт уон тохсус – биэс уон иккис абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана биэс уон үһүс абзаһы эбэргэ:

«үлэлии турар ис тутул базатыгар нэһилиэнньэ экологическай култууратын үөскэтии кииннэрин өрөспүүбүлүкэтээҕи ситимнэрин Саха Өрөспүүбүлүкэтин бары муниципальнай оройуоннарын уонна куораттааҕы уокуруктарын хабаан туран тэрийии.»;

түөрт уон сэттис уонна түөрт уон ахсыс абзацтарын биэс уон төрдүс уонна биэс уон бэһис абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«Күүтүллэр түмүк:

кэрдиллибит уонна өлбүт ойуур үүнээйилэрин иэнинээбэр ойууру чөлүгэр түһэрийи уонна ойууру үүннэрийи иэнин кэнэтии.»;

маннык ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ:

«федеральной суолталаах айылҕа ураты харыстанар сиригэр-уотугар сылдыааччылар ахсааннарын элбэтии.»;

б) «Ц-5.2. Экологияҕа туһаайылар «күөх» экэниэмикэни тэрийэргэ усулуобуйаны оноруу» хос түһүмэбэр:

иккис – төрдүс абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

алтыс абзаһыгар «сангардыыга, технологическай сайдыннарыыга уонна энергия ресурсаларын сиэрдээхтик уонна экология өттүттэн эппиэтинэстээхтик туһаныыга көһүүгэ олобуран энергияны кэмчилээһин кыабын олоххо киллэрийи уонна энергия көдүүһүн үрдэтии суотугар» диэн тылы устарга;

ахсыс абзаһыгар «тулалыыр эйгэбэ буортулаах дьайыы» диэн тылы «тулалыыр эйгэбэ уонна киһи доруобуйатыгар ордук буортулаах дьайыыны онорор эбийиэктэринэн атмосфераҕа кутталлаах киртитэр веществолар тарҕаныыларын» диэн тылынан уларытарга;

тохсус абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

онус абзаһыгар «бөдөн» диэн тылы «уонна олоххо киллэрийи» диэн тылынан уларытарга, «эйгэбэ» диэн тыл кэнниттэн «нэһилиэнньэлээх пууннарга уонна» диэн тылы эбэргэ, «былаанын» диэн тылы «былааннарын» диэн тылынан уларытарга;

уон биирис уонна уон иккис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

уон бэһис уонна уон алтыс абзацтарын манньк сааһылаан биэрэргэ;

«итиинэн хааччийыы эбийиэктэри уонна чааһынай дьыэлэри экологияҕа куттала суох уматыкка көһөрүү, ол иһигэр нэһилиэнньэлээх пууннарга гааһы киллэрии бырайыактарын уонна гааһы киллэрии социальной бырагырааматын олоххо киллэрии чэрчитинэн.

3–5.2.2. Кирдээх ууну ытыгы кэринин аччатыыны уонна уу эбийиэктэрин экология өттүнэн чөлүгэр түһэриини хааччыйарга:»;

уон сэттис абзаһыгар «уунан хааччийыы уонна» диэн тылы устарга;

маннык ис хоһоонноох сана сүүрбэһис абзаһы эбэргэ:

«гидрографической ситим (ууну ытытар уонна ууну хаһаанар сирдэр) экология өттүнэн туругун тупсарыы.»;

сүүрбэһис абзаһын сүүрбэ биирис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–5.2.3. Бүтэй цикллаах экэниэмикэни тэрийиигэ усулуобуйаны оноруу:»;

сүүрбэ биирис абзаһын сүүрбэ иккис абзаһынан ааҕарга;

сүүрбэ иккис уонна сүүрбэ үһүс абзацтарын сүүрбэ үһүс уонна сүүрбэ төрдүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

сүүрбэ төрдүс абзаһын сүүрбэ бэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ:

«бүтэй цикллаах экэниэмикэҕэ көһүүгэ эрэгийиэннээҕи бырагыраамалары ырытан оноруу уонна олоххо киллэрии;»;

маннык ис хоһоонноох сана сүүрбэ алтыс абзаһы эбэргэ:

«онорон таһаарыы уонна туһаныы үлэтин хаамыытыгар бүтэй цикллаах экэниэмикэ тосхоллорун киллэрии, ол иһигэр тобох үөскээһинин аччатыы, экологияҕа буортулаах сууну-хааны туттууну хааччактааһын, нэһилиэнньэни тобоҕу арааран мунһууга кытыарыы, өйдөөн туһаныы култууратын үөскэтии.»;

сүүрбэ бэһис абзаһын сүүрбэ сэттис абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

сүүрбэ алтыс уонна сүүрбэ сэттис абзацтарын сүүрбэ ахсыс уонна сүүрбэ тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ:

«3–5.2.4. Тулалыыр эйгэҕэ мунһуллабут хоромньуну суох онорууну уонна сирин чөлүгэр түһэриини хааччыйарга:

тулалыыр эйгэҕэ мунһуллабут хоромньу эбийиэктэрин быһаарыы, сыаналааһын уонна суох оноруу дьаһаллары ытыгы, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктикатааҕы зонатын хаарбах тимирдэртэн ыраастааһын;»;

сүүрбэ ахсыс уонна сүүрбэ тохсус абзацтарын отутус уонна отут биирис абзацтарынан ааҕарга;

отутус абзаһын отут иккис абзаһынан ааҕарга уонна ону манньк сааһылаан биэрэргэ;

«3–5.2.5. Бастын, тоҕоостоох технологиялары киллэриини уонна экологической санардыыны көбүлүүргэ:»;

отут биирис абзаһын отут үһүс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут иккис абзаһын отут төрдүс абзаһынан ааҕарга уонна онно «уонна олохтоох салайыныы уорганнарынан» диэн тылы устарга;

отут үһүс абзаһын отут бэһис абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут төрдүс – отут сэттис абзацтарын отут алтыс – отут тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ;

«тулалыыр эйгэ харыстабылыгар уонна туруктаахтык сайыннарыыга туһайыллар урбаан үлэтигэр уонна атын үлэбэ көмөнү оноруу.

3–5.2.6. Энергияны технологической кэмчилээһини сайыннараарга усулуобуйа, көбүлээһин уонна механизм биир уопсай тиһигин тэрийэргэ.

муниципальной тэриллииэр олохтоох салайыныыларын уорганнарын энергияны кэмчилээһин уонна энергия көдүүһүн үрдэтии эйгэтигэр дьаһаллары олоххо киллэриигэ кытыарыы таһымын үрдэтии;

салгыы үлэбэ киллэрэргэ анаан энергияны кэмчилээһин уонна энергия көдүүһүн үрдэтии кэскиллээх технологической быһаарыыларын булуу.»;

отут ахсыс абзаһын түөрт уонус абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

отут тохсус абзаһын түөрт уон биирис абзаһынан ааҕарга;

түөрт уонус уонна түөрт уон биирис абзацтарын түөрт уон иккис уонна түөрт уон үһүс абзацтарынан ааҕарга уонна олору манньк сааһылаан биэрэргэ;

«тулалыыр эйгэ харыстабылыгар кэлим бырагыраамалары олоххо киллэрэр хаһаайыстыбалаах субъектар ахсааннара – 2032 сылга 100 единица уонна 2036 сылга 110 единица;

хоччорхой коммунальной тобох үөскээһинин уопсай маассатыгар көмүллүөхтээх хоччорхой коммунальной тобох маассатын аччатыы – 2032 сылга 65 бырыһыанна диэри уонна 2036 сылга 50 бырыһыанна диэри;»;

манньк ис хоһоонноох абзаһы эбэргэ;

«онгорон таһаары уонна туһаны тобохторун иккистээн туттуллар ресурса уонна сырые быһыытынан хаһаайыстыбаннай эргииргэ киллэрини улаатыннарыы.»;

в) манньк ис хоһоонноох «Ц-5.3. Эрэгийиэннээҕи климатическай бэлиитикэтин олоххо киллэрии» хос түһүмэҕи эбэргэ:

«Ц-5.3. Эрэгийиэннээҕи климатическай
бэлиитикэни олоххо киллэрии

Климат уларыытыгар сөп түбэһии уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин углеродун тэннээһини салайыы климат үөскэтэр кутталларын аччатыыга уонна намыһах углеродтаах сайдыыга көһүүгэ туһайылар бастаанны суолталаах сорукарынан буолаллар. Бу сорукары быһаарыы биоэргэлгэни харыстааһынна, нэһилиэнньэ олоҕун хаачыстыбатын тупсарыыга, климат үөскэтэр кутталлыттан тахсар хоромньуну аччатыыга, экотипик инэрэр кыаҕын хапытаалга көһөрүүгэ уонна эрэгийиэн өр кэмнэ чэчирии сайдарыгар олугу онорууга көмө буолар.

Сорукар уонна сүрүн дьаһаллар:

3-5.3.1. Климат уларыытыгар сөп түбэһии былаанын олоххо киллэрии.

3-5.3.2. Ирбэт тон туругун сыаналыыр интерактивной модели киллэрии.

Күүтүллэр түмүк:

юридическай тэрилтэлэринэн уонна биирдиилээн урбаанныыттарынан көбүлэммит климакка сыһыаннаах бырайыактары уонна туруктаах сайыннарыы бырайыактарын ахсаана – 2032 сылга 5 единицаттан аҕыйаҕа суох уонна 2036 сылга 10 единицаттан аҕыйаҕа суох.»;

10) «Стратегияны олоххо киллэрии механизмнара» түһүмэҕэр:

а) онус абзаһыгар «бэйэлэрин дохуоттарын,» диэн тыл кэнниттэн «ол иһигэр экэниэмикэ тустаах сектордара аһаҕас буолууларын үрдэтии көмөтүнэн,» диэн тылы эбэргэ;

б) манньк ис хоһоонноох саҥа уон биирис абзаһы эбэргэ:

«куораты тутуу үлэтин уонна архитектура эйгэтигэр аһаҕас былаас тиһигэ биир уопсай буолуутугар олоҕуран, стратегическай уонна сири-уоту былааннааһын механизмнарын дьүөрэлээһин;»;

в) уон биирис уонна уон иккис абзацтарын уон иккис уонна уон үһүс абзацтарынан ааҕарга;

г) манньк ис хоһоонноох саҥа уон төрдүс уонна уон бэһис абзацтары эбэргэ:

«Стратегияны олоххо киллэриигэ үлэ сүрүн хайысхалара, флагман буолар бырайыактар уонна Стратегия сүрүн көрдөрүүлэрэ эппиэттээх толорооччулары уонна олоххо киллэри күүтүллэр түмүктэрин ыйан туран, дьаһал былааныгар чопчуланыахтара.

Стратегияны олоххо киллэриигэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбата Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической сайдыытын уһун болдьохтоох сабаҕалааһынна тирэҕирэр. Сабаҕалааһын тус сыаллаах сценарийа Стратегия көрдөрүүлэригэр сөп түбэхэр, сүрүн сценарий Стратегияны олоххо киллэри көдүүһүн алын кэрчигин быһыытынан аабыллар көрдөрүү буолуон сөптөөх мунутуур алын суолтатын быһаарар.»;

д) уон үһүс абзаһын уон алтыс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

е) уон төрдүс абзаһын уон сэттис абзаһынан ааҕарга уонна онно «олоҕуруохтаах» диэн тылы «олоҕууруу» диэн тылынан уларытарга;

ж) уон бэһис уонна уон алтыс абзацтарын уон ахсыс уонна уон тохсус абзацтарынан ааҕарга уонна олору күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

з) уон сэттис абзаһын сүүрбэһис абзаһынан ааҕарга;

и) манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ биирис абзаһы эбэргэ;

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай бырагыраамалара бу стратегия 6 сыһыарытыгар быһаарыллар Стратегия сүрүн көрдөрүүлэрин ситиһэргэ туһайыллар.»;

к) уон ахсыс абзаһын сүүрбэ иккис абзаһынан ааҕарга уонна онно манньк ис хоһоонноох сана иккис этиини эбэргэ: «Сана технологиялар тэтимнээхтик олоххо киирэр кэмнэригэр өрөспүүбүлүкэ сайдыытын салайар тиһик уларыымтыа, цифровой уонна сөп түбэхэр, уларыһа турар уустуктарга сөп түбэһиннэрэн бастаанны суолталаах хайысхалары уонна инструменнары уларытан иһэр кыахтаах буолуохтаах. Тутаах төрүтүнэн, дааннайдарга уонна бу буола тутар кэмнэ харда сибээскэ олоҕууруу, түргэн салайар быһаарылары ылыныны хааччылар «өйдөөх» салайы буолар.»;

л) уон тохсус абзаһын сүүрбэ үһүс абзаһынан ааҕарга;

м) манньк ис хоһоонноох сана сүүрбэ төрдүс абзаһы эбэргэ;

«Стратегияны олоххо киллэри уонна сүрүн көрдөрүүлэри толоруу түмүктэрэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын иһинэн Стратегической сүбэҕэ көрүллүөхтээхтэр.»;

н) сүүрбэһис – сүүрбэ иккис абзацтарын сүүрбэ бэһис – сүүрбэ сэттис абзацтарынан ааҕарга;

о) «Үп-харчы ресурсатын сыаналааһын» хос түһүмэҕэр:

иккис – сэттис абзацтарын күүстэрин сүтэрбиттэринэн билинэргэ;

онус абзаһын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

маннык ис хоһоонноох уон биирис – уон үһүс абзацтары эбэргэ:

«Стратегияны олоххо киллэрийгэ ирдэнэр үбүлээһин кэринин сыаналыырга үп-харчы ресурсатын уонна түһээн ороскуоттарын ааҕар биир кэлим сыһыан туттуллар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин түмүллүбүт бүддьүөтүн Стратегия соруктарын ситиһиини хааччыйар ороскуотун сыаналааһын 2026–2036 сылларга 6,5 триллион солкуобайга тэннэхэр (тустаах сылларга сөп түбэхэр сыаналарынан).

2026–2036 сылларга сүрүн хапытаалга ирдэнэр инвестиция үбүлээһин бары төрүттэрин суотугар кэринэ 8,8 триллион солкуобайга тэннэхэр (тустаах сылларга сөп түбэхэр сыаналарынан).»;

уон биирис – уон бэһис абзацтарын уон төрдүс – уон ахсыс абзацтарынан ааҕарга;

маннык ис хоһоонноох сана уон тохсус абзаһы эбэргэ:

«үбүлээһин бүддьүөтү таһынан төрүттэрин суотугар эрэгийиэн бигэ туругун пуондатын тэрийи;»;

уон алтыс – уон ахсыс абзацтарын сүүрбэһис – сүүрбэ иккис абзацтарынан ааҕарга;

уон тохсус абзаһын сүүрбэ үһүс абзаһынан ааҕарга уонна ону күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

11) 1–3 сыһыарыыларын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх

(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической

сайддытын Стратегиятыгар

1 сыһыарыы

САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН

БИЛИҢНИ СОЦИАЛЬНОЙ-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БАЛАҤЫАННЫАТЫН

СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ЫРЫҤАЛААҤЫН

2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх (2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх) Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической сайдыытын Стратегиятын (салгыы – Стратегия) ырытан оноруу сыала – Саха Өрөспүүбүлүкэтин сайыннарыы бастаангы суолталаах хайысхаларын, сыалларын, соруктарын быһаарыы, экэниэмикэ бигэтик үрдүүрүгэр, социальной эйгэни бөбөргөтөргө, нэһилиэннэ олобун хаачыстыбатын тупсарарга уонна тулалыр эйгэни харыстыырга анаан тобоостоох усуллубуйалары тэрийи механизмнарын олохтоһуну киллэрэн туран.

Стратегияны ырытан оноруу быраап өттүнэн төрүтүнэн «Россия Федерациятыгар стратегической былааннааһын туһунан» 2014 сыл бэс ыйын 28 күнүнээҕи 172-ФС №-дээх Федеральной сокуон, «Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр стратегической былааннааһын туһунан» 2016 сыл алтынньы 26 күнүнээҕи 1742-С 1041-V №-дээх Саха Өрөспүүбүлүкэтин Сокуона буолаллар.

Стратегия Россия Федерацията уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтэ холбоһуктаах дьаһалларыгар киирэр Россия Федерациятын уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин боломуочуйаларын чааһыгар Россия Федерациятын судаарыстыбаннай былааһын уорганнарынан ырытыллан оноһуллар уонна бигэргэтиллэр (биһирэнэр) стратегической былааннааһын докумуоннарын кытта сөбүлэһиннэрилиннэ («Россия Федерациятын субъектарыгар аһаҕас былааһы тэрийии уопсай тосхоллорун туһунан» 2021 сыл ахсынньы 21 күнүнээҕи 414-ФС №-дээх Федеральной сокуон).

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической сайдыытын стратегической хайысхалара «Уһук Илин социальной-экономической сайдыытын дьаһалларын туһунан» 2020 сыл бэс ыйын 26 күнүнээҕи 427 №-дээх, «2035 сылга диэри Россия Федерациятын Арктикатааҕы зонатын сайыннарыы уонна национальной куттал суох буолуутун хааччыйыы Стратегиятын туһунан» 2020 сыл алтынньы 26 күнүнээҕи 645 №-дээх, «2030 сылга диэри кэмнэ уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх Россия Федерациятын сайыннарыы национальной сыалларын туһунан» 2024 сыл ыам ыйын 7 күнүнээҕи

309 №-дээх Россия Федерациятын Президенин ыйаахтарын, «2030 сылга диэри кэмнэ уонна 2036 сылга диэри торумнаммыт Россия Федерациятын сирин-уотун сайыннарыы Стратегиятын бигэргэтэр туһунан» 2024 сыл ахсынньы 28 күнүнээҕи 4146-р №-дээх Россия Федерациятын Бырабыыталыстыбатын дьаһалын итиэннэ чопчу сыаллары туруоруу чэрчитинэн, ол иһигэр салааларынан наардааһын тосхолунан, ырытан оноһуллубут стратегической былааннааһын атын федеральной докумуоннарын балаһыанньаларын олоххо киллэриини кытта ситимнээн быһаарыллаллар.

Стратегия Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай бырагыраамаларын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун былааннааһын схематын, национальной уонна федеральной бырайыактар эрэгийиэннэ сыһыаннаах чаастарын уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической сайдыытын стратегиятын олоххо киллэриигэ дьаһаллар былааннарын ырытан онорорго уонна олоххо киллэрэргэ төрүт буолар.

Стратегия сүрүн тосхоллоро:

1) киһи интэриэһин бастаанны суолталааһын – киһи хапытаалын олохтоохун уонна элбэтии, киһи ис кыабын толору арыйарыгар анаан табыгастаах эйгэни уонна уопсастыбаннай институттары тэрийии;

2) кэлим сыһыан – Стратегия бары түһүмэхтэрэ уонна дьаһаллара, олор бэйэ-бэйэлэрин кытта ситимнэрин уонна олору олоххо киллэрии түмүктэригэр майгыннаһар өрүттэр баалларын учуоттаан туран, ырытан оноһуллаллар, ол араас хайысхалаах сыаллары ситиһии нымаларын уонна механизмнарын табыгастаахтык дьүөрэлииртэн тахсар бииргэ үлэлэһии көдьүүһэ мунутуурдук туһанылларын хааччыйар;

3) туруктаах буолуу уонна уһун болдьохтоох буолуу – Стратегияны экэниэмикэбэ, уопсастыбаба уонна тулалыр эйгэбэ дьайыы уһун болдьохтоох түмүктэрин учуоттаан туран бырайыактааһын, көлүөнэлэр икки ардыларыгар тэннэһиини хааччыйыы: билинни кэм наадыыты кэлэр көлүөнэлэргэ охсуута суохтук толоруу, айылбаба уонна ресурсаларга харыстабыллаах сыһыан;

4) ресурсалары үтүө түмүккэ туһаайыы – үрдүк көдьүүстээх кэлим дьаһаллары, ол иһигэр сири-уоту кэлимник сайыннарыыны, бастакы учарат олоххо киллэрии;

5) интэриэстээх өрүттэр интэриэстэрин тэннэ тутуу – Стратегияба нэһилиэнньэ, бөдөн бизнес, дьобус уонна орто урбаан субъектарын, былаас федеральнай уорганнарын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин толорор уорганнарын, олохтоох салайыныы уорганнарын санаалара уонна интэриэстэрэ хардарыта барыстаах буоларын көрдөрүү;

6) аһаҕас буолуу – Стратегия сүрүн балаһыанньаларын туһунан иһитиннэрии аһаҕас буолуутун хааччыйыы, нэһилиэнньэни уонна бизнеһи ол бырайыагын дьүүллэһиигэ кытыннарыы.

Стратегияны ырытан оноруу сүрүн өрүттэрэ:

1) экспертнэй сыаналааһын – Стратегия кэрдис кэминээҕи уонна түмүктүүр бырайыактарын сыныктааһын, стратегической сессиялары ытыты;

2) концептуальнай уонна операцияльнай түһүмэхтэрин дьүөрэлээһин уонна бигэтик ситимнээһин – тирэх идеялары эрэгийиэн стратегической былааннааһынын бары докумуоннарын концепциятын онорууну кытта тэннэ күннээҕи дьаһаллар таһымнарыгар диэри оноруу;

3) Стратегияны олоххо киллэрии механизмнарын оноруу – Стратегияны судаарыстыбаннай уорганнары, сайыннарыы институттарын, уопсастыбаннай институттары, олохтоох салайыныы уорганнарын тутуллаларын кытта ситимнээхтик олоххо киллэрии.

Сайды социальнай-экономическай усуллубуйатын характеристиката

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Илин Сибиир хоту өттүгэр сытар, Уһук Илинни федеральнай уокурук састаабыгар киирэр уонна Россия Федерациятын саамай улахан субъектынан буолар. Эрэгийиэн иэнэ 3,1 мөлүйүөн квадратнай километрга тэн, дойдун сиригэр 18 бырыһыанын уонна Уһук Илинни федеральнай уокурук 44 бырыһыанын ылар. Хоту өттүгэр өрөспүүбүлүкэни Лаптев уонна Илин Сибиир муоралара суурайаллар, муора кытылын линиятын уһуна 4,5 тыһыынча километртан тахса. Өрөспүүбүлүкэ хотуттан собуруу диэки уопсай тайааһына икки тыһыынча километрга тэн, арбааттан илин диэки – 2,5 тыһыынча километр. Эрэгийиэн сирэ-уота барыта кэриэтэ ирбэт тон зонатыгар сытар, ол характеристиката сабардыыр сиригэр биллэр уратылаах: собуруу диэки чараас, быстах уонна арыы-арыы буоллабына, киин оройуоннарга уонна Арктикатаабы зонаҥа халын, биир кэлим.

2025 сыл тохсунньу 1 күнүнээҕи туругунан өрөспүүбүлүкэ дьаһалталаах сирдээх-уоттаах тутулун састаабыгар 13 куорат, 41 куорат тииптээх бөһүөлэк, 586 тыа сиригэр нэһилиэнньэлээх пууна киирэллэр. Өрөспүүбүлүкэ сирэ-уота 34 муниципальнай оройуонна (ол иһигэр 4 национальнай), икки куораттаабы уокурукка, 48 куораттаабы уонна 361 тыа сиригэр поселениеларга (ол иһигэр 46 национальнай) арахсар. Эрэгийиэн дьаһалталаах киинэ – Дьокуускай куорат.

Өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин ахсаанынан Уһук Илинни федеральнай уокурукка Приморская уонна Хабаровская кыраайдар кэннилэриттэн үһүс миэстэни ылар. 2025 сыл тохсунньу 1 күнүгэр эрэгийиэннэ 1 006,6 тыһыынча киһи олооро, олортон 67,8 бырыһыанын куорат нэһилиэнньэтэ ылар. Нэһилиэнньэ хойуутук олоруута биир квадратнай километрга 0,33 киһиэхэ тэн, Саха сиригэр Арктикатыгар – биир квадратнай километрга 0,04 киһи. Тарҕанан олоруу тутула сиргэ-уокка, олохсуйар сиргэ түмүллүүтүнэн араастаһар: олохтоохтор 39 бырыһыаннарын кэринэ (390,2 тыһыынча киһи) «Дьокуускай куорат» куораттаабы уокурукка олоор. Нэһилиэнньэтин ахсаанынан салгыы Мирнэй (72,1 тыһыынча киһи) уонна Нерюнгри (68,6 тыһыынча киһи) улуустара (оройуоннара) тураллар. Өрөспүүбүлүкэ хоту өттө ол сиригэр 78,5 бырыһыанын ылар уонна үгүс өттө ситэри баһылана илик.

Суудуна сылдыһыта Хотугу муора суолунан итиэннэ Өлүөнэ өрүгүнэн уонна ол салааларынан, Дьааны, Халыма, Индигир хотугу өрүстэринэн ытыллар. Уопсай туһаныллар массыына суолун уопсай уһуна 40 тыһыынча километрга тэн, итинтэн үгүс өттө дьыл кэмийтэн тутулуктанан туһаныллар. Сүрүн массыына суолларыгар «Бүлүү», «Халыма» уонна «Өлүөнэ» федеральнай массыына суоллара итиэннэ «Нам», «Умнас», «Амма», «Мүрү», «Мухтуйа», «Анаабыр», «Дьааны» уонна «Арктика» эрэгийиэннээҕи

массына суоллара киирэллэр. Өрөспүүбүлүкэ сиринэн-уотунан 800 километр уһуннаах Амур – Саха сирэ тимир суол магистрала ааһар. Саха Өрөспүүбүлүкэтин аэропортарын холбоһугар 32 аэропорт киирэр («Хоту дойду аэропортара» федеральнай хааһына тэрилтэтэ – 28 аэропорт, «Дьокуускай аэропорт» аахсыйалаах уопсастыба, сир баайын хостуур тэрилтэлэр үс аэропортара: «Сургутнефтегаз» аһаҕас аахсыйалаах уопсастыба «Талакаан аэропорда», «АЛРОСА» аахсыйалаах хампаанньа (аһаҕас аахсыйалаах уопсастыба) «Мирнэй аэропорда», «Эльгауголь» хааччахтаммыт эппиэтинэстээх уопсастыба «Эльга аэропорда»).

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Россия минеральной-сырьевой уонна хайа-хостуур бырамыысыланнастаах эрэгийиэнэ буолар. Өрөспүүбүлүкэ сирин анныгар сиртэн хостонор баай стратегическай саппааһа баар итиэннэ уу уонна айылҕа ресурсатын ис кыаҕа баар. Араас сыаналааһынынан өрөспүүбүлүкэ минеральной-сырьевой ис кыаҕа иккиттэн биэскэ диэри триллион АХШ дуолларыгар тэн уонна өссө да элбиир туруктаах. Эрэгийиэн өлүүтэ Россия алмааһын саппааһын 81 бырыһыанын, сэдэх металлларын 30 бырыһыанын, кыһыл көмүһүн уонна үрүн көмүһүн 10 тахса бырыһыанын ылар. Россия балаансатыгар баар ураан саппааһын 50 тахса бырыһыана өрөспүүбүлүкэтээби Элкээннээби бөлөх сиртэн хостонор баайдаах сирдэрин көмүс-ураан рудаларыгар түмүллүбүт. Депутатскайдаагы хорҕолдьун баайдаах сир аан дойдуга уон бастын сиртэн хостонор баайдаах сирдэр ахсааннарыгар киирэр, оттон хорҕолдьунун уопсай саппааһа Россия уопсай саппааһын 36 бырыһыанын ылар. Итиэннэ сибииниэс, сыыпка, вольфрам, ниобий элбэх саппааһа баар, углеводород саппааһынан өрөспүүбүлүкэ Уһук Илинни федеральнай уокурукка бастакы миэстэни ылар.

Уу ресурсатыгар элбэх уу саппаастаах өрүстэр, күөллэр уонна сир аннынаагы булуустар киэн тиһиктэрэ киирэр. Өрөспүүбүлүкэ сирин-уотун суурайар муораларга түһэр өрүстэринэн сүүрэр уу сыллаагы кэринэ 780 кубическай километрга тэн, ол Россия Федерациятын өрүстэринэн сүүрэр уу биэс гыммыт бииригэр сөп түбэхэр, итинтэн 70 кэринэ бырыһыана Өлүөнэ өрүһүнэн сүүрэр уу буолар.

Ойуур пуондатын уопсай изэнэ 256 мөлүйүөнтөн тахса гектарга тэн, өрөспүүбүлүкэ Россия биэс элбэх мас саппаастаах эрэгийиэнин ахсааныгар киирэр. Ойуур пуондатын сирин-уотун үгүс өттүн тайҕа ылар.

Өрөспүүбүлүкэбэ 225 тахса айылҕа ураты харыстанар сирэ-уота, ол иһигэр ЮНЕСКО аан дойдутаагы үйэлээх баайын икки эбийиэгэ, икки судаарыстыбаннай заповедник – «Өлүөхүмэтээби» уонна «Уус Ленскэйдээби», сэттэ айылҕа паарката уонна 13 заказник баар.

Социальной-экономической сайды ситиһиллибит сыалларын сыаналааһын

Стратегияны олоххо киллэри кэмэ сана коронавирус дыага тарҕанытын, анал байыаннай дыайы саҕаланытын уонна Россия Федерациятыгар хаһан да буолбатах санкцияларынан кыһарыйыны кытта ситимнээх глобальной тургутуулар кэмнэригэр түбэстэ.

Стратегияны олоххо киллэри итиэннэ федеральной таһымна кризисы утары дыаһаллары уонна эрэгийиэннээҕи өйөбүл дыаһалларын түргэнник ылыны өрөспүүбүлүкэ Уһук Илиннэ экэниэмикэ үрдээһинин тэтиминэн биир лидерэ буоларыгар, инженернэй, тырааныспар ис тутулун сайыннарыны хааччыйарыгар, инвестициялары тардарга табыгастаах усулуобуйаны тэрийэригэр, нэһилиэнньэ ахсаана элбиир таһымн оннунан хаалларарыгар кыах биэрдэ.

2018–2024 сылларга эрэгийиэннээҕи баалабай бородуукта (ВРП) мунутуур көрдөрүүтэ 2,2 төгүл улааппыт. 2017 сыл таһымыгар сыһыаннаан, тэннэниллибит сыана көрдөрүүтэ 25,3 бырыһыан үрдээбит (дойду үрдүнэн 22 бырыһыан, Уһук Илиннэ 23,3 бырыһыан). Стратегиянан быһаарыллыбыт тус сыаллаах суолталаах көрдөрүүнү ситиһии 108,2 бырыһыанна тэннэстэ.

2018–2024 сылларга бырамысыланнас бородууксуйатын онгоруон таһаары кэринэ 1,6 төгүл үрдээбит, ол Стратегиянан көрүллүбүт тус сыаллаах онгоруон таһаары үрдээһинин 11,7 бырыһыанын пуунунан үрдүк. Өрөспүүбүлүкэ сыл аайы чоҕу, ньиэби, гааһы уонна кыһыл көмүһү хостоохунна хаһан да буолбатах мунутуур үрдүк көрдөрүүлэри ситиһэр.

Өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэ ресурснай-сырьевой көрүнгэ оннунан хаалар. Хостонор сырьё танастааһынын сайыннары биир бородууксуйаны онгоруон таһаары бэйэбэ турар үрдүк сыанатынан мунгурданар. Танастааһын сүрүн кииннэрэ өрөспүүбүлүкэ тас өттүгэр – дойду Европа уонна Азия өттүнээҕи бырамысыланнас сайдыбыт эрэгийиэннэригэр бааллар. Өрөспүүбүлүкэ ВРП тутулугар сиртэн хостонор туһалаах баайы хостоохун ирээтэ 2017 сылга 47 бырыһыантан 2024 сылга 58 бырыһыанна диэри улааппыт. Сир баайын хостуур бырамысыланнас өрөспүүбүлүкэ судаарыстыбаннай бүддьүөтүгэр киирэр түһээн дохуотун 70 тахса бырыһыанын хааччыйар.

Сир баайын хостуур салааҕа онгоруон таһаары кээмэйэ 2018–2024 сылларга тэннэниллибит сыананан 1,3 төгүл үрдээбит. Оттон сырьёга тирэҕирбэт салааҕа үрдээһин тэтимэ биллэ намыһах: танастыыр онгоруон таһаарыларга үрдээһин 19,1 бырыһыанна тэн, тыа хаһаайыстыбатыгар 4,1 бырыһыанынан намтааһын бэлиэтэнэр.

Өрөспүүбүлүкэ Уһук Илиннэ сүрүн хапытаалга инвестиция кэрининэн лидеринэн хаалар. 2018–2024 сылларга экэниэмикэбэ 3,7 триллион солкуобай инвестицияламмыт, ол Уһук Илинни эрэгийиэннэр ортолоругар мунутуур улахан көрдөрүүнэн буолар уонна Россия Федерациятыгар 13 миэстэбэ сөп түбэхэр. Үбүлээһин бары источниктарын суотугар инвестиция кэринэ ыйыллыбыт кэмнэ, 2017 сылы кытта тэннээтэххэ, 30,1 бырыһыан үрдээбит. Сүрүн хапытаалга инвестиция, ис тутул монополияларын федеральнай бырайыактар чэрчилэринэн угууларыттан уонна федеральнай бүддьүөт бүддьүөт ассигнованиеларыттан ураты, 2020 сылы кытта тэннээтэххэ, 2,2 төгүл улааппыт, бу Стратегия тус сыаллаах көрдөрүүтүттэн 1,9 төгүл үрдүк.

Инвестиция сүрүн чааһа Илинни гаас бырагырааматын бырайыактарын олоххо киллэриинэн хааччыллар – «Сибиир күүһэ» магистральнай гаас турбатын тутуу, Чайындаатаабы ньиэп-гаас-конденсат баайдаах сири тэрийии уонна Ленскэй улууһугар (оройуонугар) ньиэп-гаас баайдаах сирдэри итиэннэ Нерюнгри улууһугар (оройуонугар) чоҕу хостуур хампаанньалар бырайыактарын уонна Илинни Саха сиригэр үрүн көмүһү уонна кыһыл көмүһү хостооһуну ырытан оноруу.

Экэниэмикэ үрдээһинэ бүддьүөккэ киирэр үп эбиллиитин хааччыйар. Өрөспүүбүлүкэ түмүллүбүт бүддьүөтүн дохуота 2024 сылга 377 миллиартан тахса солкуобайга тэн, ол тэннэниллибит сыананан 2018 сыл таһымыттан 28 бырыһыанынан үрдүк.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин өлүүтүгэр барыта Уһук Илин эрэгийиэннэрин ВРП 22 бырыһыана, инвестиция кэринин 20 бырыһыана уонна макроэрэгийиэн түһээн төлөөччүлэриттэн федеральнай бүддьүөккэ түһээнтэн киирбит үп 36 бырыһыана тиксэр.

Экэниэмикэ сүрүн салааларыгар үрдүк көрдөрүүлэри ситиһии өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин олоҕун таһымын үрдэтиигэ көмөлөһөр.

2024 сылга дын хамнас 2017 сыл таһымын 134,8 бырыһыаныгар тэн, ону кытта Стратегиянан быһаарыллыбыт тус сыаллаах көрдөрүү 112,3 бырыһыанга тэн. Эмиэ бу кэмнэ өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин дын харчынан дохуота 35,3 бырыһыан үрдээбит, онуоха Россия орто көрдөрүүтэ 29,2 бырыһыанга, Уһук Илинни федеральнай уокурук нэһилиэнньэтигэр 25,8 бырыһыанга тэн.

Кэтээн көрүү кэмин тухары үлэтэ суох буолуу уопсай таһыма хаһан да буолбатах мунутуур кыра көрдөрүүгэ диэри түспүт – 5,1 бырыһыан, онуоха Стратегия тус сыаллаах көрдөрүүтэ 6 бырыһыанга тэн. Дьарыктаах нэһилиэнньэ ахсаана 2017 сылтан 37,5 тыһыынча киһинэн эбиллэн, 2024 сылга 499,9 тыһыынча киһи буолбут. Дьобус уонна орто урбаан эйгэтигэр дьарыктаахтар ахсааннара 125,3 тыһыынча киһиэхэ тийэн, Стратегия тус сыаллаах көрдөрүүтүттэн 117,1 бырыһыанга тэннэспит.

Өрөспүүбүлүкэ сүрүн демографической көрдөрүүлөрүнөн инники күөнгө сылдыар: оҕо төрөөһүнүнэн Уһук Илинни эрэгийиэннэр ортолоругар бастакы, дойдуга тохсус миэстэ уонна макроэрэгийиэннэ киһи өлүүтүнэн саамай намыһах таһым. Киһи үйэтин күүтүллэр уһуна – 72,9 сыл (2024 сылга) – бу түмүк эрэгийиэн Уһук Илинни федеральной уокурукка лидерствотун оннунан хаалларар. 2017 сылтан нэһилиэнньэ ахсаана айылҕа быһыытынан эбиллиигэ уонна миграционнай поток суотугар 28,5 тыһыынча киһинэн эбиллэн, 2025 сыл тохсунньу 1 күнүгэр 1 006,6 тыһыынча киһи буолбут.

2018–2024 сылларга өрөспүүбүлүкэбэ 4,2 мөлүйүөн квадратнай метр олорор дьиэ үлэбэ киирбит. 2024 сыл бүтүүтэ олорор дьиэнэн хааччыллыы өрөспүүбүлүкэ биир олохтооҕор 24,5 квадратнай метрга тэн, ол Россия (29,4 квадратнай метр) уонна Уһук Илин (26,3 квадратнай метр) орто көрдөрүүлэриттэн намыһах. Кэнники биэс сылга 107 тыһыынча дьиэ кэргэн олорор усуллубуйатын тупсарбыт. Өрөспүүбүлүкэбэ гражданнары саахалланар туруктаах дьиэттэн көһөрүү дойду үрдүнэн саамай кизгэ хабааннаах бырагыраамата олоххо киллэриллэр.

2024 сыл бүтүүтэ өрөспүүбүлүкэ тупсаран оноруу бары көрүнгүнэн хааччыллыбыт олорор дьиэтин пуондатын уопсай изнин өлүү ыйааһына 46,4 бырыһыанга тэн, онуоха Стратегияҕа былаанналар көрдөрүү 52,6 бырыһыан. Тыа сиринээҕи нэһилиэнньэлээх пууннарга олорор дьиэнэн хааччыллыы таһыма олус намыһабынан хаалар – 4,1 бырыһыан, оттон куораттарга уонна бөһүөлэктэргэ бу көрдөрүү 67,6 бырыһыанга тэн. Өрөспүүбүлүкэбэ куорат эйгэтин хаачыстыбатын индексэ 2019 сылтан 113 баалтан 180 баалга диэри үрдээбит, табыгастаах эйгэлээх куорат ахсаана 0-тан 3 диэри (куорат уопсай ахсааньтан 23 бырыһыана) элбээбит. Бу кэм устата 276 уопсастыбаннай сир-уот тупсаран оноһуллубут.

2018–2024 сылларга үбүлээһин бары источниктарын суотугар 392 социальнай эбийиэк үлэбэ киирбит, ол иһигэр 16 839 миэстэлээх 75 оскуола, 9 455 миэстэлээх 82 уһуйаан, идэлээх үөрэх икки эбийиэгэ, эбии үөрэх икки эбийиэгэ, доруобуйа харыстабылын 104 эбийиэгэ, култуура 67 эбийиэгэ, физическэй култуура уонна успуорт 52 эбийиэгэ, социальнай хааччыллыы аҕыс эбийиэгэ.

Өрөспүүбүлүкэ дьиэ хаһаайыстыбаларын 95 бырыһыана «Интернет» иһитиннэрэр-биллэрэр-телекоммуникационнай ситимгэ кизгэ балаһалаах кириинэн хааччыллыбыт, ол тус сыаллаах көрдөрүүттэн 10,3 бырыһыанынан үрдүк.

Кризис көстүүлэрэ, иһинээҕи сир-уот уонна экэниэмикэ араастаһыыларын сабыдыала туруоруллубут сорукары толоруу тэтимигэр уонна хайысхатыгар уларытыылары киллэрэллэр. Ол курдук, өрөспүүбүлүкэбэ дьадайыы таһыма, бигэтик намтаабытын иһин, Россия орто көрдөрүүттэн үрдүгүнэн хаалар, уонна 2024 сылга 12,8

бырыһыанна тэннэспит, ол 10 бырыһыан таһымна олохтоммут тус сыаллаах көрдөрүүттэн үрдүк. Киһи үйэтин күүтүллэр уһунугар, нэһилиэннэ айылҕа быһыытынан эбиллээтигэр, табыгастаах эйгэлээх куораттар ахсааннарын үрдэтиигэ, олорор усулуобуйаларын тупсарбыт дьэ кэргэттэр ахсааннарыгар туруоруллубут сыаллар туолбатылар.

Стратегия олоххо киириитин түмүктэрэ өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай бигэ сайдыытын уһун болдьоххо бастаанны суолталаабы ситиһэргэ туттуллар ньымалары уонна инструменнары сырьё ырыынактарын чопчута суох усулуобуйаларыгар, аан дойдутаабы энергетика ис тутулун уларыттыларыгар, санкция хааччактарын дьайыытыгар итинэн инновациялар уонна технологиялар экэниэмикэ үрдээһинин төрүтүн быһыытынан суолталара улаатарыгар адаптация тобоостообун туоһулууллар.

SWOT-ырыһалааһын түмүгэ

SWOT-ырыһалааһын өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай сайдыытыгар дьайар фактордар холбоһуктарын, Россия Федерациятын атын субъектарын кытта тэннээн, ол күүстээх уонна мөлтөх өрүттэрин киллэрэн туран, сыаналыыр, эрэгийиэн стратегическай сайдыытын кыахтарын уонна кутталларын арыйар кыабы биирдэ.

Күүстээх өрүттэр

Өрөспүүбүлүкэбэ нэһилиэннэ ахсаана элбэбэ уонна ол бигэтик үрдээһинэ үлэ ресурсата баар буолуутун хааччыйаллар уонна туһанааччы наадыһыта кэнииригэр ис кыабы онороллор. 2024 сылга үлэлиир кыахтаах дьон орто сааһа 41 сылга тэннэспит, ол Россия орто көрдөрүүтүттэн 1,4 сылынан кыра.

Азияны, Европаны уонна Хотугу Американы ситимниир саамай кылгас суоллар быһа охсуһууларыгар табыгастаах экономикай-географическай балаһыанньа өрөспүүбүлүкэ транзитнай ис кыабын кэнэтии олугун онорор, Саха сиринээби тырааныспар-логистика киинигэр олобуран Хотугу муора суолун, уу суолларын, тимири суоллары уонна массыына суолларын холбуур тырааныспар саҥа көрдүөрүн тэрийиини киллэрэн туран.

Минеральнай-сырьевой ис кыах, геологическай чинчийэр үлэбэ сөптөөх угуулар баар буоллахтарына, дойду экэниэмикэтин туһалаах сиртэн хостонор баай мунутуур суолталаах көрүннэригэр уһун болдьохтоох наадыһытын хааччыйар кыахтаах.

Өрөспүүбүлүкэбэ аан дойдутаабы мас саппааһын 2,5 бырыһыана уонна Россия саппааһын 11 кэринэ бырыһыана түмүллүбүт, ол ойуур бырамыысыланнаһын бигэ тирэхтээх сырьевой базатын онорор уонна айылҕа углеводородун баайа буолар.

Туристскай-рекреационнай ураты ис кыях өрөспүүбүлүкэбэ эко, этно, экстрим, экзотика уонна эксклюзив диэн бизэс «Э» концепциянан брендируу олобурун туризмы сайыннарыыга киэн кыабы биэрэр.

Россия Федерациятын Арктикатаабы зонатын, «Саха Сирэ» уонна «Соҕуруу Саха Сирэ» урутаан сайыннарыы сирдэрин-уоттарын резиденнэригэр аналлаах ордук быраабынан туһаныы режимнэрэ өрөспүүбүлүкэ күрөстэһэр кыабын үрдэтэргэ уонна сана бизнэһи, ол иһигэр норуоттар икки ардыларынаабы партнердары, тардарга эбии усулуобуйалары онороллор.

Киһи ис кыабын арыян олоххо киллэриини оноруллубут инновационнай экотииһигэ («Саха Сирэ» технопарк, «Дьокуускай» ИТ-парк, «Үлэ кыбаартала» айар кластер, «Саха Сирэ» венчурнай хампаанньа, олохтоох үрдүк үөрэх заведениелара уонна сайыннарыы институттара) научнай-технологическай эйгэ, экэниэмикэ сырьёба тирэҕирбэт салаатын, айар-сыыппара үөрэҕин уонна стартаптары өйүүр тиһиги сайыннара кыабы кэнэтэр.

Киэн научнай база өрөспүүбүлүкэ айылҕа ураты көстүүлэрин уонна ресурсаларын фундаментальнай уонна прикладной чинчийиилэрин ытарга итиэннэ Арктика усулуобуйатыгар ирдэнэр сана технологиялары уонна олору үлэлэтэр ньымалары ырытан онорорго усулуобуйалары тэрийэр. Өрөспүүбүлүкэ научнай ис кыаба научнай чинчийиилэри уонна ырытан оноруулары ытар 35 тэрилтэттэн, ол иһигэр 2019 сылга тэриллибит «Хотугу сир: бигэ сайдыы сирэ-уота» научнай-үөрэх кииниттэн турар.

Бырамысыланнас, тырааныспар, култуура эйгэлэригэр бөдөн бырайыактары олоххо киллэриини ситиһиилээх уопута итиэннэ эрэгийиэн ситиһиигэ дьулуурун уонна уопастыба уонна бизнес итэҕэйсиилэрин көдүүһүн үрдүк таһыма өрөспүүбүлүкэ салгы сайдарыгар төрүтүнэн буолаллар.

Мөлтөх өрүттэр

Айылҕа, климат уһулуччу уустук усулуобуйалара, ирбэт тон баара дьыл кэммиттэн тутулуктаныы үлэни онорон таһаарыы, эбийиэктэри үлэлэтии болдохторугар, хапытаалынай тутуу сыанатыгар, дьизэ-уот-коммунальнай хаһаайыстыбатын туругар уонна экэниэмикэ атын салааларыгар, ол иһигэр тыа хаһаайыстыбатыгар, дьайар усулуобуйатынан буолар.

Сиринэн-уотунан араастаһыы улаатыыта уонна нэһилиэнньэ бөлөх-бөлөх түмсэн олохсуйуута олох таһыма уонна нэһилиэнньэ хаачыстыбалаах өнөлөргө тиксэр кыаба биир тэн буолбатыгар тиэрдэр, салайыы быһаарыыларын көдүүһүн аччатар, бүддьүөт үбүн туһаныы, салайыы быһаарыыларын көдүүһүн уонна бүддьүөт үбүн туһаныы

тухатын, ол иһигэр федеральной уонна эрэгийиэннээҕи бырагыраамалары уонна бырайыактары олоххо киллэриигэ, намтатар;

Сиртэн хостонор баайдаах сирдэр, ис тутул эбийиэктэрэ уонна минеральной сырьену туһанааччылар география өттүнэн араастаан тарҕаныылара баара онорон таһаарыы көдүүһүн намтатар уонна экологияҕа кутталы улаатыннаарар.

Өрөспүүбүлүкэ сиригэр-уотугар уонна ол таһынааҕы континентальной шельф сирдэрин аннын геологическай үөрэтии намыһах таһыма сиртэн хостонор туһалаах баайы хостооһуну элбэтэр ис кыаҕы хааччахтыыр, инвестиция кириитин бытаардар уонна харчыны угуу кутталлаах буолуутун үрдэтэр.

Экэниэмикэ сырьену таска таһаарыыга туһуламмыт көрүнэ аан дойду ырыынактарыгар сыана уларыта турар буолан кутталлаах, тас охсууларга бэринимтиэ, тулалыыр эйгэҕэ улахан дьайыыны кытта ситимнээх уонна инновациялары уонна технологиялары сайыннарыыны көбүлүүр күүһү уҕарытар, ол өрөспүүбүлүкэ күрөстэһэр кыаҕа намтааһыныгар уонна бигэтик үүнэр кыах хааччахтаныытыгар тиэрдэр.

Электроэнергетика эбийиэктэрэ улаханлык эргэриилэрэ, тырааныспарынан сырыы сиринэн-уотунан тэнэ суохтук тарҕаныыта уонна ситэтэ суох таһыма, телекоммуникационнай тиһиктэр уонна социальнай ис тутул сайдыыта суохтара итиэннэ олорор дьизэ пуондата уонна коммунальной ситим улаханлык эргэриилэрэ сир-уоту хаһаайыстыбаннай туһаҕа таһаарыыны уонна олорорго табыгастаах усуллубуйаны тэрийиини хааччахтыыр.

Кыахтар

Сиртэн хостонор уматык энергия төрүт источнигынан быһыытынан баһылыыр суолтатын оннунан хаалларыы өрөспүүбүлүкэҕэ хостонор сырьёҕа уонна ону бастаангы танаастааһын бородууксуйатыгар наадыйыы мэктиэлээх буолуутун хааччыйыаҕа.

Сиртэн хостонор туһалаах баайы хостооһунтан киирэр үрдүк дохуот балачча элбэх ресурсаны технологическай сайдыыга, инновациялары онорууга уонна киллэриигэ, ол иһигэр роботынан уонна автоматынан солбуйуу, айар индустрия эйгэтигэр, итиэннэ бизнес социальнай уонна экологическай эппиэтинэһин бырагыраамаларын олоххо киллэрии чэрчитинэн түмэр кыаҕы биэрэр.

Хотугу муора суолун үгэс буолбут маршруттар солбуктарын быһыытынан сайыннарыы өрөспүүбүлүкэ айылҕатын, ресурсатын уонна транзитын ис кыахтарын олоххо киллэрэр кыаҕы кэнэтэр.

Дьокуускай агломерациятын тэрийиин өтөнү онорор экэниэмикэ кииннэрин сайыннараарга усуллубуйа онорор, ол экэниэмикэ идэтийиитин наардааһыны уонна

олохтоохтору өрөспүүбүлүкэ уопастыбаҕа туһалаах олоҕор кытыннарыыны хааччыйар, бүддьүөт үбүн туһаныы көдүүһүн үрдэтэр уонна дьоһус уонна орто урбааны сайыннарыыга көмөлөһөр кыагы биэриэбэ.

Арктикаҕа научнай интэриэс улаатыыта климат уларыыйытын, тыыннаах организм арааһын уонна тулалыыр эйгэни харыстааһыны чинчийиини, Арктиканы туһаҕа таһаарыы сана технологияларын ырытан онорууну, Арктика сирин-уотун үөрэтэргэ наука араас хайысхаларын ситимниир бырагыраамалар механизмнарын уонна платформаларын тэрийиини тэнитиигэ төрүттэри онорор.

Айылҕа, климат уһуллучу уустук усулуобуйатыгар инновацияларга уонна ураты технологическай быһаарыыларга наадыйыы энергияны кэмчилиири технологиялары киллэрэр, Арктикатааҕы биоэкэниэмикэни сайыннарар, тосту континентальнай климат усулуобуйатыгар сана ырытан оноруулары тургутар полигоннары тэрийэр итиэннэ ирбэт тон усулуобуйатыгар айылҕа быһыытынан уһун болдьохтоох харайыы өнөтүн онорор кыагы арыйар.

Уустук сырыылаах оройуоннарга логистика соруктарын быһаарарга, ирбэт тону кэтээн көрөргө, ойуур баһаардарын хонтуруоллуурга уонна ресурсалары салайарга пилота суох авиацияны сайыннарыы тоҕоостоох.

Технологиялары сайыннарыы, глобальнай билиини туһаныы тоҕоостооҕо, экэниэмикэни сыыппараҕа көһөрүү сиргэ-уокка сыһыаннаах төрүөт хааччахтыыр дьайыытын наमतатар.

Экология өтгүнэн ыраас бородууксуйа уонна ингэмтэлээх аһылык киэнник тарҕаныыта үрдээтэ.

Арктика сиригэр-уотугар, экстремальнай уонна этнокультурнай туризмга интэриэс улаатар. Өрөспүүбүлүкэ айылҕатын уонна дьонун ураты ис кыаҕа эрэгийиэн брендин онорорго уонна ону тарҕатарга тирэх буолуохтарын сөп.

Кутталлар

Глобальнай, тиһиктээх кутталлар уонна аан дойдутааҕы сырьё ырыынактарын табыгана суох конъюктуралара итиэннэ тас өттүттэн санкциянан кыһарыйыы эрэгийиэн экэниэмикэтигэр дьайыытын ситэ сыаналаабат буолуу.

Өрөспүүбүлүкэбэ сиртэн хостонор баай бүтэр уһуктаах буолуута эбэтэр көстүбүт саппаас сороҕо сиртэн хостонор баайдаах сир намыһах хаачыстыбалаабынан, наадалаах техническэй сириэстибэ уонна технология суоҕунан итиэннэ ис тутул хааччахтаабынан сибээстээн туһаныллыбакка хаалыыта.

Сир баайын туһанааччыларга түһээн ноёуруускатын үрдүк таһыма оннунан хаалбытын, барыс намтааһынын, уустуктук хостонор саппаастары туһаҕа таһаарыы ороскуота үрдүгүн түмүгэр углеводороду хостооһунна инвестицияны угуу намтааһына.

Искусственной алмаастары оноруу уонна туһаныы технологияларын сайдыыта, солбук оттукка тэтимнээхтик көһүү.

Тустаах судаарыстыбалары кытта транзит сырыыта уонна тас эргин аччааһына, өрөспүүбүлүкэ таска таһаарыытыгар уонна экэниэмикэтин сүрүн салааларын тэрилин онорорго саппаас чаастары тас дойдуттан атыылаһан аҕаларга санкциянан кыһарыйыы күүһүрүүтэ.

Нэһилиэнньэни уонна инвестицияны угуйуу иһин эрэгийиэннэр икки ардыларыгар күрөстэһии күүһүрүүтэ. Монопрофильнай нэһилиэнньэлээх пууннарга куттал үөскээһинэ.

Үлэ көрдөөччүлэр идэлэрин таһыма үлэ бэрээччилэр ирдэбиллэригэр сөп түбэспэттээн, үлэ уонна олох ыарахан усулуобуйатыттан үлэҕэ наадыыы уонна үлэ биэри икки ардыгар ахсаанынан уонна хаачыстыбанан араастаһыы үөскээһинэ.

Улахан корпорацияларынан оҥоһулар трансфертнай сыананы олохтооһун түмүгэр хапытаал өрөспүүбүлүкэ тас өттүгэр тахсыыта уонна эрэгийиэн түмүллүбүт бүддьүөтүгэр түһээн төлөбүр аччааһына.

Сири-уоту хаһаайыстыбаннай туһаҕа таһаарыы тэтимэ түргэтээбитин түмүгэр айылҕа комплекстарыгар техногеннай дьайыы күүһүрүүтэ.

Кутталлаах гидрометеологическай көстүүлэр ахсааннара элбээһинэ, айылҕа зоналарын кыраныссалара сыбарыйыылара, криолитозона дьыл кэминээҕи ириитин диригээһинин кэнээһинэ уонна сир аннынааҕы уу ирбэт тону кытта силлиспэт тонуута үөскээһинэ.

Өрөспүүбүлүкэ сиригэр-уотугар климат сүрүн кутталынан билинилиннилэр: халаан – катастрофическай таһымнаах кутталлаах айылҕа быһыытынан куттал; өр сыллаах ирбэт тон мөлтөөһүнэ; уот куйаас туруута уонна ойуур баһаара тарҕанар куттала.

PEST-ырыналааһын түмүктэрэ

PEST-ырыналааһын өрөспүүбүлүкэни сайыннарыы уһун болдьохтоох былааннааһыныгар дьайар тас эйгэ өрүттэрин, политическай, экономическай, социальной уонна технологическай төрүөттэри киллэрэн туран, быһаарар итиэннэ олох Стратегияны олоххо киллэри сыалларын ситиһии перспективатыгар дьайар хабааннарын уонна майгыларын сыаналыыр кыаҕы биэрдэ.

Геобэлиитикэ тынааһына үрдээһинэ, аан дойду экэниэмикэтин бытаарыыта уонна аан дойду киинэ Азия диэки сыбарыйыыта тас эргин сибээстэрин хаттаан көрүүнү уонна аан дойдутаагы бииргэ үлэлэһии сана хайысхаларын көрдөөһүнү ирдиир.

Санкциянан хааччахтааһыны, минерал сырьетун сыаната уларыыытын уонна энергетика ресурсаларын аан дойдутаагы ырынактарыгар күрөстэһии күүһүрүүтүн, климат бэбиэскэтин кытта сибээстээх кутталлар экэниэмикэ диверсификациятын күүһүрдүүгэ, онорон таһаары салаата технологияны уонна тэрили тастан киллэрииттэн тутулуктаах буолуутун наматыыга итиэннэ өрөспүүбүлүкэ төрүт идэтийбит салааларын күрөстэһэр кыахтаах позицияларын күүһүрдүүгэ туһуламмыт дьаһаллары олоххо киллэриини ирдииллэр. Түһээн кириитин сүрүн өлүүтэ хостуур хампаанньалартан киирэрин, ол өрөспүүбүлүкэ түмүллүбүт бүддьүөтэ экэниэмикэ сыревой салаатын туругуттан тутулуктаах буолуутун төрүөтүнэн буоларын учуоттаан туран, үрдүк технологиялаах онорон таһаарыыны уонна айар индустрияны сайыннарыыга, оноһуу өй, облачная технологиялар, роботынан солбуйуу, биотехнологиялар эйгэлэригэр сана ситиһиилэрин туһаныы көмөтүнэн экэниэмикэни интеллектуализациялааһынга, салайыы экосоциальной тосхоллорун киллэриигэ итиэннэ үрдүк таһымнаах каадырдары үлэбэ кытыарар бырагыраамалары олоххо киллэриигэ табыгастаах усуллубуйаны тэрийии тобоостоох.

Стратегияланар болдьоххо Саха Өрөспүүбүлүкэтин олорорго табыгастаах буолуу, дьарыктаах буолуу, дохуот уонна нэһилиэнньэ социальнай өнөлөрүнэн хааччыллыытын таһымнарыгар араастаһыылары туоратыыны кытта сибээстээх соруктар тобоостообунан хаалаллар. Манньык усуллубуйаҕа территориальной асимметрияны наматыы, сыыппараны туһаныыга араастаһыыны суох оноруу, электроннай бырабыыталыстыбаны сайыннарыы уонна экэниэмикэбэ, үөрэххэ уонна медицинскэй көрүүгэ-истиигэ тэйиччиттэн үлэлээһин технологияларын туһаныыны кэнэтии соруктарын көдүүстээхтик быһаарыы эрэгийиэн бигэтик сайдыытын сыалларын ситиһиигэ тобоостоох усуллубуйаларынан буолаллар.

2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх

(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической

сайдыытын Стратегиятыгар

2 сыһыарыы

САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СИРИН-УОТУН ТЭРИЙИНИ САЙЫННАРЫ

Уопсай балаһыанньалар

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сири-уотун тэрийини сайыннары эрэгийиэн айылҕатын, климатын уонна этнокультурнай уратыларын, баайын улахан ис кыабын итиэннэ бүддьүөт үбэ хааччахтаах уонна экэниэмикэ ороскуота элбиир усулуобуйатыгар Россия Федерациятын сири-уотун тэрийини сайыннары тенденцияларын уонна кыахтарын учуоттаан тарҕанан олорууну, онорон таһаары кыахтарын уонна ис тутулу сири-уотунан наардаан тэрийини тупсарарга туһуланар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сири-уотун тэрийини сайыннары тус сыаллаах көрдөрүүлэрэ 1 табылыссаҕа ыйыллаллар.

1 табылысса

2036 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин сири-уотун
тэрийини сайыннары тус сыаллаах көрдөрүүлэрэ

№	Көрдөрүүлэр	2024 сыл	2030 сыл	2036 сыл
1	Тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар сирдэригэр-уоттарыгар олохсуйан олорор нэһилиэнньэ ахсаана Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр олохсуйан олорор нэһилиэнньэтин уопсай ахсааныгар тэннэниитэ, %	70,9 (01.01.2025)	73	75
2	Тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга олорор эйгэ хаачыстыбатын тупсары, % 2019 сылга тэннээтэххэ	9,17 ¹	43,762 ²	60,3 ³
3	Киин зонаҕа биир киһиэхэ тиксэр ВМП базовой сылга тэннэниллибит сыананан үрдээһинэ, %	-	+20,9	+37,9

¹ «Нэһилиэнньэлээх пууннарга ис тутулу сайыннары» 069-2024-И10028-1/1 №-дээх СӨ эрэгийиэннээҕи бырайыагын олоххо киллэрэр туһунан Сөбүлэннэ эбии сөбүлэн быһыытынан.

² «Нэһилиэнньэлээх пууннарга ис тутулу сайыннары» 069-2024-И10028-1/1 №-дээх СӨ эрэгийиэннээҕи бырайыагын олоххо киллэрэр туһунан Сөбүлэннэ эбии сөбүлэн быһыытынан.

³ Тус сыаллаах индикатор «Олох ис тутула» национальнай бырайыак састаабыгар киирэр «Нэһилиэнньэлээх пууннарга ис тутулу сайыннары» федеральнай бырайыак көрдөрүүлэрин уонна түмүктэрин ситиһиини хааччылар эрэгийиэннээҕи бырайыагы Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар олоххо киллэри туһунан сөбүлэн баттаммытын кэннэ чопчуланаҕа.

4	Аржааннь зонажа биир киһиэхэ тиксэр ВМП базовой сылга тэннэниллибит сыананан үрдээһинэ, %	-	+22,5	+53,3
5	Илинни зонажа биир киһиэхэ тиксэр ВМП базовой сылга тэннэниллибит сыананан үрдээһинэ, %	-	+15,4	+31,5
6	Соҕуруунну зонажа биир киһиэхэ тиксэр ВМП базовой сылга тэннэниллибит сыананан үрдээһинэ, %	-	+28,4	+54,8
7	Арктикатаагы зонажа биир киһиэхэ тиксэр ВМП базовой сылга тэннэниллибит сыананан үрдээһинэ, %	-	+16,5	+36,4

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы баар кыахтары сайдыы сүрүн соруктарын быһаарарга түмэр кыагы биэрэр бастаанны суолталаах соруктарга олобулар:

Саха Өрөспүүбүлүкэтин нэһилиэнньэтэ тарҕанан олоруутун, ис тутулун уонна экэниэмикэтин тиһиктэрин сайыннарыыны хааччыйар тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар итиэннэ олорго сыста сытар сирдэр-уоттар тиһиктэрин тэрийи;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтин биэс зонатын сайыннарыы сүрүн хайысхаларын олор уратыларын, олору сайыннарыы сана ирдэбиллэрин уонна кыахтарын учуоттаан туран олоххо киллэри.

Ресурсалары туһаныы көдүүһэ сирин-уоту тэрийиини сайыннарыы Стратегияжа бигэргэммит тосхоллорун олоххо киллэри көмөтүнэн хааччылыажа, онно көрүллэллэр:

ис тутул баар эбийиэктэрин сөптөөхтүк үлэлэтиини хааччыйы;

социальной-экономическай көдүүстэри сыаналааһыны учуоттаан, олор бастаанны суолталаныыларгар олобулар ис тутул сана эбийиэктэрин тэрийиини былааннааһын;

хас да муниципальной тэриллии олохтоохторугар үөрэххэ, медицина көмөтүгэр, култуура эйгэтин өнөлөрүгэр уонна атын социальной өнөлөргө тоҕоостоох кыагы хааччыйар кииннэри тэрийи.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыыны салайыы салаалар уонна туһанан олорор сир-уот бастаанны суолталаах соруктарын тиһигэр уонна олоххо киллэриллэр дьаһаллар көдүүстэрин сыаналааһынна сөп түбэһиннэрэн былааннааһынна олобулар.

Сүрүн өйдөбүллэр

Стратегияҕа туттуллар сүрүн өйдөбүллэр 2024 сыл ахсынньы 28 күнүнээҕи 4146-р №-дээх Россия Федерациятын Бырабыыталыстыбатын дьаһалынан бигэргэммит 2036 сылга диэри торумнаммыт 2030 сылга диэри кэмнэ Россия Федерациятын сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы Стратегиятынан олохтоммут өйдөбүллэр быһаарыларыгар сөп түбэһэллэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы тенденцияларын уонна кыһалҕаларын ырыналааһын.

Олохтонуллубут сиргэ-уокка экэниэмикэ үрдээһинин түмүллүүтэ

Өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэ өттүнэн көхтөөх буолуута Саха Өрөспүүбүлүкэтин хааччахтаах ахсааннаах муниципальной тэриллэтигэр түмүллэрэ салҕанар. Онорон таһаарыы олохтоммут сиринэн-уотунан тарҕаныытын тутулун уонна биэс муниципальной тэриллэигэ (Алдан, Нерюнгри, Мирнэй, Ленскэй муниципальной оройуоннар, «Дьокуускай куорат» куораттааҕы уокурук) экэниэмикэ тэтимнээхтик үрдээһинин түмүгэр бу сиргэ-уокка оноһуллар эбии турар сыана ирээтэ, эрэгийиэннээҕи баалабай бородууктанан аахтаахха, 2016 сылга 76,9 бырыһыантан 2024 сылга 79,6 бырыһыанга диэри үрдээбит.

Нэһилиэнньэ Саха сирин киин сиригэр түмүллүүтэ

Өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтэ сүрүн киининэн нэһилиэнньэтэ 2025 сыл тохсунньу 1 күнүгэр 390,2 тыһыынча киһи ахсааннаах (өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин барытын 37 бырыһыана) Дьокуускай куорат буолар Саха сирин киин сиригэр түмүллэрэ салҕанар. 2016–2024 сылларга куорат нэһилиэнньэтэ 23 бырыһыанынан элбээбит. Ону кытта Саха Сирин өрөспүүбүлүкэ арҕаа уонна соҕуруу өттүгэр баар атын улахан куораттарын (Нерюнгри, Мирнэй, Алдан, Ленскэй) нэһилиэнньэлэрин ирээтэ 5 бырыһыанынан аччаабыт.

Куораттааҕы уонна тыа сиринээҕи сирдэргэ социальнай ис тутул тэнэ суох сайдыыта итиэннэ нэһилиэнньэ олобун таһымыгар уонна хаачыстыбатыгар дьайар атын төрүөттөр тыа сирин нэһилиэнньэтин ахсаана аҕыйааһыгар төрүөт буолаллар. 2016–2024 сылларга тыа сирин нэһилиэнньэтин ахсаана 2,5 бырыһыанынан аҕыйаабыт – 332 тыһыынча киһиттэн 324 тыһыынча киһиэхэ диэри.

Муниципальной тэриллииэр икки ардыларыгар социальной-экономической сайды таһыма араастаһытын күүһүрүүтэ

Саха Өрөспүүбүлүкэтин муниципальной тэриллиилэрин социальной-экономической сайдылара биллэрдик араастаһар.

2024 сыл түмүгүнэн ВМП үрдээһинэ өрөспүүбүлүкэ 36 муниципальной тэриллиттэ 28 бэлиэтэммит. Онуоха 2024 сыл түмүгүнэн биир киһиэхэ тиксэр ВМП таһыма биллэрдик араастаһар: мунутуур кыра көрдөрүү Нам улууһугар (оройуонугар) 422,6 тыһыынча солкуобайга тэннэспит, мунутуур улахан – Ленскэй улууһугар (оройуонугар) 20,9 мөлүйүөн солкуобай. Онуоха биир киһиэхэ тиксэр ВМП таһымын уларыһыта баар араастаһы күүһүрүүтүнэн быһаарыллар: мунутуур араастаһы (мунутуур улахан уонна мунутуур кыра көрдөрүүлэр икки ардыларынааҕы араастаһы) даҕаны улаатар – 4,9 төгүл, оччо улахана суох (вариация коэффициента) даҕаны –

2021–2024 сылларга 7 бырыһыанынан.

Инвестициялар өрөспүүбүлүкэҕэ биир киһиэхэ тиксэр кэриннэрин таһымынан эмиз биллэр араастаһы баара бэлиэтэнэр – 2024 сылга Аллараа Халыма улууһугар (оройуонугар) биир киһиэхэ тиксэринэн 5,9 тыһыынча солкуобайтан Ленскэй улууһугар (оройуонугар) биир киһиэхэ тиксэринэн 9,3 мөлүйүөн солкуобайга диэри. Онуоха муниципалитеттар икки ардыларыгар араастаһы эмиз улаатар – 2016–2024 сылларга мунутуур араастаһы 16 төгүл улааппыт, оттон оччо улахана суох араастаһы – 43 бырыһыан пуунунан.

ВМП уонна чааһынай инвестициялар биир киһиэхэ тиксэр саамай улахан кэриннэрэ алмааһы, ньиэби, гааһы, чоҕу, тимир рудатын хостуур предприятиелар түмүллүбүт муниципальной тэриллиилэригэр түбэхэр. Бу көрдөрүүлэр саамай кыра суолталара өрөспүүбүлүкэҕэ төрүт олохтоох нэһилиэнньэ олоҕун сизэрин кытта ыкса ситимнээх хаһаайыстыба үлэтин үгэс буолбут көрүннэрэ (сүөһү иитиитэ, балыктааһын, бултааһын) баһыйар сирдэргэ бэлиэтэнэллэр.

Нэһилиэнньэ олоҕун таһымынан муниципалитеттар икки ардыларынааҕы араастаһы эмиз оннунан хаалар. Чуолаан, тэрилтэлэр үлэһиттэрин ыйдааҕы орто үлэлэрин төлөбүрүн 2024 сылга таһыма биллэрдик уратылаһара көстөр: Чурапчы улууһугар (оройуонугар) 81 тыһыынча солкуобайтан Өймөкөөн улууһугар (оройуонугар) 194 тыһыынча солкуобайга диэри. Онуоха бу көрдөрүүнэн мунутуур араастаһы

2017–2024 сылларга 1,8 төгүл улааппыт буоллаҕына, оройуоннар оччо улахана суох араастаһылар ити кэмгэ рейтинг ортотунааҕы оройуоннарга (Уус Маайа, Томпо, Үөһээ Дьааны, Аллараа Халыма, Кэбээйи улуустара (оройуоннара), Жатай бөһүөлэгэ уо.д.а.) хамнас ордук түргэнник үрдээбитин суотугар 10 бырыһыанынан намтаабыт.

Өрөспүүбүлүкэбэ олорор дьиэлэри үлэбэ киллэрини бигэтик үрдүү турара бэлиэтэнэр – 2016 сылга 1 000 киһиэхэ 643 квадратнай метртан 2024 сылга 1 000 киһиэхэ 749 квадратнай метрга диэри. Онуоха бу көрдөрүүнэн муниципалитеттар икки ардыларыгар балачча улахан араастаһыылар оннунан хаалаллар, олох мунутуур да, оччо улахан суох да суолталарынан улааталлар. 1 000 киһиэхэ аабынан саамай абыаһах олохтор дьиэ Арктика оройуоннарыгар үлэбэ киирэр, саамай элбэх – Саха сиригэр киирэр.

Арктика сиригэр-уотун оруола үрдээһинэ

Глобальной эконимикэбэ уонна геобэлиитикэбэ Арктикатаабы зона оруола үрдүүр. Өрөспүүбүлүкэ баайыгар: ньиэпкэ, гааска, сэдэх металлрга, алмааска, кыһыл көмүскэ итиннэ биоресурсаларга наадыйы улаатар. Хотугу муора суола үгэс буолбут маршруттары кытта күрөстэһэр кыахтаах солбук суол буолла, ол Саха сиригэр логистикатын оруолун күүһүрдэр. Маны тэнэ Арктикаба – климат уларыыытыгар, экотипик адаптациятыгар уонна туһаба таһаарыы сана технологияларыгар – научнай интэриэс үрдүүр.

Ону кытта экология уонна олох-дьаһах ирдэбиллэрэ күүһүрэр, ол ресурса базатын табыгастаахтык туһаныы, сүрүн тирэх нэһилиэннээлэх пууннары санардыы, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох абыаһах ахсааннаах норуоттарын олохсуйан олохтор сирдэрин уонна үгэс буолбут олохторун сиэрин харыстааһын уонна экология өттүнэн куттал суох буолуутун хааччыйыы көмөтүнэн эрэгийиэн сайдыытыгар орто сүрүннээх сыһыаны эрэйэр.

Климат уларыыыта

Климат уларыыыта Саха Өрөспүүбүлүкэтин киһи олохтор уонна айылба тиһиктэригэр содулу кытта ситимнээх уонна ол сирэ-уота сайдыытыгар кутталы үөскэтэр.

Өр сыллаах ирбэт тон мөлтөөбүт зонатын кэнээһинэ дьиэ акылааттарын атабын, олохун уонна тирэбин уйар кыахтарын намтааһыныгар тиэрдэр, ол ис тутул алдьаныытын тардар. Климат уларыыытын түмүгэр сир ньуурун уларыыыта, мэтчирэн абыааһына, муус уонна уу дьыл кэминэн уларыыыларын кэһиллээтэ таба иитиитинэн, балыктааһынынан уонна бултааһынынан дьарыктанар Саха сиригэр төрүт олохтоох норуоттара үгэс буолбут олохторун сиэринэн олохторун уустугурдар.

Хаһаайыстыба үлэтин үгэс буолбут көрүннэрин көдүүһэ намтааһына уонна ис тутулу уларыыа турар климат усулуобуйатыгар адаптация тобоостооҕо эбии ороскуоту

ирдиир уонна эрэгийиэн уонна ол муниципальнай тэриллииһлэрин экэнэмиэкэлэрин сайдыытыгар куһаҕаннык дьайыан сөп.

Климат уларыыытыттан үөскүүр халаан, синнэн түһүү уонна ойуур баһаара курдук айылҕа көстүүлэрин ахсаана уонна тэтимэ элбиирэ нэһилиэнньэҕэ уонна ис тутулга кутталы үөскэтэр итиэннэ инженернэй-геокриологическай көрүү өттүнэн ордук куттала суох сиргэ-уокка маассабай миграция уонна онорон таһаарыы уонна тарҕанан олоруу олохсуйбут тутула кэһиллэр кутталын үөскэтэр.

Сири-уоту тэрийиини сайыннарыы сыала уонна тосхоллоро

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы сыалынан Россия Федерациятын сайыннарыы национальнай сыалларын тиһигэр киирбит Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдыытын миссиятын уонна сыалын ситиһиини хааччыйар тарҕанан олоруу уонна экэниэмикэ сиринэн-уотунан тэриллээтин балаансалаах тиһигин тэрийи буолар.

Сири-уоту тэрийиини сайыннарыы тосхоллоро:

1) стратегическай былааннааһын докумуоннарын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин стратегическай былааннааһынын уонна муниципальнай тэриллээлэр салааларынан докумуоннарын, Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай бырагыраамаларын уонна муниципальнай бырагыраамалары киллэрэн туран, онорорго бастаанны суолталаах сири-уоту бигэтити;

2) тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар олорор эйгэ хаачыстыбатын үрдэтиигэ уонна нэһилиэнньэни айылҕа алдьархайдарыттан уонна климат кутталларыттан харыстааһыны хааччыйыга туһуламмыт социальнай, энергетика, коммунальнай, тырааныспар уонна иһитиннэрэр-биллэрэр-телекоммуникационнай ис тутууларын, сибээс уонна инженернэй көмүскэл эбийиэктэрин бастаанны суолталаан сайыннарыыны хааччыйы;

3) сир-уот тус дохуотун улаатыннарыы уонна бүддьүөттэр икки ардыларынааҕы сыһыан эйгэтигэр орто сүрүннээх бэлиитикэни ытыгы суотугар социальнай-экономическай сайыннарыы сруктарын быһаарарга бэйэтэ быһаарыы ылынар таһымын үрдэти;

4) үөрэх, медицина көмөтө, култуура эйгэтигэр өнөлөр, судаарыстыбаннай уонна муниципальнай өнөлөр олохтоохторго барыларыгар тоҕоостоох буолалларын оннунан хаалларарга бүддьүөт үбүн көдүүстээхтик туһаныыга көмөлөһөр дьаһалталаах сирдээх-уоттаах уонна муниципальнай тутул тиһигин тупсары;

5) сир-уот, ол иһигэр кыра нэһилиэнньэлээх пууннар, социальнай-экономическай сайдыыларын былааннааһынгга нэһилиэнньэ уонна бизнес этиилэрин учуоттааһын.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы
сүрүн соруктара уонна хайысхалара

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сирин-уотун тэрийиини сайыннарыы сүрүн сруктарыгар уонна хайысхаларыгар киирэллэр:

1) ис ырыынакка даҕаны тас ырыынактарга даҕаны анаан табаары уонна өгөнү онорон таһаарыыны элбэтиигэ итиэннэ өрөспүүбүлүкэҕэ оҥоһуулар эбии тулар сыананы үрдэтиигэ туһуламмыт атыы экэниэмикэтин сайыннарага көмөлөһөр экэниэмикэни сиринэн-уотунан орто сүрүннээн тэрийиини оноруу;

2) сир-уот экэниэмикэтигэр биллэрдик сабыдыаллыыр саҥа инвестиция бырайыактарын олоххо киллэрэр тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга ис тутулу, ол иһигэр тырааныспар уонна энергетика ис тутулун, урутаан сайыннарыыны хааччыйыы;

3) нэһилиэнньэ ахсаана элбииригэр уонна тарҕанан олоруу тиһигэ туруктаах буоларын хааччыйарга, Арктикатааҕы зонаттан, кыра уонна орто куораттартан, тыа сирин сириттэн-уотуттан, бастатан туран, тирэх нэһилиэнньэлээх пууннартан, нэһилиэнньэ көһөн барыытын тохтоторго анаан усулуобуйалары манньк көмөтүнэн тэрийи:

а) тупсаран оноруу таһымын үрдэтии уонна ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннар уонна сыта сытар сиргэ-уокка сытар нэһилиэнньэлээх пууннар тирэх нэһилиэнньэлээх пууннары кытта ситимнээх буолууларын, коммунальнай ис тутулунан уонна инженернэй көмүскэл эбийиэктэринэн хааччыйыы, уулусса-суол ситимнэрин уонна социальнай ис тутул эбийиэктэрин нуормаҕа сөп түбэхэр турукка тиэрдии көмөтүнэн нэһилиэнньэ, тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар кэрискэлэригэр киирбэтэх кыра нэһилиэнньэлээх пууннары киллэрэн туран, олорор эйгэтэ хаачыстыбалаах уонна куттала суох буолууларын үрдэтии;

б) медицина, үөрэх, физкултуура-успуорт тэрилтэлэрин, култуура тэрилтэлэрин өгөлөрүн хаачыстыбатын уонна тоҕоостоох буолуутун үрдэтии;

в) ыйыллыбыт сиргэ-уокка үлэ миэстэлэрин тэрийиигэ көмөлөһүү уонна сир-уот каадырдарга наадыыытын учуоттаан идэни, үлэ миэстэтин уларытарга бэлэм буолууну көбүлээһин;

г) муниципальнай тэриллиилэр социальнай-экономическай сайдыыларыгар эрэгийиэн иһинээҕи араастаһыы таһымын аччатыы;

д) муора акваториятын көдүүстээхтик туһаныыны хааччыйыы, Хотугу муора суолун тэтимнээхтик сайыннарыыны киллэрэн туран.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтин зоналарын сайыннарыы
бастаанны суолталаах хайысхалара

Сири-уоту тэрийи өттүнэн көрдөххө, өрөспүүбүлүкэ хаһаайыстыбаларын сири-уотун тутула тырааныспар уонна энергетика ис тутууларынан, хаһаайыстыбаларын идэтиийитинэн уонна айылҕаларын, климаттарын усулуобуйата майгыннаһар өрүттэринэн быһаарыллар экэниэмикэ зоналарынан бөлөхтөммүт сирдэртэн-уоттартан турар – Киин, Арбаанньы, Илинни, Собуруунну уонна Арктикатаабы.

Экэниэмикэ киин зоната

Экэниэмикэ киин зоната Дьокуускай куораттан, Жатай бөһүөлэгиттэн, Амма, Горнай, Кэбээйи, Мэнэ Ханалас, Нам, Таатта, Уус Алдан, Ханалас уонна Чурапчы улуустарыттан (оройуоннарыттан) турар. Киин зона ис тутул өттүнэн ордук сайдыылаах, экэниэмикэтэ араас хайысхалаах сир-уот буолар. Бу зона чэрчитигэр өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин 59 бырыһыана олорор уонна эрэгийиэн экэниэмикэтэ онорор эбии турар сыанатын 21 бырыһыана олохтонор.

Экэниэмикэ зонатын сиригэр-уотугар нэһилиэнньэтин суумаламмыт ахсаана 478 тыһыынча киһиэхэ тэннэхэр 11 тирэх нэһилиэнньэлээх пуун баар. Зона киининэн Дьокуускай куорат – эрэгийиэн дьаһалталаах, наука-үөрэх уонна култуура киинэ – буолар.

Зона экэниэмикэбэ сүрүн идэтиийитэ: сиртэн хостонор туһалаах баайы хостооһун, тырааныспарынан тиэийи уонна харайыы, энергетика, тыа хаһаайыстыбата, аһылык бородууксуйатын онорон таһаарыы, эргизэн, үөрэх уонна наука, иһитиннэрийи-биллэрийи уонна сибээс, доруобуйа харыстабыла, туризм.

Зонаба тырааныспар каркаһа: «Бүлүү», «Халыма», «Өлүөнэ» федеральной массыына суоллара; «Нам», «Амма», «Умнас», «Мүрү» эрэгийиэннээби массыына суоллара; Дьокуускайдаабы өрүс пуорда; «Дьокуускай аэропорт» аахсыйалаах уопсастыба. Тырааныспар ис тутулун инникилээх эбийиэктэрэ: Өлүөнэ муостата (тырааныспар ситимин тутуах чааһа) уонна Дьокуускайдаабы тырааныспар-логистика киинэ. Жатайдаабы судоверф Өлүөнэ тардытыгар иһинээби уу тырааныспарынан таһаары тиэйэргэ аналлаах суудуналары тутууну хааччыйыаба.

Зона демографическай тенденциялара: Киин зона демография улаатар ис кыабын оннунан хаалларыа, ону ис баай уонна нэһилиэнньэ атыылаһар үрдүк кыабын суотугар сайыннарыыга эбии кыабы оноруо. Ону кытта нэһилиэнньэ ахсаанын үрдээһинэ социальнай уонна атын ис тутууларга ноһурууска улаатытыгар усулуобуйа буолар итиэннэ үлэлиир саастаах нэһилиэнньэ ахсаана элбииригэр тэннээн сана үлэ миэстэлэрин тэрийиини ирдиир.

Зонаны сайыннарыы сүрүн сорукутара:

1. Агломерация көдүүһүн элбэтии: сбыт ырынактарыгар уонна ис тутул эбийиэктэригэр тиксэр кыабы кэнэтэр инниттэн сыста сытар оройуоннары (Нам, Ханалас, Горнай, Амма, Мэнэ Ханалас, Таатта, Чурапчы, Уус Алдан улуустарын (оройуоннарын) уонна Жатай бөһүөлэгин Дьокуускай агломерациятын эргимтэтигэр тардыы.

2. Саха сиригэр тырааныспар сырыытын кэнэтии: Өлүөнэ муостатын тутуу өрөспүүбүлүкэ сиригэр-уотугар тырааныспар сылы эргиччи тоҕоостоох буолуутун 2024 сылга 20,9 бырыһыантан 2032 сылга 88,9 бырыһыанна диэри улаатыннарар, пассажирдары таһыыны сылга 8 мөлүйүөн киһиэхэ диэри улаатыннарар, таһаҕаһы Хоту тийии-таһыы ороскуотун сыл аайы 8,8 тахса миллиард солкуобайынан аччатар кыабы биэриэбэ. Түмүллүбүт үтүө көдүүс Саха сирин эрэгийиэннээҕи баалабай бородууктата сыл ахсын үс бырыһыанна диэри үрдээһинин хааччыйыаҕа.

Россия уопсай масштабынан ыллахха, Өлүөнэ муостата Транссибирскай уонна Байкал-Амур магистраллары Хотугу муора суолун кытта холбоон, тимир суол, өрүс уонна авиация тырааныспардарын итиэннэ массыына суолларын тиһигин холбуур мультимодальной тырааныспар-логистика киинин үөскэтиэбэ. Инникитин бырайыагы олоххо киллэри Азия-Чуумпу акыйаан эрэгийиэнин кытта тырааныспарынан сибээһи хааччыйыаҕа.

3. Кэскиллээх идэтииһилэри сайыннарыы: Кэбээйи улууһугар (оройуонугар) үрүн көмүһү уонна кыһыл көмүһү хостоолуну кэнэтии, логистика салаатын, айар индустриялары, IT-салааны, үрдүк технологиялаах өнөлөрү (доруобуйа харыстабыла, үөрэх), туризмы, тыа хаһаайыстыбатын, аһылык бырамыысыланнаһа онорон таһаарыытын, тутуу матырыйаалларын, таска таһаарыыга туһуламмыт ювелирнай оноһуктары онорон таһаарыыны уонна биоэкэниэмикэни сайыннарыыны көбүлээһин.

4. Социальной өнөлөрү кииннээһинтэн akkaастаныы: оройуоннарга социальной ис тутулу саҕардыы, улахан эбийиэктэри Дьокуускай куоракка кииннээһинтэн akkaастаныы.

5. Энергиянан хааччыйыы уонна гааһы киллэри: Дьокуускайдаағы ГРЭС-2 (иккис уочарат) тутууну түмүктээһин, Дьокуускай агломерациятын, Ханалас, Кэбээйи уонна Илин Энэр улуустарыгар (оройуоннарыгар) гааһы киллэри бырагыраамаларын олоххо киллэри, Дьокуускай куоракка уонна Мэнэ Ханалас улууһугар (оройуонугар) убатыллыбыт айылҕа гааһын (СПГ) итиэннэ Дьокуускай куоракка газомоторнай уматыгы онорон таһаарыыны сайыннарыы. Энергиянан хааччыйыы дефицитин туоратар инниттэн Амма улууһугар (оройуонугар) үрдүк күүрүүлээх уот линиятын тутуу.

6. Дьоҕус уонна орто урбааны (МСП) көбүлээһин: МСП субъектарын өйүүр инниттэн «Саха сирэ» урутаан сайыннарыы сирин-уотун (ТОР) уонна олохтоох онорон таһаарыыны сайыннарар сирдэр-уоттар (ТРМП) анал режимнэрин көхтөөхтүк туһаныы.

Аржаангы зона

Экэниэмикэ аржаангы зонатыгар Ленскэй, Мирнэй, Өлүөхүмэ, Бүлүү, Үөһээ Бүлүү, Ньурба уонна Сунтаар улуустара (оройуоннара) киирэллэр. Зона сиригэр-уотугар Саха сиригэр нэһилиэнньэтин 21 бырыһыана олорор уонна эрэгийиэн экэниэмикэтэ онорор эбии турар сыанатын 21 бырыһыана олохтонор.

Экэниэмикэ зоната 11 нэһилиэнньэлээх пууна тирэх буолаллар, олох нэһилиэнньэлэрин ахсаана 133 тыһыынча киһи буолар. Зона улахан куораттара: Ленскэй уонна Мирнэй.

Зона экэниэмикэбэ сүрүн идэтиийитэ: алмааһы (Мирнэй уонна Ньурба улуустара (оройуоннара), ньиэби уонна гааһы (Ленскэй, Мирнэй, Бүлүү улуустара (оройуоннара), ис наадыйыыга анаан чоҕу (Ньурба, Сунтаар улуустара (оройуоннара) хостоохун, тырааныспарынан тийии уонна харайыы (Ленскэй, Мирнэй, Өлүөхүмэ улуустара (оройуоннара), энергетика (Мирнэй улууһа (оройуона). Ону таһынан Бүлүү бөлөх оройуоннарын тыа сиригэр нэһилиэнньэлээх пууннара тыа хаһаайыстыбатыгар уонна аһылык бородууксуйатын онорон таһаарыыга идэтийлэр.

Зона тырааныспар каркаһа: «Бүлүү» федеральной массыына суола (Иркутской уобаласка тахсыы); «Анаабыр», «Мухтуйа», «Умнас» эрэгийиэннээҕи массыына суоллара; Өлүөнэ өрүс пуорда; оройуоннар кииннэригэр аэропорттар уонна «Полярнай» аэропорт (Мирнэй улууһа (оройуона); «Сибиир күүһэ» магистральнай гаас турбатын трассата.

Зона демографическай тенденциялара: Экэниэмикэ аржаангы зонатыгар нэһилиэнньэ ахсаана кыратык аччыра күүтүллэр, ол миграция ахсаана эбии турарынан быһаарыллар. Ону кытта тыа сиригэр нэһилиэнньэтэ аччааһыныгар уонна ол оройуоннар кииннэригэр түмүллүүтүгэр көстөр агломерация көдүүһэ оннунан хаалар.

Зонаны сайыннарыы сүрүн сороктара:

1. Хостоохун үгэс буолбут салааларын сайыннарыы: Мирнэй, Ленскэй, Сунтаар, Ньурба уонна Өлүөхүмэ улуустарын (оройуоннарын) сирдэригэр-уоттарыгар Өлүөнэ-Тунгусскай ньиэп-гаас баайдаах провинциятын сиригэр аннын учаастактарын туһаҥа таһаарыыны хааччыйыы.

2. Экэниэмикэни диверсификациялааһын: ньиэби уонна гааһы танастааһыны, маһы танастааһыны (Ленскэй уонна Өлүөхүмэ улуустара (оройуоннара), литийи уонна гелийи (Мирнэй улууһа (оройуона), минералламмыт уулары (Ньурба улууһа (оройуона), тутуу матырыйаалларын онорон таһаарыыны, айар индустриялары, IT-салааны, туризмы, ол иһигэр Бүлүү водоемдарын ис кыабын туһанан туран, сайыннарыы.

3. Тирэх нэһилиэнньэлээх пууннары сайыннарыы: нэһилиэнньэни олохсутар уонна тустаах сирдэри-уоттары периферийнэй балаһыанньаттан таһаарар инниттэн ис тутулу сайыннарыы уонна Россия орто стандартыттан намыһаба суох таһымнаах өгөлөрү оноруу.

4. Энергиянан хааччыйыы уонна гааһы киллэри: Новоленскэйдээби тепловой электростанцияны (ТЭС) (Ленскэй улууһа (оройуона), гаас электростанциятын (Бүлүү улууһа (оройуона) тутуу, Светлэйдээби гидроэлектростанцияны (ГЭС) (Мирнэй улууһа (оройуона) санардыы, олохтоох сир баайдаах сирдэртэн (Мирнэй, Ньурба, Үөһээ Бүлүү, Ленскэй оройуоннара) уонна «Сибиир күүһэ» магистральнай гаас турбатыттан (Өлүөхүмэ уонна Ленскэй улуустара (оройуоннара) нэһилиэнньэлэх пууннарга гааһы киллэри бырагырааматын олоххо киллэри, дааннайдары обработкалыр уоту көдүүстээхтик туһанар кииннэри (Ленскэй уонна Бүлүү улуустара) тэрийи. Электроэнергия дефицитин туоратар инниттэн Бүлүү бөлөх оройуоннарыгар үрдүк күүрүүлээх уот линиятын тутуу.

5. Тырааныспар сырыыта тоҕоостоох буолуутун хааччыйыы: Иркутскай уобаласка Россиятаабы уопсай тырааныспар ситимигэр тахсар, өрүһү туоруур үс муосталаах «Бүлүү» федеральнай массыына суолун тутуу, Мирнэй, Өлүөхүмэ уонна Ньурба аэропортарыттан итиэннэ «Полярнай» аэропорду (Мирнэй улууһа (оройуона) тутуу уонна уларытан оноруу.

6. МСП сайыннарыы: аһылык бородууксуйатын онорон таһаарар уонна хостооһун салаатын сервиснэй көрүүтүн-истиитин сайыннараар тэрилтэлэри тэрийэр инниттэн түһээн анал режимнэрин уонна ТРМП механизмнарын туһаныы.

Илинни зона

Экэниэмикэ илинни зонатыгар Томпо, Уус Майа уонна Өймөкөөн улуустара (оройуоннара) киирэллэр, ологго өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин үс бырыһыана ологор уонна эрэгийиэн экэниэмикэтэ онорор эбии турар сыанатын биэс бырыһыана олохтонор.

Зона үс нэһилиэнньэлээх пууна тирэх буолаллар, олог нэһилиэнньэлэрин ахсаана 12 тыһыынча киһи буолар. Улахан нэһилиэнньэлээх пууннар: Хаандыга, Уус Ньара, Уус Майа бөһүөлэктэрэ.

Зона экэниэмикэбэ сүрүн идэтиийитэ: чоҕу (Томпо оройуона), кыһыл көмүһү (Уус Майа, Өймөкөөн, Томпо оройуоннара) уонна өгнөөх металлалары (Өймөкөөн уонна Томпо оройуоннара) хостооһун.

Зонаба тырааныспар каркаһа: «Халыма» федеральнай массыына суола; «Амма», «Алдан», «Дьаагы», «Арктика» эрэгийиэннээби массыына суоллара. Тырааныспар ис

тутулун инникилээх эбийиэктэрэ: Алдан өрүһү туоруур массыына-тимир суол ааһар муосталаах «Аллараа Бэстээх – Хаандыга – Магадан» тимир суол магистралын тутуу.

Зона демографической тенденциялара: Экэниэмикэ илиини зонатын нэһилиэнньэтин ахсаана миграция түмүгэр аччыаба.

Зонаны сайыннарыы сүрүн сруктара:

1. Экэниэмикэни диверсификациялааһын: полиметалл рудаларын (Томпо уонна Уус Майа улуустара (оройуоннара), кыһыл көмүс-сурьма баайдаах сирдэри (Өймөкөөн улууһа (оройуона), үрүн көмүһү (Томпо улууһа (оройуона) хостоохун сана хайысхаларын сайыннарыы, ойуур бырамыысыланнаһын хобонугун (Уус Майа улууһа (оройуона), тутуу матырыйаалларын онорон таһаарыы, экстремальной уонна экологической туризмы сайыннарыы.

2. Тарҕанан олоруу тиһигин салайыы ресурсалар уонна олохтоохтор тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга түмүллүүлэрин учуоттуур механизмнары туһаныы.

3. Тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар ис тутууларын сайыннарыы, нэһилиэнньэ түмүллүбүт кииннэригэр олох уонна өнө хаачыстыбатын үрдэтии.

4. Тырааныспар ситимэ: Алдан өрүһү туоруур массыына-тимир суол ааһар муосталаах «Аллараа Бэстээх – Хаандыга – Магадан» тимир суол магистралын тутуу, «Амма» эрэгийиэннээҕи массыына суолугар асфальт-таас бүрүөһүнү уурууну хааччыйыы.

5. Сири-уоту туһаба таһаарарга анаан МСП өйөөһүн: логистика, хайа тиэһиньикэтин өрөмүөнүн, ис тутулу тутуу, маһы танаастааһын уонна тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга сервис өнөлөрүн оноруу эйгэлэригэр МСП сайыннарыыга анаан түһээн анал режимнэрин уонна ТРМП режимнэрин туһаныы.

6. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох абыһах ахсааннаах норуоттарын этнокультурнай баайдарын харыстааһын: олох үгэс буолбут олохторун сирин, олохсуйан олорор төрүт сирдэрин көмүскээһини уонна климат уларыттыгар адаптацияны киллэрэн туран, харыстааһын.

Соҕуруунну зона

Экэниэмикэ соҕуруунну зонатыгар Нерюнгри уонна Алдан оройуоннара киирэллэр. Бу нэһилиэнньэтин ахсаанынан (Саха сирин нэһилиэнньэтин 11 бырыһыана) уонна экэниэмикэтин кээмэйинэн (эбии турар сыана 15 бырыһыанын оноруута) Киин уонна Арбаанҥы зоналар кэннилэриттэн үһүс миэстэлээх зона.

Соҕуруунну зона сиригэр-уотугар үс тирэх нэһилиэнньэлээх пуун баар, олох нэһилиэнньэлэрин ахсаана 82 тыһыынча киһи буолар. Улахан куораттара: Нерюнгри уонна Алдан.

Зона экэниэмикэбэ сүрүн идэтийиитэ: чобу (Нерюнгри улууһа (оройуона) уонна кыһыл көмүһү (Алдан улууһа (оройуона) хостоохун, тырааныспарынан тиэийи уонна харайыы (Алдан уонна Нерюнгри улуустара (оройуоннара), энергетика (Нерюнгри улууһа (оройуона), тутуу (Алдан уонна Нерюнгри улуустара (оройуоннара).

Зонаба тырааныспар каркаһа: «Өлүөнэ» федеральной массыына суола; «Беркакит – Томмот – Дьокуускай» тимир суол магистрала; «Сибиир күүһэ» – магистральнай гаас турбатын трассата.

Зона демографической тенденциялара: нэһилиэнньэ ахсаана сыыйа аччааһына сабаҕаланар.

Зонаны сайыннарыы сүрүн сороктара:

1. Үгэс буолбут хостоохун салааларын сайыннарыы: Нерюнгри улуухугар (оройуонугар) чобу хостоохун кэринин улаатыннарыы уонна ону танаастааһыны (чобу коксалааһын, коксохимия бородуукталарын онорон таһаарыы) сайыннарыы, Алдан улуухугар (оройуонугар) кыһыл көмүһү хостоохун кэрингэ үрдээһинэ итиэннэ көмө сервистэри (тэрили өрөмүөннээһин уонна көрүү-харайыы, логистика) сайыннарыы.

2. Экэниэмикэни диверсификациялааһын: хара металлургия кластерын (Нерюнгри улууһа (оройуона) уонна Алданнаабы бырамыысыланнас кластерын тэрийии, Элкээннээби ураан баайдаах сири туһаба таһаарыыны хааччыйыы, сэдэх металлара хостоохун, тутуу матырыйаалларын онорон таһаарыыны, маһы танаастааһыны, тыа хаһаайыстыбатын, аһылыгы онорон таһаарыыны уонна танаастааһын бырамыысыланнаһын, СПГ онорон таһаарыыны (Алдан улууһа (оройуона) сайыннарыы.

3. Куорат сервистэрин сайыннарыы: тирэх сервистэртэн (үөрэх, медицина) куорат сайдыылаах сервистэригэр (сынньалан кииннэрэ, уопсастыбаннай эйгэлэр), прикладной үөрэххэ уонна туристскай өгөлөргө көһүүнү хааччыйыы, куорат эйгэтэ тоҕоостоох буоларын улаатыннарыы, хайа хайыһарын холбоһуктарын сайыннарыы.

4. Электричествоны уонна гааһы киллэрии: Собуруунну-Саха сиринээби ТЭС тутуу, Нерюнгритаабы ГЭС уларытан тутуу, Тимптон өрүскэ Канкуннаабы ГЭС тутуу, «Сибиир күүһэ» магистральнай гаас турбатыгар сыста сытар нэһилиэнньэлээх пууннарга гааһы киллэрии.

5. Тырааныспар ис тутула: «Беркакит – Томмот – Дьокуускай» тимир суолун линиятын «Беркакит – Томмот» учаастагын тиһигин быспакка үлэлэтиини хааччыйар турукка тиэрдии итиэннэ «Өлүөнэ» федеральной массыына суолун устатыгар бүтүннүүтүгэр асфальт-таас бүрүөһүнү уурууну хааччыйыы.

6. Кластердары тэрийэргэ МСП тардыы: тутуу матырыйаалларын онорон таһаарар, хара металлургияба уонна СПГ-кластердарга анаан компоненнары онорор дьоһус

предприятиелары сайыннарыыга анаан итиэннэ хайа-хостуур салаата уонна логистика сервиснэй көрүүтүн-истиитин сайыннарыыга анаан «Собуруунну Саха сирэ» ТОР, түһээн анал режимнэрин уонна ТРМП режимнэрин туһаныы.

7. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох абыйах ахсааннаах норуоттарын этнокультурнай баайдарын харыстааһын: олох үгэс буолбут олохторун сиэрин, олохсуйан олорор төрүт сирдэрин көмүскээһини уонна климат уларыытыгар адаптацияны киллэрэн туран, харыстааһын.

Арктикатаабы зона

Экэниэмикэ Арктикатаабы зоната өрөспүүбүлүкэ сиригэр-уотун 52 бырыһыанын ылар уонна Абый, Аллайыаха, Анаабыр национальнай (долган-эбэнки), Булун, Үөһээ Халыма, Үөһээ Дьаангы, Эдьигээн эбэнки национальнай, Муома, Аллараа Халыма, Өлөөн эбэнки национальнай, Орто Халыма, Усуйаана уонна Эбээн Бытантай национальнай улуустарын (оройуоннарын) хабар, ологорго Саха сиригэр нэһилиэнньэтин алта бырыһыана ологор уонна эрэгийиэн экэниэмикэтэ онорор эбии тулар сыанатын түөрт бырыһыана олохтонор.

Экэниэмикэ зонатын сиригэр-уотугар 36 тыһыынча киһи нэһилиэнньэлээх 15 тирэх нэһилиэнньэлээх пуун баар. Тикси бөһүөлэгэ уонна Найба сэлиэнньэтэ – тирэх нэһилиэнньэлээх пууннар.

Зона экэниэмикэбэ сүрүн идэтийиитэ: алмааһы, чоҕу, кыһыл көмүһү, үрүн көмүһү, сэдэх металлалары хостоохун, олору тырааныспарынан тийии уонна таһаастааһын, табаны иитии, балыктааһын.

Зонаба тырааныспар каркаһа: Анаабыр, Өлүөнэ, Дьаангы, Индигир уонна Халыма өрүстэр; Хотугу муора суолун Өлүөнэ өрүс төрдүттэн Арктикатаабы өрүстэр төрдүлэригэр диэри учаастага; «Анаабыр», «Индигир», «Арктика», «Дьаангы» (массына тирэх суола буолуохтаах) эрэгийиэннээҕи суолталаах массына суоллара. «Найба» дириг уулаах пуорду тутуу бара тулар.

Зона демографическай тенденциялара: Экэниэмикэ Арктикатаабы зонатын нэһилиэнньэтин ахсаана салгыы аччыаба, онуоха нэһилиэнньэ түмүллэр тустаах сирдэрэ баар буолуохтара, ологор нэһилиэнньэ аччааһынын соробун эбэтэр барытын толуйуохтарын сөп.

Зонаны сайыннарыы сүрүн соруктара:

1. Тырааныспар каркаһын олохтоохун: «Дьаангы», «Арктика», «Анаабыр», «Индигир» суоллары бастаанны суолталаан сайыннарыыны хааччыйыы, Тикси муора пуордун, 63 арктикатаабы түһэрэр-көтүтэр былаһааккалары, Зырянка аэропордун

уларытан оноруу, 11 аэродрому, өрүс пуортарын хапытаалынай өрөмүөннээһин, таһабаһы Хоту эрэллээхтик тизийиэгэ-таһыга анаан, ол иһигэр Россия Федерациятын Муоратаабы доктринатын олоххо киллэрэргэ анаан, флоту сагардыы.

«Уус Куйга – Найба» массыына суолун тутууну кытта дирин уулаах муора пуордун тутуу Арктикаба таһабаһы тизийи-таһыы схематын уларытар кыабы биэриэбэ итиэннэ Трансарктической тырааныспар көрүдүөрүн нөһүө аан дойдутаабы таһабаастары тизийи суотугар өрөспүүбүлүкэ транзитнай ис кыабын кэнэтиэбэ.

2. Ресурсалар уонна олохтоохтор тирэх нэһилиэнньэлээх пууннарга түмүллүүлэрин механизмын суотугар түмүллүү кииннэригэр өһө хаачыстыбата (үөрэх, доруобуйа харыстабыла, дьиэ-уот коммунальнай хаһаайыстыбата) өрөспүүбүлүкэ уонна Россия орто стандартын таһымыгар диэри үрдээбитин учуоттаан тарбанан олоруу тиһигин салайыы механизмнарын туһаныы.

3. Ресурса ис кыабын баһылааһын: Кучутаабы кытаанах сиртэн хостонор туһалаах баай (кыһыл көмүс, хорболдьун) кластерын олохтоохун, кыһыл көмүс-сурьма рудаларын танастыыр байытар фабриканы үлэлэтии (Үөһээ Дьааны улууһа (оройуона), континентальнай шельф ресурсаларын хаһаайыстыба туһатыгар киллэрэргэ анаан үрүн көмүс уонна сэдэх металл баайдаах сирдэри (Өлөөн, Үөһээ Дьааны, Усуйаана улуустара (оройуоннара), Анаабыр, Булун улуустарыгар (оройуоннарыгар) углеводород баайдаах сирдэри туһаба таһаарыы.

Дефицит буолбут стратегической суолталаах сиртэн хостонор туһалаах баайы хат онорууну хаачыйарга анаан «Геология: возрождение легенды» федеральнай бырайыак II түһүмэбин чэрчитинэн Арктикатаабы зонаба геологической чинчийэр үлэлэри ыытыы.

4. Энергетика: Усуйаана улууһун (оройуонун) Уус Куйга бөһүөлэгэр кыра кыамталаах атомнай станцияны тутуу уонна автономнай булкаас энергетика холбоһуктарын, ол иһигэр чөлүгэр түһэриллэр энергетика источниктарын туһанан, тутуу.

5. Ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннар ситимнээх буолууларын хаачыйыы: «Арктика синергията» уонна «Полярнай экспресс» сибээс волоконнай-оптической линиятын тардыы бырайыагын олоххо киллэрии, араас сервистэри, тизхиньикэ өрөмүөнүн, биоресурсалары танастааһыны, экстремальной уонна экологической туризмы сайыннарыыга, тутуу матырыйаалларын олохтоох онорон таһаарыыны, таба иитиитин уонна балыктааһыны сайыннарыыга анаан МСП өйөөһүн, тэйиччиттэн оноһуулар өһөлөрү уонна көһө сылдьан оноһуулар өһө көрүннэрин киллэрии.

6. Арктикатаабы чинчийиилэр: Арктикаба фундаментальной научнай чинчийи сири-уотун быһыытынан Тикси уонна Булун оройуоннарын (улуустарын) ис кыахтарын олоххо киллэрэргэ.

7. Нэһилиэннэ айылҕатынан бигэтик эбиллиитин хааччыйыы, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох аҕыйах ахсааннаах норуоттарын этнокултуурунай нэһилиэстибэлэрин, үгэс быһыытынан олохсуйан олорор сирдэрин-уоттарын уонна хаһаайыстыбаннай үлэлэрин, үгэс буолбут дьарыктарын өйөөһүнү итиэннэ олохсуйан олорор төрүт сирдэрин көмүскээһини уонна климат уларыытыгар адаптацияны киллэрэн туран, харыстааһын.

2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх

(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)

*Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической
сайдьытын Стратегиятыгар*

3 сыһарыы

САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН ИНВЕСТИЦИОННОЙ СТРАТЕГИЯТА

Уопсай балаһыанньалар

Саха Өрөспүүбүлүкэтин инвестициятын стратегията (салгыы – Инвестиционной стратегия) 2036 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин инвестиционной сайдыытын сыалын, бастаангы суолталаах хайысхаларын уонна сүрүн хайысхаларын быһаарар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Уһук Илин эрэгийиэннэрин ортотугар сүрүн хапытаалга инвестициялары киллэрии кэрининэн биир бастыннарынан буолар. Уһук Илинни федеральной уокурук инвестицияларын уопсай кэринин 20 тахса бырыһыан өлүүтэ өрөспүүбүлүкэбэ баар. 2019–2024 сылларга эрэгийиэн экэниэмикэтигэр 3,3 триллион солкуобай угуллубута.

Инвестиционной сайдыыны көбүлүүр инниттэн өрөспүүбүлүкэбэ инвестиционной бырайыактары өйүүр кэлим тиһик үлэлиир. Манна киирэллэр: урутаан сайыннарыы сирдэрэ, Россия Федерациятын Арктикатааҕы зонатын быраапка режимэ, эрэгийиэн инвестиционной бырайыактарын ньымалара, олохтоох онорон таһаарыыны сайыннаар сир-уот, хапытаалы угууну харыстааһын уонна биһирээһин туһунан сөбүлэһиилэр, анал инвестиционной хантараактар, инвестиционной түһэни тутуулар, хардары инвестиционной эбэһэтилистибэлээх хантараактар, судаарыстыба уонна чааһынай сектор кыттыһан үлэлээһиннэрин ньымалара, ону таһынан түһээн уонна баай-дуол өттүнэн өйөөһүн атын дьаһаллара.

Маны тэнэ, Саха сирин сайдыытын стратегическай сыалларын уонна геобэлиитикэбэ тынааһын улаатытынан, тас санкциялар хааччахтааһыннарынан быһаарыллар сана экэнэмиичэскэй чакчылары учуоттаан, эрэгийиэннэ инвестиция

кыабын толору туһанар туһугар инвестиция климатын тупсарар баар ньымалар көдүүстэрин үрдэтии уонна сана механизмнары оноруу, үп-харчы ресурсалара тоҕоостоох буолууларын хааччыйы уонна сайыннары институттарын тиһигин тупсары ирдэнэр.

Сыал

Инвестиционной стратегияны олоххо киллэрии сыалынан сүрүн хапытаалга инвестициялары тардыы көмөтүнэн өрөспүүбүлүкэ социальной-экономической туруктаах сайдыытын уонна нэһилиэнньэ олоҕун хаачыстыбатын үрдэтиигэ усулуобуйаны тэрийии буолар.

Бастаанны суолталаах хайысхалар уонна тосхоллор

Саха Өрөспүүбүлүкэтин инвестиционной бэлиитикэтэ инвестиция сайдыытын сүрүн тосхоллоругар сөп түбэһиннэрэн инвестиционной бырайыактары ситиһиилээхтик олоххо киллэриигэ көмө буолар инниттэн ытыллар:

1) экология туруктаах буолуута:

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр үрдүк технологияны туһаныыны уонна Арктика уонна ирбэт тон кэбирэх экотиигэр дьайыыны мунутуурдук аччатыыны хааччыйары көрөр инвестиционной бырайыактары олоххо киллэрии бастаанны суолталаах хайысха буолар.

Инвестиционной бырайыактары олоххо киллэриигэ манньк компоненнар учуоттаныллыахтаахтар: ресурса- уонна энергия көдүүстээхтик туттулуута, ол иһигэр энергия чөлүгэр түһэриллэр источниктары уонна сабыылаах онорон таһаарыы циклин туһаныы; биологической араас көрүнгү харыстааһын; алдьаммыт сири чөлүгэр түһэрии; климат кутталларын салайыы;

2) социальной партнерство:

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ инвестиционной бырайыактары өйүүр, олору олоххо киллэрии түмүгэр үлэ сана миэстэлэрэ арыллар, өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин олоҕун хаачыстыбата үрдүүр, социальной ис тутула уонна киһи ис кыаба сайдар.

Бу тосхолу олоххо киллэрии көмөтүнэн хааччыллар:

а) күрөстэһэр хамнастаах уонна олохтоох дьону бастакынан үлэнэн хааччыйар үрдүк онорон таһаарыылаах үлэ миэстэлэрин тэрийии;

б) социальной уонна атын ис тутулу сайыннарыы;

в) хааччыйааччылар олохтоох экотииктэрин сайыннарыы;

г) Саха Өрөспүүбүлүкэтин Хоту дойду төрүт олохтоох аҕыйах ахсааннаах норуоттарын интэриэстэрин учуоттааһын уонна өйөөһүн.

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Россия Федерациятын сайдыытын национальнай сыалларын ситиһиигэ туһаайыллыбыт уонна бизнес уопастыбаннай хапытаалын стандартын уонна корпоративнай демографической стандарты олохтоохуну көрөр инвестиция бырайыактарыгар бастаанны суолта бэриллэр.

Сүрүн хайысхалар

Инвестиционной стратегияны олоххо киллэриин сүрүн хайысхаларыгар киирсэллэр:

1) инвестициялыырга сөптөөх климаты тэрийиин уонна бизнесинэн дьарыктанарга табыгастаах усулуобуйаны ситиһиин:

а) табыгастаах дьыалабыай климаты, административнай харгыстары суох оноруу, бизнесинэн дьарыктаныы бэрээдэгин уонна хаамыытын оптимизациялааһын;

б) судаарыстыбаннай уорганнар, олохтоох салайыныы уорганнарын уонна инвестиция үлэтин ытар субъектар хардарыта дьайсыыларыгар өйдөнүмтүө уонна аһаҕас механизмнары хааччыйыы, ол иһигэр эрэгийиэннээҕи уонна муниципальной инвестиционной стандарт чэрчитинэн;

в) инвестиционной бырайыактары уонна инвестиция былаһааккаларын (урутаан сайдыы сирэ-уота, индустриальной паркар, технопаркар, бизнес-инкубатордар уонна атыттар) олоххо киллэрэргэ анаан онорон таһаарыы, тырааныспар, энергетика, инфокоммуникация инфраструктураларын сайыннарыы;

г) муниципальной таһымна инвестициялары тардыыны көбүлээһин;

д) инвестиционной бырайыактары олоххо киллэриигэ үлэлиир исписэлиистэри бэлэмнээһин тиһигин сайыннарыы;

2) Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр инвестиция көбүн уонна инвестицияны тардыы тиһигин көдүүһүн үрдэтиин:

а) инвестицияны тардыыга анаан усулуобуйаны сайыннарыы:

хампаанньалар тулалыыр эйгэни харыстааһын эйгэтигэр бэлиитикэлэрин, корпоративнай социальнай эппиэтинэстэрин практикатын, хааччыйааччылар уонна кыттыгас хампаанньалар олохтоох экотииги сайыннарыыга бэлэмнэрин учуоттаан, потенциалнай инвестордары корпоративнай дьайыыларын сүрүн характеристикаларынан наардааһын;

инвестиция өттүнэн аһаҕас буолууну хааччыйыы;

«биир түннүк» тосхолунан бырайыактары арыаллааһын;

б) тас инвестициялары тардар дьайыыны уонна тиһиги сайыннарыы:

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үчүгэй инвестиционной имиджин олохтоохун;

бастаанны суолталаах салааларга бырайыактары олоххо киллэриигэ өйөбүл кэлим дьаһалларын ырытан оноруу;

инвестиционной бырайыактары түргэнник үлэлэтэргэ анаан усулуобуйаны тэрийии;

в) инвестиционной бырайыактары олоххо киллэрии регуляторнай усулуобуйаларын бигэтитэр механизмнарын туһаны уонна угуллубут хапытаалы харыстааһын уонна көбүлээһин туһунан сөбүлэннэр чэрчилэринэн ис тутула ороскуоту толуйуу;

г) Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар логистика сана ситимнэрин уонна онгортон таһаарыыны локализациялааһыны олохтоохун;

3) инвестиция үлэтигэр анаан үп-харчы баайа тоҕоостоох буолуутун үрдэтии:

а) сыана намтааһыныгар уонна үп-харчы баайа тоҕоостоох буолуутун үрдэтиигэ судаарыстыбаннай өйөбүл, ол иһигэр:

инвестиция сайдыытын стратегической бастаанны суолталаах хайысхаларыгар сөп түбэһиннэрэн предприятиялар үлэлэрин субсидиялааһын;

лизини сайыннарыы, баан кирэдьииттэрин сорох бырыһыанын ставкаларын толуйуу, итиэннэ венчурнай пуондалар үптэрин суотугар үбүлээһини сайыннарыы;

туруктаах сайдыы бырайыактарыгар үбүлээһин анал механизмнарын туһаны;

тас источниктартан, ол иһигэр федеральной бырагыраамалары, национальной уонна аан дойдутаағы сайыннарыы институттарын бырагыраамаларын киллэрэн туран, үбүлээһини тардыга буолуон сөптөөх источник туһунан сүбэ-ама биэрии, сайаапкалары бэлэмнээһингэ көмөлөһүү уонна кэпсэтиилэри ытыгыга кыттыы быһыытынан көмө;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин урбаан уонна бырамыысыланнас сайдыытын пуондата дьоҕус уонна орто урбаан субъектарыгар, бырамыысыланнас салаатын предприятияларыгар чэпчэтиилээх кирэдьиити биэриитэ;

дьоҕус уонна орто урбаан субъектарыгар мэктиэлээх өйөбүлү сайыннарыы;

б) үп-харчы баайын тардар предприятиялар уонна урбаанньыттар үп-харчы уонна уопсай менеджменнэ быһаарар кыахтарын сайыннарыы:

в) Саха Өрөспүүбүлүкэтин туруктаах үп-харчы тиһигэ:

инвестиционной бырайыактары хаачыстыбалаахтык арыаллыыр инниттэн үп-харчы тиһигин салайыы бырайыагынан тутула:

үп-харчы институттара тоҕоостоох буолуулары;

үп-харчы, экэниэмикэ тиһигэр анаан бастын каадырдары тардыы уонна сайыннарыы;

үп-харчы институттарын капитализациятын улаатыннарыы;

нэһилиэннэни Саха Өрөспүүбүлүкэтин үп-харчы тиһигэр кытыннарыы:

нэһилиэнньэ үп-харчы өттүнэн билиитин-көрүүтүн үрдэтии;

институциональнай инвестордар аахсыйалаах хапытаалга кыттыылара уонна нэһилиэнньэ уһун болдьохтоох уурунуутун тутулугар үп-харчы ырыынагын инструменнарын өлүүтүн улаатыннарыы;

абыйах аахсыйалаахтар инвестицияларын кутталын аччатыы (страховкалааһын, толуйуу механизмнара);

урбаан көбүлээһиннэрин үбүлүүр альтернативнай источниктары сайыннарыы (венчурнай үбүлээһин, стартаптары кирэдьииттээһин, лизинг, краудфандинг (норуот хапытаала);

баан өгөлөрүн хаачыстыбатын биллэрдик кэнэтии уонна сайыннарыы, үп-харчы өгөтүн онорууга анаан инновационнай, тэйиччиттэн оноһулар уонна ИТ-технологиялары киэнник туһаныы;

Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтигэр үп-харчы баайын тардыы:

эрэгийиэннээҕи үп-харчы уонна страховкалыыр тэрилтэлэр эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы уонна аан дойдутааҕы ырыынактарга тахсыыларын көбүлээһин;

үп-харчы инструменнарыгар уһун болдьохтоох уурдарыыга ис наадыһыны улаатыннарыыны хааччыйыы быһыытынан үп-харчы баайын тардыы;

үп-харчы өгөлөрө сир-уот өттүнэн тобоостообун үрдэтэргэ үп-харчы секторыгар сыыппараҕа көһүүнү уонна аутсорсины киллэриини көбүлээһин;

эрэгийиэннэ үп-харчы ырыынагын сана кыттааччыларын тардыы;

4) инвестиция үлэтин өйүүр Саха Өрөспүүбүлүкэтин сайыннарыы институттарын тиһигин тупсарыы, ол иһигэр:

а) сайыннарыы институттарын финансовайа суох (үп-харчы өттүнэн дохуоту киллэрбэт) блоктарын олохтооһун;

б) аан дойдуга үрдүк кредитнэй рейтингнээх уонна хапытаала үрдүк рыночнай сыаналаах уһун болдьохтоох бөдөн эрэгийиэннээҕи хапытаалы олохтуур инниттэн үп-харчы институттарын активтарын түһүмэҕинэн түмүү уонна бөдөнсүтүү. Бу хайысха манньык фактордарга олобуруо:

үп-харчы менеджменин эйгэтигэр бастын каадыр резервэтин олохтооһун (үп-харчы институттарын топ-менеджердэрин);

үп-харчы институттарын капитализациятын сүрүннээн тас инвестордары кытыннаран бүддьүөтү таһынан үп суотугар, ону тэнэ нэһилиэнньэни, эрэгийиэннээҕи предприятиелары (ол иһигэр судаарыстыбаннай уонна судаарыстыба кыттыылаах), тас инвестордары инвестиция дьайыытыгар киллэрэн улаатыннарыы;

в) Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар аан дойдутаабы уонна федеральнай сайыннары институттарын тардан уонна олох үлэлэрин кэнэтии.

Инвестиционной стратегияны олоххо киллэри күүтүллэр түмүктэрэ:

1. Инвестиция климатын туругун национальной рейтингэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин миэстэтэ: 2032 сылга 10-с миэстэ уонна 2036 сылга 10-с миэстэттэн намыһаҥа суох.

2. Сүрүн хапытаалга инвестиция физическэй кэринин үрдүүр тэтимэ 2024 сыл таһымыгар сыһыаннаан тэннэммит сыананан: 2032 сылга 78,3 бырыһыан уонна 2036 сылга 100,7 бырыһыан.

3. Инвестиция уопсай кэриниттэн сүрүн хапытаалга бүддьүөтү таһынан үп инвестицияларын өлүүтэ: 2032 сылга 90 бырыһыантан итэҕэһэ суох уонна 2036 сылга 95 бырыһыантан итэҕэһэ суох.»;

12) 4 сыһыарытын күүһүн сүтэрбитинэн билинэргэ;

13) 5 сыһыарытын манньк сааһылаан биэрэргэ;

«2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх

(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальной-экономической

сайдьытын Стратегиятыгар

5 сыһыары

САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭ - 2050. ТУС СЫАЛЛААХ КӨРҮҮ

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ 2050 сылга диэри ситиһиилээх дьон, ыраас айылҕа уонна «өйдөөх экэниэмикэ» сирэ-уота буолуохтаах, аан дойдуга хотугу эрэгийиэн ситиһиитин холобурунан биллиэхтээх.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин хас биирдии олохтооҕо бэйэтин кыабын толору арыйар уонна ситиһиигэ тийэр кыахтаныа.

Бары өттүнэн биир тэн сайдыылаах уонна үтүө туруктаах киһи –

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сүрүн сыаннаһа.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ – олохторго табыгастаах эрэгийиэн

Олохтоохторго табыгастаах усулуобуйаны тэрийиигэ көхтөөх судаарыстыбаннай бэлиитикэ, инновационнай технологиялары туһанан, хотугу сир сайыннары саҥа стандартарын хааччыйар. Киһи олохун хаачыстыбатын үрдэтии суотугар 2050 сылга Саха

Өрөспүүбүлүкэтин нэһилиэнньэтин ахсаана 1,1 мөлүйүөн киһиэхэ тийэр (историческай мунутуур кэрин – 1989 сылга 1 094 тыһ. киһи). Урбанизация дьайыылара куорат нэһилиэнньэтин ахсаанын улаатыннарыыга уонна куорат олобун сиэрин тарҕатыыга тиздэллэр.

Социальной-экономическай сайдыы сүрүн хайысхатынан олох хаачыстыбатын уонна үлэ онорумтуотун таһымын үрдэтии буолар.

Өрөспүүбүлүкэ орто кылааһын орто дохуота 6–7-ттэн итэҕэһэ суох айах ииттинэн олоруу мунутуур алын кээмэйигэр тэннэһэр. Бас билииттэн уонна урбаан үлэтиттэн киирэр дохуот харчы уопсай киириитин үс гыммыт биириттэн ордугун ылар. Саха сиригэр олохтоохторо өрөспүүбүлүкэтээҕи уонна аан дойдутааҕы тэрилтэлэр үбүлээһиннэрин инструменнарын салайар кыахтаахтар.

Өрөспүүбүлүкэ диверсификацияламмыт экэниэмиктэ нэһилиэнньэ үлэлээх буолуутун бигэтик хааччыйар. Инновационнай уонна креативнай экэниэмикэни сайыннарыы Россия уонна аан дойду ырыынактарыгар гражданнар айар кыахтарын мунутуурдук туһанарга көмөлөһөр. Үлэ бары эйгэлэрин сыыппараҕа көһөрүү, ол иһигэр оноһуу өй уонна роботынан солбуйуу технологияларын туһаныы, исписэлиистэр үлэлэрин чааһын көдүүстээхтик туһаныыны үрдэтэр.

Элбэх оҕолонуу престиһин социальной нуормаҕа диэри үрдэтии оҕо төрөөһүнүн уонна эрэгийиэннэ үрдүк таһымнаах үтүө туруктаах эппиэтинэстээх дьыа кэргэннэр олохсуйууларын көбүлүүр. Тобоостоох дьыа-уот, хаачыстыбалаах инфраструктура уонна бигэ дохуот, үөрэх бары таһымыгар хаачыстыбалаах үөрэҕи ылар кыаҕы кытта холбоһон, өрөспүүбүлүкэҕэ нэһилиэнньэни олохсутар уонна угуйар сүрүн көбүлүүр күүс буолаллар. Эдэр төрөппүттэр үөрэнэллэр, урбаанынан дьарыктаналлар, элбэх оҕолоох дьыа кэргэн буолаллар уонна сынньанарга, бэйэлэрин сайыннаарга уонна оҕолорун иитэргэ киэн кыахтаналлар.

2050 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтэ – ийэ буолууга, элбэх оҕолонууга, дьыа кэргэн үгэстэригэр сүрүн болҕомтону ууран, нэһилиэнньэни социальной өттүнэн өйүүр көдүүстээх тиһиктэрдээх эрэгийиэн. Олоххо киллэриллэр дьаһаллар эрэгийиэннэ төрөөһүн таһымын үрдэтиигэ олук буолаллар. Нэһилиэнньэни социальной өттүнэн харыстааһын уопастыба наадыыларыгар эппиэттиир.

Үлэ ырыынагар наадыыы уонна аты мунутуур сөп түбэһиилэрэ бэлиэтэнэр. Үлэлиир кыахтаах кыра дохуоттаах гражданнар дьарыктаах буолууга уонна социальной адаптацияҕа көмө бырагыраамаларыгар көхтөөхтүк кыттар усулуобуйаларыгар социальной көмөнү ылараллар.

Үөрэх тинигэ уопсастыба экэниэмикэ инновационнай сайдыытыгар сөл түбэхэр бастын билиигэ уонна сатабылга наадыыытын хааччыйар. Уопсастыба интеллектуальной кыабын индексэ аан дойдуга лидер буолар дойдулар таһымнарыгар чугаһыыр (0,9-тан тахса).

Сааһыттан тутулуга суох дьон барыта булгуччулаах үөрэхтэн баҕа өттүнэн үөрэххэ уонна институциональнайтан (оскуолалартан, техникумнартан, үрдүк үөрэх кыһаларыттан) өрөспүүбүлүкэ уонна аан дойду социальнай уонна култуурунай эйгэлэригэр кирии нөнүө «эйгэлээх» үөрэниигэ парадигма уларыыыта күүтүллэр. Үөрэх аһаҕас тосхолунан оноһулар уонна үлэ глобальнай ырыынагар уонна элбэх култууралаах аан дойду туонатыгар күрөстэхэр кыахтаах үөрэҕи бүтэрээччилэри бэлэмниир хайысхалаах. Уопсай уонна эбии үөрэх биир кэлим процесс быһыытынан холбоһон, хас биирдии үөрэнээччи дьобурун арыыыга ордук бэлиэтээн туһуланар. Эригийиэннэ гражданнар тус сайдыыларыгар анаан табыгастаах эйгэ тэриллит.

Идэлээх үөрэхтээһиннэ компетенциялары тус уратылааһын сүрүн хайысха буолар. Элбэх хайысхалаах прикладной квалификация уонна онлайн-үөрэх кииннэрэ киэнник тарҕаналлар. Үрдүк уонна идэлээх орто үөрэх тинигэр квалификациялаах каадырдары бэлэмнээһин экэниэмикэ сүрүн салааларыгар үлэҕэ наадыыыны толуйарга туһуланар.

Дьокуускайга идэлээх орто үөрэх суперкампуһа тэриллэр – анал идэлээх колледжтары уонна эригийиэннэ ирдэнэр хайысхаларга каадырдары бэлэмнээһини бииргэ холбуур, элбэх хайысхалаах үөрэх киинэ. Суперкампус үөрэх, наука уонна индустриальной кыагы түмүөҕэ, хаһаайыстыбалаах субъектары квалификациялаах каадырдарынан хааччыйыаҕа, орто идэлээх үөрэх кэрэхсэнэр күүһүн үрдэтиэҕэ уонна Россия Хотугулуу-Илинни өттүгэр технологической сангарды уонна ыччат сайдар киинин тэрийиэҕэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үрдүк үөрэхтэр икки ардыларынааҕы кампуһа глобальнай «Арктика мультиполигонын» быһыытынан үлэлиир. Науканы, үөрэҕи уонна индустриальной партнердары түмэр биир кэлим эйгэ тэриллэр: кампус выпускниктара түргэнник сайдар технологической хампаанньалары тэрийэллэр, оттон урбаанна уонна сыыппара технологияларын уонна Арктика култууратын алтыһыларыгар глобальнай контены онорууга эдэр дьону кытыннарыы креативнай экэниэмикэ дохсун үүнүүтүн хааччыйар. Кампус бүтүн дойду үрдүнэн уонна Азиатскай-Тихоокеанскай эригийиэнтэн талааннаах ыччаты түмэр киин буолар, үрдүкү кэтирээһиннэ табыгастаах уонна технологичнай олох сана стандартын олохтуур.

«М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу-Илинни федеральной университет» Федеральной судаарыстыбаннай автономнай үрдүк үөрэх тэрилтэтэ – дойдуга уонна аан

дойдуга инники күөҥнэ сылдьар федеральнай таһымнаах үөрэх киинэ уонна уопсастыбаны сайыннарар институт курдук үлэлиир.

«50х50» диэн амбициознай сыал ситиһиллэр – ыарыылары хонтуруоллуурга сыалламмыт стратегияны олоххо киллэриинэн 2019 сыл таһымыгар сыһыаннаан 70 саастарыгар диэри дьон эрдэ өлүүлэрэ 50% кыччаата. Сүрүн болжомто сыстыгана суох сүрүн дьарба буолбут ыарыылары утары үлэбэ уонна хонтуруолланар сыстыганнаах ыарыылар содулларын кыччататыга уурулунна.

Ыраах сытар уонна мөлтөх суоллаах-иистээх оройуоннарга каадыр тийбэт буолуутун уонна логистическай харгыстары туоратар инниттэн доруобуйаны кэтээн көрөр тус тэриллэри уонна оноһуу өй технологиятыгар олобурбут предиктивной аналитика технологияларын туһанан пациенна туһуланар сыһыаны холбуур телемедицина быһаарыыларыгар анаан оноһуллубут төрүккэ медицинскэй көмөнү онорор булкаас мадьыал туһаныллар.

Доруобуйа харыстабылын тиһигин сайдыта Дьокуускай куорат уонна арктикатаабы оройуоннар нэһилиэнньэлэрин икки ардыларыгар төрүөбүттэн күүтүллэр олох уһунун уратылаһыытын кыччататыга туһуланыаҕа. Тус сыаллаах ориентир – оҕо өлүүтүн уонна сэрэтиллэр өлүүнү кыччататы, ону тэнэ чөл олох тосхоллорун киэнник тарбаты кэмөтүнэн эрэгийиэн нэһилиэнньэтин төрүөбүттэн күүтүллэр олобун уһуна Россия орто көрдөрүүтүн 1,5–2 сылынан куоһары. Ол түмүгэр киһи хапытаала эрэгийиэн экэниэмикэтин үүнэр тирэбин быһыытынан уһун болдьоххо туруктаах буоларын хааччыйыа.

Чөл олох киэнник тарбанар уонна гражdanнар күннээҕи олохторун быстыспат чааһа буолар. Өрөспүүбүлүкэ успуорт төрүт көрүннэригэр, киберуспуорка аан дойду таһымыгар инники күөҥнэ сылдьар, успуорт саҥа хайысхаларын ситиһиилээхтик баһылыыр.

Култуура нэһилиэстибэтин, ол иһигэр омук төрүт үгэстэрин, бырааһынньыктары, уус-уран оноһуктары уонна айар үлэ, успуорт көрүннэрин, Саха сиригэр национальнай тылларын чөлүгэр түһэри, харыстааһын уонна сайыннарыы өрөспүүбүлүкэ уникальнай уобараһын уобараһын үөскэтэр. Саха сиригэр этническэй ситиһиилэрин Россия уонна аан дойду таһымыгар киэнник тарбаты эрэгийиэн култууратын уонна историятын сыаннастарын уонна туристар кэлиилэрин үрдэтэр.

Өрөспүүбүлүкэбэ патриотическай иитии үрдүк таһымнааҕа бэлиэтэнэр, суолталаах уопсастыбаннай боппуруостары быһаарыыга уонна сахалар омук быһыытынан бэйэни билиниилэрин бөбүргөтөр уонна Россия нациятын биир сомоҕо буолуутун хааччыйар

национальнай бэлиитикэни олоххо киллэрийгэ көхтөөхтүк кыттар үлэһит гражданскай уопастыба тэриллэр.

Олорорго табыгастаах эйгэ уонна киһи ис кыабын толору арыыйыга кыах

Нэһилиэнньэлээх пууннар «өйдөөх», «күөх» уонна климат уларыыйытыгар адаптацияланар буола уларыйаллар. Универсальнай дизайн уонна предиктивнэй адаптация тосхоллоругар олоҕурбут олор былааннара, ис тутуллара уонна архитектуралара элбэх сыллаах ирбэт тон уулар, халаан уутун уонна баһаар кутталын көхтөөхтүк туруулаһаллар, куттал суох буолуутун, нэһилиэнньэ олоҕо табыгастаах уонна үрдүк хаачыстыбалаах буолуутун хааччыйаллар. Экологияба хоромньулаах суолу абыытар тосхолунан үлэиир олоҕу хааччыйар тутулуга суох уонна булкаас тиһиктэр (энергиянан хааччыйыы, итиинэн хааччыйыы, уунан хааччыйыы), ордук ыраах сытар уонна уустук сырыылаах оройуоннарга, стандартынан буолаллар.

Экология өттүнэн ыраас уонна олохтоох тутуу матырыйаалларын туһанан, элбэх сыллаах ирбэт тон усуллубуйатыгар сөп түбэхэр тутуу инновационнай технологиялара киэнник туһанылаллар. Энергоэффективнэй «өйдөөх» дьыэлэр, ол иһигэр аддитивнай технологиялары туһанан тутуллубут дьыэлэр, куораттарга да, тыа сиригэр да тарҕаммыттар. Тус олорор дьыэ-уоту тутуу уонна көһөрүү аныгы көрүннэрин сайыннарыы сирин-уоту биир кэлим сайыннарыынан өйөнөр.

Энергияны харыстыыр уонна «күөх» технологиялары биир кэлим дьаһалларын сир аайы киллэрийи көмөтүнэн нэһилиэнньэ уонна өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэтэ энергия ресурсатын табыгастаахтык уонна көдьүүстээхтик туһаналлар. Олохтоохтор климат уларыыйытыгар бэриммэт иһэр ууну бэлэмниир уонна ыраастыыр тиһик суотугар ыраас иһэр уунан хааччыллаллар. Дьыэ-уот-коммунальнай хаһаайыстыбатын тиһигэ эрэллээх, куттала суох уонна технологичнай, кииннэммит уонна тутулуга суох ойдом ситимнэри тэнинэн туһанар.

Өрөспүүбүлүкэ тырааныспарын, логистикатын каркаһа тырааныспар тиһигин хардарыта ситимнэһиитин хааччыйар. Хас да кииннээх, сылы эргиччи үлэиир массыына уонна тимир суоллара бүтүн дойду тиһигэр киирэн, өрөспүүбүлүкэ сирин-уотун сайыннарыыга тирэҕи онорор. «Беркакит – Аллараа Бэстээх – Хаандыга – Магадаан» тимир суол магистрала Байкал-Амур уонна Транссибиир магистралларын нөнүө өрөспүүбүлүкэ дойдуну кытта сибээһин хааччыйар.

Сүрүн тырааныспар ситиминэн Өлүөнэ муостата буолар – өрөспүүбүлүкэ тырааныспарын географиятын төрдүттэн уларыппыт стратегическай эбийиэк. Авиация тырааныспар тиһигин сүрүн звенотунан хаалар: салгын суудуналарын паарката

санардылынна, аэропортар саналы уларытан оноһулуннулар, маршрут ситимэ кэнэтилиннэ. Өрөспүүбүлүкэбэ аныгы, туруктаах уонна биир кэлим тырааныспар тиһигин тэрийэр инниттэн массыына суоллара тутуллаллар, муора уонна өрүс портара санардылаллар.

Арктикатаабы зонаба уонна мөлтөх суоллаах-иистээх оройуоннарга сөмөлүөтүнэн тийии-таһы тобоостоох бэрээдэктэммит сырыытыгар, кыра уонна пилота суох авиацияба, амфибиялаах тырааныспар уонна Хотугу муора суолун уонна суудуна устар арктикатаабы өрүстэр логистической кииннэригэр олоһурбут ньымса мультимодальной тиһик үлэлиир. Бу барыта таһаары тиһиктээхтик тийиини, ыраах сытар нэһилиэнньэлээх пууннар сылы эргиччи суоллаах буолууларын уонна нэһилиэнньэ мобильноһун үрдэтиини хааччыйар, ол өрөспүүбүлүкэни Россия Арктикатын сүрүн тырааныспар-логистикатын сүһүөбэр кубулутар.

Саха сиригэр транзитнай тырааныспар кыаба толору туһаныллар – Хотугулуу-Арбаа Европа уонна Азиатскай-Тихоокеанскай эрэгийиэн дойдуларын икки ардыларыгар саамай кылгас суол үлэлиир, «Мохэ – Найба» норуоттар икки ардыларынаабы тырааныспар көрүдүөрэ тэриллэр, тырааныспар саҥа көрүгүнэрэ уонна логистика саҥа быһаарыылара киллэриллэллэр.

Үрдүк тэтимнээх уонна эрэллээх телекоммуникацияларга универсальной тиксии сыыппара араастаһыытын уонна суол-иис харгыстарын туоратар уонна хас биирдии олохтооххо судаарыстыбаннай өгөнү туһанар кыабы уонна ыраахтан үлэлииргэ, үөрэби ыларга, урбаан үлэтинэн дьарыктанарга кыабы биэрэр.

Өрөспүүбүлүкэ энергетикатын тиһигэ эрэллээх, тэннэммит уонна технологической өттүнэн сайдылаах. Ол улахан генерация эбийиэктэрин (гидроэнергетикэни, атомнай уонна олохтоох оттука үлэлиир санардыллыбыт иттии станцияларын киллэрэн туран) тутулуга суох булкаас тэриллэр тарбаммыт ситимнэрин кытта (чөлүгэр түһэр энергия источниктара, аччыгый атомнай генерация, когенерация) дьүөрэлиир. Бу энергия өттүнэн куттал суох буолуутун, тас дьайыларга бэриммэт буолууну уонна күрөстэһиилээх тарыыптары хааччыйар, нэһилиэнньэ наадыйытын уонна үрдүк технологиялаах экэниэмикэ сайдыытын хааччыйар.

Социальной инфраструктура (үөрэх, доруобуйа харыстабыла, социальной харалта, култуура, успуорт) нэһилиэнньэлээх пуун аайы телемедицина, үөрэх уонна култуура платформаларын көмөтүнэн сирэй көрсөн уонна сыыппара көрүгүнэн дьонно тобоостоох буолар. Тэрилтэлэр материальной базалара инники иһэр стандарка сөп түбэһэллэр, оттон универсальной дизайн тосхоллоругар олоһурбут олох архитектуралара уонна

хааччыллылары киһи олохун тухары сайдарыгар, айар-тутар кыабын арыйарыгар уонна үтүө туруктаах буоларыгар мунгутуурдук дьайар эйгэни үөскэтэллэр.

Айылҕаны сөптөөхтүк туһаныыга уонна социальной эппиэтинэстээх
сайдыйлаах бизнес сервис эйгэлээх аан дойду таһымыгар
күрөстэһэр кыахтаах экэниэмикэ тирэх салаалара

Экэниэмикэ сүрүн сектордара:

технологичнай сырьевой сектор – ньиэби уонна айылҕа гааһын хостоохун уонна тизийи-таһы, алмааһы, кыһыл көмүһү, үрүн көмүһү, вольфрамы, сурьманы, сэдэх металллары, хорҕолдьуну уонна өннөөх металллары хостоохун, ону тэнэ хостуур салаалар үлэлэрин хааччыйар сервис-логистика кииннэрин сайыннарыы;

саҥа бырамыысыланнас – ньиэби, гааһы танаастааһынна, металлургияҕа уонна тутуу матырыйаалларын бырамыысыланнаһыгар, ону тэнэ арктикатаабы биоэкэниэмикэ уонна арктикатаабы пилота суох авиационнай тиһиги онорон таһаарыыга бастын аныгы технологиялары туһанан, интеллектуальной онорон таһаарыыны уонна роботизированнай тиһиктэргэ үрдүк эбии турар сыаналаах бородууксуйаны онорууга идэтиһэр хостуур сектор базатыгар тэриллитит танаастыыр бырамыысыланнас салаалара;

креативнай экэниэмикэ – өрөспүүбүлүкэ култууратын кодун күрөстэһэр кыахтаах табаарга уонна өнөҕө кубулуутуну хааччыйар интеллектуальной бас билиини айан таһаарыыга уонна туһаныыга олохурут салаалар: киинэни устуу, анимация, сыппара бородуукталара уонна интерактивнай аралдьыйылар, дизайн, реклама, ювелирнай оноһуктар, толорор ускуустуба, норуот уус-уран оноһуктара;

агропромышленнай комплекс – эрэгийиэни аһынан-үөлүнэн хааччыйар технология өттүнэн саҥардыллыбыт сүөһү иитэр комплекстар, көтөр фабрикалара, ас бырамыысыланнаһын онорон таһаарар тэрилтэлэр, ону тэнэ Хоту дойду уонна ирбэт тон усулуобуйатыгар сүөһү аһылыгын, оҕуруот аһын уонна бурдук култуураларын үүннэриигэ ураты технологиялаах үүнээйи олордор хаһаайыстыбалар.

өһө сектора – сервис экэниэмикэтин кииннэрин сайыннарыы; тырааныспар-логистика, үп-харчы, наука-үөрэх уонна медицина өнөлөрө, туризм.

Тырааныспар уонна энергетика биир уопсай ис тутулун туһанан инновационнай уонна бырамыысыланнас кластердарын тэрийииттэн синергетическэй көдүүүһү хааччыйар сири-уоту инвестициянан сайыннарыыга кэлим сыһыан олохтонор.

2050 сылга диэри айылҕа бааһын хостуур бырамыысыланнас онорор сыанатын кэригинэн да, технологическай инновацияларга уонна онорон таһаарыыны үрдэтиигэ

сүдү кылаатынан да экэниэмикэ үрдээһинин биир тутаах источнига буолара оннунан хаалар. Сиртэн хостонор баай стратегическай уонна тийбэт көрүннэригэр сыһыаннаан геологическай чинчийи үлэлэрэ ытыллыларын киллэрэн туран, минерал-сырьё базатын хат онорон таһаарыы хааччыллар. Баайдаах сири баһылааһын билигин наадыһылары учуоттаан уонна кэлэр көлүөнэлэргэ охсуута суох оноһуллар.

Өрөспүүбүлүкэбэ судаарыстыбаннай уонна корпоративнай салайыы көдүүстээх тиһигэ үлэлиир, административнай харгыстар кыччатыллыбыттар, туһалаах баайы хостуур иһин хампаанньалар күрөстэһиилэрэ көхтөөхтүк ытыллар, сир баайын туһанааччылар экосоциальнай салайыы тосхоллорун киллэрбиттэр уонна уопастыба социальнай соруктарын быһаарыыга үрдүк эппиэтинэстэрин уонна кыттыыларын көрдөрөллөр. «Социальнай эппиэтинэс үлэни ытыгыга лицензия быһыытынан» тосхол үлэлиир.

Үрдүк технологиялаах, онорумтуолаах, экономичнай уонна энергоэффективнай онорон таһаарыылары киллэри түмүгэр туһалаах баайы хостоһун бөдөн кээмэйинэн эрэ буолбакка, кыра хампаанньаларынан мөлтөх суоллаах-иистээх, кыра уонна техногеннай сирдэргэ эмиэ ытыллар.

Элбэх технологическай түһүмэхтээх танастааһын күрөстэһэр кыахтаах саһа онорон таһаарыылары

Глобальнай күрөстэһии усулуобуйатыгар тырааныспар ис тутула сайдан уонна технологичнай сырьёвой сектор базатыгар транзит кыабын туһаныы олохтоһон, Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар танастааһын аныгы онорон таһаарыылары тэриллэллэр. Бу олохтоох ресурсалартан оноһуллар эбии туһар сыананы улаатыннарыыны, эрэгийиэн холбоһуктаах бүддьүөтүгэр түһээн кириэр базатын кэнэтиини, нэһилиэнньэ дьарыктаах буолуутун үрдэтиини уонна квалификациялаах каадырдары тардыыны хааччыйар.

Күндү таастары уонна күндү металллары дириҥник танастааһын, ону тэнэ ювелирнай оноһуктары оноруу толору кластера тэриллибит. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ ураты дизайһаах, сайдыылаах аты-эргин уонна маркетинг инфраструктуралаах аан дойдутаабы ювелирнай-гранильнай бырамыысыланнас биир киинин быһыытынан сайдар.

Жатай бөһүөлэгэр суудуна онорор, өрөмүөннүүр тэрилтэни сайыннарыы өрөспүүбүлүкэ массыына онорор салаатын технология уонна каадыр өттүнэн тирэбэ буолар. Хотугу усулуобуйа аналлаах муус кылаастаах суудуналары, уста сылдыар энергетика узелларын, модульнай оноһуктары оноруу, ону тэнэ флоту көрүү-харайыы

уонна сагардан тэрийи Саха сиригэр тизхиньикэ уонна тэрил атын көрүннэрин онгорорго компетенциялары уонна базаны үөскэтэр.

Технологической сайдыы уонна онорон таһаарыы куттала суох буолуутун үрдэтии көмөтүнэн, үрдүк эбии турар сыаналаах ньиэп, гаас уонна чох таҥастааһынын кыамталара (элбэх технологической түһүмэхтээх) тэриллибиттэр.

Углеводороду таҥастааһын кыамтата өрөспүүбүлүкэ иһигэр мотуор уматыктарыгар, энергетика ресурсаларыгар уонна салгыы онорон таһаарыы сырьетыгар наадыыны толору кэрининэн хааччыйаллар.

Гааһы таҥастыыр бигэ тэриллэр химическэй бырамыысыланнаска анаан полимер, углероднай матырыйаал, компоненнар курдук дириинник таҥастаммыт бородууксуйаны онорон таһаарыыны хааччыйаллар.

Сэдэх металл уонна тийбэт сырьё көрүннэрин чинчилибит саппаастара баара хостууртан уонна таҥастыыртан саҕалаан, үрдүк технологиялаах компонент базатын онорон таһаарыыга диэри толору технологической ситими тэрийэр кыабы биэрэллэр. Эрэгийиэн климатын уратыларын энергетика ороскуотун кыччатыыга туһанар дааннайдары обработкалыыр кииннэри, итиэннэ оноһуу өй уонна бырагыраама быһаарыыларын эйгэлэрин компетенцияларын сайыннарыы технологической өнөлөрү уонна өй бородууксуйатын тас ырыынакка таһаарарга тирэх буолар.

Бастаан иһэр агро- уонна биотехнологиялары туһааныыга олоҕурбут экология өттүнэн ыраас, бастын уонна күннээби аһылык бородууксуйатын онорон таһаарыы тыа сириин экэниэмикэтин тирэбэ буолар. Убаһа, таба этин, балык, айылҕаттан хомуллубут үүнээйи уонна ыраас уу бородууксуйатын уратытыгар олоҕурбут Саха сириин аан дойдутаабы брендэ тэриллэр. Ыраас ууну уонна биоресурсалары дириинник таҥастааһын бородууксуйатын оноруу уонна таска таһаарыы улахан суолталаах таска таһаарыы идэтийиитэ буолар.

Дьоһус уонна орто урбаан өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэтэ бигэтик уонна тэтимнээхтик сайдарын хааччыйар. Урбаанныттар уопастыбалара араас салааларга бизнэһинэн дьарыктанарга табыгастаах эйгэни тупсарар үлэбэ, кыһалбалары түргэнник быһаарарга мунутуурдук кытталлар.

Илиинэн онорон таһаарыыны, дьоһус урбааны уонна бэйэ дьарыгын бары көрүннэрин ордук тыа сиригэр өйөөһүн Саха Өрөспүүбүлүкэтин бородууксуйатын биллэр брендин үөскэтэргэ көмөлөһөр. Биирдиилээн урбаанныттары, бородууксуйаны тас ырыынакка бэлэмнээһин уонна батарыы биир кэлим тиһигин, каадырдары бэлэмнээһини, дизайны уонна технологиялары киллэрии кииннэрин түмэр чэпчэки бырамыысыланнас кластера тэриллибит.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ – тымныы усулуобуйаҕа уонна киэн сиргэ-уокка олорорго анаан креативнай уонна инновационнай бородуукталары онорор киин

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Хоту дойду уонна Арктика усулуобуйаларыгар олорор, үлэлиир уонна бигэтик сайдар быһаарыылары онорор айар технологическай хампаанньалары, чинчийээччилэри уонна креативнай индустрия бэрэстэбиитэллэрин тардар, угуйар киин буолар.

Экэниэмикэ сана сектора бастын чинчийиилэргэ уонна үрдүк күрөстэхэр кыахтаах киһи хапытаалыгар олоҕурур.

Сыыппара технологияларын, ол иһигэр оноруу өй технологиятын уонна роботынан солбуйууну киллэриити таһыма аан дойду лидердэрин таһымыгар чугаһыыр. Өрөспүүбүлүкэ логистикаҕа, ресурсалары салайыыга уонна климат кутталларын кэтээн көрүүгэ туттуллар ИТ өнөтүн уонна сыыппара быһаарыыларын тас ырыынакка бөдөн таһаарааччылары кытта күрөстэхэр.

Наука уонна инновация дьүөрэлэһиитэ тымныы усулуобуйаҕа олорорго анаан технологиялары айар, тарҕатар уонна сөп түбэһиннэрэр бигэ кластеры үөскэтэр.

Өрөспүүбүлүкэҕэ аан дойду таһымнаах наука кииннэрэ үлэлииллэр, ол иһигэр Арктиканы уонна климаты үөрэтэр киин (Булун улууһа (оройуона), элбэх хайысхалаах чинчийэр киин («Россия наукаларын академиятын Сибиирдээҕи салаатын Саха сиринээҕи научнай киинин» федеральнай чинчийэр киингэ олоҕуран) уонна Дьокуускайга Мамонт аан дойдутааҕы киинэ.

Климат уларыыытын, криолитозонаны уонна Арктика экотииһиктэрин үөрэтии эйгэтигэр бастаан иһэр наука чинчийиилэрэ аан дойдутааҕы технологическай платформаны онороллор. Хоту сирэ туруктаах сайдыытын ураты быһаарыылар, ол иһигэр элбэх сыллаах ирбэт тон усулуобуйатыгар сөп түбэһиннэриллибит тутуу технологията, сана матырыйааллар, криотехнология уонна Арктикатааҕы биоэкэниэмикэ, харчыга эргитиллибиттэр уонна аан дойду ырыынагар ирдэнэллэр.

Өрөспүүбүлүкэ сирэ-уота экстремальнай климат усулуобуйаларыгар матырыйааллары, автономнай техниканы, Арктикатааҕы пилота суох авиацияны, агротехнологическай уонна логистическай тииһиктэри тургутарга, сертификациялыырга уонна онорорго аан дойдутааҕы биир бастын быһаааһынан буолар. Олоҕурубут инновационнай тииһик квалификациялаах исписэлиистэри, урбаанньыттары уонна талааннаах ыччаты тардыыга уонна хаалларыыга көмөлөһөр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ аан дойду туристскай ырыынагын эксклюзивнай сегменнэригэр бастыннар истэригэр иһэр, арктической, этнокултуурунай уонна мүччүргэннээх туризм саамай наадыыллар хайысхаларын илдьэ сылдьар.

Арктиканы кытта билсии ураты уопутугар туһуламмыт маассабай туризм сайдар. Эрэгийиэн айылҕаны, култуурунай уонна научнай-билэр-көрөр кыабы туһаныыга, айылҕа ураты көстүүлэрин кэтээн көрүүнү, ЮНЕСКО аан дойдутаабы нэһилиэстибэтин эбийиэктэригэр сылдыһыны, палеонтологической уонна исторической турдары, наука экспедицияларын, көр-нар индустриятын эбийиэктэрин, ону тэнэ гастрономической, экстремальной, экологической турдары киллэрэн туран, олобурбут маршруттар туристарга тобоостоохтор.

Ыраас уу, ыраас салгын уонна айылҕа чөл экотиигэ курдук эрэгийиэн бастын уратытыгар олобурбут экологической туризм сүрүн сайдыһыны ылар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин национальной киинэтин индустрията уонна креативнай индустриялара ураты култуурунай кодка олобурбут култуура контенын, анимацияны, видео-оонньуулары уонна дизайнерскай быһаарыылары таска таһаарар, аан дойду таһымыгар күрөстэһэр кыахтаах бөдөн кластер буолар. Креативнай экэниэмикэ эйгэтигэр «Саха сирэ» күүстээх глобальной бренд олобурда.

Айылҕаны харыстыырга уонна чөлүгэр түһэрэргэ уонна
кэлэр көлүөнэлэр үтүө туруктарыгар тирэх буоларга көмөлөһөр
айылҕа баайын көдүүстээхтик уонна сөптөөхтүк туһаныы

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ сырьёга тирэбирэр экэниэмикэтин моделин туруктаах уонна технологичнай экэниэмикэ тиһигэр уларытар. Бу сана тиһиккэ айылҕа хапытаала сайдыы төрүөтэ буолар, оттон айылҕа баайын сөптөөхтүк туһаныы, бүтэй эргиридээх экэниэмикэ уонна экология суолун кыччатыы тосхоллоро олох-дьаһах уонна онорон таһаарыы бары эйгэлэригэр киирэр.

Хостуур уонна танастыыр бырамыысыланнас туһалаах компоненнары мунутуур хостоохуну, мэнэник бородуукталары уонна тобоҕу туһаҕа таһаарыыны, ону тэнэ киртитэр веществуу бырабыыны кыччатыыны хааччыйар. Уу ыраастыыр уонна хаттаан туттар кэлим тиһиктэр тэриллибиттэр, сир аайы мэнэник гааһы тутар уонна туһаҕа таһаарар технологиялар киэнник киллэриллибиттэр. Индустриальной оройуоннар технологической экотииһиктэр быһыытынан тэриллибиттэр, ологго биир онорон таһаарыттан тахсыбыт тобох атын онорон таһаарыыга сырьё буолан, тобоҕо суох онорон таһаарыы эргиирин үөскэтэллэр.

Өрөспүүбүлүкэбэ климат кутталларын уонна углерод балансатын салайыы көдүүстээх тиһигэ үлэлиир. Саха сириг ураты ойуурдара уонна туундаралара аан дойду климата туруктаах буолуутугар сүрүн оруоллаахтар уонна стратегическай экологическай актыыбын быһыытынан көрүллэллэр. Олор туруктарын, углероду ингэринэр кыахтарын уонна баһаар барар кутталын тэйиччиттэн зондирование, пилота суох тиһиктэр уонна оноһуу өй технологиятын курдук бастаан иһэр технологиялар көмөлөрүнэн кэтээн көрөллөр. Углерод единицаларын үөскэтэр уонна айылҕаны харыстыырга уонна наука үлэтигэр үбү-харчыны тардар ойуур-климат бырайыактара көхтөөхтүк олоххо киирэллэр.

Элбэх сыллаах ирбэт тон ууллуутуттан, халаан уутуттан уонна ойуур баһаарыттан сылтаан үөскүүр кутталлары предиктивнэй тиһиги уонна адаптивнай ис тутулу туһаныы көмөтүнэн салайаллар, ол ураты технологиялары киллэрии уонна ону таска таһаарыы усулуобуйатын онороллор.

Булкаас быһаарыыларга олоҕурбут «күөх» энергетика (гидроэлектростанция, аччыгый атомнай генерация, чөлүгэр түһэриллэр энергия источниктара), углерод суолун абыыатан, экэниэмикэ уонна нэһилиэнньэ улаатан иһэр наадыйыытын хааччыйар. Бары салааларга уонна дьэе хаһаайыстыбатыгар энергетика көдүүһэ уонна ресурсалары харыстааһын стандарт буолар. Тырааныспар-логистика тиһигэ экология өттүнэн ыраас уматыктары туһаныыны уонна тизийи-таһыы көдүүһүн үрдэтиини учуоттаан тупсарыллыбыт, ол киһи аймах айылҕаба уопсай дьайыытын аччатар.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ айылҕа баайын көдүүстээхтик туһаныыга уонна Арктика кэбирэх экотиигэр харыстабыллаахтык сыһыаннаһыыга үрдүк технологиялаах бырамыысыланнас дьүөрэтигэр тирэҕирэр биир тэнник сайдыы моделын холобурун көрдөрөр.

Аһаҕас уонна көдүүстээх салайыы тиһигэ

Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай уонна муниципальнай салайыытын уонна сайыннарыы институттарын тиһигэ аһаҕас, сыыппараба көспүт уонна түмүккэ туһуламмыт. Ол тыйыс климат усулуобуйатыгар экэниэмикэ үрдүүрүгэр, сир-уот биир тэнник сайдыытыгар уонна олох хаачыстыбатын үрдэтиигэ табыгастаах усулуобуйаны тэрийэр.

Салайар быһаарыылар ырынгалааһын инструменнарын, оноһуу өй технологияларын уонна предиктивнэй моделлары киэнник туһаныылаах дааннайдарга олобуран ылыныллаллар. Бу кутталлары, ол иһигэр климат уонна экэниэмикэ кутталын киллэрэн

туран кедьүүстээхтик сыаналыырга, ону тэнэ быһаарыы түмүктэрин торумнуурга кыах биэрэр.

Электроннай бырабыыталыстыба сыыппара экотиигэ гражданнар, бизнес уонна судаарыстыба хардарыта дьайсыылара оперативнай уонна дьэнкэ буоларын хааччыйар, бюрократическай уонна сир-уот харгыстарын туоратар. Судаарыстыбаннай уонна муниципальнай өнөлөр гражданнарга уонна тэрилтэлэргэ табыгастаах көрүнгүнэн, ол иһигэр проактивной режиминэн оһоһуллаллар.

Бизнестии үлэлэтии цифровой уонна табыгастаах салайар бэрээдэк көмөтүнэн өйөнүллэр. Бизнеси ытыгы усулуобуйата дойдуга саамай табыгастаах ахсааныгар киирэр уонна күрөстэһэр кыах үрдүк таһымын хааччыйар. Судаарыстыба тыын суолталаах ис тутулу уонна социальнай эйгэни сайыннарыыга судаарыстыбаннай-чааһынай бииргэ үлэлээһин тосхоллорун олоххо киллэрэн, бизнескэ эрэллээх партнерынан буолар.

Гражданнар цифровой платформалары уонна уопсастыбаннай хонтуруол механизмнарын нөһүө, ону тэнэ бэйэни бэрээдэктээһин уонна олохтоох салайыныы институттарын сайыннарыы суотугар стратегическай былааннааһын хаамытыгар уонна өһө хаачыстыбатын сыаналааһынга көхтөөхтүк кытталлар. Бары таһымга салайыы даннайдары аһаҕастык көрдөрүү уонна отчуоттааһын үрдүк таһыма бэлиэтэнэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин салайыы тиигэ эрэгийиэн туруктаах сайдыытын хааччыйар, тас уонна ис ыңгырыыларга кедьүүстээхтик эппиэттэһэр уонна киһи ис кыабын арыйарыгар көмөлөһөр уларыыыга сөптөөх, технологичнай уонна эрэллээх инструмент буолар.»;

14) 6 сыһыарыытын маннык сааһылаан биэрэргэ:

«2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх
(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)
Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай
сайдатын Стратегиятыгар
6 сыһарыы

2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри кэмнэ (2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх) Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдыытын стратегиятын сүрүн көрдөрүүлэрэ

№	Көрдөрүү аата	Кээмэй единицаг а	2024 отчуот	Тус сыаллаах көрдөрүү											
				2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Нэһилиэнньэ сыллаабы орто ахсаана	тыһ. киһи	1004,1	1000-ттан тахса	иннинэ эби сыл чахчыт ыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчыт ыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчыт ыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	иннинэ эби сыл чахчыт ыттан үрдүк	инни ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	инни ээби сыл чахчы тыттан үрдүк	иннин ээби сыл чахчы тыттан үрдүк
2	Эрэгийиэн баалабай бородууктатын үрдүүр тэтимэ, 2024 сыл таһымыгар тэннэммит сыананан	%	100	100,7	102,7	105,8	109,1	112,9	117,7	123,2	128,8	134	139,1	144,1	149,2
3	Нэһилиэнньэ биир киһиэхэ тиксэр дьыгнээх орто дохуотун үрдүүр тэтимэ (үрдэһин индексэ), 2024 сыл таһымыгар тэннээтэххэ	%	100,0	105,1	116,1	125,8	135,5	141,6	146,6	151,7	156,9	162,3	167,8	173,5	179,3
4	Үлэ онорумтуотун үрдүүр тэтимэ,	%	100,0	100,1	101,5	103,8	105,8	108,4	112,3	116,2	120,2	123,8	127,3	130,7	134,0

3	Танастаахын производствота	26,2	23,1	22,1	21,4	21,2	20,9	20,7	20,5	19,7	19,4	18,9	18,4
4	Электрическэй энергиянан, гааһынан уонна паарынан хааччыйбы; салгыны кондиционированиелааһын	27,5	29,2	29,8	29,6	29,8	29,1	28,7	28,4	29,1	29,1	29,2	29,2
5	Уунан хааччыйбы; ууну ытыгы, тобоҕу хомуйууну уонна туһаҕа таһаарылыны тэрийии, киртийиини суох оноруу үлэтэ	2,9	3,1	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3	3,3	3,4	3,4	3,5
6	Тутуу	61,1	60,9	61,2	61,7	61,4	61,2	61,3	62,1	62,3	62,7	62,9	63,1
7	Кууһунан уонна бытархай аты; массына уонна матасыкыл өрөмүөнэ	68,3	67,7	66,6	62,6	62,4	61,3	62,6	63,8	60,5	59,7	58,8	57,9
8	Тиэийи-таһы уонна харайыы	49,0	50,2	50,4	50,3	51,1	53,0	55,1	57,3	56,9	58,0	59,1	60,2
9	Гостиницалар уонна уопастыбаннай аһылык предприятиеларын үлэлэрэ	9,7	9,7	9,8	9,8	9,8	9,8	10,2	10,6	10,4	10,5	10,6	10,7
10	Иһитиннэрийи-биллэрийи уонна сибээс эйгэтигэр үлэ	10,3	10,0	10,0	10,0	10,2	10,3	10,3	10,3	10,3	10,3	10,4	10,4
11	Үп-харчы уонна страховка үлэтэ	8,5	8,5	9,1	9,5	9,6	9,5	9,6	9,6	10,0	10,2	10,3	10,5
12	Хамсаабат баайга-дуолга сыһыаннаах операция үлэтэ	6,3	6,3	6,3	6,3	6,3	6,4	6,5	6,5	6,5	6,5	6,6	6,6
13	Анал идэлээх үлэ, научнай уонна техническэй үлэ	17,9	17,6	17,7	17,8	17,9	17,9	18,0	18,1	18,1	18,1	18,2	18,2
14	Административнай үлэ уонна онно эбии өнөлөр	10,4	10,6	10,1	10,2	10,0	9,5	9,6	9,4	9,2	9,1	8,9	8,7
15	Судаарыстыбаннай салайыы уонна байыаннай куттал суох буолуутун хааччыйыы; социальнай хааччыйыы	35,5	35,4	35,4	35,2	35,4	35,7	35,7	35,7	35,7	35,8	35,8	35,9
16	Үөрөх	65,8	65,3	64,4	63,2	62,5	61,9	60,5	58,8	58,5	57,5	56,5	55,6
17	Доруобуйа харыстабылын уонна социальнай өнө эйгэтигэр үлэ	38,0	38,4	38,8	39,3	39,9	40,8	41,7	42,5	42,8	43,5	44,2	44,8
18	Култуура, успуорт, сынньалангы тэрийи уонна аралдьыйыы эйгэлэригэр үлэ	12,0	12,1	12,0	12,0	11,8	11,8	11,8	11,7	11,7	11,6	11,5	11,5

1	Атын өнө көрүнгөнүн оноруу	6,7	7,0	7,2	7,4	7,6	7,8	8,0	8,2	8,5	8,7	8,9	9,1
9													
2	Дыя хааайыстыбалара үлэни												
0	бизрээччи быһыгынан үлэлэрэ; кэтэх дыя хааайыстыбалара бэйэ туһанарыгар табаары уонна өнөнү онорууларын дифференцированнайа суох үлэлэрэ	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

2 табылысса

2036 сылга диэри үлэ Россиятаагы классификаторын бөдөн бөлөхтөрүнэн

Саха Өрөспүүбүлүкэгэ каадырга наадыыгытын сабаҕалааһын (тыһ. киһи)

№	Үлэ Россиятаагы классификаторын бөдөн бөлөхтөрүн ааттара	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Барыта	552,5	549,9	549,4	546,0	548,2	550,5	554,3	558,9	556,4	556,9	557,8	558,3
1	Салайааччылар	64,1	63,1	63,0	62,5	62,7	62,8	63,2	63,7	62,9	62,9	62,9	62,8
2	Үрдүк таһымнаах квалификациялаах исписэлиистэр	136,1	136,0	135,7	135,2	135,3	136,1	136,6	136,8	136,5	136,6	136,8	136,9
3	Орто таһымнаах квалификациялаах исписэлиистэр	59,9	59,9	60,7	60,2	60,9	61,5	62,3	63,2	63,5	63,8	64,4	64,8
4	Докумуону бэлэмнииргэ уонна онорорго, учуокка уонна хааччыларга үлэлиир сулууспалаахтар	17,9	17,7	17,6	17,7	17,8	18,0	18,2	18,6	18,4	18,5	18,6	18,7
5	Хааччыһы уонна эргизэн эйгэтин, гражданнар уонна баай-мал харабылын үлэһиттэрэ	74,4	73,8	72,4	70,7	70,3	69,8	70,5	71,1	69,1	68,5	67,9	67,3
6	Тыа уонна ойуур хааайыстыбатыгар, балыгы иитиигэ уонна балыктааһынна квалификациялаах үлэһиттэр	9,9	9,0	9,1	9,5	9,9	10,2	10,2	10,2	10,4	10,5	10,7	10,8

16) манньк ис хоһоонноох 8 сыһарыыны эбэргэ:

«2032 сылга диэри уонна 2036 сылга диэри анааран көрүүлээх

(2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх)

Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай

сайдыытын Стратегиятыгар

8 сыһарыы

КЛИМАТ СҮРҮН ХАРАКТЕРИСТИКАЛАРЫН СЦЕНАРИЙЫНАН ТОРУМНААҤЫН

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар климат уларыыйытын уратытын ордук чопчутук көрдөрөр ньыма эрэгийиэннэ сөп түбэһиннэриллибит климатическай моделларын холбоһуктарын туһаныыга олобуран оноһулунна.

Кэлэр кэмнэ климат уларыыйытын көрдөрүүлэрин аабы климатическай моделлары тэннээһин аан дойдутаабы бырайыактар алтыс фазаларын глобальнай климатическай моделлар ньымаларын (CMIP6) туһанан оноһулунна. Салгын ыйдаабы уонна сыллаабы орто температуратын уларыыйытын проекциялыыр сценарийдара, материалоемкай туһаныыны уонна парник гааһа ортотук тахсыытын, тэнэ суох буолуу таһыма үрдээһинин (SSP2.4–5), ону тэнэ элбэх парниковай гаас тахсыылаах (SSP5.8–5) сиртэн хостонор оттугу туһаны түмүгүн барыллаан көрөр сценарийынан оноһулуннулар. 2021–2050 уонна 2041–2060 сылларга климат уларыыйытын сыаналааһына ытылынна. Климат уларыыйытын туһунан иһитиннэриини сөбүлэһиннэриилээхтик көрдөрөр инниттэн, 1981–2010 сыллардаабы кэми тирэх кэмин быһыытынан быһаарылынна, бу Аан дойду метеорологиятын тэрилтэтигэр (ВМО) климат стандарт нуорматын быһыытынан туһаныллар.

1981–2010 сыллардаабы тирэх климат кэмин кытта тэннээн, эрэгийиэннэ сөп түбэһиннэриллибит климатическай модель холбоһугун CMIP6 ньыматынан эрэгийиэннэ салгын орто температурата (өрөспүүбүлүкэ сирин-уотун бүтүннүүтүн үрдүнэн орто көрдөрүүтэ) уларыыйытын сыаналааһын түмүгэ 1 табылыссаа көрдөрүллэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар салгын эрэгийиэн орто көрдөрүүтүн сыллаабы орто температуратын 1981–2010 сыллардаах кэми кытта тэннээн уларыыыта, °C

Кэмэ	2021–2050 сыллар		2041–2060 сыллар	
	SSP2.4-5	SSP5.8-5	SSP2.4-5	SSP5.8-5
Тохсунньу	+2,44	+2,50	+3,36	+4,00
Олунньу	+1,81	+2,28	+2,78	+3,73
Кулун тутар	+2,00	+1,96	+2,57	+3,11
Муус устар	+1,46	+1,54	+1,94	+2,36
Ыам ыйа	+1,32	+1,43	+1,91	+2,53
Бэс ыйа	+1,18	+1,23	+1,93	+2,28
От ыйа	+1,54	+1,65	+2,23	+2,54
Атырдьах ыйа	+1,58	+1,79	+2,23	+2,86
Балабан ыйа	+1,62	+1,86	+2,22	+2,78
Алтынньы	+2,58	+2,52	+3,23	+3,97
Сэтинньи	+3,48	+3,47	+4,53	+5,43
Ахсынньы	+3,10	+3,31	+4,37	+5,21
Сыл	+2,01	+2,13	+2,77	+3,40

Эрэгийиэннэ сөп түбэһиннэриллибит климатическай модель холбоһугун (CMIP6) ньыматынан, 1981–2010 сыллардаабы тирэх климат кэмин кытта тэннээн, сөнүү эрэгийиэн орто көрдөрүүтүн ыйдаабы уонна сыллаабы сууматын уларыыытын сыаналааһын түмүгэ 2 табылыссаба бэриллэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар сөнүү эрэгийиэн орто көрдөрүүтүн сыллаабы сууматын 1981–2010 сыллардаах кэми кытта тэннээн уларыыыта, мм

Кэмэ	2021–2050 сыллар		2041–2060 сыллар	
	SSP2.4-5	SSP5.8-5	SSP2.4-5	SSP5.8-5
Тохсунньу	+1,5	+2,3	+3,2	+3,6
Олунньу	+1,0	+1,3	+2,1	+2,3
Кулун тутар	+1,3	+2,0	+2,0	+2,0
Муус устар	+1,5	+1,1	+2,3	+2,4
Ыам ыйа	+1,9	+1,9	+4,3	+4,0
Бэс ыйа	+4,0	+4,3	+4,5	+7,7
От ыйа	+2,0	+4,5	+6,0	+4,4
Атырдьах ыйа	+1,1	+1,4	+4,8	+2,3
Балабан ыйа	+3,4	+3,4	+6,0	+6,0
Алтынньы	+5,7	+5,7	+6,0	+7,8
Сэтинньи	+3,9	+4,1	+5,9	+7,3
Ахсынньы	+2,9	+2,9	+4,3	+4,7
Сыл	+29,7	+37,2	+49,3	+56,3

Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр-уотугар салгын сыллаабы орто температурата сылга ортотунан уонна сыл бары ыйдарыгар улаатан иһиэ. Өрөспүүбүлүкэ тайаан сытар сиригэр салгын температуратын ордук көстөр үрдээһинэ кыһынны ыйдарга (тохсунньуттан кулун тутарга диэри) өрөспүүбүлүкэ хотугулуу-илинни өттүгэр, муус устарга уонна сэтинньиттэн ахсынньыга диэри – Саха Өрөспүүбүлүкэтин Арктикатаабы зонатыгар торумнанар. Онтон атын ыйдарга салгын температуратын сылыыыта эрэгийиэн сиригэр-уотугар тэн кэрингээхтик барар. Ыйылыбыт тенденциялар SSP2.4–5 уонна SSP5.8–5 климат сценарийдарын икки ардыларыгар көстөр.

Сыллаабы сөнүү орто ахсаана сценарийтан уонна кэм арытыттан тутулуктанан эмиэ 10–20% үрдүүр. Ону кытта бу үөскээбит уратылар сир-уот уонна кэм өттүнэн ордук дьэнкэтик көстөллөр. Приморская (Дьяаны-Индибир) намтал оройуонугар сайынны кэмнэ сөнүү аччыыр хабаана салгыы барар, инникитин төһө аччыыра икки сценарийга

араастаан кестөр. Саха сиригэр киин өттүгэр ыам ыйынаабы сөнүү аччааһына уонна Саха сирин арҕаа өттүгэр атырдыах ыйынаабы сөнүү олус күүскэ аччааһына, ордук 21 үйэ ортото (2041–2060 сылларга), торумнанар. Хотугулуу-илиннэ кыһынны кэмнэ, эрэгийиэн собуруу өттүгэр сааскы-сайынны кэмнэ сөнүү эбиллэн, сыллаабы сөнүү суумата, бастатан туран, өрөспүүбүлүкэ собуруу оройуоннарыгар улаатар, онно (1981–2010 сыллардаах тирэх кэми кытта тэннээтэххэ) 2021–2050 сылларга 40–60 мм, 2041–2060 сылларга 80–100 мм эбиллэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин экэниэмикэтэ климат усулуобуйатыттан балачча тутулуктаах, ол иһин экэниэмикэ уларыа туар климат усулуобуйатыгар бигэтик үлэлээһинэ уларыыыга сөп түбэһиннэри аныгы дьаһалларын киллэриини ирдиир.

Экэниэмикэ салааларын уонна тэрилтэлэрин уратыларын учуоттуур климат уларыыыларыгар сөп түбэһиннэри дьаһаллара климат кутталларын аччатарга, экэниэмикэ туруктаах буолуутун үрдэтэргэ, сир-уот сибээстээх буолуутун мэктиэлииргэ уонна торумнанар уларыыылар нэһилиэнньэ үтөө туругар куһаҕан дьайыыларын аччатарга олук буолуохтара. Өрөспүүбүлүкэ салааларын уонна тэрилтэлэрин таһымыгар сөп түбэһиннэри дьаһалларын тутула эрэгийиэн экэниэмикэ агеннарын барыларын наадыыыларыттан уонна дьайыыларыттан быһаарыллар, ол гынан баран, сир-уот бүтүннүү туруктаах буолуутун хааччыйар туһугар, сорох хайысхалары эрэгийиэн таһымыгар быһаарыы ирдэнэр.

Маннык хайысхаларга киирэллэр:

1) халаан уутун утары охсуһар дьаһаллары аныгы кэтээн көрүү уонна торумнааһын технологияларын туһанан олоххо киллэри;

2) салгын температурата үрдүүрүн уонна сайынны сөнүүлэр элбииллэрин учуоттаан, сиргэ баһаар барар кутталын намтатар дьаһаллары олоххо киллэри, ол иһигэр уот туар сирдэрин эрдэттэн булар систиэмэлэри сайыннарыы, уот туруутун түргэнник хонтуруоллааһын, баһаартан эмсэбэлээбит экотиихтэри чөлүгэр түһэри;

3) элбэх сыллаах ирбэт тон ириитин усулуобуйатыгар содуллары утары инженернэй көмүскэл уонна сир ньуурун бигэтити дьаһалларын олоххо киллэри, айылҕа экологическай тиһигэр туруктаах буолуутун хааччыйы;

4) климат туһунан сырдатар үлэни сайыннарыы уонна климат торумнанар уларыыылар туһунан нэһилиэнньэ билиитин-көрүүтүн үрдэтии.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин климат өттүнэн туруктаах сайдыытын кэскилин хааччыйарга бу ыйыллыбыт хайысхалары олоххо киллэригэ былаас уорганнара, урбаанньыттар уонна олохтоох түмсүүлэр бииргэ түмсэн үлэлиллэрэ ирдэнэр.».

3 ыстатыйа

Бу Сокуон дын таһымнаах бэчээккэ тахсыбыт күнүн кэнниттэн уон күн ааспытын кэннэ күүһүгэр киирэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана

Дьокуускай к., 2026 сыл от ыйын 3 күнүгэ

2946-С 563-VII №-дээх

А. НИКОЛАЕВ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

У У Р А А Х

**О ЗАКОНЕ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) «О ВНЕСЕНИИ
ИЗМЕНЕНИЙ В ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) «О СТРАТЕГИИ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)
ДО 2032 ГОДА С ЦЕЛЕВЫМ ВИДЕНИЕМ ДО 2050 ГОДА» И ОБ УТВЕРЖДЕНИИ
ИЗМЕНЕНИЙ В СТРАТЕГИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) ДО 2032 ГОДА
С ЦЕЛЕВЫМ ВИДЕНИЕМ ДО 2050 ГОДА»**

Государственное Собрание (Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия)
п о с т а н о в л я е т:

1. Принять Закон Республики Саха (Якутия) «О внесении изменений в Закон Республики Саха (Якутия) «О Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года с целевым видением до 2050 года» и об утверждении изменений в Стратегии социально-экономического развития Республики Саха (Якутия) до 2032 года с целевым видением до 2050 года» и направить его для подписания и обнародования Главе Республики Саха (Якутия).
2. Опубликовать настоящее постановление в республиканских газетах «Якутия», «Саха сирэ», «Ил Тумэн» и на «Официальном интернет-портале правовой информации» (www.pravo.gov.ru).
3. Настоящее постановление вступает в силу с момента его принятия.

Председатель Государственного Собрания

(Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия)

А. ЕРЕМЕЕВ

г. Якутск, 17 июня 2026 года

3 № 564-VII

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

УУРААХ

«2050 СЫЛГА ДИЭРИ ТУС СЫАЛЛААХ КӨРҮҮЛЭЭХ 2032 СЫЛГА ДИЭРИ

**САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СОЦИАЛЬНАЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЙ САЙДЫТЫН
СТРАТЕГИЯТЫН ТУҢУНАН» УОННА 2050 СЫЛГА ДИЭРИ ТУС СЫАЛЛААХ КӨРҮҮЛЭЭХ 2032
СЫЛГА ДИЭРИ САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН СОЦИАЛЬНАЙ-ЭКОНОМИЧЕСКАЙ САЙДЫТЫН
СТРАТЕГИЯТЫГАР УЛАРЫТЫЫЛАРЫ БИГЭРГЭТЭР ТУҢУНАН» САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН
СОКУОНУГАР УЛАРЫТЫЫЛАРЫ КИЛЛЭРЭР ТУҢУНАН» САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН
СОКУОНУН ТУҢУНАН**

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэнэ уураар:

1. «2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх 2032 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдытын Стратегиятын туһунан» уонна 2050 сылга диэри тус сыаллаах көрүүлээх 2032 сылга диэри Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономическай сайдытын Стратегиятыгар уларытыылары бигэргэтэр туһунан» Саха Өрөспүүбүлүкэтин Сокуонугар уларытыылары киллэрэр туһунан» Саха Өрөспүүбүлүкэтин Сокуонун ылынарга уонна ону Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана илии баттырыгар уонна бар дьонно биллэрэригэр анаан ытарга.

2. Бу уураабы «Якутия», «Саха сирэ», «Ил Түмэн» өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарыгар уонна «Правовой иһитиннэри дьин таһымнаах интернет-порталыгар» (www.pravo.gov.ru) бэчээттээн таһаарга.

3. Бу уураах ылыныллыабыттан ыла күүһүгэр киирэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин

Ил Түмэнин Бэрэссэдээтэлэ

А. ЕРЕМЕЕВ

Дьокуускай к., 2026 сыл бэс ыйын 17 күнүгэр

С 564-VII №-дээх

